

359.9 (560): (47)

Kurt

Orjinal	
Orjinal	15 9 947
Orjinal	297 ✓

1877 - 1878 Türk - Rus harbinde
Deniz hareketleri

TOPLAYAN
Dr. Lübnî tarih Öğretmeni
Fevzi Kurtoglu

Görsel No: 2407



305

Fevzi Müzesi Kutuphanesi	
Yazı Tarihi	:
Yazı No.	:
Genişletme No.	2109
Tamam No.	:

Metin haricinde 43 resim, 7 harita vardır.



1935

İçindekiler

Sahife
numarası

1

1877 - 1878 harbi, harbin sebepleri

Paris muahedesi nin parçalanması.	3
Sırp ve Karadağ harpleri.	6
İstanbul konferansı ve kanunu asası.	8

2

İki tarafın askeri vaziyeti

Talim ve terbiye ve usulü muharebe.	12
Topçu.	13
Türk ordusu.	13
Muharebe usulleri.	14
Rusların seferberliği.	15
Türk ordusunun seferberliği.	15
Rusların sefer planı.	17
Türk kumandanının sefer planı.	18

3

Balkan cephesindeki hareket

Maçin nıvarında Tınayı geçiş	19
Ziştoviden geçiş.	19
Abdülkarim paşanın tarzı hareketi.	21
Tuna geçildikten sonra.	22
Türk ordusunun aldığı yeni vaziyet.	23
Ruslar Balkan geçitlerine baki m oldular.	24
Abdülkerim paşanın azli.	26
Plevne muharebesi.	26
İkinci Plevne muharebesi.	28
Plevne mevkiinin ehemmiyeti.	31
Süleyman paşanın barkatı.	32
Süleyman paşanın Şipka hücumları.	35

	Sahife numarası
Üçüncü Plevne muharebesi (11 - 12 Eylül)	36
Girviçe cephesi.	37
Kirşin cephesinde.	38
Süleyman paşanın komandanlığı.	39
Plevnenin sükutu.	40
Plevnenin sükutundan sonra.	41
Rusların Şipkadan geçişleri.	43
Mütareke teklifi.	44
Süleyman paşa ordusunun Garbi Trakya'ya ric'atı.	45

4

Anadolu cephesinde

Darülbarekât.	46
Türk Anadolu ordusu.	47
Rus ordusu.	47
İlk hareket.	48
Durumdaki muharebesi.	49
Halıyaz muharebesi.	50
Zivin (Horomdüzü muharebesi).	50
Gedikler muharebesi.	52
İkinci Gedikler muharebesi.	52
Ric'at.	53
Dereboyunu ve Karsın sükutu.	54
Erzurumun müdafası.	54
Batum cephesi.	55

5

Deniz harekâtı

Buharın gemilerimize tathiki.	56
Zarhî gemilerin icat ve tekâmülü.	57
Türk donanmasında ilk zarhî gemiler.	59
İngiliz tezgâhlarına ikinci sipariş.	59
Fransa ve Avusturyaya yapılan siparişler.	60
Mısırîların siparişleri.	60

İstanbulda yapılan zırhlılar.	61
İngiltereye yapılan üçüncü sipariş.	61
Diğer siparişler ve inşaat.	61
Mürettebat ve erzacı.	61
1877 - 1878 seferinde donanmanın vazifesi.	71
Rus habriyesi.	72
Rus donanmasının ıyranı.	75
Torpidö.	77
Popolkalet.	81
Rus deniz askerliği.	84
Rus ticaret filosu.	85
1877 - 78 seferinde donanmanın vazifesi.	86
Türk donanmasının filosuna taksimi.	87
Tuna filosu.	90

6

Tuna cephesi

İlk harekât.	91
Rus bataryaları.	92
Hüketî paşanın harekâtı.	92
İatüncüld monderunun ıyvalı.	93
Seefi gimbotonunun torpidolaunması.	93
Yalovıncı taarruzu.	94
Rusların Tunayı geçişleri.	95
Hacı Vasım paşanın memuriyeti.	96
Bözürtlen gimbotonunun bir muharebesi.	96
İki rus vapurunun tahribi.	97
Hızberin yani her hücumu.	98
Son faaliyet.	98
Tuna harekâtı hakkında mülahazeler.	99

7

Karadeniz cephesi

Karadeniz cephesi.	101
İlk harekât.	101
Solunm ilırac harekâtı.	101

	Sahife mütareke
Solunun ırkasının geri alınması.	103
Batum müdafesi.	104
Rus torpitolarının batum limanına hücumları.	105
Karadeniz zırhlı filosunun hareketi.	106
Sivastopol bombardmanı.	107
Rus kruvazörleri ile mücademeler.	108
Şüpheli bir vapur.	109
Rus ordusunun Sulinava hücumları.	109
Rus kruvazörlerinin akımları.	109
Sulinanın tahkimi ve rusların hücumu.	110
Rus sahillerinin bombardmanı.	111
19 H. Kamun mütareke ve Sulinanın terkı.	111
Karadenizdeki hareket hakkında mütealesar.	112

8

Akdeniz cephesi

İlk hareket.	115
Süleyman paşa ordusunun nakli.	115
Mısır ordusunun nakli.	116
Süleyman paşa ordusunun Karaağaçtan Gelibolu'ya nakli.	117
Karadağ sahilinin ablukası.	119
Akdeniz filosu hakkında mütealesar.	119
İhtiyat filosu.	120
Rus lahriyelilerinin fikri.	122
Türk filosunun zayıflığı.	122

9

Edirne mütarekesi ve müsaleha

Edirne mütareke ve müsaleha mukaddemesi.	124
Avastafanos muahedesi.	125
Berlin muahedesi.	127

10

Deniz hareketi hakkında resmi vesikalar

Dorğunun hareketi hakkında verilen esas hatlar.	129
Tuna nehri hareketi hakkında vesikalar.	129

— VII —

Karadeniz cephesi hareketine ait vesikalar.	148
Karadeniz zırhlı filosuna ait raporlar.	163
Süleyman Nufke beyin hatıralarından.	179
Hamit Naci " "	183





Abdülâzîz devrinde Türk donanması Ortadoğu surlarında (Topkapı sarayındaki tablodan.)



Old French ship, 1870 (Lyon, France) (Lyon, France)



Yacht "California" at the anchorage in the harbor of San Francisco



Yunan İhtilali'nde Turan donanması (A.Kor. mütarekesi (Tahiretan))



Мусовийа Зирли Веркатегул

1877 - 1878 Türk - Rus harbinde

Deniz hareketleri

(1293) seferi namı ile şöhret bulan 1877 - 1878 Türk - Rus harbının üzerinden 55 sene geçti. Bu harbin bazı sahnalarının tenvir eden eserler neşrolunmakla beraber deniz harbinden bahseden tek bir eser bile meydana çıkmadı. Diğer eserlerde donanmamızın harekâtı hakkında bir kaç küçük fıkradan başka bir yazı olmadı ki gibi bu yazılarda harp esnasında donanmamıza verilen vazifeleri ne dereceye kadar ifa ettiği tetkik edilmiş değildir. Zaten bir eserleri yazan muharrirlerin ellerinde bu hususta idareî kelâm edebilmek için lazım gelen vesait yoktur.

Bu eserde evvelâ (1877 - 1878) Türk - Rus harbinin esbabını, balkanlar ve Anadolu cepheleerindeki ordularımızın harekâtını çok muhtasar olarak kaydettikten sonra bu harp esnasında donanmamızın harekâtını tetkik ettim ve bu hususta mümkün olduğu kadar hakikata yaklaşabilmek için mevcut eserlerden başka şimdiye kadar neşredilmemiş olan deniz komutanlarımızın harp raporlarından istifade ettim. Bu harp hakkında ilerde tetkikatta bulunacak diğer arkadaşlarımızın da istifade edebilecekleri için aynı kitabın sonuna ilâve ettim.

Deniz harekâtını yazarken evvelâ bir donanmadan ne gibi hizmetler beklemek lazım olduğunu düşündüm. sonra donanmamızın bu hizmetleri ne dereceye kadar yaptığını tetkik ettim. Bulduğum neticede :

Gerek Kara ve gerekse Akdenizde hakimiyetine istinat ederek Anadolu ve Rumeli cepheleeri arasında irtibat ve muvazaa-ıyı temin ettikten sonra deniz yollarından azami derecede istifade ettiğini gördüm; harp esnasında Karadağ cephesindeki Süleyman paşa ordusunu deniz hakimiyetine istinat ederek Dedeağaç tarikile Balkan cephesine getirdiği gibi harbin sonlarına doğru Tatar pazarcıktan Karadağaca ricat eden Süleyman paşa

kumandasındaki diğer ordular da bu müşkül vaziyetten kurtulurarak Geliboluya taşındı ve Çanakkale boğazının müdafaasına imkân bahsetti. Mısır ordusunu İskenderiye'den getirdi. Kafkas sahillerinde Sohumkaleye ilağ hareketi yaptı. Bitaraf devletlerle ticaretimiz harbin devamı esnasında hiç bir aramaya uğramadan devam etti. Velhasıl bir donanmadan beklenecek vazifelerin hemen cereolasını büyük bir muvaffakiyetle temin etti.

Donanmamızın bu harpteki hizmetlerini daha iyi anlatabilmek için 1828 - 1829 Türk - Rus harbi ile İtalya ve Balkan ve umumî harplerde Marmaraya kapatarak denizleri düşman kıyvetlerine bıraktığı zaman arıbat, muvazata ve nakliyat işlerinin nazıl müşkülata uğradığını gözönüne getirmek kâfîdir.

Yazarı Deniz İleri tarih öğretmeni
Feyzi Kurtoglu

1877 - 1878 harbi

Harbin sebepleri

Bu çar büyük Patronun vasiyetnamesinde şu satırları yazdığı söylenir.

« İstanbul ve Hindistana mükün mertebe yaklaşmağa çalışmalı, buralara hükümlen olan, cılıpa hükümlen olur. Bunun için kâh firkelere kâh acemlere sureti müttemaliyede harpler iddas etmeli. Karadenizde tersaneler vücude getirerek yavaş yavaş bu denize hakim olmalı, şark memleketlerinde ne kadar ortadoks varsa onların merkezi ve istinadgâhi olmalı ve üzerlerinde tefevvuk ve hakimiyet temin etmeli. »

II. inci Katerina 1858 - 1870 harbi neticesinde Küçük Kaynarca muahedasını imzalatmak suretille bu vasiyetnamayı tatbika başlağı. Bu muahadename mucibince Azof, (Azak) Gory, Yenikale rusların eline geçmiş, Eflak ve Bugdan ile birlikte Türkiyede bulunan İristiyanların himaye hakkını kazanmış. Aynı muahade mucibince isiklâl kazanan Kırım hanlığı da 1784 te rusların eline geçmiş.

1853 - 1855 harbinde İngiltere ve Fransa ve Sardunya hükümetlerinin Türkiye ile ittifak ederek Ruslara karşı bilfiil harbe girmeleri ve Avusturya müsellah bitarafliğinin ruslara aleyhtar bir çekil alması neticesinde Paris muahedesi imzalanmıştı.

Paris muahedesinin parçalanması

Bu muahadenin esas maddeleri : Osmanlı devletinin tamamıyeti mülkiyesi, Eflak ve Bugdan eyaletlerinin muhtariyeti, Karadeniz ve boğazların bitaraflığı. Bu maddelerin hepsinden mühimmi düveli muazzamanın müstarek kafaletleri altında olması idi. Ruslar bu muahade ile emel ve arzularına büyük bir darbenin vurulduğunu görüyorlardı. [1]

[1] Bu muahadenin 7 inci maddesiyle muahedeye imzasını koyan devletler Osmanlı İmparatorluğunun istiklâl ve tamamiyeti mülkiyesine riayet edecekler ve 9 uncu maddesi mucibince de devletlerin gerek müferit ve gerekse müstareken kükümdar ile tebaası arasındaki münasebata müdahale etmeyece

Ruslar Paris muahedesi imzalamakla takip ettikleri programdan inhiraf etmiş değillerdi. Belki ilk çıkacak fırsatlardan istifade etmek üzere muvakkat bir zaman için ceri bırakmışlardı. Nasıl ki bu fırsat gecikmedi 1870-1871 Pcusya - Fransa harbi başlayınca Paris muahedesinin 11, 12, 13, 14. uncu maddelerine riayet edemeyeceğini bütün devletlere bildirdi. 1871 de Londra konferansı bu meseleyi şu suretle hal etti. Boğazi açıp kapamak hakkını Osmanlı İmparatorluğuna bırakmakla beraber karadenizin bitaraflığını da kaldırıp ki Rusların maksadı da bu idi.

Ruslar Fransa hükümetinin mağlubiyetinden istifade ederek Osmanlı İmparatorluğunu parçalayarak balkanlarda kendi himayesi altında küçük hükümetler usulü programına takibe devam etti.

1862 de Hersek ve 1866 da Girit. (1875 - 1876) Bosna Hersek ihtilallerinin hakiki amilleri Ruslardı. Bulgarlar da 1872 de Rus alçısı Ignatieffin müdahalesiyle kendilerine bir Eksarh mühabını ve kiliselerinin muhtariyetini istifisal ve 1878 de bulgarları isyana teşvik etmişlerdi.

1875 senesinde hariçten gelen muharriklerin teşvikile isyan eden Hersek hristiyanlarının başlıca şikâyetleri vergi meselesi idi. Bu isyan kısa bir zamanda etrafa sirayet etmişti. Bu isyanın kendi erazisindeki Slavlar arasında intişarından korkan Avusturya hükümetinin teklifi üzerine Almanya ve Rusya hükümetleri bu hususlarda itilaf ettiler. Osmanlı hükümetinin dahili işlerine müdahale etmemek, Sürları ve Karadağlıları bitaraf kalmağa ve Osmanlı hükümeti asilere karşı hüsnü muamele ve alıcenabane hareket etmesi için manevî bir ızyık icra etmek. Fakat Ruslar bu fikrde değışiktiler. Avusturyalılara verdikleri söze rağmen asileri teşvika devam ettiler ve Sırbistanda Karadağ hükümetlerinin asilerle birleşmesini temin

hakkı olmuştuk. 10, 11, 12, 13, 14 uncu maddelerle Karadenizi bitaraf lığı ilân ediliyor ve Karadeniz sahlinde ne ruslar ve ne de türkler tarafından terasun inşa edilmeyecek ve mihlari muhib edilen karşol gemilerinden başka harp gemileri bulundurulamayacak. 20, 29 uncu maddelerle de Etilak ile Bugdan prenslikleri memleketin emniyeti dahiliyasını ve hudutların emniyetini temin etmek maksadile mülli bir ordu teşkil etmek ve karışıklık anlarında Osmanlı hükümeti tarafından müdahale edilebilmesi kabul edilmiştir.

ettiler. Bulgaristanda vaziyet hemen aşağı yukarı aynı şekilde idi. Tuna valisi bulunan Mithat paşa, yollar, köprüler inşası, mektepler ve yerli jandarmalar ve ziraat bankası tesis suretili büyük bir imar faaliyeti göstermesine rağmen bir çok Bulgar gençleri rus darülfünunlarına devam ederek pan islavizm taraftarı olarak memleketlerine dönüyorlar ve her fırsattan istifade ile memleket dahilinde ihtilâl çıkarmaya çalışıyorlardı. 1868 de Mithat paşanın Tuna valiliğinden ayrılmasından sonra bu sahayı boş bulan ihtilâlciler 1784 de Tırnova, Kozanlık ve Zagra kavalisinde bir isyan teşebbüsünde iken reisleri yakalanmış ve rus elçisi İgnatıyevin şiddetli müraعاتları neticesinde serbest bırakılmışlardı. Fakat istlav komiteleri faaliyetlerine devam ettiler. 16 - Nisan - 1875 de Filibe civarındaki Bulgarlar kıyam ederek komitadan ahlikları tabligat mücürünce tesaduf ettikleri kadın, erkek, çocuk ve ihtiyar bütün müslümanları kâmilan katle başladılar. Ve bu suretle civar müslüman ahali tarafından mukabele-i hüsnâ yapılmamasına sebep oldılar.

5 - Mayıs - 1875 te bir Türk gencile avlenmek için müslüman olmuştan olan bir Bulgar kızının cehren tevkif edilerek Amerika konsoloshanesine götürülmesi üzerine Salânikte zuhûr eden bir galeyan neticesinde Fransız ve Alman konsolosları öldürüldü.

Balkanlar kâfi derecede karışmış. Osmanlı imparatorluğunun dahili işlerine müdabele için istedikleri kapı açılmıştı.

Salânik hâdisesinden sonra Avusturya - Macaristan, Rusya ve Alman bayvekilleri ikinci defa olarak toplandılar. Rus bayvekili Goreskof tarafından müsveddesi hazırlanmış Berlin muhtırasını tanzim ettiler. (13 - Mayıs 1876). Fransa ve İtalya hükümetleri bu muhtırayı hüsnâ telâkki ettiler lakin İngiltere hükümeti Rusların hakiki maksatlarını bildiğinden bu muhtırayı hüsnâ telâkki etmemekle beraber rusların kurveyi zecriye istimaline maydan vermemek için bu muhtıraya iştirak etmek mecburiyetinde kaldı.

Bu esnada Osmanlı hükümeti büyük bir buluran geçiriyordu. Hükümdar Abdülaziz 29 - Mayıs - 1876 da hal edilerek

yerine beşinci Murat geçiriliyor ve lunun gösterdiği tasarrufların eseri üzerine o da hal edilerek 31 - Ağustos - 1876 da Ab-dülhamit hükümdar oluyordu.

Berlin Memurandam - bu mülhaza ile babaaliye 7 mad-de teklif ediliyordu :

1 — Emniyet ve asayişin tehlikede bulunduğu mahallelere dâveli muazzama tarafından sefahi harbiye gönderilmesi.

2 — İki ay müddetle terk-i silâh.

3 — İcrası atıyemîn kararlaştırılması için doğrudan doğ-roya habâli ile usul arasında müzakere icrası.

4 — İsyan sebebiyle vukua gelen zararın maddinin tazmini.

5 — Islahatı mahalliye müzakere için bir yerli hristiyanın rıyaseti altında muhtelif bir komisyon teşkili.

6 — Asakiri Osmanîyenin muvakkaten geri çekilmesi ve hristiyanların silâh taşınması.

7 — Ecnebi konsolosların Vîlayet ahvalını tahtı nezarette bulundurmaları.

Memurandam şu cümle ile nihayet buluyordu. (şayet mü-tareke müddeti, devletlerin mesaisi semere vermeden geçecek olursa üç hükümet, sulh ve mûsahemeti umumîyei muhafaza için itihazi lazımgelen müessir tedbirleri müzakere etmek üzere devletler arasında bir dîlâf husule getirilmesi lâzumu-na kanidirler.

Sırp ve Karadağ harpleri :

Avrupa hükümetlerinin Osmanlı hükümeti dahilî umuruna müdahale için yaptıkları bu siyasi teşebbüsü sırp ve Karadağ-lıların Osmanlı hükümetine harp açmak suretile yaptıkları si-lâhli müdahale takip etti. Hersek isyanının zuhurundan beri gerek sırp ve gerekse Karadağlılar harbe hazırlanıyorlardı. Rusyadan gelen gönüllü binlerce asker, zabıt ve mübimnat ile kuvvetlerini arttırıyorlardı. Osmanlı hükümeti Sırp ve Karadağ hükümetlerinin her hangi bir tecavüzüne mâni olmak için hudutlarına asker toplamış ve 8 - Haziran - 1876 da bu hü-kûmetlere bir nota göndererek harp hazırlığı hakkında izahat istemişti. Sırp prensi Milânin verdiği cevapta : (Türk ordusile-teknil ve yalşı kabilelerin hudutlardan uzaklaştırılmalarının

Sırp ve Karadağ askerinin Bosna ve Hersek asayişini temine memur edilmelerini talep etlenişlerdi.

Buna verilen cevabı ret üzerine 1 - Temmuz - 1876 da Sırp lar ve Karadağlılar Osmanlı hükûmetine harp ilân ederek bu- durları geçmişlerdi.

General Çernayef altında bir rus generalinin komandasında bulunan Sırp ordusu 10 - 24 ağustos Aleksinac mînasındaki mev- kilerinde ihata edilmişti. Bunun üzerine Sırp prensi Milân Av- rupa devletlerinin tavassut ve yardımlarını istedi. İngiliz liberal fırkasının lideri Lord Gladstonun teşebbüsile İngiltere hükû- meti tavassut ederek 1 - Eylül - 1876 da iki hükûmet arasında bir mütareke imzalanmasını temin etti (25 - Eylül - 1876).

Osmanlı hükûmetinin sulh için yaptığı teklif, Sırbıyanın Osmanlı himayesinde olması ve Sırbiyede dört kalemli Osmanlı askeri tarafından işgal, Sırp askerinin onbünden fazla olma- ması, harp tazminatı vermesi vesaire idi.

Sırpların maksadı sulh yapmak değil, askeri vaziyetlerini istah için zaman kazanmağı. Bunun için İngilizlerin müta- reke müddetinin uzatılması hakkındaki teklifini ret ederek (3 - Birinciteğrin - 1876) da Sırp lar tekrar muhasamata başladılar. Fakat (Conis) muharebelerinde kafi suretle mağlûp olarak Aleksinac kalesini terk ile (Pelğrat) kalesine çekildiler ise de bu merk de 29 - Birinciteğrin - 1876 da Abdülkarim paşa tara- fından zaptedilerek Belğrat yolu açıldı.

Sırp prensi Milân ordusunun mahvolduğunu görünce doğ- rudan doğruya rus İmparatoruna müracaatla çektiği telgrafta (Sırbıyeyi kurtarmak için bir Allah hic de sizden başka kim- sem yoktur) diyorlu. Bunun üzerine ruslar yüzlerindeki mas- keyi atarak ortaya çıktılar ve İstanbul elçisi cameral İgnatiyef vasıtasile (31 - Birinciteğrin - 1876) da verdikleri ultimatomda « Eğer iki defa yirmidört saatlik zaman zarfında 6 haftadan iki aya kadar müddet ve bîlümüm molarıptere şamil olmak üzere bîla kaydıgirt bir mütareke akteğilmez, harakati aske- riyyemi hemen tatili zımında ordıyı hümayun kumandanla- rına evamiri katıye tebliğ olunmırsa bütün seferat azasile bir- likte İstanbulu terkedeceğini imparator namına » Edralıye be- yan ediyordu.

Bahâli bu ultimatomu alınca büyük bir endişe duydu. Bu esnada Rusya ile olan hudutlarımızda کافی miktarda asker bulunmadığından vaziyet tehlikeli idi. Hariciye Nazırı Saffet paşa ingiliz ve Fransız sefirlerle görüştükten sonra mütarekenin altı aya uzatılmasını istedi, fakat ruslar kabul etmediler. Carıyan eden müzakere neticesinde ayvelenurde 6 haftalık bir mütareke akile lüzum görülürse bir altı hafta ve nihayet iki ay daha zamanlanmasına karar verildi. Karadağlılar da bu mütarekeye dahil oldılar.

Rusların bu müdahalesi üzerine Avrupa hükümetleri arasında bir müddet müdahale-i afkar edilildikten sonra Balkan işlerine bir netice vermek üzere İstanbulda bir konferans yapılmasına ve bu konferansta azalardan birisi hükümetin İstanbul sefiri olmak üzere her hükümetin ikiser aza bulundurmastoa karar verildi. İngiltere İstanbul sefiri (Sir Harri Elyot), diğer hükümetler namına bahâliye nota vererek bu hususta Osmanlı hükümetinin muvafakatsini temin etti.

İstanbul konferansı ve kanunı esasî :

Davetli muazzama İstanbulda toplanmak üzere yola çıkarken Rus hükümeti altı kolordunun seferberliğini ilân ediyor (11 - İkinciyeğin) rus ordularının Romanya arazisinden geçmesine müsaade edecek bir muabede akli için Bükreş hükümetine tebligatta bulunuyordu. (26 - İkinciyeğin) Avusturya ile müzakerata girilerek Avusturya devletinin bitarafliğine mukabil muasalehanın imzası esnasında Bosna ve Hersek kıtasını işgal etmesine muvafakat ediyordu. (15 - İkincikanun - 1876).

İstanbul konferansına iştirak eden devletler ilk icumlarında Osmanlı devletinin namrahtabaları dahil olmayarak kendi aralarında anlaşmaya karar verdiler. 23 - Birincikanun - 1876 da İstanbulda toplanan konferans üçüncü gün sadrazam Mubai paşanın teşvibüsüle ikinci Abdülhamit tarafından kabul edilen kanunı esasî ilân edilerek 101 pare topla selâmlanıyordu. Osmanlı harierye nazırı bu esnada söz alarak : « Efendiler hadicem ötetarafında atılan şu toplan Zatisahane tarafından bilâ tefriki zins ve mezhep bütün teb'ai Osmanıyanın hukuk ve hürriyetini müstekeffil lar meşruiyetü idarenin ilân olundogana isaret-

tır, bu suretle 600 seneden beri devam eden şekli idare değişerek Osmanlı akyamının refahı ve saadeti için bir devri cedid açılıyor. Bu hâdisei azime karşısında bizim müzakeratımıza devam abas ve fayda vardır » dedi.

Fakat bir kaç dakikalık sükûttan sonra söz alan Rus murahhası general Lenatiyel bu işlere ehemmiyet verilmişyoksa sadade rücu edilmesini teklif etti. Osmanlı murahhasları harış olduğu halde kendi aralarında müzakereye karar verdiler.

General (Lenatiyel) tarafından teklif edilen layiheman tatlık ve müzakeresine başladılar. Bu layihede Bulgaristan ve Bosna kalelerinden osmanlı askerinin çekilmesi ve idarelerini ahinde etmiş bırakılmanması ve Bulgaristan ve Rusyalardan Milis namına bir nevî asker tanzimle bu yeni memleketin idare etmiş olmasını yani muhtariyet verilmesini teklif ediyordu. Konferans işlerak eden asker bu teklifin esas maddelerini kabul ederek yalnız muhtariyet yerine (mümtaz vilâyetler) talimini kabul ve idareleri için iliman devletler tarafından tasmin olunarak muhtelâ bir komisyona havale olmanması fikarâr etti. Nizamnamenin tatbiki için bir müddet Belçika askerile işgalleri ve karadağ arazisinin genişletilmesine karar verildi.

Konferans meşruiyâtı bitirdikten sonra kararları nihcesini babıaliye bildirerek bir katta zarfında cevap istedi. Sadrazam Mithat paşa bu kararlara karşı babıaliye tarafından değil ancak Osmanlı millîi tarafından cevap verileceğini bildirdi. Henüz Millet meclisi açılmadığından (18 - İskenderiyye - 1877) babıaliye rukûlâdan, alimâdan, nâisim ve zeyrinâisim deriz gelen kimselerden mürekkep 337 azalî bir meclis toplandı. Uzun uzadıya cevapla eden müzakere esnasında Mithat paşa bu talep reddedilirse milarebe gubûr edileceğini haberlatmanına rağmen 4 aydan munda okseriyet âra rededilmesine karar verildi.

Londra protokollü

Bu elçisi rei cevabın alınca başbula terkoderek Atınaya gitti. Petreshburgta toplanan harp meclisi hemen ilam harbe cesaret edemedi. Rusya ile diğer devletler arasında bir müddet muhatere cereyan ettikten sonra Londra'da toplanan yeni bir konferans (31 - Mart - 1877) da şu kararı babıaliye tahlîg etti.

Şarkta sulh ve müsalemeti temine teşebbüs eden devletler, maksada vüsul için en iyi vasıtanın Türkiyedeki âhalin gayri müslimenin ıslahı ahvâlinde ve Bosna, Hersek, Bulgaristanda mülk olunacak ıslahatı ehemmiyeti fevkalade ile telâkki eylediklerini suretî katîyesle beyan ve teyit etmekten ibaret olduğunu tasdik ederler. Hükümet-i Osmanîyenin vâdilerini ne suretle mevki icraya konulacağını anlamak için bu haptaki icraata sefirlerini ve konsolosları vasıtasile nezaret etmek niyetindedirler.

Bu defaki ümitleri dahi boşa çıkar ve İristiyan tabai şahanelerin ahvali arasına şarkın sulh ve asayişini ihlâl eden illüfâfin tekrarı mâmî olacak surette ıslah edilmeyeceği zaman devletler böyle bir halin kendilerinin ve Avrupalının menafî ile kabili tevlik olmadığını ilân eylemeği vazife addederler. Bu takdirde ahali gayri müslimenin rahat halini ve sulh ümmiyyeti temine en ziyade medâr olacak tedabir ve vesaiti müştereken kararlaştıracaklardır.) dedikten sonra Sırbîye, karadağ ile müsaleha yapılması ve osmanlı ordusunun hali hazariye vaz'ı teklif ediliyordu. Londra protokolu İstanbulla tebliğ edildiği zaman sadrazam Mithat paşa azledilerek avrupalıya sürgün edilmiş ve onun yerine Mehmet Rüşti paşa geçmişti. Serdarı ekrem Abdülkerim paşa ile Ahmet Muhtar paşalar gibi muktedir emecâllarımızın ruslar ile bir harbe meydan verilmesini istemiyorlardı. Londra protokolu, İstanbul konferansı mukarreratına nazaran çok ehemmiyetsiz olup yalnız osmanlı hükümetinin yapacağı ıslahata sefirleri ve konsolosları ile nezaret edeceğini bildirmesine rağmen Osmanlı millet meclisinin gizli bir içtimasında cereyan eden müzakereden sonra şiddetle reddedilmesine karar verildi ve türkiyenin bir devleti müstakille olmak itibarıyla müttelüt veya gayri müttelüt bir nezaret altına girmeye razı olmayacağını ve Paris muahedesi umuru devlete ademî müdahale esasını mutazammın iken gerek Türkiyeyi ve gerek diğer tarafları akıdeyi ripteden böyle bir muahedename Türkiyenin iştirak etmemiş olduğu bir protokol ile ref ve ilga edilmişseği devletlere bildirildikten sonra vâdolan ıslahatı icra edeceğiz. Bu hafta vilâyet ve mezhep sınıf farklarını asla

nazarı dikkate almiyacağız. Eğer rusya askerini dağıtursa biz de askeri dağıtırız deniliyordu. (4 - Nisan - 1877)

Bu beyanattan bir kaç gün sonra rus imparatoru dâveli muazımatının müsterek mesnileri ve hüsnü rızalarile istihsal edilemiyan gayi celilen istihsal etmek için osmanlı hudutlarının geçilmesini emreduyordu. (7 - Nisan - 1877)

İki tarafın askeri vaziyeti

Ruslar:

1874 senesinde kabul edilmiş askere alınma kanununa göre 20 - 40 yaşları arasında yirmi sene devam eden askerlik müddetinin 6 senesi muvazzaf, 9 senesi ihtiyat ve diğerleri müstahfızda geçecekti. Bu kanun mucibince silâh altına alınacak efradın miktarı büyük bir vakûna balığ olduğundan her sene ancak 150000 kura efradı silâh altına alınıyor ve bunun üç mislinden fazlası ise gayri muallim oldukları halde ihtiyat ve müstahfıza naktediliyordu.

Rusların Avrupadaki arazisinin herbiri bir piyade alayına tahsis ile 164 ahzı asker dairesine ayrılmıştı.

1867 senesinde rus piyadesi; 10 hassa piyade, 18 gironadiye ve 164 piyade ve 26 avcı taburundan müteşekkildi. Bu alaylar dörder bölükle, dörder taburdan mürekkep olup herbirinin mevcudu seferisi 80 zabıt ve 4000 neferden ibaretti. Diğerleri herbiri bir avcı, dörder bölükle üçer taburdan mürekkep olup herbirinin mevcudu seferisi 70 zabıt ve 3000 neferden ibaretti. Avcı taburları dörder bölükle olup 800 nefer kuvvetinde idiler. Hassa piyadeleri yeni Berdan, avcı taburları eski Berdan, diğerleri krenga tüfeğiyle müsellâh idiler, bunlardan sonuncusu büyük çaplı eksəriya endafit esnasında arıza yapıyorlardı.

Talim ve terbiye ve usulü muharebe:

Ruslar 1870-1871 harbinde alınan derslerden henüz istifade edememişlerdir. Bunun için asıl muharebe nizamı yapılaşık nizam olup başlıca yaylım ateş yapıyorlardı. Krenga tüfekleri için altyüz alıttan istifade mümkün idi. Bu suretle yapılaşık nizamda taburlarla üçyüz hatvaye yaklaşp yaylım ateş icrasından sonra süngü hücumuna geçiyorlardı. Suvazi - 56 mun-

tazam alay kazak teşkilâtından ibaretti; her muntazam alay dört bölüklü idi. Bölüklerin safer mevcudu 150 atlı olduğuna göre alayların mevcudu altıyüz atlı idi. Don kazakları herbiri öçer bölüklü, 20. Oral kazakları herbiri 6 bölüklü 9 alay seferber edebilirdi. Kafkasya da Kopan kazakların 30. Terek kazakları onbeş alay seferber edebilirdi. Hassa orduları için süngülü Berdan ve diğer diragonlar süngülü kerinğa tüfeklerle olundu ve hostılar birinci sıra mızrak, ikinci sıra Berdan filintası ile mücehhezdi. Kazaklar süngüsü Berdan tüfekleri ve mızrakla mücehhezdi.

Topçu:

Piyade topçusu beheri 8 toplu 6 bataryadan mürekkep 48 topçu lirasına ayrılmıştı. Süvari topçusu 26 muntazam süvari bataryasile beheri altı toplu 21 kazak bataryasına ayrılmıştı. Herbir topçu lirasının üç bataryası (10, 67), diğer üç bataryası 8, 68 santimetrelük, süvari bataryaları ise 4 fütürlük, cabel bataryaları (7,62) santimetrelük kıvraktarı olma topları idi. Romanyanın çıkaracağı 57,000 tüfek ve 156 top nizamıye ve 50,000 tüfek mülk kuvveti de ihmal edilmeyecek bir kuvvet idi.

Türk ordusu:

(1868) 1285 H senesinde tanzim edilen lâyihâ mucibince 20-40 yaşları arasındaki askerlik vaktinin 4 senesi nizamıye, 3 senesi ihtiyat, 6 senesi redifti, 8 sene mustahfaza aitti. Bu teşkilât mucibince 1870 senesinden itibaren osmanlı ordusu 466,000 ve $\frac{121}{100}$ senesinde ise 780,000 asker çıkarabilecekti. $\frac{123}{100}$ senesinde osmanlı ordusunun kuvveti şu tarzda idi :

Nizamıye - Beheri 8 bölüklü öçer taburdan 45 piyade alayı ve herbiri 8 bölüklü 43 nişancı taburu, 2 müstakil piyade taburu ki cem'an 180 piyade taburu, 6 şar bölüklü 23 süvari alayı, 5 bölüklü bir çerkes alayı ve dört bölüklü bir çerkes alayı ki cem'an 147 süvari bölüğü.

Altışar toplu 91 bataryadan ibaret 7 sahra topçu alayı, altışar toplu 12 bataryadan ibaret 1 ihtiyat topçu alayı ki cem'an 103 batarya ve dörder taburlu 3 kale topçu alayı, müstakil 81 kale topçu bölüğü.

Redif - Birinci sınıf rediften 160 tabur, ikinci sınıf rediften 56 tabur.

Mustahfız - Teşkilat henüz yapılmamış olup sefer zamanında 184 tabur teşkil edilecektir.

Bu suretle :

139,000 tüfek ve	20,000 kılıç, 618 top nizamıye.
160,000 " " " " " "	redif
299,000	20,000 618 top idr.

Tensikata nazaran teşkilat okmal edileceği hatle :

Nizamıye - 139,000 tüfek ve 20,000 kılıç ve 618 top.

Redif - 284,000 tüfek (birinci ve ikinci sınıf 368 tabur).

Mustahfız - 142,000 tüfek (184 tabur).

olacaktır. Bu suretle yarım milyon asker saferber olacaktır.

Halbuki bu harpte daha fazla kuvvet yani 740 piyade taburu, 150 süvari bölüğü ve 858 topun harbe istisrak ettiği (Şovkar) paşanın isorinden anlaşılmaktadır. Mısır hükümeti 65,000 nefer ve 150 topun müttekkep olarak bir kuvvet ile imdat etmiştir.

Tehizat - Piyadenin yolda yeteneşi Hauri Martini diğerleri şinayler tüfeği ile mücebbhezdi. Bunlardan birincisi 11,4 milimetre çapında ve 415 metre süratli iptidaiyyeyi haiz olup rusların Bardan tüfeğine muadildi. Süvari yahut kılıç ve rosvorle mücebbhezdi. Ve her alayın dört bölüğü muvakkit olup diğer iki bölüğü Hauri Vincister sisteminde filinta taşıyordu.

Topçu - İki modelle kuyruktan dolar çambarsız 8,18 bk krep topları ile mücebbhezdi. Süvari bataryaları ile piyade bataryalarının bir kısmı dört furluk (7,85 s/m) cebel bataryaları üç furluk idiler.

Bunların süratli iptidaiyeleri 300 metre olup yalnız 1877 de teşkil edilen bataryalar çambarsız krep topları ile teçhiz edilmiş olup bunların süratli iptidaiyesi 427 metre idi. Her halde usmanlıların top mülzemesi ruslarınkine faikti.

Mutabeatı usulleri :

Bölük yoldaşları dâhil olduğu halde küçük rütbedeki zabıtların iktidarı askariyeleri haddi kifayede olmadığından tercihan tabur ile manevralar yapılmıyordu. Yalnız ikinci orduda

büyük cüzütamirle talim ve manevra yapılmıştı. Ordunun manevra kabiliyeti noksan olduğundan mülharebe esnasında yalnız cepheden hücum etmiş edilmştir. Emariyet halematı: askerimiz hiç talim ve terbiye edilemediğinden bu noksan harp esnasında pahaliya mal olmuştu. Sıvri sınıfının talim ve terbiyesi de talimatnâmeleki usul ve kaideler göre hazırlanmıştı. Bu yüzden sıvri sınıfı keşif hizmetlerinde vazifesini yapamamıştır.

Eti iyi yetiştirilen topçu sınıfı olmakla beraber talimatnâmelarda numara efradına vazifeler öğretilmekle iktifa edildiğinden (harake) ve manevra kabiliyetinden mahrumdu. İşte yukarıda saydığımız noksanlar yüzünden osmanlı ordusu tıvırdan ziyade müdafaya elverişli bulunuyordu.

Rusların seferberliği :

Ruslar, 13 - İkinci Ağrı - 1876 da seferberlik ilân etmekle beraber 15 - Nisan - 1877 de bir kere kışkırtı yeniden seferber ettiler. Ve 24 - Nisan - 1877 de osmanlı hükümetinin Petreburğ sefirine ilân harp edildığını bildirdikleri gün aynı gün sabah saat 4 te ilk rus kışkırtı Romanya içine dahil oluyorlarken, Rusyada seferber edilmiş kışkırtı askeriyemizi mecmu 450.000 kişi olup eğer menzil bidermatı ve ikmal kuvvetleri de dahilî hesap edilirse bu miktar 554.000 e balığ alıyordu. Bu suretle ancak kuvvetin onları seferber edilmiş bulunuyordu. Fakat bu kuvvet iyi sevk ve idare edilmevce ilân harp esnasında seyyar orduda ancak 150.000 kişilik bir kuvvet bulunuyordu. İlsmen bu kuvvetle müsavi bir kuvvet te Karadeniz sahillerinin muhafazası ve Avusturya Macaristanın tarassuduna iğin alınmıştı.

Türk ordusunun seferberliği :

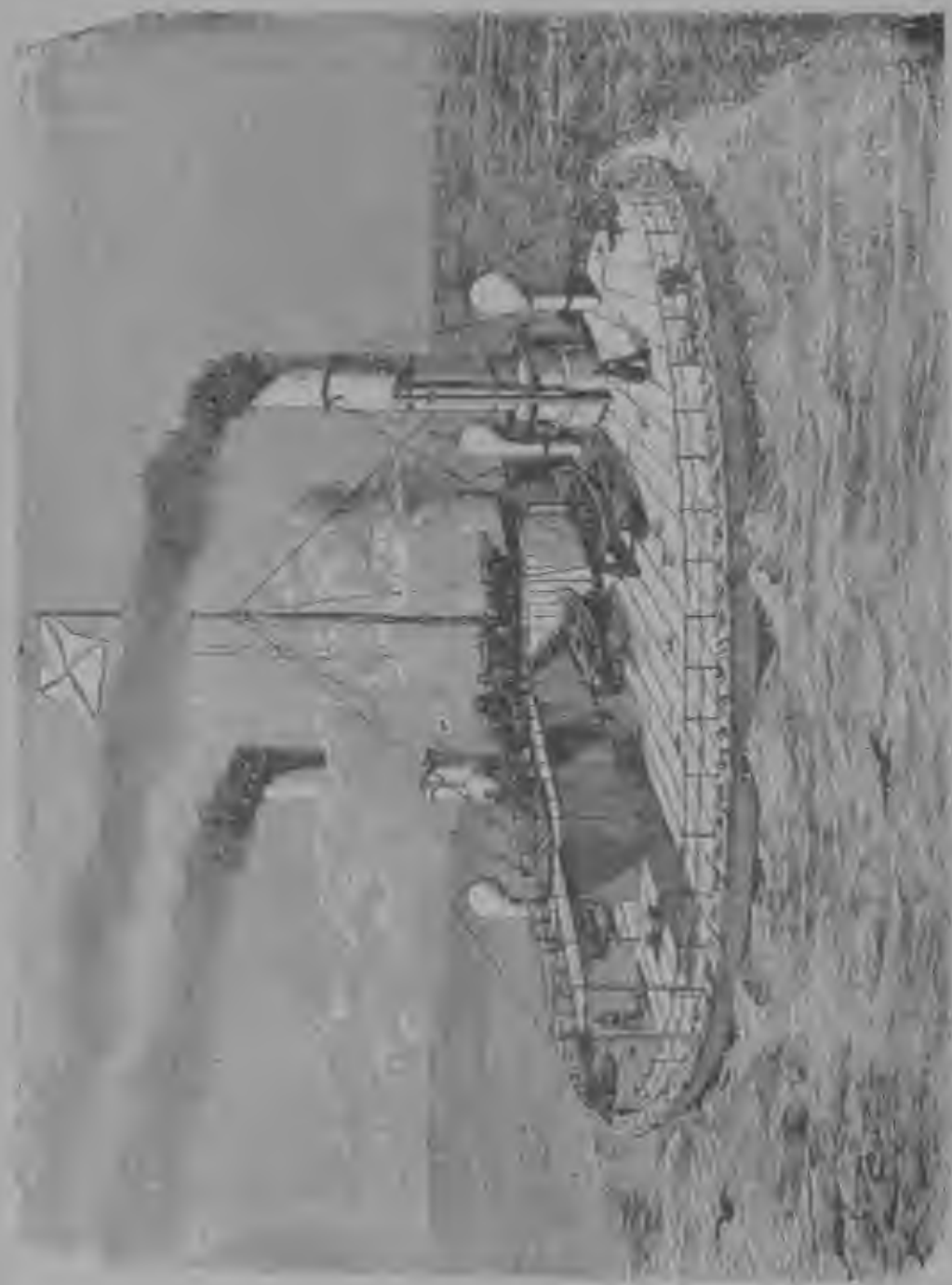
Rusların seferberlik ilân etmeleri 1876 Birinci Ağrıda osmanlı askerimizi seferber olan mevcudu 448 piyade taburu ile 147 sıvri bölüğü ve 650 den fazla salıha ve cephel toptandan ibaret olup bu miktardan 325 piyade taburu ve 85 sıvri bölüğü ve 400 top yani 190.000 sungü ve kılıç Avrupa darülharbinde idi

30 - Birincisiğin - 1876 da rusların Sırbistanla muhase -
mame tatil edilmesi hakkında vermiş olduğu nota üzerine Rus -
larla bir harp zihürü tehlikesi hay gösterdiğinden ordoyu tak -
viye etmek lüzumu duyulmuştu. Fakat umumi seferberlik daha
ziyade küçükkanından iten karbe kadar geçen müddet zarfın -
da yapılmış ve yeni redif kâ'atlarıyla müstahfaz san'at silâhı al -
tuna geçirilmiş sühra cebel bataryaları gâfilâne, Nig, Vidin,
Şumnu, Edirne vesair mühim mevkilerle arazak ve rıgane de -
po edilmişti. Yalnız Rusların verdikleri altı aylık müddetten
tamamile istifade edilerek Mayıs 1877 de 425,000 muvazzan
ve 70,000 mihis kuvveti seferber edildiği ki bu müddet
350,000 i Avrupa cephesinde kullanılmaktı. Fakat bu kuvve -
tin sevk ve idaresinde büyük bir baya işlenilerek neticeti kat -
iyenin istisna edileceği Tuna cephesine ancak 180,000 muh -
tında bir kuvvet toplanmış ve bu kuvvet te bir komanda al -
tuna verilmemiş bulunuyordu. Halbuki bu esnada takriben
150,000 kişilik bir kuvvet İstanbul, Kaidhya, Hama - Harsek,
Arnavutluk, Yanya ve Tesalyada dağılmış idi. Bundan başka
Anadolî cephesine de 140,000 kişi ayrılmıştı. Osmanlı hük -
meti bu dağılık kuvvati ihtiyas hâseltakçe parça parça Balkan
cephesine sevk etse de bu esnada ruslar da bataryaları anıya -
rak ordularını takviye ettiklerinden fırsat kavrılmış bulunuyordu.

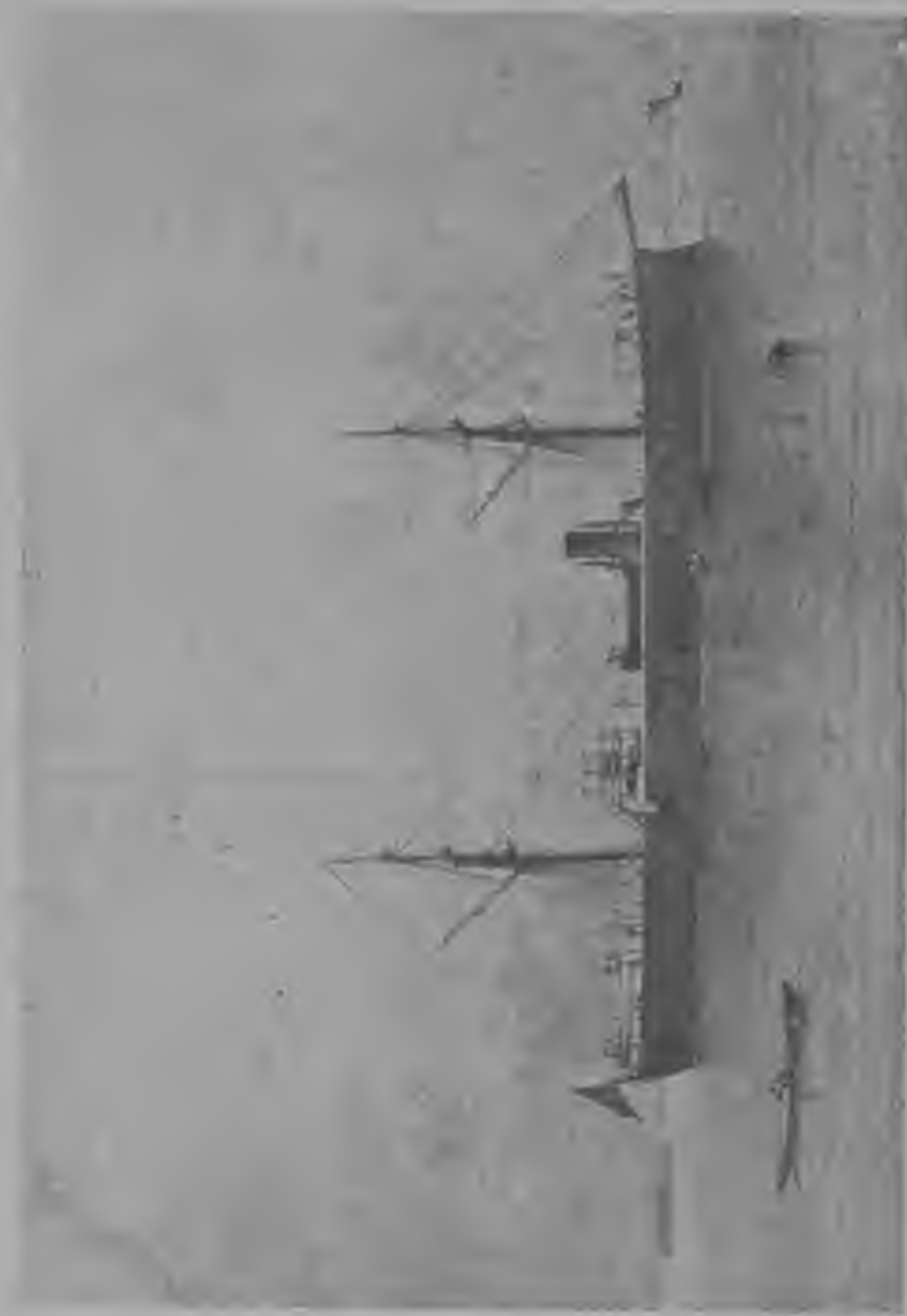
13 - Nisanda müşir Abdülkerim paşa osmanlı Balkan or -
dusu kumandanlığına tayin edilerek Şumnu'da karargahını tes -
etmişti. Kendisi ihtiyar olup beygöre bilmeğe gayri mukteditti.
Refakatinde erkânıharp olarak müşir Eyüp paşa büfîl ordı k -
umandanlığı yapayordu. Bundan başka dört genc yaverle dört
sivil kâtip ve bir doktor erkânıharbesini teşkil ediyordu. Fakat
Abdülkerim paşa kumanda hususunda tamamiyle müstakil ol -
mayıp daima İstanbulda bulunan Pâdisâhın tesiri ve müfrez
altında bulunuyordu.

Mayıs - 1877 de Tuna ordusu altı gruba ayrılmıştı :

1 - Şumnu ordusu müşir Ahmet Eyüp paşanın kumanda -
sında olup dört fırkadan müteşekkildi. (1) Fuat paşa kum -
dasında süvari fırkası (2) Necip paşa (3) Aziz paşa (4) 17
tabur kuvvetinde diğer bir fırka.



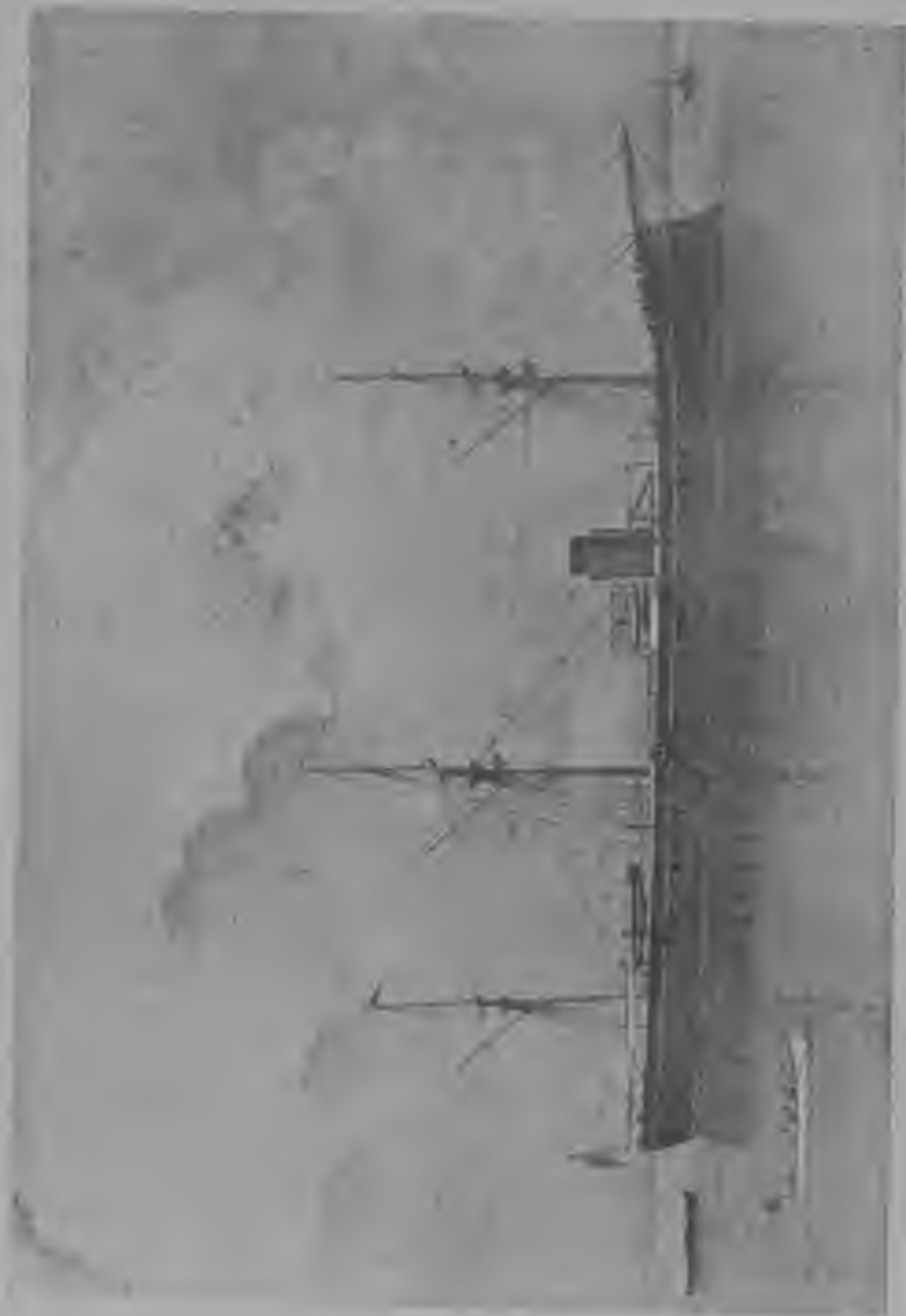
Битъ Поповъ



USS OREGON, AMERICAN BATTLESHIP



BB-3 Oregon, Battleship

A. A. Mikhlin, *Sverdlovsk*



Plan de la ville de Nouméa, Nouvelle-Calédonie, 1914.

2 — Varna kıvrveti olup Musiri Paşa komutasında 21 piyade taburu, 4 süvari bölüğü ve 9 bataryadan müteşekkildi.

3 — Dobruca kıvrveti. Ali Paşa komutasında 24 tabur, 12 süvari bölüğü, 7 bataryadan ibaretti.

4 — Silistre kıvrveti. Selimi Paşa komutasında 34 tabur piyade, 6 süvari bölüğü, 9 bataryadan ibaretti.

5 — Rusçuk kıvrveti. Müşir Eşref Paşa komutasında 45 tabur, 6 süvari bölüğü ve 12 adina bataryasından ibaretti.

6 — Varna kıvrveti. Osman Paşa komutasında 53 tabur, 6 süvari bölüğü ve 15 adina bataryasından ibaretti.

İstanbul Şehri pâni:

İkinci ordusunun maksadı Tuna nehriini geçerek Balkan yarım adasının dahil olmak üzere sonuna kadar bütün istediği gibi her muamele muvafıkla. Bu hususta takip edilecek iki yol vardı. (1) bunlardan en kolay olanı 1828 - 1829 seferinde olduğu gibi Tuna nehriini Balıkesir ve Duhircelen yanı Tuna deltasını geçerek Silistre ve Varna yolu ile Balkan dağlarını geçip Trakya mevazası dahil olma idi. Fakat bu yol takip edilmediği halde Silistre - Varna kalesiyle uğraşılacaktı. Halbuki 1828 tarihinde rus donanması Karadenize hakim olduğu halde bu defa denize hakimiyeti türk donanmasına ait bulunduktan Varna kalesini zapt etmek mümkün gelmiş bir yoldu.

İkinci yoldan garpda Silistre ve Rusçuk kalesi arasında geçiyordu. Bu taraf takip edildiği halde Silistre, Rusçuk, Şumnu kalesiyle uğraşılacaktı. Bu mevkiilerin muhtazem muhasaraları için uğraşılacağı hem çok zaman kaybedilecek, kıvrvet tefrik edilerek yürüyüşü devam edilecek olursa elde kıvrvet kalmayacaktı.

İşte bu sebeplerden dolayı ruslar Tuna nehriini Hacıoğlu garbından geçmeğe karar vererek (Niğbolu - Zichova) hattını tercih ettiler. Bu suretle Tuna'yı geçtikten sonra takip edilecek istikamet kaudiliğinden meydana çıkar. Tuna'yı geçtikten Balkan geçitlerinden Meriç vadisi ile Edirneye gidebilir. Edirnenin işgali kafi gelmediği halde İstanbul'a doğru yürünecekti. Bu suretle

hududü geçtikten 14 hafta sonra Edirneye gireceği ümit ediliyordu.

Türk komandanının sefer planı :

Türk ordusu komandanı Tuna nehriü geçmek niyetinde değildi. Abdülkerim paşa İstanbulda vukubolın bir müzakere neticesinde (Rusların kilâi erbeanın garbünden vukubı mealluz olan ileri hareketlerine (Plevne - Lofça) hatında tabşit edilecek bir ordu ile müvâfık olmak ve bu ordunun esasını Osman paşa komandasındaki kuvvetlerden teşkil) edilmesini teklif etmişti. Saraydan Harbîye nezaretine gönderilen bir tezkere (Maçın) den Vidin kadar tekniül Tuna nehrin intidafaa etmek mümkün olmadığından ilân harp vukubında düşman memleket dalâline celp edilerek orada bir meydan muharebesi verdirilmelidir deniliyordu.

Abdülkerim paşanın haziran ortalarına doğru padişaha yol-
ladığı bir raporda « Tuna hattının intidafaa kadar ziyadedir ki
teknül geçitleri muhafaza etmek gayri kabildir zirahtlarımızın
adedi pek mahduttur. Düşmanın kısmı küllisiile geçit icrası
tesebbüsü tedlikesi yalnız müayyen ve mühim noktaları işgal
ve muhafaza etmekteyiz lüzumunu göstermektedir. Zaten
düşmanın asıl geçit tesebbüsü Ruscuk ile Vidin arasında ol-
acaktır. Tuna nehrinin bu kısmı üzerinde ne kuvvetli mevazü
müstahkememiz ve ne de düşmana ciddi bir mukavemet ibras
edebilecek büyük müfrezemiz olmadığından rusların bu kıs-
dan muvaffakiyetli geçit hareketi icra etmelerinden tevellüt
ederek bu nevi mes'uliyetleri tamamen teberri ederim » diyordu.

Abdülkerim paşa harpten sonra yazdığı müdafaanamesinde
« rus ordularının ergeç bir geçit noktası bularak Tuna'yı geç-
cekleri muhakkak bulunduğundan onların geçmesine müsaade
etmek sonra kilâi erbeaya celp eylemek ve bir defa bu min-
taka içine girdikleri bitap bir hale getirerek ayrı ayrı müf-
hezim etmek istediğini » yazıyor. Fakat bu müdafaanama çürüktü.
Ruslar kilâi erbeaya girmiyerek hakiki hedefleri olan balkan
geçitleri yolile Trakya'ya sarkmıyacaktırlarına ne suretle hüküm
olunabilir.

Balkan cephesindeki harekât

Maçin civarında Tunayı geçiş :

Rus ordusu 24 Nisanda Romanya hududunu geçerek 21 Haziran'a kadar geçen iki ay zarfında Romanyada tecrübesini ikmal ettikten sonra Tunayı geçmeğe teşebbüs etti. Türkleri aldatmak için iki noktadan geçilecekti. Bunların biri nümâyış mevkisinde olup (Maçin) civarında yapılacak bir geçitten bir kaç gün sonra da kısmî kılı (Zığovi) den Tunayı geçecek.

Aşağı Tuna ordusu General Çimerman komandısında olup İbrahîmde 14 piyade taburu, 24 süvari bölüğü ve 66 sahra topu ve Kalasta 8 piyade taburu 36 top vardı. General Çimerman 22 Haziran akşamı sandallarla Maçin civarına bir müfrezeye sevk ederek orası sabah Maçini işgal edecekler ve bu esnada hazırlanmış olan köprü kurularak mevcut kuvvet karşı yakaya geçirilecekti.

Bu plan tamamlanmış idi. Ruslar sandallarla karşı yakaya geçerken zayıf bir türk tarassut müfrezesi tarafından ateşe alınmakla beraber yollarına devam ettiler. Ertesi gün köprü kurulduktan sonra karşı yakaya geçen iki rus bölüğü ile 400 boş boxuk arasında bir mücadele oldu. Fakat Rus imdatlarına yetişmesi üzerine osmanlılar 25 zâhid ve 32 yaralı vererek ricai ettiler. Türk kuvvetleri başkumandanından emri gelmek emrini aldıklarından bütün Dobruca başatıldı. Ruslar Maçinu, İsakgyi ve Totgyi üç bir mukavemele uğrattıktan sonra 6 - Temmuz - 1877 de Rus kalıncasının öncülüğü Hırşova - Kartal hattına ilerlemiş bulunuyorlardı.

Zığoviden geçiş :

Kuvvet kulliyenin Niğbobi - Zığovi arasından geçmesi kararlaştırılmış ve osmanlı ordusunun nazarı dikkatini başka cihate

çakmek için şu taruhat alınmıştı. (1) II inci kolordo (Olta-
niça) da nömayiş yapacak ve (Vidin - Kalaras) a kadar Tuna
boyunda üç gün umumî bombardıman yapacaktı. Bu kolordo-
nun vazifesi (Yergöy) ve (Oltaşiça) dan osmanlı kuvvetinin
geçmesini menetmek ve bir suretle Bükreşi temin etmek (Yer-
göy) ve (Parapan) daki torpil seddini temin ve bunları için
salıl bataryaları temin etmek (Oltaşiça - Totrakon) ile nö-
mayiş yapmak ve Tunayı geçtikten ve Ruscuşa yaklaşıktan sonra
(Oltaşiça) dan geçmek, (Totrakon) ı almak ve (Ruscuş - Varna)
şimendiferini kesmek ve 14 üncü kolordo ile irtibatı muhafaza
etmek.

2 - 9 üncü kolordo Sbea ve Flamanada ile toplanacak ve
karargâhı umumî Deraçda kalarak Flamanodaya karşı nömayiş
yapacaktı.

3 - 13 üncü kolordo ile 4 üncü kolordo başlıg Roman-
yaya nakıl edilmekte idiler.

Tunadan geçecek olan General Radecki komutasındaki 8
inci kolordo 26 - Haziran - 1877 akşamı (Zimintse - Alaksou-
dunya - Tomarşagol) hatında toplanı. Evvel General Dera-
gomiro komutasındaki 14 üncü piyade fırkası, 46 mci avcı
firka, 2 blaston bölüğü, 2 oshel bataryası, 23 üncü kazak alayı
ve muhtelif nasaz bölüğünden mürekkep bir müfreze kayıklarla
karşı sahile geçerek köprü başını temin etmek üzere Zimintse
toplanmışlardı.

27 - Haziran - 1877 saat 3 te ilk tombaz Romanıya sahi-
linden barakot etti. Karanlık ve şiddetli bir rüzgar esiyordu.
İlk kademeden kuvvetli 12 piyade bölüğü, 60 kazak ve 8 top
idi. Rus tombazları sağ sahile 200 metre yaklaşıkları zaman
türkler ateş açtılar. Evvelâ lürmei avcı bölüğü sahile yaklaşı-
rak (Tekirdereinin) yarım kilometre garbinda sahile çıkarak
sarp sahile urmandılar. 3 üncü bölük bunları takviye etti.
Diğer kuvvetlerle derinlik şark ve garp taraflarına çıkarak
meyan aldılar.

Rus ihracına karşı müdafada bulunan türk müfrezesi
(Zıştov) den gönderilen kuvvetlerle takviye edilerek takriben
3000 kişiye balığ oldılar.

Örtelik aydınlanmaya başlayınca iki taraf arasında şiddetli muharebe başladı. 4 toplu bir türk bataryası kademe kademe nakliyat yapan rus tombazları üzerine ateş açtı. Ve bir kaç tombaz battı ve bir kısmı sakatlandı. Fakat karşı sahilde kalan rus bataryaları hemen türk topçularını ateş altına aldılar. Tuzunu sağ sahiline geçirilmiş olan rus echel bataryaları da araya iştirak ettiler. Bu esnada (Vardın) adasından bir türk karpı gemisi de tarazuca iştirak etti ise de 9 uncu topçu liva- sından iki batarya tarafından deri çekilmeye mecbur edildi. Türk müfrezası gösterdiği büyük cesaret ve fedakarlığa rağmen mükleri gittikçe çoğalan rus kuvvetleri tarafından geriye atıldı. Öğleden önce saat 10.5 da 14 üncü fırkadan her iki livaı karşı sahile çıkarılmış ve bundan sonra bir defa da bir piyade alayı nakle kabiliyeti olan iki büyük duha ve (Ansta) adın- daki bir nakliye gemisi de kullanılmaya başlamıştı. 3000 mevcudundaki Ahmet paşa liva- sının 10000 rus askerle yapı- lduğu bu muharebede rusların 782 nefer ve 30 zabıt, türklerin 240 kişi kayıpları olmuştu. Ruslar nihayet 14 saatle (Ziglovi) yi işgal ettiler. 27 - Haziran - 1877 akşamı sağ sahilde 28 pi- yade taburu, 60 kızak ve 14 top bulunuyordu.

28 Haziranda aşağı tombaz köprü denilen köprünün inşasına başlandı. 30 haziran akşamı tahminen 35.000 nefer, 900 atı, 76 top karşı sahile geçmiş bulunuyordu. Fakat köprü henüz ikmal edilememişti. Ancak 2 - Temmuz - 1877 den itibaren bu köprüden istifade mümkün oldu. Sol köprünün inşaatı ise 18 temmuzda başlanarak 9 ağustosta bitime erdi.

Abdülkerim paşanın tarzı hareketi :

Türk başkumandanı Abdülkerim paşa, katederde ve Pazar- cık mevkiinde cüz'i kuvvat bırakarak 27 hazirandan itibaren Ziglovi üzerine 40.000 piyade ve 200 süvari ve 100 sabıra to- pundan mürekkep 75 - 80 tabur sevkodalıydı. Bu suretle rus- lar köprüyü ikmal ederek bütün kuvvetlerini karşıya nakletme- den ruslara hük kuvvetlerle hücum edebilir ve belki rusları Tanaya dokünmek mümkün olurdu ve Vilinde bulunan Osman paşa kuvvetlerini de celbettigi takdirde ruslar çok müşkül za- zivete düşerlerdi. Fakat Abdülkerim paşa, rusların hakiki kuv-

vel ve razıyetini bilmediği gibi diğer cihetten Dobruca'da bulunan 14 üncü rus ordusuna karşı da aciz bir vaziyete düşü. Evvelce saraydan aldığı talimata göre hareket ederek rusların geçit barakasını mane kalkışınadı. Rusların Kılavuzluk sahasına hücum etmelerini beyhude yare hokladı.

Tuna geçildikten sonra:

General Gorkunun süvari kolordusu - Pışdar olarak Tınava ve Selvi istikametinde ilerliyerek, tekniñ 6 bavalıyı keşfedecek ve emir verildiği takdirde daha ileri giderek Balkan geçitlerini kazınmaya çalışacak ve Balkanın cümledeki ahaliyi ihlâl ettirmek ve osmanlı kuvvetlerini dağıtmak için Balkandan ileriye süvari gönderecek, nakliye katarlarını ve sair tavazınını nakliyatı için pışdar kolordusunun lıneyesi altında olarak Balkan geçitlerinin tınur ve ilzarına başlayacaktır. Ta ki ordu hıla tavakkuf Meriç vadisine ilerleyebilsin.

12 ve 13 üncü kolordular - Yantre nehri üzerinde (Bayela) da letims edecek ve Rusenğa doğru ilerliyerek mufasara ve münaküse zaptedeceklerdi.

9 üncü kolordu - Niğboluya ilerliyecek burasını zaptettikten sonra Pilevneye ilerliyecek ve burada ordunun sağ cemahtı için bir mufreza terkettikten sonra Balkanı geçmeye hazırlanacaktı.

11 inci kolordu - Oltanegala bir piyade ve bir süvari lıvası terkederek Zimincöye gelmek emrini almıştı. Öncü kolordusu 10,000 kişi, Ruscuk ordusu 75,000 kişi, 9 üncü garp kolordusu 35,000 kişi kuvvetinde idi. Bu tertibat gösteriyor ki rus başkumandanı Tunayı geçer geçmez Edirneye doğru ilerlemek hususundaki plânı tatbika devam ediyordu. Fakat bu gruplar ayrıldıktan sonra elde ancak 8 inci kolordunun iki piyade fırkası kalıyordu.

Rus öncü kolordusu 9 - Temmuz - 1877 de Tınavayı işgal ettikten sonra rus ordusu başkumandanı (Grandok Nikolayoviç) imparatora gönderdiği raporda Ruscuk mufasarasından sarfınazarla bu ciheti tarassut için 12 ve 13 üncü kolorduların Yantre nehri üzerinde kuvvetli bir mevzi işgalile sol cemahtı ve 9 üncü kolorduyu da Pilevne ve Loşgaya sevk ile sağ cemahtı temin etmek ve kendisi de 8 inci kolordu ile General Gor-

konnu öncü kolordusuna mülâki olarak ve oradan Balkan geçitlerini işgale teşebbüs edeceğini bildiriyor (Türkler Vantoreye karşı taarruz edelerse buradaki iki kolordoya karşı olacaklar ve ben de kendilerine yardım için kâfi derecede vakit bulacağım) diyor. Fakat bu plan tatbik edildiği halde rusların ileri hareket için ellerinde ancak 52 piyade taburu ve 55 süvari bölüğü kalacaktı. Bu kadar az bir kuvvette Edirneye gitmek fazla bir cesaret idi. İşte rusların Balkan hareketi için sevkettikleri kuvvetin azlığı meydana çıkmıştı. İmparator bu planın tatbikini telâhi lüzumu gördüğünden Grandek Nikola, 4 öncü kolordunun yürütüne kadar Tırnavada kalmaya karar verdi.

Türk ordusunun aldığı yeni vaziyet :

Türk ordusu başkomutanlığında Abdülkerim paşa bulunmakla beraber ikinci Abdülhamit sarayda topladığı bir heyeti askeriye ile müşaverede bulunarak başkomandan hususuna mütemadiyen müdahale ediyordu.

Rusların temmuzda Tırnavayı işgali üzerine vaziyetin tehlikesi meydana çıkmıştı. Demirkapıdan Şibkaya kadar Balkan geçitlerini müdafaa ve muhafazası için (Balkan komutanlığı) husa teşkil edilmiş, Gelibolu yarımadasının ve İstanbulun müdafası için Çatalca muhasıfatı tahkim edilmesi ve Edirnenin müstahkem bir ordugâh haline getirilmesi emirleri verilmişti.

Osman paşa, rusların Zimnigeden geçtikleri haberi üzerine Vidinde 12 tabur bırakarak tekni kolordu ile Pilevus istikametine ilerlemek ve lüzumu kalmayan Nişbolu muhafızlarını alıttıktan sonra Lofça üzerinden Tırnavaya gidip şark ordu ile birleştikten sonra (Zığlovi) deki rus ordusu üzerine hücum edilmesi hakkındaki müracaatı saray tarafından reddedilmişti. Buna sebep olarak Sırpistan ve Romanya vaziyetinin sarahat kesholmemesi gösteriliyordu. Fakat General Gorkn Tırnavaya girdikten sonra Osman paşaya telgraf ile fikri soruldu ve önceki teklifi tekrar etmesi üzerine kabul edilerek 15 - temmuz - 1877 de Tuna garp ordusu başkomutanlığına tayin edildi.

Bu esnada Karadağı baştan başa çigrenmiş ve düşman kuvvetlerini dağıtmış olan Süleyman paşa kolordusunun da müda-

faa kuvvetlerinden mahrum olan Balkan hatlarının temuhuna getirilmesi kararlaştırıldı. Süleyman paşa, (Karadağ cephesinde Ali Çanp paşa komutasında bir miktar kuvvet terkettikten sonra) askerini (Bar) limanından vapurlara yükliyerek Dede-ağacına çıkaracak ve Halkağın müdahalesi için ordunun esasını teşkil edecekti.

Süleyman paşa, 19 temmuzda Balkan hattına geldiği zaman general Gorko Şipka geçilini elde etmiş bulunuyordu. Diğer taraftan Osman paşa da Zığaviden üç yürüyüş mesafesinde olan Pilevaya gelmişti.

Ruslar Balkan cephesinde bulunan olduklar -

Nakiye Filosu 10 temmuzda İstanbuldan hareketle 15 temmuzda (Bar) a vardı. 16 temmuzda Erbaşı başında ve 21 temmuzda ilk kademede Dede-ağacına çıkarıldı. 26 temmuzda Süleyman paşa kolordusu Dede-ağacın 24 kilometre şimalindeki Karapınar şimerdifer istasyonuna çıkarılmıştı. Balkan cephesine kadar yürünecek 90 kilometrelik yol kalmıştı ki bunun için bir gün lazımdı.

General Gorkonun öcü kolordusu 3 temmuzda Tuna köprüsünden geçerek Tırnavaya doğru yürüyüş yapmıştı. 6 temmuzda (Batak) kasabasında iken general Gorko, komandayı almış karısına çıkan 6 pıvade isburi 3 hastayadan motorakken Türk kuvvetlerini tuttu ve 7 temmuzda Tırnavaya girmiş-ertesi günü kolordunun kesin kullusını Tırnavaya celbetmişti.

Tırnavanın cemahtındaki İslimye ile Şipka arasındaki 85 kilometrelik hattı müdafaa Rus paşa komutasında 13.250 neler ve 12 top tarafından müdafaa ediliyordu. General Gorko en iyi yolun Şipka geçirinden geçmekte nişanguna karar verdi. Barasını müdafaa için Gabrova - Kuzenlik yolunda 6 tabur 2 top - ki 4050 neler - ile bir kuvvet bulunuyordu.

General Gorko, 12 temmuz saat 10,30 da (Pırzava) dan hareket etti. Akşam saatleri yürüyüşten sonra konakladı. 13 temmuz sabah saat 6 da hareketle Şipkanın şarkındaki (Ham) köy üşidine doğru ilerledi. Akşam üzeri balkan hattının en yüksek noktasına çıkarak bulunuyordu. Geceleyin yürüyüşlerine devam ederek hıgızdan çıkıp avaya indiler. 14 temmuz sa -





Татары крымсканъ ханства

balı balıkla battı geçilmiş bulunuyordu. General Gorko, vakit kaybetmeden (Hain köyü) nû müdafaa eden topuz bir türk taburuna ateş açarak tarfedip kendi işgal etti. Diğer bir türk taburunun illakile iki tabura baki olan türk kuvvetleri aksam özeri hücumu kalktılsa da Ruslar da imdat birliklerinden birkaçı İstinye üzerine çekilmeğe mecbur ettiler.

General Gorko, 16 temmuzda (Hain köyü) nû taburakla beraber Kızanlık'a doğru ilerledi. (Ofelan) da mevzî alması olan 3 türk taburu ile muamelede miharebeden sonra galebe etti. 17 temmuzda Kızanlık önünde bir muharabe vardikten sonra şehri işgal ettiler. Bu suretle Şipka geçidine giden yolu da ele geçirdiler ve 17 temmuz akşamı rus peder kolordusu Şipka köyüne girip, bulunuyorlardı.

General Gorko 17 ve 18 temmuzda Şipka geçidini müdafaa eden Holüsi paşa kumandasındaki 7 tabur ve 9 topuz mürekkep kuvvete karşı Ruslar Şipka geçidine hem şimşiden ve hem canıptan taarruz ederek türk kuvvetlerini ihata etmek istediler. Şimşiden (Gaprova) dan gelen 9 uncu piyade fırkası mühlüm zayıfla uğradı ve Gaprova'ya çekildi. Canıptan general Gorkonun 18 temmuzda yaptığı hücum da akın kabil. 19 temmuzda Gaprova müfrezesi tekrar harekete başladıkları zaman türk kuvvetleri mevzileri tahliye ile çekilmiş olduklarından hiç bir mukavemele nizamadan geçidi murur ile Şipka köyündeki general Gorko ile birleştiler. Bu suretle Şipka geçidi rusların eline geçti.

Holüsi paşa arzakin noksanlığından ve kuvveti maneviye bozklığından dolayı ruslara esir düşmekten korkarak Karlova - Filibe istikametine çekildi. Eğer Holüsi paşa, vazifesini yapar ve emir almadan bu mühlüm mevkin terk etmiyerek yanında az miktarda erzak bulundurmuşsa rağmen 26 temmuza kadar müdafaa edebilseydi ruslar çok mümkün bir vaziyette kalacaklardı.

İsta Holüsi paşanın gösterdiği bu kudretsizlikten dolayıdır ki Süleyman paşa ordu ile Şipka önüne geldiği zaman bu mühlüm mevki Rusların eline geçmiş bulunuyordu. Eğer Türk kumanda tayefi Süleyman paşaya ilahbarla beraber Karadağ cephesi gibi ulî bir cepheye bırakmıyarak ya balkan hatına

voya daha muvafık olarak Varpa tarikle Şumnuva celhetmiş olacaktı, ruslara karşı koymak için alında mülahı bir kuvvet bulunacaktır. Halboldı gıncı Süleyman paşa çok geç kalırmıştı. Süleyman paşa Şapkayı geri almak için ileride garileceği üzere heyhude yere uğraşacak ve yüksek komanda hayetinin yaptığı bu hararı güdermek için binlerce kalıranın üçkün kam dokülocekli

Abdülkerim paşanın fızılı

Abdülkerim paşa, balkana doğru ilerleyen rusların sol cezanatını telidit için 1. 1/2 piyade fırkasını Osman pazarcıa seykatmek istedi ve İstanbuldan aldığı emir üzerine Ahmet Eyüp paşayı 17 taburla Şumnodan ve sair Egreş paşa 12 taburla Rusciutan hareket ettiler. Bir süvari fırkası da bu harekete iştirak etti. Bu kuvvetler (Gülceme) mevkine gelerek ruslarla muharebeye başladıkları esnada İstanbul sarayındaki komanda hayeti Viyana elçisi Aleko paşadan aldıkları bir telgrafa istinat ederek 16 temmuzda tazarruz amrını geri aldılar ve Şumnuva gönderdikleri Resif ve Namık paşalar komanda işleme müdahale ettiler.

Abdülkerim paşa İstanbula çağrıldı ve 19 temmuzda müşir Melimet Ali paşa Şumnodaki kuvvetlerin komandanlığına intihap eddi.

Pilevna muharebesi

Ruslar Zığtoviden Tınayı geçtikleri zaman (Nıgholu) da Hasan paşa komandasında 10,000 kişilik bir kuvvet vardı. Ruslar Tınavaya doğru ilerleyince Hasan paşa muvasala hatlarına temin için Atıf paşa komandasında 3 tabur, 6 süvari bölüğü, 4 top (takriben 2000) kişi yollıyarak Pilevneyi 6 temmuzda işgal etmişti.

Ruslar geçit noktasının 40 kilometre mesafesinde bulunan (Nıgholu) yu almak veya mülahı bir kuvvet göndermek mecburiyeti duydular. Ve 8 temmuzda garp kolordüsüne (Nıgholu) ya ilerlemek ve zaptetmek emri verildi.

15 Temmuzı kadar cereyan eden hareket neticesinde Nıgholu muhafızları kalaya çekilmeye mecbur oldular ve Hasan

paşa 300 yaralı olarak 7000 askerile birlikte esareti kabül etti. Rusların eline 113 kale ve sahra topu, 10000 den fazla tüfek ve üç monitör geçti. Rusların zayıflığı I ceneral olarak 32 zabıt ve 1279 neferdi. Eğer bu kuvvet vaktile Pilevneye çekilmiş olsaydı bu akibete uğramıyacaktı. Ruslar bu suretle şarkta (Yantıra) dan garpia (Osma) ve (Vid) cenubuna kadar 60 kilometre genişliğinde bir sahaya hakim olmuş bulunuyorlardı.

9 uncu rus kolordusu kumandanı ceneral Krodner, 16 temmuzda Pilevne üzerine iki piyade ve kazak alayı göndermek emrini aldı. Ertesi gün de Nicholuyu Romanya kıt'alarına teslim ile kendi kuvvetleriyle Pilevneye yürümesi emri verildi. Fakat romanyalılarla henüz anlaşamabıklarından bu emir tatbik edilemedi. Ancak 18 temmuzda Pilevne üzerine kuvvet yollıyabildi.

Birinci Pilevne muharebesi :- Osman paşa, 10 temmuzda hareket emrini alınca 9 uzatmıye ve 10 redif taburu ve 600 süvari ve 54 toptan mûrekkap (cem'an 11.000) nefer bir kuvvet ile yola çıktı. Vidinde 13 tabur piyade ve bir süvari bölüğü ve bir batarya bıraktı. Rahova, Lompalanga, Adliye mevkilerinde 7 tabur kalmıştı.

Osman paşa 13 temmuz sabahı hareket etti. 15 temmuz yolda iken Pilevnayı tutması emrini aldı. Cebra yürüyüşlerle 19 temmuz sabahı 180 kilometrelik mesafe kat'edilerek Pilevnede 25 tabur piyade 6 süvari bölüğü ve 56 top yani cem'an (15.000 kişilik) bir kuvvet toplamış bulunuyordu.

Osman paşa gelmezden önce Atıl paşa Pilevnenin şimal sırtları üzerinde avcı hendekleri ve bataryaları tesis etmişti. O gün öğleye doğru Osman paşanın askerleri henüz kendilerinin gösterilen mevzilere doğru yürüyüşte iken şimali şarkıdan rus kuvvetleri görülmüşlerdi. Akşama kadar piyade ve topçu ateşi tatbik edildi. 20 - Temmuz - 1877 sabahı ruslar Pilevneye hücum ettiler. Rus solcenahtaki 17 ve 18 inci alaylar bu hücumda büyük zayıflığa uğradılar. Sağ cenahıtan hücum eden 19 uncu rus alayı ve Kafkas kıyasının yapıldıkları hücumlar da aynı neticeyi vardı. Bu suretle her iki rus müfrezesi birbirinden 15 ve Pilevnedan mültenazıran 15 - 20 kilometre mesafeye

çekilmek mecburiyetinde kaldılar. Rusların insanca kaybı 2400 kişi yani muharebeye iştirak eden miktarın % 34 ü gibi büyük bir miktarda baliğ olmuştur.

Rusların birinci Pilevna muharebesinde mağlup olmalarına hücumun ayrı ayrı ve birbirine ihtilafı olmaksızın yapılması ve rus bataryalarını pek uzakta tutarak ateşlerinin tesirsiz olmaları ve tahire dairisi dahilinde keşif yapılmıyarak cepheden yaptıkları hücum kollarının türk ateşine uğraması gösteriliyor. Fakat en mühimmi türk kuvvetlerinin Osman paşa gibi yüksek bir askerî komutasında bulunması idi. Osman paşa 20 - temmuz muharebesinde büyük bir faaliyet göstermiş ve Niğbolunun sukutu ile kurvet manevrası bozulmuş olan askerî mütahhazda sebat ettirmek için elindeki ihtiyat kuvvetlerini sonuna kullanmıştı.

İkinci Pilevna muharebesi:

Pilevna'ya karşı yaptıkları ilk hücumda uğradıkları muvaffakiyetsizlik üzerine ruslar bu mevkiye toplanan türk kuvvetlerinde 60.000 nefer ve 65 top tahmin ettiklerinden evvelâ mütahhaza vaziyeti almak üzere Orda kaprüsünü işgale karar vermişlerdi.

Habuki: Osman paşa birinci Pilevna muharebesinden sonra (Orlaniye) den gelmiş olan 6 piyade taburu ve 1 batarya ve bir çerkes müfrezesini Hilat paşa komutasında olarak mühim bir serkütneyi noktası olan Lefcya yoluyla birleştirerek bu mevkî ruslardan geri almış 25 - temmuzda ve Baluva vasat mahallerinden gelen 8 tabur ve bir hessa süvari bölüğüle birlikte 20 - temmuz akşamı 33 tabur 7 muntazam süvari bölüğü ve 400 kadar çerkes süvarisi olarak üzere ancak 23.000 nefer ve 58 top kuvvetinde idi. Osman paşa, birinci ve ikinci Pilevna muharebeleri arasında geçen on gün zarfında cephelerin takviyesi ve yeni birliklerin iletilmesi ile de zamanın azlığından dolayı yapılan tesbat çok noksan bulunuyor ve birliklerin noksanlığını arazinin müsadesine göre vücutte getirilmiş bir kaç sıra ayrı benedikleri ikmal ediyordu. 30 - temmuz sabahı Pilevna'nın vaziyeti şöyle idi: Şimal cephesine Ferik Adil paşa komutasında 12 tabur ve 25 top, vasat muntahasına birinci Os-

raan paşa kumandasında 16 tabur 29 top, cenup mintakasında 5 tabur, 4 top.

Dokuzuncu rus kolordusu kumandanı general Krodner, II. inci kolordunun bir kısım kuvvetlerle takviye edildiğinden 29 - temmuz akşamı Pilevneye hücum için 36 tabur piyade ve 30 süvari bölüğü ve 189 top yani 27.000 piyade ve 3000 sıvayiden mürekkep bir rus kuvveti hazırlanmıştı.

Ruslar bu defa Pilevneye şark cephesinden hücumu karar verdiler. Pilevne - Ruşnak şoseninin şimalinden ilerliyecek olan sağcanlı general Krodner tarafından ve bu şosenin cenup tarafından ilerliyecek olan solcanlı general Şahuveski kumandalarında idi. Sağcanlı Gıvıça, solcanlı Radışeva cephesine hücum edeceklerdi. Bu iki kısım arasında beş kilometrelik boşluk vardı. General Sikoblef kumandasında bulunan kazak süvarisi de iki batarya Pilevne - Lofça arasındaki irtibatı kesecek ve Pilevnenin sükutu anında türk kuvvetlerinin sıfıya ricat hatını kesecekti.

30 - Temmuz - 1877 sabahı hava kısıf sis tabakasıyla örtülmüştü. Saat 7 de sağcanlıdaki 31 ücu rus fişkesi hücumu hazırlanmıştı. Birinci hatta 121 - 122 inci alaylarla üç batarya, ikinci hatta 123 ücu alayla iki batarya, üçüncü hatta üç alayla 5 batarya mevzi almışlardı. Saat 8,15 te başlayan topçu muharabesi saat 9 da sisin açılması üzerine şiddet kesbederek öğleden sonra saat 15 e kadar devam etti, fakat türk topçularına susturmak mümkün olmadı.

Saat 15 te başlayan sağcanlının hücumu iki koldan yapıldı. Sağdaki kol general Piyotokoltov kumandasındaki 121 inci ve 123 ücu alaylar şimalden, soldaki general Vilyaminof kumandasındaki 122 inci ve 123 ücu alaylar da şarktan ilerlediler. 17, 18 ve 20 inci alaylar ihtiyatı teşkil ettiler. Ruslar yedi saat devam eden şiddetli hücumlara rağmen (Gıvıça) Redotini zaptedemediler. Saat 19 da ihtiyat kuvvetler de dahil oldu. Rus kuvvetleri büyük ziyata uğramış, enari kumanda kaybolmuş, güneş battığı esnada hücumu tamamiyle neticesiz kalmış bulunuyordu. Nihayet general Krodner, ricat emrini vermek mecburiyetinde kalmıştı. Bu ricat gecenin karanlığı esnasında bir

bozgun şeklini alarak o gece ve ertesi günü Belgaroniye doğru çekilmişlerdi.

General Şahoveski kumandasındaki sol cenahın yaptığı hücum ilk devrede muvaffakiyetli oldu. Dört saat devam eden topçu ateşinden sonra saat 14 te general Gurusko kumandasındaki 125 ve 126 ncı alaylar, Aarp, Atıf paşa ve İbrahim bey tabyalarına hücum ettiler. Saat 16 da Atıf paşa ve İbrahim bey tabyaları rusların eline geçti. Fakat türk piyadeleri bir mukabil hücumla Atıf paşa tabyalarını geri aldılar. İbrahim bey tabyasındaki rusları da Yamık bayır mevkiine konulmuş bir türk bataryası ile ateş altına alınarak büyük ziyata uğratıldılar. General Şahoveskinin ihtiyat kuvveti ise teşkil eden 117, 118 ve 119 uncu alaylar da hücumla iştirak ettiler ise de daha fazla bir muvaffakiyet kazanamadılar. Saat 19 da general Şahoveskinin bütün kuvvetleri harp etmiş ve yapılan bütün hücumlar büyük ziyatla tardedilmişti. Gurup esnasında yaralılarla birlikte sağ kalan olanlar da mevzilerini terkederek geri çekilmeye başlamışlardı. Saat 22 de general Şahoveski, sol cenahındaki general Sikoplef kuvvetlerinin de geri çekilmekte olduğunu görerek ricat emrini verdi. İbrahim bey tabyasına girmiş olan ruslar, bu emre itaat etmek istemadilerse de dört saat sonra tekit edildiğinden tabyayı boşaltarak Radisevoya çekildiler. Ruslar geri çekilirken Atıf paşa ve Aarp tabyalarında bulunan türk kuvvetleri bu tabyaları boşaltıp daha gerideki hakim noktalara çekilmişlerdi. Fakat ertesi sabah vaziyet antaşılmıca evvelâ türk süvarileri arkasından piyade bu tabyaları tekrar işgal ettiler.

General Sikoplef kumandasındaki kazak süvarileri ve bataryası ile Tolçanıça derasını geçerek saat 8 de Pilevnenin cenup cephesindeki yeşil sırt önüne gelmiş ve akşama kadar gerek top ve gerekse süvarileri atlardan indirerek piyade muharebesi yapmış ve saat 22 de general Şahoveski kılalarının ricatı üzerine Buradım istikametinde geri çekilmişler.

İkinci Pilevne muharebesinde rusların ziyatı 7136 nefer olup o akşam muharebe meydanına vâsil olan alayla beraber 29,000 e halîğ olan umumî piyade kuvvetinin yüzde yirmibeşi denektir. Türklerin ziyatı ise 1200 zabıt ve neferdi.

Eğer Osman paşa, rusların uğradığı mağlûbiyetin derecesini anlıyarak şiddetli bir takip hareketi yapmış olsaydı Rus ordusunu pek müşkül bir mevkiye bırakmış olacaktı. Fakat değil rusları takip etmek, hattâ rusların ricat ettiklerini bile umit etmiyorlardı. Ertesi sabah yapılacak Rus hücumlarına karşı büyük bir andiçe dnyarak kuvvetlerin büyük bir kısmını ikinci hatta çekerek birinci hatta sırf tarassut maksadile iki büyük tabur bırakmışlar ve Atif paşa, Aarp tabyalarını da boşaltmışlardı. Osman paşa, o gece avcı siperlerini ve bataryaları gezerek intizamı tade etmiş ve ertesi günü yeni hücumlara karşı tertibat almıştı. Fakat gün doğunca bütün muharebe hattının düşman tarafından terk edildiğini yalnız Radişeyo sırtlarında bir rus müfrezesinden başka bir kuvvet kalmadığını görüldü.

(Pilevne) mevkiinin ehemmiyeti : ikinci Pilevne muharebesi neticesinde ruslar, balkanların cenup tarafına doğru yürümeleri geri bırakarak Busyadan yardım getirmeğe ve bu kuvvetler yetişinceye kadar Tınanın sağ sahilinde işgal ettikleri araziyi muhafazaya karar verdiler. Eğer bu imdatlar yetişmeden evvel Şumnuadaki Mehmet Ali paşa, Pilevnedeki Osman paşa, balkan cenubundaki Rauf paşa kuvvetleri hareketlerini tevhül ederek (Zıştovi) veya (Turnava) üzerine taarruza geçmiş olsalardı Rus ordusuna çok müşkül bir mevkiye bırakmış ve belki de Rusları Tuna şimaline sığmağa muvaffak olurlardı. Fakat İstanbulda Yıldız sarayındaki yeşil masadan idare edilen Ali kumanda heyatinin müdahalesi türk kumandanları arasında husule getirdiği anlaşamamazlık ve rekabet bir fırsatın kaybolmasına sebep oldu; ruslar zaman kazandılar. Romanya ordusunu ve iki rus fırkasını ağustosta Tuna cenubuna getirerek bu tehlikeli vaziyetten kurtuldular ve taarruza geçebilmek için gelecek diğer imdat kuvvetlerini teşrinievvele kadar beklediler.

19 Temmuzda serdari ekrem Abdülkerim paşa İstanbula celp ile serasker Redif paşa Şumnuada kumandan vekili bulunduğu esnada Yenipazarda bulunan müşür Mehmet Ali paşaya İstanbuldan telgrafla (serasker Redif ve serdar Abdi paşanın) azillerile Tuna ciheti ordularının umum kumandan-

hği taveh edilceğinden İstanbula gelmesi emredilmişti. Mehmet Ali paşa 20 temmuzda İstanbula gelerek H. Abdülhamit ile görüşükten sonra 21 temmuzda darülharp ve Dobruca'daki takımlı kuvvayı osmanîyenin başkumandanlığı ve Tuna şark ordusunu hususî kumandanlığına tayin edildi.

Halbuki aynı zamanda yani 21 temmuzda Dedeağacına gelmiş olan Süleyman paşaya doğrudan doğruya (makamı seradarkı) ve mahaynı hümaynı ile muhabere etmek salâhiyeti ile (Balkan umumî kumandanlığı) taveh edilmiş ve bundan dolayı Süleyman paşa Mehmet Ali paşanın talimat etmek istediği emir ve kumanda hakkını ret ile hem rutbe olantı arastındaki münasebeti ıcraya bağlamıştı. Pilevne'de bulunan Osman paşaya da aynı salâhiyet verildiğinden Balkan yarım adasında birbirlerinden tamamiyle müstakil üç ordu yani Tuna şark, balkan ve Tuna garp orduları bulunuyor ve bu orduların sevk ve idareci umumîyesi muhtasarı İstanbuldan yapılıyordu.

Süleyman paşanın hareketi:

Süleyman paşa, 21 temmuzda Dedeağacına çıkıktan sonra Edirne - Yanbula demir yolundan istifade ile 27 temmuzda (Karapınar) istasyonuna kuvvelerini çıkarıp ve şubik Balkan kumandanı Rauf paşa ile görüşerek Eski zağrayı ceneral Gorko kuvvetlerinden geri almağa karar verdi.

Rauf paşa kumandasındaki sağ ceneral Yenizağradan, Süleyman paşa kumandasındaki merkez Karapınardan ve Hulusi paşa kumandasındaki solceneral Çirpandan hareket edecekler ve 28 temmuz akşamı Rauf ve Süleyman paşa kuvvetleri birleşerek 29 temmuzda yollarına devamla 30 temmuzda Eski zağraya hücum edilecekti. Halbuki ceneral Gorko da Yenizağrayı ele geçirmeğe karar vermişti. 29 temmuzda Eski zağrada bulunan ceneral Lodenherk kumandasındaki 4 tabur ve 16 bölük ve 3 bataryanın Yenizağraya hareketini emredilmiş ve Kezanlıkta bulunan 4 $\frac{1}{2}$ tabur ve 4 $\frac{1}{2}$ bölük süvari ve iki batarya ile hızzat hareket edecekti. Ceneral Demirefleski kumandasında bir liva ve iki batarya solceneral kuvvetleri de (Hainkoy) den hareket edeceklerdi. Rauf ve Süleyman pasalar lurgün telurle 29 temmuzda harekete geçtiler fakat uzun yürüyüş yaparak





(Arabacıköy) de birleşmek mümkün olamadı. Her iki kuvvet birbirlerinden ayrı kaldı. Ve Rauf paşa kuvvetleri Eskizağradan ve gerekse Kızanlıktan gelmekte olan rus kuvvetlerinin pışdırıla karşılaştı.

30 Temmuz sabahı general Gorko takriben 10.000 kişilik bir kuvvetle Yehızağraya hücum etti. 1650 kişiden mütesekkil olan muhafızların kahramanca bir müdafiasından sonra bu mevki rusların eline geçti. Rauf paşa ise karışısına çıkan Lohtenberg komutasındaki kuvvetlerle muharebe ederek onları tarededip (Qoranlı) mevkiine kadar ıdare etmişti. Süleyman paşa, Rauf paşa ile itihaf temin edemediği cihetle ağır yücüyükle Eskizağradan 9 kilometre cənubunda Kadıköye gelerek ruslarla temas etti.

31 Temmuz sabahı Rauf paşa, Eski zağraya doğan ilerlemek üzere harekete geçtiği esnada sağ gerisinde düşman kuvvetlerinin gelmekte olduğunu gördü. Ve Eskizağra üzerine yürümekten vaz geçerek istilasını değıstirdi. Bu kuvvetler, Yeni zağrayı işgalden sonra Eskizağraya indat etmek üzere yola çıkmış olan general Gorko kuvvetleri idi. İki liradan mütesekkil olan kısmı kölli de bunların peşinden geliyordu.

Muharebe öşlere kadar devam etti. Rauf paşanın iki cenahı da telefüt altında bulunuşla beraber rus hücumları tarledildi. Fakat öşlerden sonra toplan cəpanesinin bitmesi ve pıyadı cəpanesinin azalması üzerine ricat başladı ve akşam östü bütün fırka bozgun bir halde (Karapınar) istasyonuna doğru çekildi. Altı saat devam eden bu muharebedeki türk zayian 1200, ruslarınki 518 zabıt ve neferdi.

Ruslar sıkı bir takip yapmadıklarından toplan hepsi kurtarıldı. Rauf paşa, hiç kimseye sormağa lüzum bile görmeden askerini terkederek tren ile İstanbula gitti. Aynı günde Süleyman paşa, Eskizağraya çekilmiş bulunan Lubtenberg üzerine hücum etti. Öşleye doğru ruslar mağlup edilerek şehrin şimaline atıldı ve oradan Tunca vadisine çekildiler. Şehri müdafaa etmek isteyen bulgarlarla memleket ahalişi arasında sokak muharebeleri oldu ve şehir tamamile yanarak harap oldu. Süleyman paşa ordusunu şehrin şimalinde topladı ise de Rauf

paşa ile irtibat olmadıgından onun imdadına koşmak fırsatını kaçırdı. Halbuki aralarında sekiz kilometre gibi az bir mesafe kalmıştı.

General Gorko, Raul paşa ile yaptığı muharebeyi kazandıktan sonra 1 Ağustos'ta (Eski Zagra) üzerine ilerledi. Fakat bu mevkin kuvvetli türk kıt'aları tarafından işgal edildiğini gördüğünden sıvarisinin bir kısmını yayararak irtibat aldıktan sonra bütün kuvvetle (Kocadağ) üzerinden Tunca vadisine ve oradan Hain köyüne çekildi. (Kazanlık - Şipka) üzerine ric'at eden kol ile 3 ağustos'ta irtibat baskı etti ve Süleyman paşanın Yenizağra üzerine yürüdüğünü anlayınca 5 ağustos'ta tekni kol müduru olan Hain köyünde toplanmasını emretti. Başkomandanlıktan aldığı emir üzerine süvari kıt'aları Tırnavaya çekildi, piyadeler 8 inci kolordu emrine verildi kendisi de komandayı terk ederek Petrosborge gitti.

Süleyman paşa, Şipka üzerine yürümekten vazgeçip Yenizağrayı işgal eden rus kuvvetlerinin çok olduğunu tahmin ederek Eskizağrayı tabliye ile bütün kuvvetlerle Yenizağra üzerine yürüdü. (3 - Ağustos) Ve hiç bir mukavemete uğramadan Yenizağrayı işgal etti ve rusların bütün kuvvetlerini Hain köyünde topladıklarını öğrendi. erzak ve cephanesini iki üç gün zarfında ikmal ile Cıvardıça ve Hain köyü üzerine hücum etmek ve bu hususta kendisiyle müştereken hareket etmek istediğini Mehmet Ali paşaya bildirdi. Mehmet Ali paşa, bu talebi ret etmemekle beraber dost bir kolordunun (Bazgirai) üzerine pek yakında kat'i bir hücum yapacaklarından hemen Cıvardıça ve Hain köyü geçitlerini işgal ile Islımye ve Kazan üzerinden imdadına koşmasını teklif ediyordu. Mehmet Ali paşa, 5 ağustos'ta bu tavsiyeyi tekrar etti. Bu suretle Mehmet Ali paşa ruslara karşı tecavüzü hareket etmediği hatırla gütürmüyerek müdafaa'dan başka bir şey düşünmüyordu. Halbuki Süleyman paşa ruslara karşı cepheden yapacağı hareketin muvaffakiyetle neticelenebilmesi için aynı zamanda Mehmet Ali paşa ve Osman paşa tarafından Tırnavaya üzerine icrayı hareket edilerek düşmanın halı ric'atının tehdit edilmesine yabeste görmekte idi. Süleyman

paşa bu paltın hüvük ehemmiyet atfetmekte idi. Şu halde mü-
sarünileyi bir üç ordunun mütebiden bir tarrız icra eyle-
mesi lüzumunu takdir eden yegâne komandan almak üzere
tasinakiğimiz Uzunpınar.

Hakkı Mahmut Ali paşa Süleyman paşanın yalnız lazma
Tırava iskanetinden tarrız eylemesi bu hususta muvaffak
olduktan sonra diğer orduların iştirak eylesini istiyordu.

Süleyman paşanın Şipka hücumları.

Süleyman paşa kumandasındaki kuvvetler yeni Zağratan
işgalinden sonra İstanbıldan aldığı imdat ve Hafif paşa kuv-
vetleri tekrar tozarak edilmek suretili, 75 tabur, 5 bölük süvari
ve 1500 gönüllü süvari, 10, 1/2 hatarya yani 42.000 e balığ
oldu ve bunlardan 15 taburu mühtelif mevkiilerin muhafaza-
sına bıraktıktan sonra kalan kuvvetle 11 ağustosta Uvardıca
özerine yürüdü ve mukavemet görmeden başta bakiye nok-
taları işgalı ve Şipka paşa kumandasında 6 tabur, bir hatarya
bıraktıktan sonra 14 ağustosta Hain köyüne hareket etti.

16 Ağustosta Hain köy peşine yaklaşıncı karşılarına
çıkın rus ileri kollarını bari ile geçide hüküm verileri kadar
ilerledi ve Maşhar bey kumandasında iki tabur ve iki süvari
bölüğünden mürekkep bir keşif müfrezesi yolladı ve bu mev-
kin iyi tahkim edilmiş olup zapt için büyük kuvvete ihtiyacı
olduğundan raporunu aldı ve 17 ağustosta Hain köyünden
hareketle Maşhar - Kızanlık yolu ile Şipka önüne geldi (19 -
ağustos).

(20 - 27) Ağustos kadar devam eden yedi günlük
kuru muharebelere rağmen bu geçide zapt etmek mümkün
olmadı. Bu muharebelerde türklerin kaybı 234 zabı ve 6510
neler yani muharebeye iştirak eden 26.526 esfere nazaran
25 demektir. Tırnavadan alınıp oldukları imdat ile 18.000 mu-
haribe balığ olan ruslar da 3500 kişi kaybetmişlerdi ki -. 16
demektir.

Eğer Mahmut Ali paşa, Tırnava üzerine hücum ile General
Raduvelskyi işgal etmiş olsaydı Şipka zapt edilirdi. Şipka
hücumlarının akın kalması üzerine mahaynı hücumları ile ordı
kumandanları arasında bir takım muhabereceler cereyan etti ve

neticede Süleyman paşa Şıpka boğazının cenup methalini tahkim ve kâfi miktarda muhafız bıraktıktan sonra geri kalan kuvvetle Çıvardıca - Hamı köy ve Şıpka geçitlerinin cenup kapılarını muhafaza etmesi hakkındaki teklifi kabul edildi.

Üçüncü Pilevna muharebesi (11 - 12 Eylül)

30 Temmuz muharebesindeki muvaffakiyetsizlik üzerine Ruslar Osna suyuva kadar geri çekilmişlerdi. İlk karışıklık geçtikten sonra tekrar ilerliyerek Karaağaç - Buradın hattını işgal ettiler ve yeni bir taarruz için hazırlığa başladılar ve Romanya ordusu ile toprıkî hareket attılar ve 31 - ağustosta Osna suyunu 16 tabur ve 3 batarya ile Buradın istikametine yaptığı keşif taarruzu cıslarını çok kuvvetli olduğunu gösterdi.

Ruslar, Eylülün birinci günü general Skopel komutasındaki 3300 piyade ve 12 kızak bölüğü ve 14 top ile Lohaya hücum ettiler. Hüfat paşa komandasında bulunan 8 tabur, 6 toptan müteakkep çok kuvvetli fedakarane bir surette müdafaa da bulunduktan sonra Pilevna'ya çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu muharebede türklerin kaybı 2000 ve rusların kaybı 1500 idi.

Nihayet Eylül ayı girmeiş ve ruslar aldıkları yeni kuvvetlerle vaziyetlerini istih etmişlerdi. Her şeyden evvel kendi sağ cenahlarını tehdit eden Pilevnayı işgal etmeğe karar verdiler. İmparatorun doğum günü 11 Eylülü hücum günü tatih ettiler. Pilevna karşındaki düşman ordusu:

Ruslar	{	64 piyade taburu - 52000 tüfek
		58 süvari bölüğü - 7000 kılıç
		324 top
Romanyalılar	{	41 piyade taburu - 30000 tüfek
		30 süvari bölüğü - 4000 kılıç
		108 top

olmak üzere 82 bin tüfek ve 11 bin kılıç ve 432 toptan müteşekkıl büyük bir kuvvet toplanmıştı. Fakat emri komanda mes'elesi karışık. İmparator ve Grandok ordugâhı bulunmakla beraber Romanya prensi Şarl garp ordusu komandanı uşap edilmişti. Fakat hakikatte Rus kuvvetlerine general Zinov komanda etmişti.

Osman paşa kumandasında ise Lefcaden çekilen ve sair mahallalardan gelenlerle birlikte ancak 30000 asker vardı. Yalnız ağustos ve eylül iptifalarında büyük faaliyetle vâzât muntakasının istikâmları ikmal ve yamâ talayalar vâcibde getirilmiş ve avcı sipahilerle takviye ve irtibat yoluyla vâcibde tutulmuştu. Cenup muntakasında ve cenubi garbî cephesinde de tahkimat ve talayalar yapıldı.

Husar 7 Eylül saat 8 de topçu ateşine başladılar. Ve iki taraf topçuları arasında dört gün şiddetli müharabeler yapıldı. General Sıkaphı ile Emin paşa kuvvetleri arasında cenup cephesinde müsademeler oldu. Eylül 11 de Gırivça - Badaev ve Kırpa olarak üç aşğıdan hücum başladı.

Gırivça cephesi.

11 Eylülde hava sâli idi. Romanyalılar saat 6 da şiddetli topçu ateşi açtılar ve saat 14 de bu ateş şiddetlendirdiler. Saat 15 de sis açılınca hücumu geçtiler 3 üncü Romanya fırkası Gırivça tabyasına cımsal tarafından 1500 metre mesafeden ilerlemeğe başladı. Birinci tira 500 metre yaklaşıncı öldürücü bir ateşe karşılандı ve yürüyüşüne devam ederek Gırivça tabyasının hendeklerine kadar ilerledi. Fakat öperci geçemeli ve 26 zabiti ve 1200 asker paup atıldan sonra saat 17 de hücumundan vaz geçti. 2 üncü tira sisten veya başka bir sebepten yanlış yol takip ettiğinden hücumu iştirak edemedi.

4 üncü Romanya fırkasına mensup 13 tabur, tabyanın garbî cephesine yaptıkları hücumda birinci Gırivça tabyasına doğru ilerlediler. Fakat ne Husarların ve ne de 2 üncü fırkadan eser görmediler. Ve saat 17 ye kadar yaptıkları hücumlarda büyük ziyatı uğradılar. Saat 17 ye geldiği esnada Husarla birleştiler.

Husar iki atay pıyade ve iki tabur batarya ile taarruza geçmişler ve çok ziyat vermekte beraber 4 üncü Romanya fırkası ile birleştikten sonra hücumu devam ederek Gırivça tabyasının hendeklerine girtiler ve kâhî bir hoşşurandan sonra saat 18 30 da cenup Gırivça tabyası Rus ve Romanyalıların eline geçti ve baş tabya dahi Husarın eline geçmiş ise de şimşek Gırivça tabyasından açılan ateş üzerine barınamıyarak (Cenubi Gırivça) tabyasına çekildiler. Gırivça cephesinde yapılan

bu hücumda Rus ve Romanyalıların ziyatı 88 zabıt ve 3500 neferdir.

Rudisevi cephesi - bu cepheye hücumu memur olan 30 uncu fırka komandanı jeneral Şişkofun emri olmadan bir yanlışlıkla saat 13 te hücumu başladı. Ve Ömer bey tabiyasından açılan müessir bir ateşle hücum kolları 400 metrede durduruldu ve saat 14 de bu alaylar büyük ziyata uğradıkları halde tekrar eski mevkalatine gelmişlerdi. Saat 15.40 da jeneralin emriyle kalan iki alay hücumu geçti. Ve tabyanın önündeki birinci ve ikinci sıra avcı siperlerini aldılar da üçüncü sıra siperlere girmesediler. Ve iki taraf siperleri arasında tüfek miharebesi halini aldı. Sonra türklar mukabil taarruza geçerek bu siperleri geri aldılar. Saat 16 da jeneral Krilofun yolladığı diğer bir alayın hücumu da neticesiz kaldı. Bu cephede hücumu işleten eden altı alayın verdiği ziyat 109 zabıt ve 4274 neferdir.

Kırşın cephesinde.

Bu cephede 13 tabur ve 4 hatarya ile jeneral Sikopel; Plevne - Lofca şosasını örten müstahkem ordugaha hücum edecek; jeneral İmretenevski 9 tabur, 6 hatarya ile onun hücumuna yardım ve sol cenahı örtenecekli. Jeneral Laonezyan komandasında 6 süvari livası ve 3 süvari bataryasıyla daha soldaki Sofya şosasına karşı taarruz ile ilerleyecekti. Jeneral Sikopel'in taburları saat 10 da deri hareketle yeşil sırtları işgal ettiler. Bu suretle tabyalardan 1000 metre mesafede bahmuyorlardı. Saat 14 de ruslar Emin paşa taburlarını ricate mecbur ederek yeşil dağ çayına kadar ilerlediler. Saat 15 de 8 rus taburu kogonluk ve İsa baba tabyalarına hücum etmeyi aldılar. Fakat bu taburlar türk ateşi altında istikâmlara 400 metreye kadar yaklaşır. Sonra siperler vücuda getirip durmağa mecbur olurlar. Jeneral Sikopel son ihtiyatlarını yolladı ve bizzat ön halta koşarak hücumu işletti. Nihayet Ruslar kogonluk tabyasına girtiler. Miralay Nazif bey, sonra Rifat paşanın getirdiği Türk taburları tabyayı geri almaya çalışılar ise de muvaffak olamadılar. Rifat paşa yaralıdır. Jeneral Dobrovovski öldü. Jeneral İmretenevskinin yolladığı bir Rus alayı da saat 18 de İsa baba tabyasını zaptetmeğe ve Plevne kasa-

hücumu kâinatındaki eslere kadar herlemeye matruflık oldular, gece olmuştu, iki taraf arasında bütün gece top ve tüfek ateşi devam etti. Osman paşa Plevne'nin cenup cephesindeki vaziyeti alaka etmek için mukabül bir hücumla tahiyeleri istinada karar verdi. 12 Eylül sabahı Tahir paşa komutasındaki yapılan ilk hücumu ruslar tard ettiler esde saat 14 de yapılan diğer bir hücumu üzerine bu tahiyelerde bulunan ruslar mukavemet edemediler. Tabiyatı türk askerleri tarafından isgal edildi ve üçüncü Plevne muharebesi de türklerin zaferiyle neticelendi.

Rusların sol cephedeki kaybati 2 general, 143 zabıt ve 988 neferdi. Bu muharebede de cephenin umumî kaybati ise 3 general, 332 zabıt olmak üzere 15 000 ne husûsî olmuştu. Türklerin kaybati ise resmî malûmatta göre 3 ilâ 4 bindi.

Üçüncü Plevne muharebesine kadar geçen zaman zarfında Mehmed Ali paşa 30 ağustos (Bayezit) istikametinde yaptığı taarruz üzerine Ruslar Lom Jenesinde garbına çekildiler. Fakat Mehmed Ali paşa daha ziyade ileraye gitmekten vaz geçti. Süleyman paşanın Osman paşa ile birleşmek arzusu beyhuda muharebelerle tesir edildi. Ve Lofcanın enkutından sonra bütün bütün imkânsız hale geldi. Süleyman paşa bir grup hücumla Sipka göçümlü zaptı katarı verdi. Bu suretle Plevne üzerindeki Rusları bu sahile çekerek Osman paşaya yardım edecekti. Fakat bu hücum hatırladı neticesiz kaldı. Bundan sonra Süleyman paşa Sipka kargasında intizar mevkinde kaldı.

Süleyman paşanın komutanlığı

Mehmed Ali paşanın gösterdiği azamet üzerine 26 Eylülde Süleyman Paşaya Tolia onlısın baş komutanlığı teklif ve müvazirîyle beraber gelen kabul olunduz 28 - Eylülde Ferik Sokar paşayı vekal yapı ve 3 birliğinde Rani paşa gelip ballan Lom komutanlığını ele aldı.

Süleyman paşa 3 birliğinün sabote kışkay ve Bagrat caddes üzerinde Mehmed Ali paşa ile görüşte ve kumandayı aldı. Mehmed Ali paşa İstanbula hareket etti.

Osman paşa üçüncü Plevne muharebesinden sonra vaziyeti güzel bulokama ederek 6 birliğinin ve 11 birliğinde İstanbula telegrafla müvazirî ederek Plevneyi tahkiye ile Or-

hanıye üzerine çekilmek için müsaade istedi. Fakat İstanbul meclisi askeri tarafından Plevne'de kalması muvafık görülmüş, ancak ibata yapıldıktan sonra Plevnenin tahliyesi ihtiyacını hissetmiş ve bu hususta Süleyman paşanın fikri sorulmuş ve müzakerileyle tarafından da Plevnenin tahliyesi muvafık görüldüğünden ancak 3 ikmisesinde Plevnenin tahliyesi emri gönderilmiş ki bir esnada fırsat garp edilmişti.

Süleyman paşa Osman paşayı kurtarmak için Tuna şark ordusundan 15 ve balkan ordusundan 15 ve Orhaniyeden 10 tabur olarak Orhaniye tarafına Pilevne yoluna açmak taklifinde bulundu ise de İstanbul müsaade etmedi. Buna mukabil Orhaniye civarında toplanan kuvvetle Mehmet Ali paşa memur edildi.

Nilayet Süleyman paşa şark ordusu ile (Elena) üzerine Mehmet Ali paşanın Orhaniyeden Lofcaya ve Rauf paşanın Balkan ordusu ile Marahotek geçidinden Balkan şimaline hareketle Tınava istikametinde birleşmeleri hakkındaki Süleyman paşanın son teklifi İstanbulda kabul edildi. Fakat bu plan da tamamlanmadı. Rauf paşa, kendisine tavsiye edilen rolü yapmadı. Süleyman paşa Birinci Kanun bağında Tınava istikametinde taarezu geçti ve Rauf paşa kumandasındaki 24 taburla Eleia yolunun üzerinde 16 taburluk bir Rus fırkasını mağlub ederek 11 top ve bir kaç yüz esir aldı ise de ruslar (Tınava) da taarezu men edecek kadar kuvvet topladıklarından daha ileride gidemedi. Süleyman paşa sağ cenahı ile Busenkant yaptığı ileri hareket 12 Birinci Kanun muharebesiyle neticelendi. Türk kuvvetleri ric'ate mecbur kaldı. Mehmet Ali paşa kuvvetleri ise Gorko tarafından tart ile Etrapul balkanlarına atıldı ve Pilevneyi kurtarmak mümkün olmadı.

Plevnenin sakatı.

Üçüncü Pilevne muharebesinden sonra, Sivastopol müdafii General Tolstoy çağırıp Orhaniye hakkında mülakatını sordular ve onun fikrini kabul de gayet sıkı ihata ederek teslim mecbur eylemeğe karar verdiler ve kendisini kumandanı muayin tayin ettiler. Ruslar, Pilevneyi ihata ve Sofya ile rabatalarını kesmek için 24 Birinci Teşrinas kadar uğraştılar. Nilayet Gana-

ral Gorkonun çok faik kuvvetlerle (Gornidobiniyak) mevkimü zapt etmiş ve Pilevne 31 Birinci teğrinda her taraftan sarılmıştı. Böyle olmakla beraber Osman paşa Birinci kâının 9 ncu günü akşamı tekinin ordusu ile Sofya caddesi üzerine bir harug hareket yaptı. 10 Birinci kâının sabahı rusların birinci battı muhasaraları varıldı. Fakat daha ileri gitmek imkânı olmadı.

Süleyet harug münasebetile boşaltılmış olan balyalar rusların eline geçti ve Pilevne sükot etti.

Rusların eline 2000 zabıt ve 40000 neler ve 77 top geçti. bu harug sonasinda türklerin kaybı 6000 kişi idi.

Pilevnenin sükutundan sonra.

Pilevnenin sükutundan sonra rusların sol cephelerini tehdit eden Osman paşa kuvvetleri kalmadığından ruslar için yenden heri yürümek imkânı hâsıl olmuştu. Türkiye ile mülareke halinde bulunan Sırpılar ve Karadağlılar da Pilevnenin sükutundan sonra haber vermeye lüzum görmeden terakkiye geçtiler. Sırp orduları Niş yolu ile Sofyaya doğru ilerlemeye başladılar.

Bu esnada Süleyman paşa ordusundan başka balkan geçitlerinin esnubunda iki noktada kuvvetimiz vardı. Bunlardan biri pilevneyi kurtarmak vazifesile Sofyada bulunan Mehmet Ali paşa kuvveti idi. Bu kuvvet karşısında bulunan General Gorkoya karşı değil ilerlemek hatta elindeki yerleri bile muhafaza edemiyordu. Süleyman paşa Pilevnenin sükutundan önce İstanbulda Serasker Fosfor Mustafa paşaya vaziyeti bildirmişti. Pilevnenin sükutu üzerine Mehmet Ali paşa azile vermiş Sakir paşa geçti ise de rusların vaziyeti sağlamlaşmış olduğundan fazla bir şey yapılamadı.

Süleyman paşa Maçka muharebesi esnasında Pilevnenin sükutuna haber alınca rusları karşılamak üzere Edirne'de kafi miktarda kuvvet toplamak ve hareketi buradan idare etmek istedi. Burada toplayacağı kuvvetle ruslar balkanların hangi geçitinden çıkarlarsa ona göre kuvvet sevk ederek İstanbul istikametini muhafaza edecekti.

Fakat bu esnada sabık balkan komandanı ve Süleyman paşanın müşmanı olan Rauf paşa Serasker hasp olunmuş ve Abdolhamidin yanında büyük bir nüfuz kazanmıştı. Bunun

için Süleyman paşa Sadrazamı Fâlemlî paşaya telgrafla müracaat ederek pithonun izahı için İstanbulda gelmesine müsaade istedi ise de vermediler. Nihayet damat Mahmut paşa vasıtasile Padışahın rızâ alarak Varna'dan bir vapura binip gitti. İstanbula gelince beraberinde 4 tabur pâyade ve bir batarya topun bulunması Abdülmecid'in vehimine sebep oldu. Taburlar vapurlan çıkartılarak nezaret altında ayrı ayrı kişilere yerleştirildi. Kandıra da nezaret altına alındı. Bir çok müşkülattan sonra Padışah tarafından kabul edildi. Kendisine gösterilen ilimatazlıktan dolayı istifasını kabulünü rica etti ise de müstade edilemedi. İstanbulda üç gün kaldıktan sonra Edirneye gitti.

İki gün sonra da Müşir Saffet paşa Süleyman paşanın hareketini tevkik ve tarassu etmek üzere Edirneye geldi ve Süleyman paşanın işlerine müdahaleye başladı. Sofya şimalinde bulunan Şakir paşa lirkasını geri çekmek için verdiği emri hataf ettirdi. Hatta serasker Hauf paşa, Süleyman paşanın Edirne'de durmayarak Tatar Pazarlığına gitmesini emretti. Süleyman paşanın red cevabı tutması üzerine ikinci Abdülmecid telgraf başına geçerek bir emri tekit etti.

Süleyman paşa verdiği cevapta: (Eğer Pazarlıktan ileri giderseniz Şipka civarı ahvalinden ya buralara vuku bulacak taarrufları haber alarak vazifem olan rıcaı hareketini tarzım edemem. O kuvvetler bilâkale ya usûr veya mahiyetlecekler. Emri kumandanıyı her nevi ahvala göre birisi tarzım etmelidir. Böyle olmazda umumi kumandanlık üzerinde buralar ve en ziyade fikrimi yoran Şipka ve civarında bir valahmeti hareketlerise bilâkale yine her nevi ragzıbu şahane ve hakikati anlatmak mümkün olmayarak bilâ sebep meotunu millet dahi olurum. Umumi kumandanlığı ahale teydi ediniz. Bir bey askerî dahi irade kuyuruluğu halde giderim ve kumanda ederim. Edirne'den ayrılmaklığına deylet için pek büyük tehlikeler adı olacağı şüphesizdir. Bu son harışınışığı takırmaktan ise şimdiden ağıya ağıya işifa ederim) cevabını verdi. Fakat o akşam Hauf paşa tarafından gelen bir telgrafta Tatar Pazarlığına gelmesini padışahın irade ettiği bildiriliyordu. Süleyman paşa, üç gün edimayerek Tatar Pazarlığına hareket

etti. Bu suretle umumî kumandan harp sahâsının en lüzumsuz lar noktasına sürgün edilmiş bulunuyordu. 24 - Birincikanun - 1877 . Üç gün sonra da ruslar ana kuvvetleriyle Balkan dağ- larının cenubuna geçiyorlardı.

Rusların Şipkadan geçişleri.

Süleyman paşa, Balkan hattı kumandanı iken Şipka boğazına yaptığı hücumlarda muvaffak olamayınca boğazın cennup kısmında istikâmlar vücade gelirmes ve burada bulunup tak-riben kırk tabur ve yüz topluk bir kuvvet yerleştirmişti. Veysel paşa kumandasında bulunan bu kuvvet 20,000 den az değildi.

Rusların maksadı Şipka boğazının cennup kapılarını alıp Tenca vadisine çıkmaktı. Bunun için şimaldeki Şipka istikâmlarında bulunan General Radetski 24,000 kişilik bir kuvvetle şimalden, General Iskoplef 36 taburla sağdan ve General Mireski 40 taburlu soldan Şipkayı çevirecekti.

Süleyman paşa, rusların Şipka üzerine harekatlerini anla- yınca hemen Veysel paşa kuvvetlerinin ihata olunmasına mey- dan vermayerek Edirneye çekilmesi için emir yolladı. Fakat serasker Rauf paşa bu emri icra ettirmedi. Ve 26 birincikanun- da: (Rusya hükümetile mütareke olundu. Asakiri şahane bulunduğları mevkileri terkeylemesinler) diyordu. Bunun üzerine Süleyman paşa İstanbuldan gelen bu telgrafı Veysel paşaya yolladı. [1]

Ruslar 28 - Birincikanunda Şipkaya hücum ettiler. Sol kolun hücumu tardedildi. Şimalden yapılan hücum da neticesiz kaldı. General Iskoplef kumandasındaki sağ kol büyük zayıfla iki tabıya aldığı esnada Veysel paşa teslim işaretini çekti. Fakat ha- nuz türk kuvvetinin müdafaa kabiliyeti kırılmamıştı. Hatta bazı kıt'alar kumandanın emrini bile dinlemiyerek müdafaa etmek istediler. Nihayet bütün Şipka ardusu ruslar tarafından esir edildi.

[1] Halbuki bazı mütareke yapılmamıştı. Yalnız 28 birincikanunda Rauf paşa kendi başına Grandok Nikolay'a bir telgraf çekerek mütareke yapılmasını teklif etmiş ve Grandoktan şu cevaba alınmış: (Telgrafınuz imparatora takdim edilmiştir. Muhaberat yalınla devam edecektir. Başkaca sulhus usul müzakere edilmek üzere mütarekeye girişmeâni müvâcip gör- miyorum).

Mütareke teklifi

Abdülhamit, barın idaresine müdahale ederek mevcut kuvvetlerin Edirne civarına toplanmasına mani olmasaydı Süleyman paşa bir müddet daha rusları durduracaktı. Halhukı Şipkadaki kuvvetlerin esareti üzerine rusları Edirneye yürütmekten men edecek bir kuvvet kalmamıştı. Bu son mes'uliyetin doğrudan doğruya kendisine ait olduğunda Abdülhamid de şüphesi yoktu. Bizzat Rus imparatoruna mütareceatla mütareke ve sulh talebinde bulunmaya karar verdi. 1 - İkinci kanun - 1878 tarihinde rus imparatoruna çektiği telgrafla:

(. . . . Hasiyatı mesanyetkârane ile mütehassıs oldukları müzâkelerimizin buğyan zâtı İsmâetpınahilerine mütareceat ederek şu muhârebeye bir an evvel nihayet verilmesini rica ederim. Bu maksadı mukaddesin istihlâsı için gerek sulhu ve gerek mütarekeyi müzakere etmek üzere Grandok Nikola hazretlerine vâkelâmları Namık ve Server pasaları memur ettim. Şu zevat öbür gün Grandokun karargâhına doğru hareket edecektir. Ümit ederim ki bu mütarecaları üzerine müzakereyi teşebbüs eden evvel dâhilharpte bulunan ordumuza tevakkuf emrim ita buyursunuz.) Fakat rus imparatoru verdiği cevapta; bu hasi-yâta işinrak etmekle beraber Grandokun elinde bulunan mü-saleha şartları Bapıralı tarafından kabul edilmedikçe mütarekeye razı olmuvcasına bilirdi.

Türk Murahhasları Namık ve Server pasalar, 7 ikinci kanununda rus karargâhına vardılar. Grandok zaman kazanarak ordusunu ilerletmek istiyordu. Ertesi gün türk murahhaslarını Kızanlıkta kabul etti ve tekliflerini sormakla ikna etti. Ertesi günü Edirnenin işgal edilmek üzere olduğunu anhyarak türk murahhaslarını geçirip sulh şartlarını bildirdi. Murahhaslar bu şartları çok ağır ve salâhiyetlerinin üstünde buldular. Bunun üzerine Grandok Edirneye ve murahhaslar da İstanbula avdet hazırışını başladı.

Grandok Nikolamı takip ettiği boded. bir takım hahanelerle vakit geçirip medenile İstanbula girmekten başka bir şey değildi. Fakat şimdi Rusya hükümetinin karşısına siyasi müşkülât ta çıkıncı. Avusturyeliyle evvelce yapılmış olan mütahade mu-

cibince İstanbula hiç bir vakitte girmeyeceklerine söz vermişlerdi. İngiltere hükümeti de Pötrshorg elçisi vasıtasile rus hariciye nazırına müracaatla (Ordunuz Galiboluya doğru hareket ediyor. Bu kaleyi zaptedecek olursanız aramızda mevcut musalehanın ihlâl olunabileceğini hatırlatırım) demişti.

Ruslar 23 ikincikanunda Edirneye girdiler. Grandok ta beraberinde Namuk ve Server paşalar olduğu halde 27 ikincikanunda Edirneye geldi. Abdülhamit mürabihalarından bir haber alınavınca 11 ikincikanunda Sadrazam Fuat paşasını hafidi İzzet beyle mürabihalara bir mektup yollamıştı. 30 ikincikanunda mürabihalarımız İstanbuldan telgrafle malûmat aldılar ve Grandoka müracaatla musalehanın esasını kabul ettiklerini ve sülhü ileride imzalanmak üzere bir miltarske imzasına hazır olduklarını bildirdiler ve bu suretle 31 ikincikanunda mülareke ve 3 - Mart - 1878 de Ayastafanosta musaleha mukâdimesi imzalandı.*

Süleyman paşa ordusunun Garbi Trakya'ya ricatı :

Tatar Pazarı'ğa gönderilmiş olan Süleyman paşa, Sıpkı ordusunun esir düştüğünü öğrenince serasker İtauf paşaya müracaatla talimat istedi. Buna cevaben harekâtında serbest olduğu bildirildiğinden Edirne'de کافی kuvvet toplayabilmek için son bir payrette daha bulundu. Sarki Tuna ordusuna mensup bir kısım kuvvetleri Yaubolu tarikile Tatar pazarı'ğındaki kuvvetleri de kendi komandasına alarak Filibe tarikile Edirneye götürmeğe çalıştı. İstanbul hükümeti Süleyman paşanın Edirneye gelmesini Abdülhamidin şahsı için tehlikeli gördü ve sabık kumandan Mehmet Ali paşayı, Süleyman paşanın vürudunda tevkif ve İstanbul'a göndermek üzere gördü bir talimatla Edirneye yollamıştı. Fakat Süleyman paşa takriben 25.000 mevcudunda olan 113 taburla 3 ikincikanunda Filibeye geldi. Buradan hareket ettiğinde (Sekbanlı) mevcudunda karşısına çıkan General Iskoplefin 30.000 kişilik ordusila muharebeden sonra atrofium ihata edildiğini görerek Garbi Trakya'ya ricatla 7 ikincikanunda Gümülceneye geldi. Sonra gönderilen gemilerle Karaağaç iskelesinden askerini Galiboluya nakletti. Kendisi ise tevkif edilerek İstanbul'a getirildi.

Anadolu cephesinde

Darülbarekât:

Harbin başlamadan önce Erzurum valisi ve dördüncü ordu komandanı müşir Sami paşa, salıveriliğin ilanı üzerine redif askerlerini toplamaya Kars, Ardahan ve Erzurumda zabıta biriktirmeye başlamıştı. Harp tahlilesi baş gösterince Sami paşa Erzurum valiliğinde kalmış, ordu komandanlığına Ahmet Muhtar paşa tayin edilmiş ve nispeten onördüncü günü Erzuruma varmıştı.

Harp sahası Batumun bir kaç mil ilerisinden başlayarak (Ağrı) Ararat dağına zirvesine kadar dörtyüz on kilometre uzunluğunda olup res hududundan gelen yollar başlıca şu istikametleri takip ederler:

- 1 — Kütayistan Karadeniz sahili Batuma.
- 2 — Ahıska ve Alıskalitten Ardahan.
- 3 — Aleksandropol'den Kars.
- 4 — Erivandan Bayazet.

Bu yollardan iki ve üçüncüsü çok mühim olup Kars ve Ardahan'dan sonra Erzurum üzerinde birleşirler. Dördüncü yol ise Bayazet'ten sonra Van üzerine gidebilir.

1280 H. (1863) senesinde Kafkas hudutlarının tahkimi için gönderilen askeri heyet kararla Ardahan, Kars, Karaköse ve Erzurumun tahkimi kararlaştırılmış, bunlardan Karsın istihkamları ikmal, Ardahan ile Erzurum da kesmen tahkim edilmiştir. Fakat Bu tarihten sonra yapılan ihtilal yüzünden bu istihkamlar harp kayımlarının mühim bir kısmını kaybetmişlerdi. Ardahan, sevküleyiş noktasından o kadar mühim bir mevki olmadığı gibi tahkimat ve etrazın itibarından dolayı müdafaya elverişli değildi.

Kafkas darülbarekâtının en mühim noksanı yolların uzak ve bızuk olmasında idi. Çünkü cephaneye nakliyatı Trabzon - Bay-

huri - Erzurum yolu ile getiriliyordu. Anadolu içlerinden gelecek ikmal afraidi da uzun mesafeleri yürümeğe mecbur idiler. Erzurum ile Kars ve Bayazıt arasındaki yollar da muntazam bir halde değildi. Bunun için ordunun askiyatı kâğıt arabaları, ester ve beygire muntazamdı.

Türk Anadolu ordusu:

Dördüncü ordunun nizamı ve redif olarak doksan altı taburu bulunacaktı. Bunların onbir taburu Batuma ayrıldığı gibi, dokuz taburu teşkil edilememiş ve bir kısmı kırvetlerde bulunur yolda olduğundan harbin iflâkı esnasında vaziyet şu tarzda idi:

1inci Fırka - 12 taburdan müteşekkil olup Ferik Hüseyin Hamî paşa komutasında Kars'ta.

2inci Fırka - 12 taburdan müteşekkil olup Ferik Muhtız paşa komutasında Kars'ta.

3üncü Fırka - 13 - taburdan müteşekkil olup Ferik Gedik Ali paşa komutasında Kars'ta.

Erdahan fırkası - 10 taburdan müteşekkil olup Ferik Hüseyin Sabri paşa komutasında.

Eleşkert fırkası - 12 taburdan müteşekkil olup İzzet oğlu Mehmed paşa komutasında.

Van ve Bayazıt fırkası - 4 taburdan müteşekkil olup Faik paşa komutasında.

Söğanlı müfrezesi - 6 taburdan müteşekkil olup İzzet Şahin paşa komutasında Söğanlıda ihtiyat.

İhtiyat unvanı 4 taburdan müteşekkil olup Erzurumda.

Topçu - Kars'ta 6 seyyar batarya, Erdahan fırkasında 2 seyyar batarya, Eleşkert fırkasında 2 seyyar batarya, Van ve Bayazıt fırkasında 1 $\frac{1}{2}$ batarya, Erzurumda ise iki sahra ve iki buçuk dağ bataryası vardı.

Bu kırvetlerin mecmuı 55,000 raddesinde idi. askeri muavene ve ırsat kabilelerden gönüllü tedariki hakkındaki ümitler boşa çıkmış, toplananlar da bir işe yaramamıştı.

Rus ordusu:

Rus Kafkas ordusuna gelince 140 tabur yani 125,000 piyade, 137 bölük yani 16,000 süvari, 49 batarya topçudan müteşek-

kıldı. Rus ordusunun gerisinde montazarı soselerden başka demir yolları da vardı. İmparatorun kardeşi grandok Mihail Nikolayeviç Kafkas valî ve kumandanı idi.

İlk hareket:

Ahmet Muhtar paşa, Erzurum'a vardığında mevcut kuvvetlerden bir kısmını kalelere tahvil halinde elinde tutarak bir kuvvet kalacağını görerek imdat gönderilmesini istedi. Ve Bağdat-taki 6 meci ordu taburlarını gönderilmesini vadiye aldı. Erzurumdan hareketle 20 - Nisan'da Karsa geldi. Hamza Muhlis paşa kumandasında 6 tabur ve 1 batarya toptan müfrezekil bir seyyar ordu hazırlanarak hıudut çevresinde sevkettiki cüm harp başlamış ve ruslar hıududumuzu geçerek hıudut karakollarını müdafaza eden süvari alayının hemen bütün bölüklerini esir almışlardı. Çünkü ruslar ilân harbin İstanbul'da bildirilmesinden önce hıududumuzu geçmişler bu sebeple Ahmet Muhtar paşa harbin ilân edilmesini öğrenip bunun karakollarını öldürerek kadar zaman bulamamıştı.

Ahmet Muhtar paşa rusların ileri hareketini öğrenince Muhlis paşayı Karsa çağırıldı. Erzurum, Ervelhan, Eleykirt ve Kars kumandalarına idarelerden talimatı verildikten ve Karsın idaresini Hüseyin Hami paşaya bıraktıktan sonra Sığanır dağlarına çekildi. Ve geriden gelerek taburlarla ordusunu kuvvetlendirmek, vaziyetini sakata göre Eleykirt veya Karsın imdadına koymaya karar verildi.

Rus Kafkas ordusu General Lorenz Melikofun idaresinde olup harbin ilân emrinde hıudut üzerinde 43 tabur piyade, 86 süvari bölüğü, 156 top olarak takriben 50.000 kişiye kumanda ediyordu. Ruslar, üç yoldan ileri hareket etmişlerdi. General Lorenz Melikof 25 tabur piyade, 48 süvari bölüğü, 96 topia Aleksandropoldan hareketle Kars üzerine, General Devol kumandasında bulunan 9 tabur piyade, 10 bölük süvari, 24 toptan müfrezekil kuvvetle Ahısadan Ervelhan üzerine, General Tergo Kasol kumandasında 12 taburla Bayazıt üzerine hareket etmişti.

General Lorenz Melikof Kars önüne geldikten sonra iki kuvvetli süvari müfrezesini Erzurum yolunu keşfe memur etti.



Bunlar Karstan hareket etmiş olan Ahmet Muhtar paşayı Hazar boğazına kadar takip ettiler. General Loris Melikof Kağızman üzerine yolladığı bir müfrezası ile buralarını işgal ederek Erivan ile kasile irtibatı temin etti. Ve Karı muhasara altına aldı.

General Devol kumandasındaki kuvvetler de Erdelanı muhasara altına aldılar. (30 - Nisan - 1877) burun üzerine General Loris Melikof 8 tabur piyade, 10 bölük süvari ve 28 topa bu kolu yardımı etti. Bu suretle 18 tabur yükselen ruslar 17 - Mayıs - 1877 de şiddetli bombardımandan sonra Emir-özü tahyasını, ertesi günü de Kayabaşı tahyasını idmanla aldılar. Nihayet kafa düştü. Hüseyin Sabri paşa elinde kalan bir kısım kuvvetle düşmana çekildi. Bu muharebeye rusların eline 100 den fazla top geçti. Ahmet Muhtar paşanın Erdelana maddat için yolladığı kuvvet, Erdelandan kaçan taburları yolda rüşşetdi. Ve onlarla birlikte Erzuruma dönmek üzere başka çare bulamadı. Erdelanın sükrünü üzerine ruslar Karı şiddetle muhasara ettiler. Istihkakla ilgili topçu muharebesine başladı.

Ahmet Muhtar paşa, Erdelanın sukutı üzerine sol cephedeki muhafazası için o sırada toplanmış olan takriben 1000 gönüllü süvariye Musa paşa kumandasında Karı ovasındaki beşli Ahmet civarına yolladı. Fakat bu gayri müntazam kuvvet rus süvarilerinin bir gece haskına uğrayarak perişan oldu. Bu sırada Ahmet Muhtar paşa, Kara Urgan - zıym köyleri arasında Horomduzi mevkinde müstahkem bir ordugâhı vücade getirdi. Etrafın toplanan redif ve müstahkız askerlerini talim ettirerek muharebeye hazırladı.

Drumdağ muharebesi:

General Terko Kasof kumandasındaki 12 taburla Ağrı geçitinden Beyazıt üzerine ilerlemiş, burada bulunan iki küçük tabur evvelce aldıkları talimat mucibince Van üzerine ricat etmişlerdi. (30 - Nisan - 1877) General Terko Kasof bir müddet burada katarak Van veya Eleşkirt üzerinden hangisine yürümek lâzımgelseceğini teklif etti. Nihayet Vandaki Paik paşadan kendisine zarar gelmiyeceğine hükmederek Beyazıt muhafazasına iki tabur terk ile Eleşkirt üzerine yürüdü.

Mehmet paşa, kumandanından aldığı emir üzerine geriye çekildiğinden ruslar, Karakosayı ve 28 mayısta Kışkırtı Isgal ile 2 haziranı hareketle 11 haziranı Tabur mevkiiinde bulunan Kışkırtı İrkasını, 10 tabur piyade, 5 alay süvari, 32 topa hücum etti. Mubarebenin ortasında ferik Talhaoğlu Mehmet paşa gülle parçasıyla şehit oldu. Onun yerine geçen Cami paşa, rusların sağ cephemizi ihata atmakte olduğu fikrile razat emrini verdi. Herfuz kafi derecede talim ve terbiyesi olmayan askerlerimiz ricat esnasında bozgun halini alırlar. Fakat ruslar çok tedbirlendiklerinden takip edemediler.

Ulyayz mubarebesi :

Ahmet muhtar paşa, Velibaba geçidinin saykılcepsi elam-miyetini takdir ederek Ahmet Fozil paşayı kumandanı nası ve 3 taburla yolladı. Mügarileyle 19 - Haziran - 1877 de Veliba-baya mirasatla kumandayı aldı. Ahmet muhtar paşa, Horomdüzü mevkiiinde Erzurum valisi Kurt İsmail paşa kumandasında 13 tabur piyade bırakarak 13 tabur piyade ve bir iki bin mîdis ile Velibabaya giderek 21 haziranı 3 koldan cenâral Terko Kasof üzerine hücumu geçti. O gün deram eden mubarebede ruslar büyük müşkülla mukavemet ettilerse de o gece ricat ile Ulyayz mevkisine çekildiler.

General Terko Kasofun tehlikeli vaziyete düşüğünü öğrenen General Loris Melikof, yaptığı bir keşif hareketinden sonra Horomdüzü müstahkem ordugâhında az kuvvet olduğunu an-lıyarak hücumu karar verdi.

Zayın (Horomdüzü mubarebesi)

Ruslar 26 haziranı 3 koldan hücumu geçtiler. Birinci kol 4 tabur piyade ve 8 toptan mürrekkep bir kuvvetle sağ cenâhımıza; ikinci kol 8 tabur ve 8 topla merkeze; üçüncü kol 4 tabur ve 1 batarya ile sol cenâha hücum ettiler. 40 bölük süvari ve 16 top ta müstahkem ordugâhın gerisini çavırmeğe memur edilmişti.

Kurt İsmail paşanın maiyetinde ise 17 tabur piyade, 2 bölük süvari, 12 kışa top vardı. Cephe de mirliva Şevket paşa kumandasında tahyalarda 6 tabur, sağ cenâhımızda 3 tabur,

sol cephemizde iki tabur ve bunun garisinde ihbarat olarak 6 tabur olmak üzere tertibat alındı.

Rus sağ cepheli vaptu hücumunda büyük zaşıatta birinci hendeklere vardı. Fakat daha ileri gidemedi. Cephesden hücum eden ruslar önlerine çıkan bir dereyi geçemiyerek mühim zaşıata uğradılar. Sol kul da aynı neticeye vardı. Ruslar, akşam kadar bulundukları yerde bekledikten sonra pece me'at etiler. Bu mukarabece rusların ölümleri takriben 4,000, türklerrin 800 kadardı. Ruslar iki gün sonra Karsı doğru çekildiler. Ahmet muhtar paşa bunları takip ile Karsı muhasarasını kaldırdı (5 - Temmuz - 1877). Kurt İsmail paşayı da Eleşkirt fırkası kumandanı nâsip ile Terko Kasof fırkası üzerine yolladı.

Aynı zamanda Vao fırkası kumandanı Paik paşa da bu kumandanından aldığı emir üzerine Beyazıtta bulunan iki rus taburunu muhasara etti. Bunlar teslim olmak istediklerse de Kürdlerin esirlere lütfını ettiğini görünce tekrar mukavemete geçtiler. Bir ay mukavemetten sonra general Terko kasof bir ileri hareketle bunları kırsımp geri getirdi (10 - Temmuz - 1877).

Ahmet Muhtar paşa Karsı muhasarasından kurtarıldıktan sonra buradaki kuvvetlerden 30 taburu ordugaha alıp rusları tartı ile ileri vürüdü ve Arpa çayı civarında Alaca dağ mevkinde bir müstahkem ordugah vürüde getirdi. Temmuz nihayetinde Muhtar paşanın karşısındaki Rus kuvveti 40 tabur piyade, 80 bölük süvari, 150 top olarak takriben 40,000 kişi idi. Türk kuvvetleri de 65 tabur piyade, 66 top ve 5,000 milis olarak 46000 kişi idi. Ruslar şimendifer hatından istifade ile cephane ve lazzatın tedarik ettikleri halde Türkler cephaneyi ancak Trabzondan ester ile getiriyorlardı.

Ahmet Muhtar paşa, Rusları hücum ile tırd edecek kadar kendisinin kuvvetli göremiyordu. Bunun için ruslara sağ cephemizden Beyazıt üzerinden tsarrıza kaçır verdi. Eleşkirt fırkası kumandanı Kurt İsmail paşa 23 - Temmuzda Moson geçişini geçerek Iğdırı kadar ilerledi. Fakat general Terko kasof 8 tabur piyade, 8 bölük süvari, 16 topa imdat aldıktan sonra mukavemet edebildi ve Türklerin daha ziyade ilerletmelerine mani oldu.

Ruslar 18 ağustosta Ahmet Muhtar paşanın ordugâhına hücum ettiler: bu suretle büyük Yahudiler muharebesi vukubuldu. General kumara komandasındaki Rus fırkası bu hücumda zayıf ile tardedildi. Rusların bu hareketten maksadı Kurt İsmail paşa üzerine kuvvet gönderilmesine inandı olmaaktı. Ruslar 24 ağustosta 3 tabur daha ayırarak Terko kazafa yolladılar. Ahmet Muhtar paşa karşısındaki ordunun bir az zayıf düştüğün gördümce hücumu karar verdiler.

Gediklar muharebesi:

26 Ağustos 1877 geresi miralay kaptan Mehmed bey komandasına verdiği kuvvetler sabaha karşı rusların merkezinde bulunan Kızıltepe istikâmunu baskınla zaptettiler. Bunun üzerine Ruslar bu mevki geri almak için mukabil hücumu geçtilerse de iki taraf arasında aksama kadar devam eden muharebeden sonra ruslar ric'ata mecbur oldular. Bu muharebedeki Türk zayyatı takriben 1500, rusların ise 3,000 idi.

Bu mağlubiyet üzerine ruslara Kafkasyadan iki fırka imdat gönderildi ve rus ordusu altmış beş tabur piyade, 100 bölük süvari, 240 topa batır oldu. Halbuki Türk ordusu her biri 500 mevcudu olarak 55 tabur piyade, 6,000 gönüllü, 66 top olarak takriben 32,000 idi. Grandok Mihail ordugâha gelmişti. Muhtar paşa, imdat talebine müsait cevap alamadığından Erdehan tarafındaki altı taburla Erzurumdaki iki topu ve iki bataryayı getirtmişti.

İkinci gediklar muharebesi:

Grandok Mihail (3-1. Teşrin - 1877) de 21 tabur piyade, 8 bölük süvari, 96 topla küçük Yahudileri müdafaa eden kaptan Mehmet paşa üzerine hücum etti, aynı zamanda (Hacı Veli) mevkiindeki taburları ric'ata mecbur ederek Kızıltepeyi işgal etti ise de Ahmet Muhtar paşanın yolladığı 6 tabur bu mevkiyi istirdat etti. Karşıta bulunan Ferik Ahmet Fazıl ve Hüseyin Hâmi paşaların kuvveti de yetişerek rusları küçük yahudilerden tardı ettiler. Bu muharebeye ruslardan 35 tabur piyade, 38 bölük süvari, 106 top iştirak etmiş ve zayıfları altı bin bulmuştu. Türk zayıfatı ise 3500 kişi idi.

Ahmet Muhtar paşa bu muharebeyi kazanmakla beraber alindeki az kuvvetle müdafaa hattını muhafaza edemiyeceğini anladı. Zaten kis mevsimi yaklaşıyor, bu yüksek arazide soğuklar başlamış, olduğu halde asker koşuk elbiseden mahrum idi. Bunun için Erzurum ile Kars arasına ric'at etmek lâzımgeliyordu. Fakat Ahmet Muhtar paşa eldeki nakliye vasıtaları ile bu mesafeyi kati' cesareti edemedi. Kızıltepe mevkiini boşaltarak (9 - 1. Teşrin - 1877) gecesini bir az geri çekildi. Bu suretle muharabe hatını kısıltmış oldu.

Ric'at:

Buhar, (15 1. Teşrin) de hazırlıkları tamamı taarruza geçtiler. Orlu kumandanı general Lazarov, 27 tabur piyade, 6 alay süvari, 78 topla Türk ordusunun arkasını çevirmeye; general Hayman kumandasındaki 34 tabur piyade, 1½ süvari alayı, 104 topla cephesindeki Hacı Evliya tepesine, general Rob kumandasında 14,5 piyade, 9½ süvari alayı, 64 topla sağ cennahımızdaki Kızıltepe ve Çifttepeye ve 3 tabur piyade, 6 alay süvari, 8 top ile de sol cennahımıza hücum ettiler. Bu suretle ensların muharebeye iştirak eden kuvvetleri 79 tabur, 24 alay, 254 top idi.

Ahmet Muhtar paşaya sağ cennahı çevirmek üzere Arpaçyın geçeni 27 taburcu miktarı yanlış olarak 12 tabur diye rapor edildi. O da 6 tabur ile Mehmet Naci paşayı, diğer altı tabur ile Macarlı ferik Ömer paşayı karşı yolladı. Fakat düşman daha kuvvetli olduğundan Samsatlı tepesini tutarak Türk taburlarına ric'ate mecbur ve bu suretle Türk ordusunun ric'at hatını tehdit ettiğinden Muhtar paşa Alscadağ ordugahını bırakarak Karsa ric'ate karar verdi ise de merkezden ilerleyen general Hayman kolu Türk sol cennahını tehdit ediyordu. Muhtar paşa Karsa çekildi ise de sol cennahındaki kuvvetlerinin hattı ric'atlerini kapalı görerek 27 tabur piyade, 40 kızıl topla ruslara teslim oldular. Bu suretle 7 paşa, 250 zabıt, 8000 asker esir düştü. Bir kısım asker de dağıldı. Ahmet Muhtar paşa Karsa kaldığı bir kaç gün zarfında bozguna askeri tanzim ve Hüseyin Hamî paşayı Kars kumandanı ile birleştirerek rusların ihtilasından evvel 19 - Birinciteşrinde 9 tabur ile Karstan



Soğanlık dağılarına doğru çekildi ve Bayazıtta bulunan Kurt İsmail paşaya haber verliyerek ric'at battımı ruslar tarafından kesilmesinden ötrül hemen geri çekilmesini emretti. Kurt İsmail paşa bu müşkülata, general Terko Kasof onları önünden geçilerek 24 - Birincişehirinde Karaköseye, 28 - Birincişehirinde Köpek köyüne gelerek Muhtar paşa ile birleşti. Bu suretle 8 günde müddet bir ric'at harekati yaptı.

Davalıların ve Karsın durumu:

Ahmet Muhtar paşa topladığı 36 tabur payada, 2000 süvari, 40 top ile Erzuruma ric'at ederek (Davalıların) battımı tutup Erzurumun müdafiasına geçti. Ruslar, 4 - İkincişehirinde Davalılarına taarruz ettiler. Muhtar paşa ilk hücumu defetti ve de manevi kuvvetlerin teşkilatından bir panik zahir etti. Müdafiler topları dahi terk ile Erzuruma çekildiler. Yahut maras Fıyıcı paşa ile kapitan Mehmed paşa kendi kuvvetlerle mukabele ederek 13 topu Erzuruma götürdiler.

Kars kalesi de 18 - İkincişehirinde rusların bir gece hücumu ile dış tahiyeleri düşman eline geçtiğinden Hüseyin Hami paşa iç kaleyi boşaltarak Erzuruma çekilmek istedi ise de onu rus süvarileri tarafından kesildiğinden bütün kuvvetle teslim oldu. Bu suretle 8 paşa, 800 zabıt, 17,000 asker ve 100 top Rusların eline 300 top ve bir çok mühimmat geçti.

Ruslar bir mukaveme memuru verliyerek Erzurumun teslimini istedilerse de Muhtar paşa Erzurumun egaribi dahi tophiyarak bir harp meclisi kurdu ve bu mecliste bütün müdafiasına karar verildi. Ruslar, 11 - İkincişehirin geceyi başında Azize tahiyesine geçtilerse de kapitan Mehmed paşa bu tahiyeyi süngü hücumu ile geri aldı. Ahmet Muhtar paşa Erzurumun müdafiasını Kurt İsmail paşaya bırakarak kendisi Bayburt'a çekildi. Erzurumdaki kuvvetlerimiz Anadolu'dan gelen yörük taburlarla 33,300 mevencihane çıkartıldı ise de bunlardan bir kısmı hastahane bulunuyordu.

Erzurumun müdafiasi:

Ahmet Muhtar paşa İstanbul'dan aldığı mahrem bir telgrafname üzerine Bayburt (arkile İstanbul'a geldi). Kurt İsmail

paşa Erzurumu (31 - İkinciknım - 1878) mütareke akdedilinceye kadar ruslara karşı müdafaa etti. Sonra mütareke şartları mucibince ruslara teslim ile Erzincau çekildi.

Alioset Muhur paşa İstanbula geldikten sonra Çatalca müh-kimleri teşkömendarlığına tayin olundu. (31 - İkinciknım - 1878) Mehmet Ali paşa komutasında Kırkkışselen yie'at eden 28 tabur bu lazmetle tahsis edilmiş ve mütareke akdedilinceye kadar müdafaa ile uğraşmış. Süleyman paşa ordusunun ba-kıyesi olarak gelen 22 tabur ve Batumdan gelen 6 tabur ve sairle de 66 tabura baliğ olan bu kuvvetin mevcudu takriben 25,000 idi. Bu esnada mütarekename imzalandı.

Batum cephesi :

Müsür Derviş paşa komutasında ill. Deniz kuvvetlerinin de iştirakde ruslara yaptıkları hücumları muvaffakiyetleştirenle-derik mütareke yapılmaya kadar Husunot muhafaza etti.

Deniz harekâtı

Buharî gemilerimize tatbiki :

1698 de (Thomas Seyvârî) tarafından iltica ve maden ocaklarında tülbübalara tatbik edilen buhar bir asır sonra (Robert Fulton) tarafından gemilere tatbik edilmiş. 1807 de New - York ile Albany arasında 20 mil süratü olan bir vapur işletmeye başlanmış. 1845 te okyanus ihtirası üzerine yelkenli ham gemilerine de buhar makineleri konulmaya başlanmıştı.

Türk bahriyesinde ilk defa 1828 de İngiltereden bir (Buge) gemisi satın alınarak sürat ismi verildiği gibi, 1829 da aynı bir vapur daha satın alınarak Mister Hacıetin kumandasında İstanbula gelmiş [1] sonradan donanmamızda müşavirlik yapan (Ser Adolfs Silvet) te bu vapurla İstanbula gelmişti. 1834 / 1250 H. senesindeki donanmamızın kuryetini gösteren listede bu vapurların (Vapurü Atik ve Cedil) isimleri altında Aynalıkavakta durduğunu ve Tunuslu Osman kapının idaresinde bulunduğunu görüyoruz. Bundan sonra satın aldığımız veya yaptırdığımız vapurlar hakkında en iyi malûmatı $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ yılında mevcut donanmamızı gösteren cedvelde buluyoruz. Bu cedvelde : Eseribayır vapuru $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ de aynalı kavakta ; Peykişekket vapuru $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ de Fransadan mübaya, Seyrî bahri vapuru $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$, Tairî bahri vapuru $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ aynalı kavakta inşa ettirdikleri ve eseribeyit adındaki büyük vapurunda $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ de aynalıkavakta yapıldığı öğreniyoruz. Bu vapurların makineleri avrupalardan getirilmişti. Aynı cedvelden aynalı kavakta bulunan iki küçük vapurun $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ yılında fesih ettiklerini kaydedir.

[1] (Qasim Makinian) beyannamesinde diyor ki, 26 - Mayıs - 1828 de (Swift) nam İngiliz vapurla İstanbula gelmiş ve bir kaç gün sonra meşhur vapur Kazar Artin ile bazı arbabı beraber tarafından satın alınarak padişaha (İsmâîl Mahmud) bediye edilmiş. Vak'a nûsre Lütfi de şöyle yazar - $\frac{1}{16}$ $\frac{1}{2}$ senesi gelinceye kadar devlet aliye rıyasatelerinde vapur gemisi yoktu. O vakitte (Buğ gemisi) namıyla bir kiltas molayma ve böyle gemileri denize mühtedir devlet yetkililiğesi irade olundu. Tarih Osmanî muhtesari mecmuası (numara 75, sahife 166)

Bu rodvelî bulurak bana haber veren ve bu suretle tarîhimizin bu noktasının aydınlatılmasına sebep olan deniz kaymakamlarından Giritli hay-Hüseyn'e teşekkürlerini sunmağa bir vazife bilirim. Kırmî harbi esnasında gerek donanımıza hizmetinde gerekse sahillerimizde nakliyat yapan vapurlarımızın nokta-i çoğalmıştı. Donanımıza hizmetinde olan vapurları muharabe, keşif, vakten gemileri yedekte çekmek işlerinde kullanırdı. 1855 Kırmî harbi başla-
kon Pavkizafer kalyanına İstanbul tersanesinde bir buhar makinesi ve uskur konuyordu. [1]

Zirhli gemilerin sırtı ve tekâmülü:

1855 ikinci teyranında Sinop'a yatan firkateyn ve kurvet-
lerden müteşekkîl bu filomuzla rus kalyan filosu arasında cereyan eden muharabedeki mağlûbiyetimiz Türk toplarının son gülle atıldığı halde rusların kumbara kullanmasına aile-
dirmiş, rus esirlerinin edet ve gap cihetle hakiyetli uzağı
dikkatli cihetlenmemişti.

17 - Birinci teyran - 1854 te İngiliz, Fransız ve Türk filoları-
nın Sivasopol deniz istihkamlarıyla yaptıkları muharabede bazı
gemiler battıkları, bazıları çaktıkları halde istihkamlar mukave-
met etmişlerdi. Bu vaziyet üzerine tahaffuz vasıtaları olmadan;
kumbara endam eden istihkamlara muvaffakiyetle hücum edi-
leniyeeği fikri bîsül idmüştü.

Bu vak'a üzerine Fransız İmparatori üpinedü Napoleon be-
leri 170 kadem uzunluk, 43 kadem genişlik, 650 ton manşah-
randa, 200 bergir kuvvetinde makinelerle sırtta 4 mil sür-
atle sayradan (1.) (2.) (3.) (4.) (5.) (6.) (7.) (8.) (9.) (10.) (11.) (12.) (13.) (14.) (15.) (16.) (17.) (18.) (19.) (20.) (21.) (22.) (23.) (24.) (25.) (26.) (27.) (28.) (29.) (30.) (31.) (32.) (33.) (34.) (35.) (36.) (37.) (38.) (39.) (40.) (41.) (42.) (43.) (44.) (45.) (46.) (47.) (48.) (49.) (50.) (51.) (52.) (53.) (54.) (55.) (56.) (57.) (58.) (59.) (60.) (61.) (62.) (63.) (64.) (65.) (66.) (67.) (68.) (69.) (70.) (71.) (72.) (73.) (74.) (75.) (76.) (77.) (78.) (79.) (80.) (81.) (82.) (83.) (84.) (85.) (86.) (87.) (88.) (89.) (90.) (91.) (92.) (93.) (94.) (95.) (96.) (97.) (98.) (99.) (100.) (101.) (102.) (103.) (104.) (105.) (106.) (107.) (108.) (109.) (110.) (111.) (112.) (113.) (114.) (115.) (116.) (117.) (118.) (119.) (120.) (121.) (122.) (123.) (124.) (125.) (126.) (127.) (128.) (129.) (130.) (131.) (132.) (133.) (134.) (135.) (136.) (137.) (138.) (139.) (140.) (141.) (142.) (143.) (144.) (145.) (146.) (147.) (148.) (149.) (150.) (151.) (152.) (153.) (154.) (155.) (156.) (157.) (158.) (159.) (160.) (161.) (162.) (163.) (164.) (165.) (166.) (167.) (168.) (169.) (170.) (171.) (172.) (173.) (174.) (175.) (176.) (177.) (178.) (179.) (180.) (181.) (182.) (183.) (184.) (185.) (186.) (187.) (188.) (189.) (190.) (191.) (192.) (193.) (194.) (195.) (196.) (197.) (198.) (199.) (200.) (201.) (202.) (203.) (204.) (205.) (206.) (207.) (208.) (209.) (210.) (211.) (212.) (213.) (214.) (215.) (216.) (217.) (218.) (219.) (220.) (221.) (222.) (223.) (224.) (225.) (226.) (227.) (228.) (229.) (230.) (231.) (232.) (233.) (234.) (235.) (236.) (237.) (238.) (239.) (240.) (241.) (242.) (243.) (244.) (245.) (246.) (247.) (248.) (249.) (250.) (251.) (252.) (253.) (254.) (255.) (256.) (257.) (258.) (259.) (260.) (261.) (262.) (263.) (264.) (265.) (266.) (267.) (268.) (269.) (270.) (271.) (272.) (273.) (274.) (275.) (276.) (277.) (278.) (279.) (280.) (281.) (282.) (283.) (284.) (285.) (286.) (287.) (288.) (289.) (290.) (291.) (292.) (293.) (294.) (295.) (296.) (297.) (298.) (299.) (300.) (301.) (302.) (303.) (304.) (305.) (306.) (307.) (308.) (309.) (310.) (311.) (312.) (313.) (314.) (315.) (316.) (317.) (318.) (319.) (320.) (321.) (322.) (323.) (324.) (325.) (326.) (327.) (328.) (329.) (330.) (331.) (332.) (333.) (334.) (335.) (336.) (337.) (338.) (339.) (340.) (341.) (342.) (343.) (344.) (345.) (346.) (347.) (348.) (349.) (350.) (351.) (352.) (353.) (354.) (355.) (356.) (357.) (358.) (359.) (360.) (361.) (362.) (363.) (364.) (365.) (366.) (367.) (368.) (369.) (370.) (371.) (372.) (373.) (374.) (375.) (376.) (377.) (378.) (379.) (380.) (381.) (382.) (383.) (384.) (385.) (386.) (387.) (388.) (389.) (390.) (391.) (392.) (393.) (394.) (395.) (396.) (397.) (398.) (399.) (400.) (401.) (402.) (403.) (404.) (405.) (406.) (407.) (408.) (409.) (410.) (411.) (412.) (413.) (414.) (415.) (416.) (417.) (418.) (419.) (420.) (421.) (422.) (423.) (424.) (425.) (426.) (427.) (428.) (429.) (430.) (431.) (432.) (433.) (434.) (435.) (436.) (437.) (438.) (439.) (440.) (441.) (442.) (443.) (444.) (445.) (446.) (447.) (448.) (449.) (450.) (451.) (452.) (453.) (454.) (455.) (456.) (457.) (458.) (459.) (460.) (461.) (462.) (463.) (464.) (465.) (466.) (467.) (468.) (469.) (470.) (471.) (472.) (473.) (474.) (475.) (476.) (477.) (478.) (479.) (480.) (481.) (482.) (483.) (484.) (485.) (486.) (487.) (488.) (489.) (490.) (491.) (492.) (493.) (494.) (495.) (496.) (497.) (498.) (499.) (500.) (501.) (502.) (503.) (504.) (505.) (506.) (507.) (508.) (509.) (510.) (511.) (512.) (513.) (514.) (515.) (516.) (517.) (518.) (519.) (520.) (521.) (522.) (523.) (524.) (525.) (526.) (527.) (528.) (529.) (530.) (531.) (532.) (533.) (534.) (535.) (536.) (537.) (538.) (539.) (540.) (541.) (542.) (543.) (544.) (545.) (546.) (547.) (548.) (549.) (550.) (551.) (552.) (553.) (554.) (555.) (556.) (557.) (558.) (559.) (560.) (561.) (562.) (563.) (564.) (565.) (566.) (567.) (568.) (569.) (570.) (571.) (572.) (573.) (574.) (575.) (576.) (577.) (578.) (579.) (580.) (581.) (582.) (583.) (584.) (585.) (586.) (587.) (588.) (589.) (590.) (591.) (592.) (593.) (594.) (595.) (596.) (597.) (598.) (599.) (600.) (601.) (602.) (603.) (604.) (605.) (606.) (607.) (608.) (609.) (610.) (611.) (612.) (613.) (614.) (615.) (616.) (617.) (618.) (619.) (620.) (621.) (622.) (623.) (624.) (625.) (626.) (627.) (628.) (629.) (630.) (631.) (632.) (633.) (634.) (635.) (636.) (637.) (638.) (639.) (640.) (641.) (642.) (643.) (644.) (645.) (646.) (647.) (648.) (649.) (650.) (651.) (652.) (653.) (654.) (655.) (656.) (657.) (658.) (659.) (660.) (661.) (662.) (663.) (664.) (665.) (666.) (667.) (668.) (669.) (670.) (671.) (672.) (673.) (674.) (675.) (676.) (677.) (678.) (679.) (680.) (681.) (682.) (683.) (684.) (685.) (686.) (687.) (688.) (689.) (690.) (691.) (692.) (693.) (694.) (695.) (696.) (697.) (698.) (699.) (700.) (701.) (702.) (703.) (704.) (705.) (706.) (707.) (708.) (709.) (710.) (711.) (712.) (713.) (714.) (715.) (716.) (717.) (718.) (719.) (720.) (721.) (722.) (723.) (724.) (725.) (726.) (727.) (728.) (729.) (730.) (731.) (732.) (733.) (734.) (735.) (736.) (737.) (738.) (739.) (740.) (741.) (742.) (743.) (744.) (745.) (746.) (747.) (748.) (749.) (750.) (751.) (752.) (753.) (754.) (755.) (756.) (757.) (758.) (759.) (760.) (761.) (762.) (763.) (764.) (765.) (766.) (767.) (768.) (769.) (770.) (771.) (772.) (773.) (774.) (775.) (776.) (777.) (778.) (779.) (780.) (781.) (782.) (783.) (784.) (785.) (786.) (787.) (788.) (789.) (790.) (791.) (792.) (793.) (794.) (795.) (796.) (797.) (798.) (799.) (800.) (801.) (802.) (803.) (804.) (805.) (806.) (807.) (808.) (809.) (810.) (811.) (812.) (813.) (814.) (815.) (816.) (817.) (818.) (819.) (820.) (821.) (822.) (823.) (824.) (825.) (826.) (827.) (828.) (829.) (830.) (831.) (832.) (833.) (834.) (835.) (836.) (837.) (838.) (839.) (840.) (841.) (842.) (843.) (844.) (845.) (846.) (847.) (848.) (849.) (850.) (851.) (852.) (853.) (854.) (855.) (856.) (857.) (858.) (859.) (860.) (861.) (862.) (863.) (864.) (865.) (866.) (867.) (868.) (869.) (870.) (871.) (872.) (873.) (874.) (875.) (876.) (877.) (878.) (879.) (880.) (881.) (882.) (883.) (884.) (885.) (886.) (887.) (888.) (889.) (890.) (891.) (892.) (893.) (894.) (895.) (896.) (897.) (898.) (899.) (900.) (901.) (902.) (903.) (904.) (905.) (906.) (907.) (908.) (909.) (910.) (911.) (912.) (913.) (914.) (915.) (916.) (917.) (918.) (919.) (920.) (921.) (922.) (923.) (924.) (925.) (926.) (927.) (928.) (929.) (930.) (931.) (932.) (933.) (934.) (935.) (936.) (937.) (938.) (939.) (940.) (941.) (942.) (943.) (944.) (945.) (946.) (947.) (948.) (949.) (950.) (951.) (952.) (953.) (954.) (955.) (956.) (957.) (958.) (959.) (960.) (961.) (962.) (963.) (964.) (965.) (966.) (967.) (968.) (969.) (970.) (971.) (972.) (973.) (974.) (975.) (976.) (977.) (978.) (979.) (980.) (981.) (982.) (983.) (984.) (985.) (986.) (987.) (988.) (989.) (990.) (991.) (992.) (993.) (994.) (995.) (996.) (997.) (998.) (999.) (1000.) (1001.) (1002.) (1003.) (1004.) (1005.) (1006.) (1007.) (1008.) (1009.) (1010.) (1011.) (1012.) (1013.) (1014.) (1015.) (1016.) (1017.) (1018.) (1019.) (1020.) (1021.) (1022.) (1023.) (1024.) (1025.) (1026.) (1027.) (1028.) (1029.) (1030.) (1031.) (1032.) (1033.) (1034.) (1035.) (1036.) (1037.) (1038.) (1039.) (1040.) (1041.) (1042.) (1043.) (1044.) (1045.) (1046.) (1047.) (1048.) (1049.) (1050.) (1051.) (1052.) (1053.) (1054.) (1055.) (1056.) (1057.) (1058.) (1059.) (1060.) (1061.) (1062.) (1063.) (1064.) (1065.) (1066.) (1067.) (1068.) (1069.) (1070.) (1071.) (1072.) (1073.) (1074.) (1075.) (1076.) (1077.) (1078.) (1079.) (1080.) (1081.) (1082.) (1083.) (1084.) (1085.) (1086.) (1087.) (1088.) (1089.) (1090.) (1091.) (1092.) (1093.) (1094.) (1095.) (1096.) (1097.) (1098.) (1099.) (1100.) (1101.) (1102.) (1103.) (1104.) (1105.) (1106.) (1107.) (1108.) (1109.) (1110.) (1111.) (1112.) (1113.) (1114.) (1115.) (1116.) (1117.) (1118.) (1119.) (1120.) (1121.) (1122.) (1123.) (1124.) (1125.) (1126.) (1127.) (1128.) (1129.) (1130.) (1131.) (1132.) (1133.) (1134.) (1135.) (1136.) (1137.) (1138.) (1139.) (1140.) (1141.) (1142.) (1143.) (1144.) (1145.) (1146.) (1147.) (1148.) (1149.) (1150.) (1151.) (1152.) (1153.) (1154.) (1155.) (1156.) (1157.) (1158.) (1159.) (1160.) (1161.) (1162.) (1163.) (1164.) (1165.) (1166.) (1167.) (1168.) (1169.) (1170.) (1171.) (1172.) (1173.) (1174.) (1175.) (1176.) (1177.) (1178.) (1179.) (1180.) (1181.) (1182.) (1183.) (1184.) (1185.) (1186.) (1187.) (1188.) (1189.) (1190.) (1191.) (1192.) (1193.) (1194.) (1195.) (1196.) (1197.) (1198.) (1199.) (1200.) (1201.) (1202.) (1203.) (1204.) (1205.) (1206.) (1207.) (1208.) (1209.) (1210.) (1211.) (1212.) (1213.) (1214.) (1215.) (1216.) (1217.) (1218.) (1219.) (1220.) (1221.) (1222.) (1223.) (1224.) (1225.) (1226.) (1227.) (1228.) (1229.) (1230.) (1231.) (1232.) (1233.) (1234.) (1235.) (1236.) (1237.) (1238.) (1239.) (1240.) (1241.) (1242.) (1243.) (1244.) (1245.) (1246.) (1247.) (1248.) (1249.) (1250.) (1251.) (1252.) (1253.) (1254.) (1255.) (1256.) (1257.) (1258.) (1259.) (1260.) (1261.) (1262.) (1263.) (1264.) (1265.) (1266.) (1267.) (1268.) (1269.) (1270.) (1271.) (1272.) (1273.) (1274.) (1275.) (1276.) (1277.) (1278.) (1279.) (1280.) (1281.) (1282.) (1283.) (1284.) (1285.) (1286.) (1287.) (1288.) (1289.) (1290.) (1291.) (1292.) (1293.) (1294.) (1295.) (1296.) (1297.) (1298.) (1299.) (1300.) (1301.) (1302.) (1303.) (1304.) (1305.) (1306.) (1307.) (1308.) (1309.) (1310.) (1311.) (1312.) (1313.) (1314.) (1315.) (1316.) (1317.) (1318.) (1319.) (1320.) (1321.) (1322.) (1323.) (1324.) (1325.) (1326.) (1327.) (1328.) (1329.) (1330.) (1331.) (1332.) (1333.) (1334.) (1335.) (1336.) (1337.) (1338.) (1339.) (1340.) (1341.) (1342.) (1343.) (1344.) (1345.) (1346.) (1347.) (1348.) (1349.) (1350.) (1351.) (1352.) (1353.) (1354.) (1355.) (1356.) (1357.) (1358.) (1359.) (1360.) (1361.) (1362.) (1363.) (1364.) (1365.) (1366.) (1367.) (1368.) (1369.) (1370.) (1371.) (1372.) (1373.) (1374.) (1375.) (1376.) (1377.) (1378.) (1379.) (1380.) (1381.) (1382.) (1383.) (1384.) (1385.) (1386.) (1387.) (1388.) (1389.) (1390.) (1391.) (1392.) (1393.) (1394.) (1395.) (1396.) (1397.) (1398.) (1399.) (1400.) (1401.) (1402.) (1403.) (1404.) (1405.) (1406.) (1407.) (1408.) (1409.) (1410.) (1411.) (1412.) (1413.) (1414.) (1415.) (1416.) (1417.) (1418.) (1419.) (1420.) (1421.) (1422.) (1423.) (1424.) (1425.) (1426.) (1427.) (1428.) (1429.) (1430.) (1431.) (1432.) (1433.) (1434.) (1435.) (1436.) (1437.) (1438.) (1439.) (1440.) (1441.) (1442.) (1443.) (1444.) (1445.) (1446.) (1447.) (1448.) (1449.) (1450.) (1451.) (1452.) (1453.) (1454.) (1455.) (1456.) (1457.) (1458.) (1459.) (1460.) (1461.) (1462.) (1463.) (1464.) (1465.) (1466.) (1467.) (1468.) (1469.) (1470.) (1471.) (1472.) (1473.) (1474.) (1475.) (1476.) (1477.) (1478.) (1479.) (1480.) (1481.) (1482.) (1483.) (1484.) (1485.) (1486.) (1487.) (1488.) (1489.) (1490.) (1491.) (1492.) (1493.) (1494.) (1495.) (1496.) (1497.) (1498.) (1499.) (1500.) (1501.) (1502.) (1503.) (1504.) (1505.) (1506.) (1507.) (1508.) (1509.) (1510.) (1511.) (1512.) (1513.) (1514.) (1515.) (1516.) (1517.) (1518.) (1519.) (1520.) (1521.) (1522.) (1523.) (1524.) (1525.) (1526.) (1527.) (1528.) (1529.) (1530.) (1531.) (1532.) (1533.) (1534.) (1535.) (1536.) (1537.) (1538.) (1539.) (1540.) (1541.) (1542.) (1543.) (1544.) (1545.) (1546.) (1547.) (1548.) (1549.) (1550.) (1551.) (1552.) (1553.) (1554.) (1555.) (1556.) (1557.) (1558.) (1559.) (1560.) (1561.) (1562.) (1563.) (1564.) (1565.) (1566.) (1567.) (1568.) (1569.) (1570.) (1571.) (1572.) (1573.) (1574.) (1575.) (1576.) (1577.) (1578.) (1579.) (1580.) (1581.) (1582.) (1583.) (1584.) (1585.) (1586.) (1587.) (1588.) (1589.) (1590.) (1591.) (1592.) (1593.) (1594.) (1595.)

beceler vücutta gelmişti. Yalnız (Devastasyon) top lumbatından çıkan bir mermi 8 . Tercantın lumbatından çıkan diğer bir mermi 9 kişilik ziyata sebep olmuştur. Bu vak'a üzerine harp gemilerini zırh levhalarıyla kaplamak fikri kuvvet buldu[1].

Kilbattın muharebesine iştirak eden üç zırhlı sefiye tarzı inşaatları itibarıyla açıkdeniz gemisi değildi. Fransızlar ilk defa açıkdeniz gemisi olarak (Mart - 1860) da (La Gloire) zırhlı fırkateymini inşa ettiler. Bu gemi 251 kadem uzunluk, 55 kadem genişlik, 5.000 ton en çukur olup bagırcaklı mahmuzu idi. Su batından altı kadem aşağıya kadar 4,5 pus kalınlığında demirle zırhlantıydı. 3 direkli ve yelken ile de teçhiz edilmiş olan (La Gloire) makinesile 23,5 mil sürat temin ediyordu. Yapılan tecrübelerde muvaffakiyet gösterdi. Sefinin mühendisi (bu gemi, eski gemilerden imtihazkıl bir donanmanın icması bir arslanın koyun sürüsüne girmesi gibi girecektir) demisti.

İngilizler de hemen aynı zamanda (Warrior), (Black Prince) zırhlılarını yaptılar (1861). Bu gemiler doğma demirden yapılmış olup 380 kadem uzunluğunda, 9200 ton mahlubretinde idi. Zırh 4,5 pus kalınlığında olup 22 kadem ittifakında, 218 kadem uzunluğunda bir sahayı kaplıyordu. Doğma demir zırhlar 1874 te (İnflexible) zırhlısı yapılmaya kadar kullanıldı. Yalnız top terakki ettikçe zırhın kalınlığı ve genişliği değişti. Bu geminin yegane mahzuru nihayetlerinin dömen fidesizleşmesini muhafazasız olmasında idi. Her gemiler 32 adet 68 fontluk top taşıyorlardı. Ertesi sene yapılan Minotaur zırhlısı ise 400 kadem uzunluk, 10.690 ton mahlubretinde idi. Ortada 5,5 inhayetlerde 3 pusluk zırh taşıyordu.

1864 te yapılan Belleroofon zırhlısı 300 kadem uzunluk, 7550 tonluk dala kasa, dala kullandığı bir gemi idi. Su batına kadar batmış gemiyi çevreleyen zırh kuşak ortada 6. kıs tarafa 4,5, başa doğru 3 pus idi. Bu kuşakın üstünde ortada 6 pus kalınlığında olan 94 kadem uzunluğunda ikinci bir zırh dala vardı.

[1] İkinci Meşruteli İstisaboluca raprı ile bildirildiği gemilerden bir kısmını vum atömine karşı bakar levhalarıyla zırhlantıya tas de gemilerin süratine mâni olduğu için bundan vazgeçilmişti. İlk zamanlarda yunan mahkematelerinde Arşınca hükümeti çekirtilerini piran levhalarıyla zırhladığı gibi orta zamanlarda Türk ve Arap gemilerinde zırh kullanıldığı Vahi idi.

Türk donanmasında ilk zırhlı gemiler:

Abdülaziz (1860 - 1876) ın hükümdarlığı ve Fuat paşanın sadrazamlığı sırasında ordu ve donanmayı kuvvetlendirmek için büyük adımlar atıldı. 1864 (1280 H) de Hüseyin Avni paşanın riyasetindeki bir heyet askeri teşkilat kanunla kuvvetli bir ordunun esasını kurdu. Bu heyet Kaptan-ı derya atış Mehmet paşa, Şurayı bahriye reisi Hecmî paşalar da bir zırhlı donanma teşkilî için proje yaptılar. Bu kroje müteakiben 1864 te Aziziye, Mahmudiye, Osmanîye, 1865 te Orhanîye zırhlıları İngiliz tezeahlarına istmarlandı. Mahmudiye (Black Wall), diğerleri (Glasgow) tezeahlarında yapılsakı. Bu gemilerin dördü de 77 olup 295 kadem uzunluk, 56 kadem genişlik, 31 kadem su çeker, 6,400 ton münahrecinde idiler. Döğme demir- den olan zırhları ortada 10 pus, nihayetlere doğru 4 pus olup batarya altı, harbailer beş pusluk zırhı vardı. 18 topu olup şu suretle tabiye edilmişti:

14 adet 150 librelük, top umbarında, 2 adet 300 librelük güvertede harbetler içersinde tabiye edilmişti. Bunlardan 150 librelükler 9 tona, 300 librelükler 15 ser tona ağırlığında idiler.

900 beygir kuvvetindeki makinelerle saatte 14 mil seyrediyorlardı. Bu gemilerden Aziziye ve Osmanîye 1866, Mahmudiye 1867, Orhanîye 1868 senesinde ikmal edilerek İstanbula geldiler.

Fransaya dahi Tuna nehriinde kullanılmak üzere Fetholislam, Semender, İskodra, Boğurtlen, Potgorice adalarına beş kile zırhlı yambot istmarlandı. Bu gemilerin uzunluğu 95, genişliği 32, çektiği su 5,6 kadardı. 408 tona cesametinde olan bu gemiler iki adet 32 librelük topla mücehhezdi; 3 pusluk zırh kışakları vardı. »

İngiliz tezeahlarına ikinci sipariş:

İkinci defa olarak 1869 da (Black Wall) İngiliz tezeahlarına her biri 336,5 kadem uzunluk, 35 kadem genişlik, 16,5 kadem su çeker, 2400 ton münahrecinde*Acemilâh, Muhsafer zırhlı kuvvetleri istmarlandı. Bu gemilerin zırh kışakları 3-6, bataryaları 6 pusluk döğme demirden idi. 4 adet 250 librelük [1]

[1] Bu topiar 12 ton ağırlığında olup onun mermileri 280 librelük haris fakları 42 libre idi.

topla mücehhezdi. Bir sene sonra 1870 de aynı tezgâha ismar-
lanan Felihbülent kuvveti ise 2800 tona mainshrecinde olup
kuşak ve bataryaları 9 pusluk zırhla kaplanmıştı. Silâhları
diğerlerinin aynı idi. Bu gemi 1872 de ikmal edildi. Buna eş
olarak İstanbul tersanesinde inşasına başlanan Mukaddemehayir
ise ancak 1880 de ikmal edilebildi. Bunların da topları ağız-
dan dolma Armstrong topları idi.

Fransa ve Avusturyaya yapılan siparişler

İngiltereye yapılan ilk siparişten sonra 1867 de Fransa'nın
La Seyne tezgâhlarına Âsarilevîlik zırhlı firkatöyü ismarlandı.
272 kadem uzunluk, 32 kadem genişlik, 25 kadem su çekeri,
5600 ton mainshrecinde olan bu geminin zırh kuşağı 3 : 8
pus olup bataryası 6 pusluk zırhla muhafaza edilmişti. Batar-
yasında 6 adet 250, güvertesinde iki adet 200 librelilik top taşı-
yordu. 750 beygir kuvvetindeki makinesinde saatte 13 mil seyrediyordu.

1870 senesinde Avusturyanın Triyeste tezgâhlarına ismar-
lanan İtaliye zırhlı kuvvetinin kuşağı 4 : 6 pusluk, bataryası
6 pusluk zırhla muhafaza ediliyor, 1650 beygir kuvvetindeki
makinesile saatte 11 mil seyrediyordu. Bu geminin bordalarında
4 adet 9 pusluk, iç güvertesinde ise barbet içine konulmuş 6
pusluk bir krep top taşıyordu.

Misirlilerin siparişleri

Mısır valisi İsmail paşanın Fransız tezgâhlarına sipariş etmiş
olduğu 4 zırhlı gemi Ali paşanın teşebbüsü üzerine Türkiye
hükûmetine teslimi kararlaştırılmış olduğundan 1869 - 1285 H.
senesinde türk mürettebat bu gemileri Tulundan alıp İstanbula
getirdiler. Bu dört gemiden "Hafzurulaman", "Lutfücelil" iki taraflı
bir monitör idi. (Bordeau) da (Arman) tezgâhlarında yapı-
lmıştı. İki adet 250 librelilik, 2 adet 150 librelilik top taşıyorlardı.
11 emülmetrelik zırh kuşağı suyu iseler de zırh güverteden mah-
rumdu. 1771 tona cesametinde olup 200 beygir kuvvetinde
makinaları vardı. Axarşevket, Necmşevket ise 1650 tonluk bir
zırhlı kuvvet olup 300 beygir kuvvetinde makinesi vardı. Silâh-
ları İtaliyede olduğu gibi bordalarında 4 adet 250 librelilik ve
güvertede barbet içermeli bir adet 120 librelilik top taşıyorlardı.

İstanbulda yapılan zırhlılar:

İlk zırhlı siparişi esnasında mukaddeme-i hayir zırhlı kurveti yapıldığı gibi 1876 senesinde de İstanbul tersanesinde Nusret-iye zırhlı firkateyninin inşasına başlanmıştır. Türk - Rus harbinin başlaması yüzünden ikmalî geri kalan bu gemi sonradan Memlûhiye isimli olarak 1885 - 1301 H. de donanmaya ilhak etti.

İngiltereye yapılan üçüncü sipariş:

Üçüncü defa olarak İngiltereye 1874 te Mes'udiye, bir sene sonrada Memlûhiye firkatayileri Peykiserel, Bircüsereî zırhlı kurvetleri sipariş edildi. Bunlardan mes'ûhiye 340 kadem uzunluk 59 kadem genişlik, 40 kadem su çakar, 10000 ton mahlûsunda olup zırh kuşak ile hataryalar 12 pus barbetler 3 pusluk doğma demir ile zırhlamış. Bundan başka birbircük pusluk bir zırh gövertesi vardı. [1] Bataryasında 12 adet 400 librelilik, cüvertesinde barbet içine marzın iki adet 150 librelilik top taşıyordu. Süratı 12 mil idi. Diğer gemiler inşa edilmekte iken Rıs harbi zühûr etmiş. harpten sonra bunların ikmal ve tesellümünden vazgeçilmiştir.

Diğer siparişler ve inşaat:

Yukarıya yazdığımız zırhlı gemilerden başka gerek Avrupa tezgâhlarında gerekse İstanbul, Mudanya, İzmir. Gemlik tezgâhlarında bir çok harp ve ticaret gemileri inşa edilmekte idi. Bu husus için donanmamızı gösteren cetvela bakınız.

Mürettebat ve zabitan:

Çoşma ve kartal bozgunculukları neticesinde ruslarla Kaynarca muahedesi akdedildikten 10 sene sonra Halil Hamûd paşanın sadrazamlığı zamanında ordumuzu istihkâm başlandı.ğı gibi deniz zabitanımızın iyi bir tahsil görmeleri için ter-

[1] Mes'udiye emortandığı zaman zırhlı gemi inşaatında bir adim daha ileri amlarak lufflekajle zırhlısının inşasına başlanmıştır. 1874. Bu gemi 340 kadem uzunluğunda, 11.800 ton mahlûsunda olup zırh kuşağına her kademinde 110 kadem uzunluğundaki hatarya kiemi 24 pusluk zırhlı mahlûs inşa edilmiştir. Döşme demirden yapılmış olan bu zırhtan başka varaklerin etrafında 9 pus kalınlığında kampavun yani her kadem çelik olan bir zırh kullanılmış ve bu tarz 1880 senesine kadar devam etmiştir.

saade Mühendishane-i bahri-i hümayun açılmıştı. (22 Birinci-tegrin - 1784) [1] Üçüncü Selim zamanında buna ilâvelen Mühendishane-i bahri-i hümayun açılışı zaman Mühendishane-i bahrinin programları ıslah edilerek iyi tahsil görmüş zabıt yetiştirilmesine ehemmiyet verilmişti. Fakat bu mekteplerin yetiştirdiği zabıtlar gerek ordu ve gerekse donanmada azlık idiler. Eksanriyeti tahsis görünüyorak nöferrikten pratik yetişmiş olanlar teşkil ediyordu. Üçüncü Selim zamanında kaptanı derya küçük Hüseyin paşa İngiliz bahriye komutanını türkçeye geçirterek bazı maddelerini taluk ile mühlisin ıslahat vucude getirmişti. [2] 1828 : 1829 Türk - Rus harbi esnasında İstanbulda gelmiş olan (Sin Adolfo Silayt) isimdeki İngiliz bahriye zabıtı müsavır olarak Türkiye hizmetine girmiş 24 sene bu hizmette bulunduğundan sonra tekaüt olmuştu.

Bu esnada Girit isyanı zuhür etmiş sadrazam Ali paşa İngiliz liva amirallerından Hopart paşayı İstanbulda çağırarak baş senelik bir mukavele ile Türkiye hizmetine almıştı. (1 - Birincikanun - 1867) Hopart paşa yunan kaçakçı gemilerini yakalatarak Girit asilerini teslim mecbur ettiği gibi donanmamız da bazı ıslahat ıera etti. En ziyade ehemmiyet verdiği cihet deniz zabıtlı yetişüren bahriye mektebinin ıslahı ve vacih donanma mürettebatının yetiştirilmesi idi.

* Hopart paşanın tarassufile 1870 de İngiliz zabıtlarından Wood, Stvin miralay, moris kaymakam, mister Koneli yüzbaşı rütbesile bahriye mektebi ve talim gemisinde vazife aldılar. İngilizce dersleri de mister Wels ile mister Vorine verildi. Bu esnada Said paşa mektep nazırı bulunuyor. Bahriye mektebinin üçüncü dördüncü sınıfları Hüdavendigar talim gemisi ile Akdenize çıkacak amelriyat görüyorlardı.

[1] Bu mektepte okutulur eserlerden bir kısmı Fransız eliasında bulunan matbaada kitap halinde basılmıştır. Bu kitaplardan bir tanesi şudur.

(Hüsniülmâarif fi vacih tasnif setatü donanma vakti tesbih barekâtüha) isimli Fransız devleti harp gemileri esnasından Troke Topkapu sarayı müze kütüphanesi numara 3117

[2] Eski efendi kütüphanesi numara. 2354

Türk deniz kuvvetleri

İsmi	Sev	Tal	Az	Link	İnha	Pahva, Çaktı top 2	Line ma top	Adan top gavette	Libre ma line	Tonal cavayıl	Kuvvet beyri M.	Mahalli inşası
Fikriye Binaşılane (Azıyıl)	1281	295	36	37	25	15	15	1	15	4221	900	İngilizce
Mes'ûdiye	1292	340	59	40,10	26	12	400	2	150	5349	1200	0
Memduhiye[*]	340	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Osmaniye	1281	295	56	31	25	14	150	0	150	4221	900	0
Orhaniye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Mahmudiye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Nisratiye[**]	0	292	55	38	24,6	10	150	2	150	4167	800	Tersane
Asarîtafık	1295	275	50	35	21	6	250	2	200	3143	750	Fransız

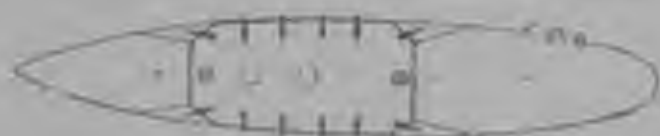
[*] Bu gemi imâtilerde inşa edilmekte iken rusya ile harp başlamış, Harpten sonra alınaktan vazgeçildi.

[**] İstanbul tersanesinde inşa edilmekte olan bu gemiye, sonradan (Hamidiye) adı verilmiştir.

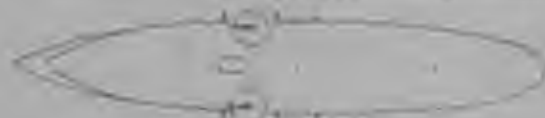
Türk deniz kuvvetleri

İsmi	Sıra	Tel	Avr	Ukr	İtalya	Flavya - değiştirme	Liban me- vazası	Adeli top güçleri	Liban me- vazası	Tonaj güçleri	Kuvvet M.	Makine gücü
Kuvvet Füzayn	—	250	55	23,3	20,3		4	000	3491	700	Torsun	
« Burezafer (*)	—	245	25	18	19		0	0	3075	500	İngilizce	
« Paykaraş	—	0	0	0	0		0	0	0	0	0	0
« Makaddemeleliye	1289	235	37	30	18		4	250	1601	500	Torsun	
« Fethiye	1286	0	0	0	0		0	0	0	0	İngilizce	
« Ayvalık	1280	230	35,6	20	16		4	250	1399	400	0	
« Minnazafer	0	0	0	0	0		0	0	0	0	0	
« İddiye	1287	219	41	25,6	17,6	4	250	1	120	1650	300	Torsun
« Necmizade	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	Fransız
« Asarışık	1285	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
« Hıfzırahman	0	204	43,2	14	19,5	2	250	2	150	1771	200	0
« Lâfuzatı	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
V. Füzayn (maret vapuru)	1282	235	81	18	10,6		950	250				İngilizce
« Rodos	1291	120	17,6	10,6	7,6		273	50				Torsun

(*) Bu iki gemi Anadolu'ya ile birliktedir. İngilizce makine gücü, makine gücü alınmaktadır.



MINOR CRYSTAL PAPER



MINOR CRYSTAL PAPER



Şemsiye, Örceliye, Mahmudiye, Asiriye Zırhlı Çirkalıyısı



Asırgöket, Neşelişöket Zırhlı Kuvvetler



Belgisch-Nederl. Kaperen





ΑΡΠΙΝΑ



Monsieur. Monsieur (Monsieur)





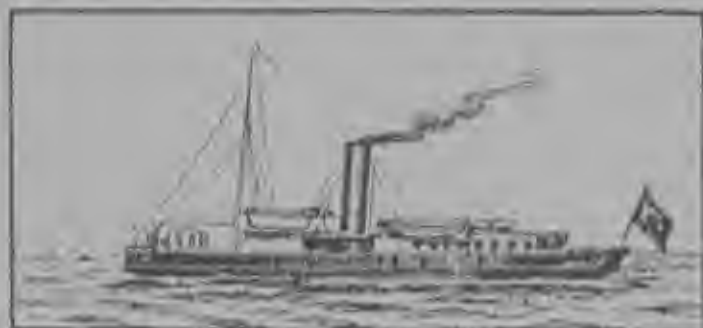
lehtälyy KAEVÄLI





Лодка III, Голландская Пловцовая.





HARBOUR HARBOR



COLUMBIAN TUGBOAT

Tuna nehrinde bulunan zirhli sefidin

İsmi	Seite	Tull	Arz	Umlu amhar	Irufai su	Adadi top güverte	Libre	Tona cesameti	Kuvveti M	Mahallü inşası
Duba Seyfi	1292	125	30	8,6	5,3	2	32	512	100	Tersane
α Hızber	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α
α Fethülislam	1281	95,5	32	6,7	5,6	2	26	418	80	Fransa
α Semender	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α
α Işkodra	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α
α Boğurdan	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α
α Podgorica	α	α	α	α	α	α	α	α	α	α

Eskur kalyonlar

İsmi	S. dir.	T. dir.	Alt.	U. dir.	İ. dir.	Toplamı	İ. dir.	İ. dir.	İ. dir.	İ. dir.	Toplamı	Kalyonlar	Malıdır mısası
Kalyon Kocva	1275	250	53.8	25.6	23.3	94	62	32	45	00	00	3538 700	Tersane
" Pethave	1272	219	57.6	28.9	27.6	32	"	"	"	4	33	3340 600	Tersane
" Şadıye	1274	219	57.6	"	"	"	"	"	"	"	"	3380 600	İsmi
" Paykızafar	1257	210	57.9	"	28	"	"	"	"	16	33	3125 600	Sinop

Eskur Pirkalyonlar

Selimya	1282	280	58	31.6	26	100	00	30	48	24	43	4717 000	Tersane
Kırıgıral	1280	250	50	25.6	23	00	00	"	62	10	32	2344 "	Tersane
Nasrullah	1278	240	"	25	"	00	00	"	"	"	32	2897 "	Gamlık
Hüseyinçiz	1277	"	"	25	"	00	00	"	"	"	"	"	İsmi
Molubri sınıf	1267	210	38	19.6	17	00	00	20	33	3	37	1477 450	İskenderiye

Usher Kurvother

[illegible]

Uskuna ve şubalar

İsmi	Şube	Tel	Arz	Ambur mikr.	İrifa	Çev. lüz.	Libre	Tonajı	Makine	Mahallî işçisi
Uskuna sayyah Musul	1282	172	21	12.3	9.2	4	18	220	45	Gemilik
Diriba İstanköy « Yalıkoşku	1291	120	17	10.6	7.6	0	0.1	203	50	Tersane
Aynalıca vak	1286	117	17.5	10.6	7.6	2	8/4	195	50	Tersane
Şevketnâme Süne Varna Akka	1276	112	19.2	10.6	9.3	4	4	200	60	İngiltere

Vapurlar

	Senesi	Tonajı	Makinesleri	Mahalli İnşası
Vapur Şarınusrat	1286	3029	1000	İngiltere
a Müverridümsrat	1286	3029	1000	"
Sultaniye	1286	2902	800	"
Babil	1286	1733	450	"
Medarızafar	1286	1385	314	"
Eserinüsrat	1286	1385	314	"
İzzetîn	1282	1075	3000	"
İsmail	1286	1075	3000	"
Talia	1286	1075	3000	"
Fevail	1286	1075	3000	"
Kandiye	1286	955	3000	"
Tauf	1288	1609	450	Tersane
Asir	1288	1600	450	Gemlik
Hanya	1288	829	180	İngiltere
Restno	1286	778	270	"
Arkadi	1286	767	250	Tersane
Mukaddemeintisrat	1292	2132	200	Sinop
Mukaddimeşeref	1292	2132	200	Gemlik
Peykimeserret	1292	2132	200	Sinop
Baharîtafrik	1292	2132	200	Girit
Mendiye	1263	1495	450	Tersane
Feyzibahri	1265	1495	450	"
Esericadit	1258	1108	300	"
Tairibahri	1255	506	160	"
Peykışavket	1270	485	130	"
Vapur Eserihayır	1256	313	100	Tersane
Sulhiye		180	90	İngiltere
Eserinüzhet	1264	193	60	Tersane
Peyki ticaret	1262	153	50	"
Sûrat	1280	196	60	"

	Serisi	Tonaja	Makineeleri	Mahallat ingisi
Marmara	1290	150		Mulayya
Bregli	1290			"
Islahat	1290	25		"
Rusçuk	1290	112		"
Yenikapı	1290	113	20	Tarsano
Gabali	1290	112	25	"
Kahataj	1290	112	25	
Tophane	1290	112	25	
Fındıklı	1290	77	25	Gemlik
Kasmpaşa	1290		25	
Çatalca	1290		25	İngiltere
Öltanıza	1290		25	
Behber	1290	40	20	Tarsano

İdarei aziziye

Vapur Trabzon	1290	1134	160
" Kayseriye	1290	1043	150
Medarüerfak	1286	763	170
Şerafıresan	1286	763	170
Selânik	1286	797	105
Canık	1286	867	120
Batum	1286	867	120
Malakof	1286	834	110
Vasita ticaret	1286	861	300
Nüzhalıye	1286	507	145
Sürüyya	1282	500	160
Tatır Sahibi	1282	726	280
Mulanya	1282	509	130
Düresan <i>Pruta</i>	1282	672	280
Lütfiye	1282	562	110
İzmit	1282	367	100
Kılıçalı	1282	474	100
Hayrettin	1282	474	100
Heybeli	1282	347	80
Hereke	1282	347	80

Medarınat	1282	347	80
Kadıköy	1282	328	120
Maltepe	1282	323	120
Nispetiye	1282	346	100
Kartal	1282	308	100
Musul	1282	218	100
Kandilli	1282	163	60
Pesendide	1264	193	60
Gemlik	1264	219	90
Büyükdere	1264	175	90
Pendik	1264		
Mirkeş	1224		

Bu cefvilde gösterilen 101 gemi balıriye nezaretine aittir. Bunları başka nitelikte olup da idare-i azıriye yani idare-i mahsusı ve sayısalatın adlarını taşıyan hükümetin ticaret filosu vardır. Balıriyeye ait gemilerden 43 tanesi küçük veya büyük nakliye, 15 tanesi uskur veya padi karakol gemisi idi. Dört tanesi inşaa edilmekte idi. Geri kalan otuzsekiz gemiden 21 tanesi harbo elverişli idi. Bunlar da 6 tane zırhlı fırkateyn, 8 tane zırhlı korvet ve monitor, 7 adet Tınaya mahsus küçük gambot idi. Bunlardan başka dört küt'a uskurlu kalyon ve beş küt'a uskurlu fırkateyn, 7 küt'a uskurlu korvet var ise de alışın ve moulası geçmiş tekneler olup ancak salal muhafazasında ve nakliyatla kullanılabilir. Bu hususlar harbin zulfurunda göz önüne alınarak oca göre vazifeler verildi.

1877 - 1878 saferinde donanmanın vazifesi:

Bu hararla başlamak üzere bulunan harpe Türk donanmasından ne gibi hizmetler beklemek lazımdır. [1] Bu hizmetleri tedafii ve tecavvuzi olarak iki kısma ayırabiliriz. Tedafii olanlar:

1. — Sahillerimizi muhafaza ederek rusların herhangi bir ibray hareketlerine meydan vermemek.

2. — Sahil ticaretimizi muhafaza ve muhafaza etmek.

[1] Tecavvuzi bir ayağı takip etmeyen devletlerin donanma yapmaları maksatları sahil muhafazasına ayrılmışlar kuvvetleri kazaamak ve bi taraflarla ticaret ileasını temin etmektir.

3 — Ordularımızın gerek seferberliğini ve gerekse harp esnasındaki ihtiyaçlarını temin için deniz yollarında nakliyatı temin etmek.

4 — Bıtaraf olan devletlerle ticaretimizi temin etmek.

5 — Uzun bir su yolu teşkil eden Tuna nehrinden istifade ile hem nakliyat yapmak hemde düşman ordularının geçmesine mâni olmak.

Tecavüzî olanlar da :

1 — Düşman sahillerini abluka ederek bıtaraf devletlerle ticaretine mâni olmak.

2 — Düşman limanlarını tehdit veya bombardıman ile sahil muhafazası için bir kısım kuvvet ayırmak.

3 — İhtiya halinde düşman sahiline asker çıkarmak.

Bir donanmanın kendisinden beklenen bu gibi hizmetleri yapabilmesi için evvelâ düşman donanmasını muharebeye icbar ederek tahrip veya bühmindüğü limanı abluka ederek denize çıkmasına mâni olmak lazımdır.

Bundan evvelki harplarda ve hususile 1828 - 1829 harplarında gerek Karadeniz ve gerekse Akdenizdeki rus filoları faikiyatlarından istifade etmişlerdir. Fakat Paris muahedesi ile Karadenizde donanma mısasından mahrum oldukları gibi 1863/II. 1280 senesinden beri Türkiye imparatorluğunun donanma idarikinde gösterdiği gayretten dolayı bu harpte vaziyet aksine dönmüştü.

Rus bahriyesi :

1853 - 1855 Türk - Rus harbinde İngiltere ve Fransa'nın Türkiye imparatorluğu ile birlik hareket etmesi üzerine rusların Karadeniz filosu Sevastopol, Baltık filosu Kronştat limanına iltica etmek mecburiyetinde kalmıştı. Savaşların gereğini kırtarmak için tek bir endişe hile yapmağa cesaret edemiyerek topları kara istikâmlarına nakletmiş ve gemiler, limanın mehalinde bir sel vücutta getirmek üzere batırılmış ve bu suretle rus filosu imhar etmek suretiyle vatana bir hizmet ifa etmiş oluyordu.

Bu harp esnasında zirhli teknelerin Kilia'ı bombardımanında geçirdikleri tecrübenin muvaffakiyetle neticelenmesi

üzerine harplen sonra Fransızların Lagloire (La gloire) zırhlı fırkateyünü vücutte getirerek harp gemileri inşaatında yeni bir devir açıldığını evvelce söylemiştik. Ruslar, Paris muahedesi ile bu harbe lüzum verildikten sonra harp esasındaki acı tecrübelerle lüzum anlaşılan muvazene hatlarını ikmale, sahillerinde ve höcütlerinde kuvvetli kaleler vücutte getirmeye çalıştılar. Bu maksatla Baltık denizindeki Kronştatdan Karadenizdeki Nikolayev kadar uzayan bir müdafaa hattı meydana getirdiler.

Kronştat - Rusya'nın hükümet merkezini teşkil eden Petresburg deniz cephesinden müdafaa eden Kronştaden tahkimine büyük ehemmiyet verilmişti. 1855 senesinde müttefiklerin donanması Kronştat önüne geldikleri zaman burada Kostantin, Aleksandar, Birinci Petro, Kronşlot, Rodionk istikâmlarında gelir ve limanın bulunduğu bir ada üzerinde inşa edilmiş olan Mençikov adındaki merkez istikâmı bulunmuyordu. Bu istikâmlar uzun ve dar olan Kronştat kanalı üzerinde ateşlerini temerküz ettirdikleri gibi gelirin etrafı da bir müstahkem daire ile ihata ediliyordu. Bu istikâmların omumi heyet müdafaa hatında iken düğüme 3,000 topla ateş edebiliyorlardı. Herhangi bir taarruzu del için benden mükemmel bir tesaat tasavvur edilemezdi. Bu mevkie verilen ehemmiyet pek yerinde idi. Zira harca evvel kapesi mahiyetinde idi. İkinci Aleksandırın selefleri bu istikâmlara 200,000,000 frank sarfetmişlerdi. Buna rağmen topçuluğun terakkisi poz önüne alınarak istikâmlar zırhlı ile kaplandı ve en büyük çapta toplar vaz'edildi.

En büyük inşaat tezgâhları da Petresburg civarında Neva nehri üzerinde bulunmuyordu. Bu tezgâhlardan bir kısmı hükümet malı olduğu gibi ingiliz ingöretçileri de buradadır. Tezgâhlar vücutte getirmişler ve Rusya herabına her çok gemi yapmışlardı. Bu tezgâhların her biri 1000 ile 5000 arasında aynela kullanıyor ve buntardan Neva nehri üzerindeki yeni Hollanda semindeki mevkide denarınanın mühlummat ve lavazım depoları bulunuyor. Burada demir, katran, yelken bezi, marmar ve melbusat muhafaza edildiği gibi buradaki askeri hapishaneler de mahpuslara doğramacılık, kunduracılık, demircilik ve terzi

yaptırılıyordu. Ruslar, toprakları kumilleri yayıyorlardı. Bunlar Perm ve (Obeschhof) da bishuman fabrikalarında meydanı getiriliyordu. Ruslar buraya yapılmış çeliklerin çok dayanıklı olduğu kanaatinde idiler.

Nikolayef - Sivastopol, harp gemileri için bir üsülhareke olmak üzere yapılmıştır. Karadenizdeki inşaat teşhüllerinin, mülümmat ve lavazım depolarını ihtiva eden esas tersane ise Nikolayıfta idi bu esnada takriben 60.000 nüfusa olan Nika - layıf, yekün devri donanmasına tozumu olan bütün ihtiyaçları temin edecek vesaiti ihtiva ediyordu. Ziraat inşaat başlayınca su taşıyıcı ile işleyen makinalar vasıtasıyla büyük damırmak işleri, ziraat lavhalarının imsalı ve bunların takılması için atelyeler vücade getirildi. Fakat Rus hükümeti bu teşvatin ikmalini beklemiyerek muvakkat atelyeler yaptı. Ve deride tahsiledeceğimiz gemiler burada inşa edildi. Nikolayıfta her biri ikbin kişi istiap eden üç deniz askeri kıstası ile muazzam erzak ve mülhimmat depoları ve bir deniz meslek mektebi vardı. Nikola - yıfın denizden müdafası için Kalburun mevkisinde başka karşı sahilde istihkamlar yapıldığı gibi boğazın üç noktasına da fortaryalar konuldu.

Kırım harbi esnasında Yenikale ve Karç zaptedilerek rusların Azakloniz vasıtasıyla Kırımın asalet ve lavazım haklı imkansı bir hale getirildiğinden bu boğazı müdafası için büyük tertibat alındı. Karç istihkamlarının ehemmiyeti hakkında yalnız toprak işlerinin bir küçük meydan franga mal olduğunu söylemek kâfidir. Bunlardan başka heri hafif gemilerden mürekkep olmak üzere iki fırkadan müteşkil bir filo vücade getirilmeye çalışıldı.

Aynı zamanda şimalden deniz (Swetborg) den (Viborg) a yani Finlandiyadan Kırım kadar uzanan demiryolları vücade getirildi ve garha doğru da dört demiryolu uzatıldı. Bu suretde Husyanın deniz cephesindeki kalelerle garp cephesindeki Yarçova, Modlin, Ayvangort ve Brestliayevsk kaleleri birbiriine bağlanmaya oluyorduk.

1870 - 1871 baharında kışın esnasında Rusya hükümeti çok kuvvetlenmiş bir haldde idi. Fransanın uğradığı vaziyeten

istifade etti. Paris muahedesi ile temin edilen Karadenizin bitaraflığı maddesini tanımıyacağını bildirdi. Gerek Türkiye ve gerekse İngiltere bu hususta ısrar edemediler. Rusların artık bir deniz kuvveti vucuda getirmelerine mani kalmamıştı.

Rus donanmasının ihyası :

1853 - 1855 harbinden sonra Rusya donanmasız kalmıştı. Aynı zamanda eski yelkenli harp gemileri yerine zırhlı gemiler kaim olmuştu. Fakat zırhlı gemiler henüz tekâmül etmemiş, tecrübe devresinde bulunuyordu. Kullandığı muharebesinde kullandığı zırhlı gemiler, seyrüsefer kudretinden mahrum teknelardı. Bu gemiler, Akdeniz sahillerinden yedekte olarak Karadenize getirilmişti. O halde muhtemel donanmanın esas şur olacaktı: Büyük gemilere sayılı kabiliyetlerini muhafaza ederek ağır ve kalın zırhlar takmak. Fakat henüz harpten çıkan Rusya yaralarını sarmakla, askeri kuvvetlerini iktisaf ettirmek, eski kaleleri tamir ve yenilerini inşa ile uğraştığı esnada ancak müdafaa maksadile bir deniz kuvveti tedarikine çalışmıyordu. Bu maksadla sığ surlarda asker nakliyatını, irkap ve tahliyesini temin için topla müsellah bir çok ufak gemiler yapmakla iktifa etti.

1862 senesinde Baltık filosu bu sınıf gemilerden mürekkepti. Fakat gemileri zırhla kaplamak fikrinde yabancı kalmadı. Amerika dahili harpleri esnasında Rus zabıtlarından mürekkep bir heyet Amerikaya gönderildi. Bu heyetin raporlarını Rus Bahriye nezareti gözönüne aldı. Esasen Rusya'nın bu zamanki siyaseti memleketin sahillerini ve sahil şehirlerini müdafaa olduğundan Amerika dahili harplerinin meydanı çıkardığı tarretli monitor sınıfından 11 gemi ile üç kula sabıli batarya inşasına başlandı.

Kuvvetli zırha malik ve su üzerinde alçak ve dümdüz bir satın olan monitorların hareketi batı olmakla beraber sahillerdeki harekatta, ablukalarda, bombardımanlarda ve hususile sığ surlardaki muharebelerde kullanmağa çok elverişli idi. Sabıli bataryalara gelince bunlar daha ağır ve daha kuvvetli zırhlılara malik olup bilhassa kalelere taarruza elverişli gemilerdi. Rus

monitorlarının her birinde ikişer top taşıyan birer taret bulunacaktı. Bu gemiler, 1867 senesinde Baltık filosuna itilâka başladılar ve bu filonun esas kuvvetini teşkil ettiler. Baltık filousunda monitorlardan başka Petro Pavlofsk adında bir tek zırhlı firkateyn ile üç sabit hatarya ve bir çok ahşap gemiler vardır.

1867 temmuzunda Baltık filosu kumandanlığına tayin edilen Vis Amiral Potakof, Liva Amiral Tuap ve Popofun yardımları ile bu filonun mürettehatını talim ve terbiyeye başladılar. Filonun birinci hattında muhtelif modeldeki gemiler, ikinci hatta monitorlar olmak üzere iki hat teşkil ediyordular ve monitor firkasına komanda eden liva amiral her sabaha iki monitoraynarak bunları birer birer saat 8 den 11 re kadar teknil filo arasında dolaydırıyor ve aynı zamanda bunlara karşı andahit talimleri yaptırıyordu. Bu monitorlar demirli bulunan harp gemilerinin arasından geçecekler, sonra geriye dönerek amiral gemisinin yakınına geçecekler ve bu manevrayı mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda yapacaklardı.

Bu manevralar esnasında (Pervenetz) adındaki bir sabit hataryada mûsadehme neticesinde bir talime açıldı. Kaptanı gemiyi kurtarmak için baştan kara etti. Nihayet iki ay sonra eylül 1867 de filonun talim ve terbiyesi ikmal edildi. Umumi deniz kumandanı prens Konstantin filoyu ziyarette geldi Amerika amirali olan Faragot da prensin misafiri olarak birlikte gelmişti. Fakat bu filo hazırlanırken yeni hâdiseler oluyordu. 20 Temmuz 1866 lisa mübârehesinde Avusturya amirali Tekeofin mahmuz ile Hieditalya adındaki 36 tûd ve 600 mürettepli İtalya zırhlısını batırması üzerine mehmura büyük bir ehemmiyet verilmeğe başlanmıştı. Halbuki gerek bu zırhlıya yapılan ilk üç hücum ile diğer gemilere yapılan mahmuz hücumlarının neticesiz kaldığı, ancak düşman tertibatının bozulması üzerine son hücumun kapınıpıya bu İtalyan zırhlısının ölüm darhasına uğratması hakikati göz önüne alınmadı. Ruslar bu kadar ince düşünmediler. Demek bu yeni silâhtan istifadeye karar verdiler. Mevcut gemilere birer mahmuz

takmakta istical ettiler ve 1868 den itibaren Rus filosunda mahmuz talimlerine büyük bir ehemmiyet verilmeğe başladı ve bilhassa 1869 senesinde Baltık donanmasında yapılan talimler bu cepheden idare ediliyordu. Baş kumandanın emrine bir çok gambetler verilmiş ve bunların bordaları içleri otla doldurulmuş birer tabaka ile kaplanmış. Baş taraflarına bir çarçeve üzerine yerleştirilen birer tahta mahmuz ilâve edilmişti. Filonun bütün kaptanları sıra ile bu gemlere komanda etmek mecburiyetinde idiler. Bu suretile hazırlanmış iki gemi yanyana duruyor ve sonra hareket emri ile biri sağa diğeri sola büyük daireler resmederek birbirlerine hücum edip mahmuzzlamağa çalışıyorlardı. Bu manevrelerde esas maharet, düşmanın sademesinden kaçmak ve onu mahmuzzlamak idi.

Ekserrıya ilk zamanlarda muvaffakiyet olanıyordu. Nihayet kısa veya uzun bir takipten sonra müsademe temin ediliyor ve bundan sonra sıra diğer gemi kaptanlarına geliyordu. Eksariyetle ya arkadan çarpmak veya yan taraftan hafif bir müsademe oluyor ve Teketofun Redihalyaya yaptığı gibi hakiki bir çarpışma nadiren vaki oluyordu. Deniz umum kumandanı Prens Konstantin bu manevralara ıstıruk ettiği gibi bizzat imparator Aleksandrda bulundu. Ve amirali umumî yaverlik rütbesiyle taltif etti. Fakat İngiltere ve Fransa mahmuzzun ehemmiyeti hakkındaki fikirler mevkeni çabuk kaybetmiş top eski mühim mevkîni kazanmağa başlamıştı. Mahmuz terk edilememekle beraber diğer bir yeni silâh ehemmiyet kazanmış.

Torpito:

Prusyalılar, Torpito silâhı taşıyan birçok küçük tekneler meydana getirdiler. Fakat bu silâhta henüz iptidai bir halde idi. Gonder torpitoları halinde kullanılıyordu. Bu torpitolar, küçük botlarla gece karanlığından istifade edilerek büyük gemilerin yanına yaklaşıp mevadi infilâkiyeyi bordalarına ilis-tireceklerdi. Fakat bu silâh az zamanda işe yarıyacak bir hale

geldi. (Vayt Hed) torpitosu meydana çıktı [1]. Bu silâhın meydana çıkmasıyla mahmuz mahuzraları kıymetini kaybetti. Komandantlar artık mahmurlanmak üzere birbiri üzerine atılmıyacaklar belâkıs torpitolardan eskimamak için meraklı olduğu kadar birbirlerinden uzak durmaya çalışacaklardı. Mahmuz bu suretle işe yazamayan bir silâh kalını alacak ve bütün vazife topçuya düşecekti.

Bu devrin yüksek rütbeli zabıtları: « Torpito ile mahmuz icabına göre kullanılması bulmek icap eden birer silâhtır » diyorlardı. Ve nasıl kara harplerinde topların tesiri sungü hücumu ile ikmal ederse deniz harplerinde de topların yaptığı hasardan sonra eski rampa hücumları yerine mahmuz ve torpit hücumu ile kalânetkenin alınacağı fikrinde idiler. Ruslar Mahmuz fikrine o kadar saplanmışlardı ki İngilterede çift mahmuzlu bir zırhlı gemi ettirmişlerdi. Bu mahmuzlardan biri önde diğeri arkada idi. Fakat bu üfken çabuk vaz geçmek mecburiyetinde kaldılar. Çünkü bu silâh düşmandan ziyade dostlar için tehlikeli idi. Fato ile seyir ve manevra esnasında yakularınla bulunan gemilere zarar verebiliyordu. Böyle bir

[1] Seyyar torpitoçu meydana çıkmasıyla oalınan Avusturya zabıtlarından (Lopax) Loyit vagonu kumpanyasının Triester idarhanesinde ve torhanesinde mühendis müfettiş (Vayt Hed) adındaki bir İngiliz mühendis ederek onunla birlikte tetkikatlar sonra müfettiş (Vayt Hed) kendi kumpanyasıyla beraber 1864'te bir bu'la seyyar torpito vagonu çıkarmıştı muvaffak olmuştur. Bu torpito fiatında iki saat devam eden tecrübelerden sonra yapılmış tedbirlere yeniden iki bu'la torpito inat etmiş ve 1867 - 68 senelerinde Avusturya hükümetine tetkikat ederek haberiye topçu zabıtlarından mürrekkep bir haberiye fiatıyla denizinde tecrübeleri yapılmıştı. Bu suretle Amerika dahil harplerinde kullanılması gönder torpitolarından çok mühim meî bir silâh meydana gelmiştir.

1870'de Sarıyer ocaklı denizinde haberiye zabıtlarından mürrekkep bir komite tarafından tecrübeleri yapıldıktan sonra imalindeki bir fiatlılara da yapmak hakkında birleşme (ayrıkla haberiye etmenleri tarafından mubaya edildiği gibi Rusya Fransa ve İtalyanlarla hükümetleri de denemelerine kabul etmişlerdi. Bu torpitolar 300 yarıdan maburî 30 parçadan müteşekkîl idi. Napsa fiatı bucağı parçalarında makine ve lava aksamı sonra tenyik edilmiş fiatları fiatı kışan kışan vardı. 300 yarıda 8 1/2 mil 600 yarıda 7 1/2 mil süratle gidiyordu. 1870'de kışan kışan parçaları yapıldığı gibi bazı tadilat daha yapılarak 30 akmastır iki 280 yarıda 12 1/2 mil 1200 yarıda 9 mil süratle gidecek fiatı imal edilmiştir.

Endüstri fiatlarına gönder bir geminin kordasında görebir ve fiatında ve gerekce ve almanlar anımsatı için edilmiştir. Vayt Hed torpitoları almak üzere terfihali fiatı küçük silâhlarında meydana getirilmiştir.

silahla oynamağa gelmezdi. Rus filosu bunun acısını 1869 manevralarında görmüştü. Baş komutanın filoya cepha değıştirmesi emrini vermiş ve komandanlar bu manevrayı yapmak için harekâta geçtikleri esnada (Krem) adındaki sahili zırhlı batarya civarında manevra yapan (Üleg) Firkateynine çarparak onu mahvuzlamış Firkateyn aldığı rahmeden avvelâ kış tarafı suya girmiş ve bir az sonra batıp gitmiştir.

Rusya hükûmeti karadaki hudutlarını ve sahillerinin müdafasını ikmal ettikten sonra artık denizmasını ilah ve takviye ederek açık denizlere çıkabilecek kuvvetli ve büyük gemiler inşaatına karar verdi. Bu esnada bu işe yarayabilecek yalnız iki firkateyn vardı. Bu gemilerin ahşap olarak inşasına basıldığı halde sonra inşaatı durdurularak zırhlı olarak inşasına devam edilmüştü. (Sivastopol) ve (Petrokavlesk) atlarını taşıyan bu zırhlı firkateynler ilk İngiliz ve Fransız zırhlıları modellerine göre yapılmış yüksek bordsalı gemilerdi. 24 ağustos 1864. fakat zırhlı gemilerin tekâmülü o kadar süratle ilerleyordukî az zamanda bu gemiler işe yaramaz addedildi.

Zırhlı gemiler meydana getirilerek tekâmül etmeğe başladığı zaman büyük denizci devletlerin elinde yelken ve buharla müfahharrik bir çok ahşap gemiler vardı. Mesalâ İngilterenin 40 - 50 ahşap gemisi vardı ki artık hiç bir işe yaramıyordu. Bu gemilerin su kesimlerinden itibaren üst kısımlarını bozularak yeniden zırhlı tarzında inşaatı teklif ediliyor ve bu suretle bunları ziyadan kurtarmak isteniliyordu. Fakat bu insanı aldatan bir tasarıftı. Çünkü bu kadar masrafa rağmen bu gemilerin temelleri çürük olacaktı. Ve sonra üstlerine dâve edilen tesisatın acırlığını çekemiyeceklerdi. Bu yüzden ifa ettikleri hizmetlere mukabil ihtiyarlayınca ahırlarda terk edilen beygiler gibi bu gemiler de limanlarda terk edildi. Ve bu suretle 80 ilâ 100 milyonluk bir sermaye kâr ve zarar hesabına nakledilmiş oldu. Bu sebeplerden dolayı Rusya hükûmeti de (Sivastopol ve Petrokavlesk) hakkında yaptığı tecrübeyi elinde bulunan diğer ahşap gemilerde tatbik etmekten vazgeçti. Bu gemiler 1800 beygir kuvvetinde makinevi ve baş tarafında mahmuzu havi idi. Şimdi yeni tedarik edilerek zırhlılar hangi tarzda vücuda

getirilmeli idi. Araba sabit bataryalar şeklinde topları bordalara tabiiye edilmiş zırhlı fırkateynler mi, yoksâ taretli kruvazörler şeklinde mi? taretli zırhlıların gelikten yapılmış kuleleri vardı ki bunlar teknenin üzerinde ve ortasına borularında yerleştirilmiş büyük çaplı fakat miktarı az toplarla mücehhezdi. Yahu müharebesindeki Çin zırhlıları gibi, sabit batarya tarzındaki zırhlıların mahazırları çok ağır topları taşıyamamaları ve düşmana ateş etmek için bordaların çevirmek mecburiyetinde olmaları ve mürettebatını kapıdırabilecek siperleri olmaması idi.

Gemilerin merkezlerine tabiiye edilmiş taretli zırhlılar ise çok büyük çaplı toplar taşıyabiliyordu ki bu topların mermineri o devrin en kalın zırhlıların delabiliyor ve tacetler kendi milverleri etrafında dönersek geminin yürüyüşüne ve istikametine hiç bir zarar vermeden istedikleri istikamete ateş edebiliyordu. Aynı zamanda bu gemiler düşman topçusuna pekâz hedef teşkil ediyor ve tacetlerin çarpırlak sıtıkları isabet edecek merminilerin kayıp günahlarına hizmet ediyordu. Ve bu taretler mürettebatı çelik siperler arkasında mülafaza ediyordu. [1]

Ruslar taretli gemileri kabul ettiler. İki taretli amiral (Çihagof) ile amiral (Graig) inşa edildi (Eylül 1866). Diğer iki gemi daha tersanede inşasına başlandı. Amiral Lazaroof ve amiral Sibiridof, fakat hükümet yukarıki hadise üzerine bunların plânlarını tadil etti. Bu gemiler 27 ton ağırlığında büyük çaplı toplar taşıyorlardı. Zaten bu devir bir ihlâs ve tecrübe devri idi. Yani kâatlar birbirini takip ediyordu.

Biri ikmal edilmeden daha mükemmel bir nümune meydana getiriliyordu. İngiliz denanması bile bir numune levhasına

[1] Fakat taretler bu tahakküf derecesine ulaşmaya kadar bir çok tecrübeler geçirmiş. İlk önce sabit tesisler yapılmıştı ki bunlar tacetleri açık birer aralı ile tahakküf. Yalnız fırkateynlerdeki toplar mücehhezdi. Nihayet döner taretler meydana getirildi. Gemilere orvâla bir sâne konulurken sonraları diğer dört dâder buna konuldu. İlk mücehhezlik taretli geminin 1866 da yapılmış olan (Monark) İngiliz inşaatının (kapitan) olduğunu evvelce görmüştük. 4300 tona ağırlığında olan bu gemilerin sürati 14 mil idi her biri 25'er tonluk iki top taşıyan iki taretli vardı. Bu toplar 600 kiloluk merminiler atıyordu fakat her halde mürettebatı siperlerle iyi taksim edilmemişti. Çünkü 7. Eylül - 1870'de Pinyaster baron açıklarında mucidi ile birliğe katılmıştı.

benziyordu. İlk zırhlı gemiden heri her nevi zırhlı gemilerden birer tanesi filoda bulunuyordu. Bir İngiliz habriye zabiti İngiliz filosu için: «develer, katarlar, atlar ve fillerden mürekkep bir süvari kit'ası gibi» diyordu. Rus hükûmeti de tekâmülün mîsafsız cihvelerinden kendisini tamamiyle kurtaramazdı. Monitörler, sabırlı bataryalar ve taratlı zırhlılardan başka şimdi isabında ab-luka hatlarını yararak ve sahillerin müdafası için tek başına demir mübareheleri yaparak ve aynı zamanda düşmanı ticare-tine sekte verebilecek birkaç büyük malumuzu zırhlı fırkateyne ihtiyac hissetti. Bu gemilerin en büyük mezîyetleri süratleri olacaktı. Bu gemiler zırhlı olmakla beraber hafif olacaktı. Her şeyden fazla makine kuvvetine ehemmiyet verilecekti. Yani bu günün kıvraklık sıvasını taşıyacaklardı. İşte Alek-sandır Nevski ile amiral general zırhlıları bu maksatla İngi-tereye sipariş edilmişti. Bu gemiler inzulûbî gibi yapıldı. Fak-ık (Aleksandır Nevski) Portsmut limanından Petreshburga gelmekte iken yolda zari oldu. Bu suretli rusların içinde bu sınıfın bir tek gemi kaldı. Lâkin bundan sonra daha kuvvetli ve daha mükemmelen topçu kuvvetine malik gemiler inzulûbî devam ettiler. 1874 senesinde Konyastada denize indirilen (Ba-yûk Petro) adını taşıyan zırhlının zamanın en büyük zırhlısı olduğu söyleniyordu. Bu geminin göktüğü su 10,000 ton olup uzunluğu 100, genişliği 19 metre idi. Bardaları 35 s/ri. kalın-lığında Kampervunt zırhlı üstünlü olup su kesiminden 1,60 me-tre aşağıya kadar zırhlı idi. Ve geminin işlevi kâmil den-tilendi.

İki taratlı mücehhez olup her birinde 40 ton ağırlığında Krop marmulan ikiser top taşıyan. Ombiz beygir kuvvetinde ki makineleri gemiyi 14 mil sürat veriyordu. Bu sınıftan Prens Bozarski ve Falmberg Değer isimlerindeki zırhlıları da inzulûbî bağlandı. Bu suretli rusların Baluk Filosu 10 zırhlı fırkateyne, 4 sabırlı batarya 11 taratlı monitöre çıkarıldı. Akşap gemiler bu hesaba dâhil değildir.

Popofkalar :

Yeni yeni sistemde zırhlılar vücade getirildiği esnada zırh-ları fazlalastırmak ve topçu kuvvetini artırabilmek için gemiler

günükçe uzun yapılmağa başlanmıştı. Fakat sonraları masrafları azaltmak ve diğer taraftan manevra kabiliyetlerini fazılaştırmak için tekrar gemi boyutları kısaltmağa bağlandı. Prinz Kestanın ile amiral Krakenen cesaret alan amiral Popof bu kısa gemiler inşaatında o kadar ileri vardı ki benzeri hemen bir kutu kapağı gibi yuvarlak bir üç vücutta getirdi. Bu gemilere mucidüne nisbette (Popofka) denildi.

Bu tipteki gemiler nasıl seyirbazlardı. İngiliz deniz mühendislerinden (M. Rod) Rusyaya çağırılarak bu gemiye binerek Kronstad sularında yapılan tecrübelerinde bulundu. Ve geminin hareket kabiliyetini ve seyir evsasını beğendi. Bunun üzerine amiral Kraler ile Prinz Kestanın bu icadı be-nimsedi. Daha büyük bir gemi inşasına başlandı. (Novorod) adını taşıyan bu geminin aksamı Petreshburgta inşa edilerek parçalar halinde şimendiferle Nikolayef'e gönderildi. Yalnız kazınları deniz yolu ile taşıdı Haziran 1873'te Nikolayef'e denize indirildiği zaman İngiliz mühendisleri de tesirle saygılarında bulundu. 100 kadem kütünde ve 12 1/2 kadem su geçen bu geminin altı dümeni. Sadece çok yükselmeyen çevresinde müdaharelik iki taret bulunuyordu. Ve bu taretlerin her biri 27 ton ağırlığında da büyük top taşıyordu. Güvertâ merkezinin denizden yükselişi ancak 1.5 metre idi. Geminin su kesimi bari ve guvarına varınca kadar her taraf zırhla kaplanmıştı. Su kesiminin altı dahi torpilere karşı müdafaa için küçük bölmelere ayrılmıştı. Öyleki her laugl bir torpido isabetile veya mahmuz darbesi ile açılacak rahmeden tekneye girerek sular pek mahdut bir sahaya doldurarak ve bu suretle geminin batmasını önler olacaktı. Şu suretle popofkalar hem çok kalın zırh taşıyabilmek, hem de sığ sulara dalaşabileceklerdi. Her biri 80 beygir kuvvetinde 6 makinesi vardı. Altı dakikada sadece 7.5 mil yol alıyordu. Eğer geminin su altındaki şekli muhterres olsaydı altı dakikada on bu süratle vermeye kafi gelmezdi. Oana için alt kütünde suya her iki tarafa taksim ederek tertibat mevcuttu. Mükendâ (İstâ) diyenler: "Sular bu gemiye yol verince için meraya kaçacaklarını bilmiyorlar." Her halde gemi subuletâle yol alabiliyordu. Fakat 7.5 millik

Aynı zamanda Karadeniz donanmasının zafını örtmek ve Tuna nehriinde türk gemilerinin seyriselerine mâni olmak için gerek mayın ve perakio Vayt Het torpitosundan istifade ettiler. Vayt Het (White Head) torpitolarile mücehhez olan (Sornikroft) İngiliz fabrikasının mamulâtından olan botlardan beleri 80000 franga tedarik edilebiliyordu. Halbuki bir zehirli f14 milyona ranga mal oluyordu.

hem tedariki kolay ve hem de fiyatleri ucuz olan bu botlardan 20 ilâ 30 tane satın alan ruslar bunları Baltık denizinden Karadeniz ve Tuna sahillerine taşıdılar. Bu harp esnasında yapılan torpito hücumlarında ('Sevfi') adındaki bir gambotumuzu torpitolamakian başka bir muvaffakiyet kazanmadıklarını ileride göreceğiz. Bu suretle rusların torpito silâhından bekledikleri ümit boşa gitti. Mayın silâhı da Rus sahillerinin muhafazası ve Tuna nehrinin sâddi için kullarıldı.

Rus deniz askerliği :

Rus filosunun Karadeniz, Baltık denizi, Hazar denizi, Arkanjel ve Vîâdivostok sularına dağılmış bulunan gemilerinde hizmet etmek üzere 25 bin kişilik mürettebatı vardı. Bunun haricinde karada hüman ve tersanelerde çalışan 12 bin kişi ile bunlardan başka muvakkat nezaretçiler ve veyahut kısmen ticaret gemilerinde veya hususî hizmetlerde bulunan 10 bin kişi daha vardı ki bunların mecmuü takriben 50 bin kişi idi. (Deniz askeri olmak için hususî evsafa ilâriyâc yoktu. Bunlar aynen kara askerler gibi alınıyordu) Bunun için bu askerleri gemilere yollamadan evvel talim ve terbiye ederek hazırlanıyordu. Askerlik müddeti 12-14 (aa) ve 30 ihtiyat olmak üzere 15 sene idi. Bu kadar uzun bir müddet zarfında en ağır tahakkümler hile uhayet denizcilige alışacaklardı. Orada her günkü talimler ve çok sıkı bir disiplin ile deniz yüzü görmemiş olan bir köylü iyi bir denizci olarak yetiştiriliyordu.

Halbuki deniz askerliğine münhasıran denizcilige alışkın kimselerle donatılmıy bir filo daha istenî hizmet görebilirdi. Çünkü arzu başka şey vasîle de başka şeydi. Arzu ile ve hervele yapılan şey daima mecburiyet altında yapılandan isten-

dır. Rus hükümeti araba sahil abalısından ne için istifade etmiyordu. Fenlandiya körfezinde, adalarda ve Baltık denizine dökülen nehirlerde 60 binden fazla balıkçı vardı. Bunlardan başka Bahriebyaz sahillerinde, dahildeki göllerde, Dinyeper ve Volga nehirlerinde balıkçılıkla uğraşan pek çok kimse vardı. Bir zamanlar Rusya böyle bir teşkilât yapmayı düşündü. Fakat hıze meclis olan sebeplerden dolayı bunu mevkii icraya koymadı. Fenlandiyalıların hizmeti askeriyeden müstesna olmaları Rus filosu için büyük bir taliseldir. Çünkü bu şimal balıkçıları pek mükemmel birer denizci idiler.

Rus hükümeti, deniz askerlerini yetiştirmek için Nikolayf, Kronştad ve Petresburgta her deniz efrat mektebi vardı. Evvelâ kıtalarında yazma ve okuma derslerinde ibtidai malûmat gösteriliyordu. Kronştadda efrada topçuluk, jimnastik ve manevra dersleri veriliyor ve atış talimleri yapılıyordu. Ve her sene bu mektebin talebeleri bir kuz gemiden mürekkep bir filoya irtak edilerek hocalarından mektepte gördüklerini bîlûl tathik ediyorlardı. Bu dersler iki sene sürükten sonra imtihan ediliyor ve efrat gemilere tayin olunuyordu. Zabıtlar dahi atış ve topçu mekteplerinde iki senelik bir tahsil devresi geçiriyorlardı.

Petresburgta zabıt namizetleri mektebinin 200 ile 300 talebesi asılzadelerden mütahap ediliyordu. Alınacak talebe coğrafya, tarih, hesap ve biraz hendeseden imtihan ediliyor. Rus lisansından ise sıkı bir muayeneye tâbi tutularak yabancı mısurlar hususile Fenlandiyalıları ıraklaştırılıyordu. Ve üçbuçuk senelik tedrisattan sonra talim ve manevra görmeden gemilere veriliyor ve iki senelik stajdan sonra vazife alıyorlardı. Petresburgtaki Fen akademisi, zabıta mahsus olup burada ilmi miyah ve makine okutuluyordu. Aynı zamanda burada bir bahriye inşaat mektebi de vardı. Tedrisat iki sene devam ediyordu.

Rus ticaret filosı:

1852 de rus nehirleriyle göllerinde 83 buharlı gemi işlediği halde 1869 da bunların sayısı 623 e balığ olmuştur. Bunların çoğu Volga nehrinde idi. Rusya hükümeti Akdeniz limanlarıyla münasebat vücutte getirecek olan Karadeniz nakliyatı bahriye

şirketini teşkil etti. Bu şirketin merkezi Odessa limanı idi. Buradan kalkan vapurlar İstanbul - Beirut - Iskenderiye ve Yunanistana uğruyarak Marsilya, Gibraltır boğazından geçerek Lizbon ve Londra'ya muhtelif seferler yapıyordu. Volga nehri, Elazır denizine seferler yapan Merik ve Kafkas şirketleri de hükümetten yardım görüyorlardı. Sonunda Bahriye'ye sayriselisin şirketi teşekkül etti. Fakat bu şirketlerden mübafazanın bahriye zabitanı tarafından idare edilen ilk üç büyük ziyarlar kaydediler. Hususi kumpanyalar daha tedlis idiler.

1876-77 seferinde donanımının vazifesi.

Catvelde gösterilen 1201 gemi Balıriye nezaretine aitti. Bundan başka 32 vapuru (Gidirel Azıriye) yani şimdiki sayriselime aitti. Balıriyeye ait gemilerden 43 tanesi küçük veya büyük makiye 15 tanesi küçük uskur veya padi karakol gemisi idi. 4 tanesi inşa edilmekte idi geri kalan 38 gemiden Bundardan 6 tane zıhlı firkaterya, 8 tane zıhlı korvet ve monitor, 7 adet Yunaya malsus küçük garibalar idi. Bundardan başka 4 k'ta uskurlu kalyon ve 5 k'ta uskurlu firkaterya, 7 k'ta uskurlu korvet var. Asde anap ve modası geçmiş tekneler olup ancak salih müdafazasında ve nakliyatın kullanılabilirler. Bu hususlar harrın zülumunda nazari ihkake alınacak ona göre tevzi edildi.

Buurları başlamak üzere bulunan harpa Türk donanımından ne gibi hizmetler beklemek lazımdır? [1]

Hizmetleri telafii ve tecavüzi olarak iki kısma ayırabiliriz. Telafii olanlar.

1 — Salihlerini müdafaa ederek rusların her hangi bir ilrac hareketlerine meydan vermemek.

2 — Salih ticaretinin müdafaa ve müdafaza etmek.

3 — Askeri nakliyatının tesvi ve ucullarının gerek seferberliğini ve gerekse harp esnasındaki ihtiyaçlarını temin için deniz yollarından nakliyatı temin etmek.

[1] Tecavüzi bir siyasat takip etmekte devletlere donanma yapmakla müdafai ve müdafaza etmek ayrı ayrı hususları kasanmak ve bütçelerle ticaret ticaretinin temin etmektir.

4 — Bitaraf olan devletlerle ticaretimizi temin etmek.

5 — Uzun bir su yolu teşkil eden Tuna nehrinden istifade ile herı nakliyatı yapmak, hem de düşman ordularının geçmesini mâni olmak.

Ticaretîzi olanlar da.

1 — Düşman sahillerini abluka ederek bitaraf devletlerle ticaretine mâni olmak.

2 — Düşman limanlarının tahdüt veya bombarıdmanı ile sulûl muhafazası için bir kısım kuvvet ayırmak.

3 — İçabi halinde düşman sabiline asker çıkarmak.

Bir donanmanın kendisinden beklenen bu gibi hizmetleri yapabilmesi için avvelâ düşman donanmasını muharebeye icbar ederek veya biluruluğu limanı abluka ederek denize çıkmasını mâni olmak lazımdır.

Bundan avvelki harplerde ve hususıyla 1828 - 1829 harbinde gerek Karadeniz ve gerekse Akdenizde Rus filoları faaliyetlerini bir istifade etmişlerdir. Fakat Paris muabedesiyle Karadenizde donanma mhasından mahrum oldukları gibi 1280 senesinden beri Türkiye hükûmetinin donanma tedarikinde gösterdiği gayretleri dolayısı ile harpün vaziriyet aksine dönmüştü.

Türk Donanmasının filolara takımı :

Türk donanması Karadeniz, Akdeniz, Tuna pesteri olmak üzere üç cepheye taksim edildi. Karadenizde ayrılanlar birı zırhlı, diğeri alışay olmak üzere iki filoya ayrıldı.

Karadeniz zırhlı filosu

- 1 — Asarîtafîk fırkateyni
- 2 — Orhanıya "
- 3 — Fetih Bülent korveti
- 4 — Asrı Sevket "
- 5 — İçbiye "
- 6 — Muirîzafer "
- 7 — Avelîah "
- 8 — Hüzarıslaman (sopradan itilak etmiştir.)

Karadeniz alışay filosu

- 1 — Hüdevendîk fırkateyni
- 2 — Mahlari surur "
- 3 — Sinop korveti
- 4 — Muzaffer "
- 5 — İsmail "
- 6 — Adana "
- 7 — Asrı vapuru
- 8 — İsmail "
- 9 — Beşme "
- 10 — Meriçliye vapuru

Karadeniz donanması umumî kumandanı Ferik Bozcaadalı Hasan paşa, zirhlî filosu kumandanı Liva Mustafa Paşa ve ahşap filosu kumandanı Liva Ahmet Paşa idi.

Akdeniz filosu da bir zirhlî diğeri ahşap olarak iki filoya ayrıldı.

Akdeniz zirhlî filosu

- 1 - Mesudiye fırkateyni
- 2 - Osmaniye "
- 3 - Mahmudiye "
- 4 - Aziziye "
- 5 - Mukaddereme hayır

Akdeniz ahşap filosu

- 1 - Selimiye fırkateyni
- 2 - Lütfü korveti
- 3 - Mansure "
- 4 - Borut "
- 5 - Utarık "
- 6 - Eserecedi vapuru
- 7 - Vastakî ticaret "
- 8 - Şehpet "
- 9 - Tayıl "
- 10 - Fevvâl "
- 11 - Talîa "

Akdeniz donanması umumî kumandanı Ferik Gürülî Hüseyin paşa [1], zirhlî filosu kumandanı Miralay Faik bey Ahşap fırkan kumandanı Hasan paşa idi.

Tuna filosu şu gemilerden müteşekkildi :

- 1 - Lütfü Celil Monitörü
- 2 - Hıfzırahman "
- 3 - Hızır (Hızır) gambotu
- 4 - Seyf "
- 5 - Samsun "
- 6 - Fethü'lislâm gambotu
- 7 - Boğurtten "
- 8 - İskender "
- 9 - Paşgörüçü "
- 10 - Ahşap Akla gambotu

[1] Gürülî Hüseyin paşa, senelerdenberi Tuna Filosu kumandanı olup ilmi harpın bir iki gus evvel Bakırcı Nazırı Köse Reşat paşanın emri ile değiştirilmiştir.

11 — Ahşap Varna gatabotu

12 — " Sünne "

13 — Şeykonioma gatabotu

Bunlardan başka 6 kiti'a da nakhye vapuru vardır ki şunlardır.

1 — Hayrettin vapuru.

2 — Kılıç Ali vapuru (adalara işleyen Anadolu vapuru-

3 — Nusretiye vapuru) nun egidir.)

4 — Erkadi vapuru

5 — İlahat vapuru.

6 — Ruscuk "

Tuna filosu komandanı İerik Giritli Hüseyin paşa idi. Fakat ilam harple beraber onun yerine Mehmet Arif paşa tayin edildi. Ve gelinceye kadar Ruscukta bulunan miralay Tayyar bey vekalet etti. Müttecaayı kolaylaştırmak için kara harekâtında olduğu gibi deniz harekâtında da bir ayrı ayrı cepheleri idkik edelim.

Tuna cephesi

Tuna filosu :

Tuna nehri Almanya, Avusturya, Macaristan, Sırbistan srazısından geçerek (Vidin) önüne gelir. Vidinden Karadenize aktığı mevkie kadar 800 kilometreden fazla uzunlukta bir yol teşkil eder. Nehir bazı noktalarda (600, metreye) kadar darlaştığı halde birçok yerlerde de penişler ve adalar teşkil ederek kolları ayrılır. Hale fışezan zamanlarında astraftaki srazıyı işgal ederek çok penişler, kış mevsiminde donduğundan üzerinden piyade ve süvari geçebilir.

Bukadar uzun bir nehri mütalaa ederek rusların geçmesine mâni olmayı yalnız birkaç gambottan mütesekkil bir filodan beklemek mümkünmüdür? Acaba bu filo Karadeniz ve Akdeniz filosundan alınacak gemilerle takviye edilse bu işkan basıl olur mıydı? Esasen buna imkân yoktu. Çünkü bu gemiler açıkdeniz gemileri olduğundan çok su çekiyorlardı. Ve Tuna nehrinde gezmelezi mümkün değildi. Fakat buna imkân olsa bile bir filo yalnız başına olarak düşman ordusunun nehrinden geçmesine mâni olamazdı. Çünkü ruslar, Tuna sahillerinde vücutta getirecekleri istihkâm ve bataryalarla bu filonun hareketine mâni olurlardı. Şimdiye kadar cereyan eden birçok muharebeler göstermiştir ki gemiler yalnız başına silâli batarya ve istihkâmlarına hücum edemezler. Ancak ardu ve dorantının hareketile bu gibi mevkiileri iskat edebirdiler.

Bunun için rusların Tunadan geçmelerini men etmek icap ediyorsa Bu vazife ancak Balkan cephesi kumandanı olan serdar Aptülkarim paşaya düşüyordu. Esasen Tuna filosunun yüksek kumandası bu zala verilmişti (1) Fakat Aptülkarim pa-

1- Tuna'nın nehrin ve balere müdafaa ve muhafazasında bulunacak donanmayı kumayan kuvveti batarya ile birkaç haraket etmeye üzere cümlesi serdarı müvcerünleştire ve bahriye kumandanlarına bildirilseydi Hıvârî paşa-

saatın plânı kendi müdafiasında görüldüğü üzere rusların tuttu-
kuları geçmelerine mâni olmamak; ruslar Tuna'yı geçtikten
sonra şark ve garb ordularıyla burayı alarak iki aye arasında
bıraktı. Bunun için rusların Tuna nehriinden geçmelerin-
den dolayı bu filo zabitanı ve komandantlarını kabahatli bul-
mayız. Hâlbîki başlangıcında Tuna filosu şu tarzda tevzi edil-
mişti.

Vidinde - Varna gambotu, Zisteri vapuru.

Bahovada - Boğorice gambotu.

Nişhinde - Jykozaj Boğorice gambotları.

Ruscukta laylak silasında - Hızlar, Söfi zırhlı gambotları
Hayfotun vapuru, Azziye, İlahat, Nakil, Seyyar, Solya Şehbaz
vapurları. Ruscukta Lom nehri içinde - Valin ve Nis vapurları.

Tutrakanda - Şevketülma gambotu.

Süistreda - Semepder, Fethülislam gambotları ile Erkadi,
Akka, Nüseriye, Lom vapurları.

Hırsevada - Lütfüçelil monitörü.

Sünnece - Hüzzurelhanı monitörü bulunuyordu.

İlk harekât.

Ruslar 24 Nisan'da ilâmharp ederek Piret nâhriyi geçmişler
ve Kalas - İbrail arasındaki Barbuş köprüsünü tutmak üzere
miralay Şirokof kumandasındaki Don kazak alayı zabitanları mü-
sall Piret nehrini geçerek Saat altında Kalasa saat 7 de Barbuş
köprüsüne gelerek ırgat etmiş. Tuna komutanlığına layık
olunan Mehmed Arif paşa 28 Nisan'da Hüzzurelhanı monitörü
ile Tulciye geldi ve Serdarı Ekrem Apti paşa yuana gönderil-
miş olan Hobart paşanın aldığı emir üzerine 29 Nisan'da hare-
ketle İsmail çalana yaklaştı. Sanza İshakçaya oradan Turu-
mahıye kadar ilerledi fakat burayı gelince rusların gerek Piret
ve Serat nehirleri önünde sabit torpil mayın minaları vucuda
getirdiğini ve 10 rus torpatolotüsünü bulundığını öğrendi.
Bisatta rus askerleri ile bir top gördü ve daha fazla ilerletmek-

ten gelince Tanada bulunan eskiden barbuşın kethibi ahmed memurından
duru bulundunu ve bu halde donanmayı hümayunun kâhri harekâtı serdârı
müsavvılayk kumandasına iki bölüğü ve buradan bir güne komanda
olmadığı donanmayı hümayunun İshak ilecek nehrin şevketine bir
mâni olmadı dargaz oluy... - (Kitâbın sonundaki müstahferlere bakınız)

ten çekinerek geri döndü. Bu suretle Hıfzırahman monitörü Kalastan yukarı çıkamadı. Sonra Karadeniz filosuna iltihak etti.

Rus bataryaları.

Arif paşanın Maçinden yukarı çıkmak üzere iken Silistrate bulunan "Semender," Fethülistân ve "Seyfi" gemileri, İbrail karşısında bulunan (Botbası) mevkinde kömürünü deniz ve sahilleri muhafazaya memur edilmiş. Bahriye limanı Süleyman Zeki bey komandasında bulunan bu gemiler Hırsovsdan geçerek 4 Mayıs 1877 öleden evvel İbrail yoluna gelince burada rus bataryaları ile muharebeye tutuşt. Vukoa gelen topçu muharebesinde Semender 30 gülle isabet ederek bataryaları, davlumbazı ve top arabasını parçaladı. Fethülistâna isabet eden gülleler dahi baca güverte ve top kulesi ve sair malatilleri parçaladı. Bunun üzerine geriye çekilerek maçın geldi.*

Hobart paşanın hareketi.

Hobart paşa hatıratında diyor ki: (İlâhîlarpten bir kaç gün evvel muharebâi bahriye noktaî nazarından icrayı gözlüyat için Tınaya gönderildim. Düşmanın hücumlarını tahdit için iktiza eden pilâları tertip de Rusçukta vukoaî inkişatını beklerken ilân harp oldu. İttihaz eylediğim tertibatı seriat de düşmanın her türlü tecavüzatına sel keşmomaüst olmak istemiş isem de Sulina mansabında bulunan donanmayı humayuna lüzumu iltihakım emri zedidi gelmiş olmasına mebai ilân harple beraber rusların (Kas) ve İbrail önünde inşa ettikleri müstaddit tabiyelere ve düşmanın nehere mayınlar koyduğuna dair deveren eden fakat bu kadar az bir zaman içinde mayın dökülmesi hınca sayarı itimat olmamakla bu gibi rivayetlere bakmavarak sefanelerimi donanmayı humayuna ilhaka karar verdim. Rusların istihkâmâtı arasından murur esnasında ne gibi muhafazalara uğrayacağımızı keşf ve tayin için kaffei zabıtanı mürekkep bir meclisi meşveret teşkil eyledim. Bu mecliste ittifakî ara ile azimete karar verildi. İbrail ve Kalastan gece geçmek üzere tertibat aldım. Güneş battıktan

üç saat sonra İbrailin aydınlıkları görölmeğe başladı. Akıntı-
nın yardımı ile çok hızlı gidiyorduk. Rus bataryaları zaviye
meyyitesinden istifade için mümkün olduğu kadar düşman
süfeline yaklaştı. Rus bataryaları ateş açmağa başladığı za-
man biz tehlike muntakasını geçmiştik. Bu tehlikeli muntaka-
dan bir buçuk saatte geçebildik. Bu tehlikeli muntakadan kur-
tulduktan sonra Rus bataryalarına bir yaylım ateşi yapmaktan
kendimi alamadım.

Lutficeli monitorunun ziyatı.

Tuna kıyısından Arif paşa, Kalastan geçemediği cihette
Tunanın güneyindeki gemilerin idarasını Sırdarıkrom Apti
paşa tarafından bahriye lıvası Dilâver paşaya verilmiştir.
Dilâver paşa Semender, Fethülistân ve Seyfi garibotlarının İbrail
önündeki Rus bataryasına iskan edemediğini öğrenince Sırdarı
Ekramden aldığı emir üzerine (Hırsova) da bulunu ve
tuna nehrindeki gemilerin en kuvvetli olan Lutficeli monitörünü
ile Maçına gelip oradaki gemilerin komandasını ele aldı ve
11 Mayıs'ta İbrail önündeki Rus bataryaları ile muharebeden
sonra rus istikâmlarını kuvvetli bularak top menzili gerisine
çekildi ve gemileri demirleterek kendisi vaziyati rapor etmek
üzere bir sandal ile Maçına gitti. Valariz gemiler vasıtasile
nehir yolunun açılması teşebbüsü iflas etmişti. Fakat ruslar
ateşe ishak etmediği için mevki gisi olan 463 numaralı batarya
ile demir üzerinde olan Lutficeli üzerine baskın ateşi açtılar
ve 15.10 da 6 topluk havandan atılan bir mermi geminin
güvertesini delerek cephaneliğe patladı yukarı gelen infilâk
üzerine bu güzel monitör parçalanarak battı ve muratıbatından
ancak üç kişi kurtulabildi. Ruslar bu fırsatı istifade ile 15
mayısta Maçın kolunu mayın ile kapadılar.

Seyfi garibotunun torpidolanması :

Ruslar, (Lutficeli) in infilâkı üzerine yeni bir baskın iera-
sına karar verdiler. 24 mayıs gecesı cıtların Dobazof isiminde
bir rus bahriyelisi sandal ile karanlıktan istifade ile bir keşif
vapı. Ktesı gece 25/26 mayısta baharlı mütahharik 4 rus
torpidobotu Maçın önünde demirli bulunan Fethülistân, " Seyfi

ve Kılıç Ali vapurları üzerine hücumu karar verdi. Çareviç ismindeki bot mülâzım Dobazof kumandasında olup 14 mürettebi vardı. Kısanya botunu iki mülâzım ve iki gemici Düzit ve Çarevna botları da birer çavuş ve sekiz nefeyle idare olunuyordu. Ve botların her biri birer torpido ile mücehhezdi.

Bu küçük filo, gece yarısından sonra hareket etti. Hava yağmurlu ve gece pek karanlıktı. Gemiler yekdiğerinden 40 ar metre mesafe ile saat 2 de Maçın civarında (Petrafu) mevkiine geldiler. Ve burada iki türk gemisi göbrecek iki hus üzerinde yani Çareviç ve Kısanya önde ve diğerleri arkada olarak ilerlediler. Türk gemilerinden Seyfi ortada ve ileride Methodistâm bunun sağında Kılıç Ali solunda batırmıyordu. Hus botlarının ilerlemekte olduğunu gören türk nobatçısı kindir o diye bağırdı. Ve akabinde silâh başına çağırıldı. Ve hemen torpidobotlar üzerine tüfek ateş açıldı. Fakat mülâzım Dobazof sonuk kâhlihâzı muhafaza ederek geminin ortasına torpidosı salıverdi. Bir saniye sonra torpid Seyfiye isabetle infilak etti. Kısanya botu da aynı gemi üzerine ikinci bir torpid attı. Bu da isabet ederek infilak etti. Ve türk gambeti hatarken bot üzerine açtığı tüfek ateşini devam ettiriyordu. Fakat bu kargaşalıkta hiçbir ahımâ-
değundan ruslar haksızca ziyata uğramadılar, türk bahriyeleri torpido silâhının tesirini ilk defa olarak tecrübe ediyordılar. [1]

Yalomınca isareti.

Ruslar, Maçında bulunan türk gemileri için yeni bir tuak kurdular. Hırsoymanı biraz şimalinde bulunan (Yalomınca) mevkinde bataryalar tesisi ettikleri gibi bir mayın hattı da vücade getiriyorlardı.

Fakat bu esnada Tuna kumandanı Arif paşa Maçına gelerek Methodistâm, Kılıç Ali vapurlarını kumandasına aldı. Hırsoyma bulunan kumandan Süleyman bey ile muhabere ederek burda bulunan Semender, Akka, Arkaudi vapurlarının da

[1] Bu geminin batmasında Dilaver paşanın mahbûsiyeti olduğunda şüphe yoktur. Fakat bu vakada bütün türk bahriyeli ve deniz kuvvetleri gözetiminde bir delil değildir. Herhalde emsalsiz esnasında bütün torpidolarımız Kösten adasındaki bir İngiliz mevazirine ve yine aynı harpte Meysis adasında demerliyken diğer bir gemiyi böyle baskın ateşle batırarak fakat bu vakalar ispatı veya Fransız bahriyelerinin kodratı ile ilgili değildir.

Yalovınca'ya hücumunu temin ettikten sonra 8 - Haziran - 1877 de Yalovınca önüne geldi. Hirsovalıdan gelen gemilerle birlikte rus istihkamlarına ateş açarak bataryaların önünden geçip Hirsova'ya geldi. Üç çeyrek saat devam eden bu muharebe esnasında "Kılıç Alının" talimatı ve su kesimine, bacasına, kamara - sına 3: "Fetihistların muhtelif yerlerine 4 isabet olmakla beraber de insanca zayıflık yoktu.

Rusların Tuna'yı geçişleri:

Ruslar, Yalovınca - Isıkoca arasındaki türk gambollarını bu sahadan tarıdettikten sonra 22 haziranda Tuna nehrini geçerek Maçını ısgal ettiler. Ve 6 temmuzda Hirsova - Kartal hattına kadar ilerlemiş bulunuyorlardı. Fakat rus ordusunun ana kuvveti Zistovidan geçmekte. Bu harekati seyretnek üzere Rusçuk ve Tofrakın karşısındaki ordu mümayişler yapacak Rusçukun garbinda Paraban ve Nigbolinin şarkında Flannanda da Nigbolinin garbinda Koralıada birer mayn hattı teşkil edilerek bu hatlar bataryalarla mütalafa edilecek ve aynı zamanda yer göğü ve Taronnıgorla bataryalar konularak türk gemilerinin geçmesi menedilecekti.

24 haziranda Koralıaya 27 temmuzda Flannanda ve Paraban mayn hatları ikmal edildi. Bu işler yapılırken Rusçukta bulunan Hizber zıhlı gambotu büyük bir faaliyet gösterdi.

10 - Haziran - 1877 de Oltaıncıya tutunmuş olan Hizber, gece Tombazlar ve sandallar ile Tuna üzerinde ilerlemekte bulunan ruslara ateş açarak büyük zayıflığa uğrattığı gibi 20 - Haziran - 1877 de Paraban önüne giderek buradaki mayn ameliyesini himaye eden rus bataryalarla çarpıştı. Ve rus mayn sandallarını topa tuttu. Bu esnada yüzbashi Navikofun komandasındaki Sotka torpıdobotu bu gemiye hücum ile bir torpido atış ile de Hizberin kumandanı binbaşı Cafer bey mahirane bir manevra ile bu darbeden kurtuldu. Ve açtığı top ateşle rus bounu yordetti. Sotka botu basıra uğradığı halde kaçabildi.

Hizber gemisinin bu harekati yüzünden Paraban mayn seddi vedii gün garıye kaldı. [1]

[1] Osmanlı - Rus savaşı sayfa 248 Ali Fuat bey ve Hizber kumandanı Cafer beyin raporundan.

Hacı Vesim paşanın memuriyeti.

Arif paşanın bu vak'adan sonra azledildiği (4 - Haziran - 1877 de) muralay Tayyar beyin (Vekili kumandanı Tuna) nıvanide çektiği bir telgraftan alıyoruz, Arif paşanın yerine tayin edilen Hacı Vesim paşa şirindiye kadar en mühim deniz işlerinde muvaffakiyetle hizmet etmiş bir bahriye müşirü idi. Rusların yapukları gibi Tuna nehri ne torpilotbotlar göndermeğe karar veren İstanbul hükümeti gemi stımbotlarından yasa-ıreden telarik ettiği takriben 10 kütü küçük tekneyi Feyzöbahrı vapurına yükletti. Osmâniye zehlesinin beraberinde olarak Varna'ya gönderip buradan şınavdılarla Ruscuğa götürmek vakifesi Hacı Vesim paşaya vermişti. Bu stımbotların müret-tebatından başka torpito işlerinde ilüması olan (Süleyman) isminde bir İngiliz zabiti de beraberdi. Bu teknelere konacak tertibatla gönder torpito atacaktardı. Vesim paşa (Varna) va gelerek holları vapurlara koydardı. Kendisi Şumruya giderek 26 Haziran sardar Ekrem ile görüştüğü esnada ruslar Zışoviden Tunayı geçiyorlardı. 28 Haziranda Ruscuğa geldi. Fakat burası dört günden beri karşı sahile tabiye edilmiş rus bataryaları tarafından bombardımana edilmekte olduğundan tersane ve fabrika harap olmuş ve mevcut asker salim haricinde gırdılara yerleştirilmişti. Tınanın her tarafına düşmüş teatından 22 şm lik toplar yerleştirilmiş olduğundan Pucuk cihetinde hiç bir nokta salim olmadığı cihette holları Tunaya indirilip malıbe ve kazıklarının koınması nakânnın kalınması olıngından Rusçuktan iki islasyon atada bırakıldı. Esasen mezkur holları Tunada istilulama zamanı geçmişti. Rusların Zışoviden Tunaya geçmeğe teşebbüsü üzerine Nıgbolide bulunan zıhlı İskodra, Bögürten ve Rusçuktan dalı Hızber ve Şıdrazıbaher vapurlarını sevkle bu geçişe marû olmak için son tedbire muvataat etti.

«Bögürten gambotunun bir mübarehesi.

Rusların Plamanda üzerindeki bataryalarla Nıgboliden ilerliyen bir türk gambotu arasından 23 haziranda vakubulan müsadermeyi bir Fransız topçu yörbaşı şu suretle anlatıyor :



Şehidkârîle mülûkâ Şehîrîye Şeyhî, mîrâ Tîrî
Fîlîmî kîrîmîlî şîrî Kâysîrîlî Ahmet Paşâ



Amîrîlî Hîbîrîlî Paşâ



1861/1272 senesinde taranmış olan yalıncı Hüdavendigâr ve Ertuğrul
[Mektep ismi] firkatelerinden biri
1863 senesinde Konya kalyonı ile beraber İngiltereye gönderilerek
makine ile tahrik ettirilmişlerdir.



1863/1272 senesinde taranmış olan Kalyon makine tahrikli
biri olup makine



1889/1896 tarixində işləyən «Alfing» adlı Mərkəzi Səhna Dənizkəşiyi
(Çalınan qənd)



«Görüşlər» (Görüşlər) adlı «Alfing» adlı «Görüşlər» (Görüşlər) adlı
«Görüşlər» (Görüşlər) adlı «Alfing» adlı «Görüşlər» (Görüşlər) adlı
«Görüşlər» (Görüşlər) adlı «Alfing» adlı «Görüşlər» (Görüşlər) adlı



Die Tzitz' Ahutis von Popocatepec

Zirai gemilerin zahirunda topçulukta ilerlemeyi gösteren levha

ORIGINAL ARRANGEMENT OF IRON-CLAD (50 FT. LENGTH)
CHARGE 18 LB.



HELLESPONTE ARRANGEMENT (50 FT. LENGTH)
CHARGE 22 LB.



HERULEY ARRANGEMENT (50 FT. LENGTH)
CHARGE 22 LB.



MONARCH ARRANGEMENT (50 FT. LENGTH)
CHARGE 22 LB.



THUNDERBOLT ARRANGEMENT (50 FT. LENGTH)
CHARGE 22 LB.



Yukarıdan aşağıya doğru alışıp kalyonların (a) İngiliz zirhisi (Warrior) 10 kavat topları (68 fütlik yavaşlık gücü, topu ağırlığı 95 kantar, barut hakkı 16 libre) — (Hellepontun) İngiliz zirhisinin ağızdan dolma sıhhanelli topu (250 fütlik uzun güller, topu ağırlığı 12 ton, barut hakkı 42 libre) — (Heruley) İngiliz zirhisinin ağızdan dolma sıhhanelli topu (100 fütlik uzun güller, topu ağırlığı 18 ton, barut hakkı 60 libre) — (Monarch) İngiliz zirhisinin ağızdan dolma sıhhanelli topu (600 fütlik uzun güller, topu ağırlığı 25 ton, barut hakkı 70 libre) — (Thunderbolt) İngiliz zirhisinin ağızdan dolma sıhhanelli topu (600 fütlik uzun güller, topu ağırlığı 30 ton, barut hakkı 100 libre) — 1869'da yapılan (Thunderbolt) den-emre, 1872'de inşa edilen (Devastation)'un topları 36. 1874'de yapılan (Inflexible)'in topları 31 ton ağırlığında idi. İtalyanların (Dandolo) zirhisinin topları (16), (Italya) zirhisinin ise (63) tondur. Bundan sonra gemilerde ağızdan dolma toplar terk edilerek kürekten dolma toplar kullanılmaya başlandı.



Garunsafer, Farhagref arhli korvetten

« Diyebilirim ki haziranın 23 üncü günü tasavvur ve temşası mümkün olan en güzel manzaralardan birini temâşa eyledim. O gün öğleden sonra saat 3 te rus filosuna hücum etmek maksadıyla Niğboludan bir cismanî gemisi Flamanidaya doğru ilerlemişti. Tuna'nın bu noktadaki arzi 700 metredir. Romanya sahilinde bulunduğumuzdan mülahazanın bütün taferruâtını iyice müşahade ettik. Türk gemisine, elleri cebinde olduğu halde güverte üzerinde ayakta duran lâkayt taxirîn bir kaptan kumanda ediyordu. Bu kaptan, emirleri sayıca hayret bir soğuk kanlılıkla vermekte idi. Bu gemi görüldüğü anda general Lasonof 15 inç bataryanın 4 topu ile ona karşı ateş açtı. Türk kaptanı dönüp bakmağa bile temezzül etmedi ve yoluna devam etti. Bu sırada Şotka ve Muun torpilotoböleri hücum için ilerlediler. Fakat bu andan itibaren şimdîye kadar müharebe etmeğe atışır olmanıkları bir deniz aletinin karşısında bulunduklarını öğrendiler. Türk gemisi mahirane manevralarla rus torpitosunun hücumundan kurtulmuş bulundu. Ve burunla beraber o kadar silâtlı bir ateş açtı ki 10 dakika sonra Muun pek ziyade hasara uğrayarak çekilmeğe mecbur kaldı ve hücum nöbeti Şotkaya gelmişti. Fakat türk gemisi buar maydan vermiyerek rus botunu mahmuzlamak üzere hücum etti. Bunu gören ruslar torpilotobota sahile oturup nehrin altına olarak karaya kaçtılar. Türk kaptanı bu torpilotobota tahrip ve sekiz rus bataryasıyla uğratarak bir keşani hasara uğrattı ise de kendi gemisi de bir kaç perimden yaralandı ve bizzat kaptan da bir yara aldı. Sonra Osma neleri ağzına Niğbolu komür depolarının gerisine çekildi.»

Bu gemi-Bogörden gambotu idi. Niğbolunun iki saat mesafesindeki Osma nehri açına çekilen Bogörden ve Iskodra gambotları hattı ricatleri kendiliğinden karşı sahile tahriye edilmiş rus bataryalarının ateşile 8 temminada komürölüğünden tutuşarak yandı. Iskodra dahi aynı vaziyete girdi. Ve Niğbolunun sakinlerinden sonra bu gemilerin harap tekneleri rusların eline girmemesi için batırıldı.

İki rus vaparunun tahribi:

Rahovada bulunan Bolgorçe zırhlı gambotu Vidin kumandanı Osman paşadan aldığı emir üzerine Rahova ile Koeniğa

arasında bulunan rus vapurlarına hücum ile bunları tahrip ettikten sonra Rahovaya avdet etti. (30 Haziran).

Hizberin yeni bir hücumu :

Rusçuk önünde işe yarayacak Hizberden başka bir harp gemisi kalmamıştı. Ruslar 28 Haziranda Zığlovi önünde Tunayı geçmeğe teşebbüs ettikleri haber alınınca rusların müvakkat menetmek vazifesile hareket emrini aldı.

28 - Haziran - 1877 de bordasına Şehbazi bahet vapurunu bağliyerek yola çıktı. Dikilitaş önünde rus bataryalarile top muharebesi yaparak bu manıayı geçti. Ve bu esnada yalnız bir isabet aldı ise de tehlikeli değildi. Ertesi günü Vardim mevkiine geldiğinde dört kula rus torpitobotunun hücumuna uğrayarak top ateşile bunları tareditti ise de sahildeki rus bataryalarile yaptığı muharebe neticesinde daha ileri gitmek imkânını göremiyerek (Dikilitaş) istikametinde ricat etti. Ricat esnasında bir rus mayın infilak etti ise de Hizbere zararı dokunmadı. Yalnız güvertesine sular döküldü. O gece rus torpitobatları Hizbere yeni bir hücum daha yaptılarsa da top ateşile tareditti. Ve Rusçuk civarındaki Leylek adasına çekildi. Ruslarda serbest serbest Tunayı geçmeğe devam ettiler.

Son faaliyet :

Rusçukta bulunan İdareinehriye vapurlarını rus bataryalarının ateşinden muhafaza mümkün değildi. Rusçuk kumandanı Kayserli Ahmet paşa Çıplak ada önünde bulunan bu gemileri kurtarmağa Miralay Tayyar beyi memur etti. Miralay Tayyar bey Hizber ile 24 - Temmuz - 1877 de Çıplak adaya geldi. Aziziye, Nakil ve Sofya vapurları düşman toptarının ateşile yanmakta olduğundan diğer gemileri bordasına alarak (Pınarlık altı) mevkiine götürdü. Baştan demirledi. Ve kıçtan suyu suyu palamar verdi. Gemilerin mürettebatı çıkarılarak Paşa tabiyesine gönderildi. Hizber gambotu 11 - birinci Teslimevvel - 1877 de (Pınarlık altı) mevkiinden hareketle (Vergöğü) önüne gidip rus dopolarının ateş altına aldı. Rus bataryalarının attığı mermilerle 5 ile 6 isabet oldu. Ertesi günü bombardmana devam etti ise de bir kaç isabet daha alarak hasarata uğradığından Leylek adasına avdet etti. Ve mülaheke oluncuya kadar

yenü bir harekât yapılmadı. Hacı Vesim paşanın kumandanlığı 23 gün sürmüş Ve İstanbula çağrılarak Rüşuk valisi sabık Bahriye nazırı Kayserli Ahmet paşa ilâveî memuriyet olarak Tuna filosuna kumandan nasbedilmişti.

Tuna harekâtı hakkında müalea :

Nehirlerde yapılacak harekâtı askeriyenin en güzel nümünelerinin Amerika dahili harplerinde komodor Faragotın teraatında görürüz. Faragot harp gemilerini toplu bulundurmak ve kâfi miktarda kara askerile teşriki mesai ederek iyi tanzim edilmiş planlarla büyük muvaffakiyetler kazandığı gibi harbi umumi asnasında da Irak cephesinde Kirat ve Dicle nehirlerinde gerek türk ve gerekse ingiliz gumbolları ordı kumandanlarının emri altında kara kuvvetleriyle birlikte hareket ederek mühim hizmetler ifasına muvaffak olmuşlardır.

Halbuki Tuna nehrinde cereyan eden harekâtı tetkik ettiğümüz zaman bu gemilerin makul bir plana tâbi olmıyarak nehrin muhtelî noktalarına dağıldığı ve kara kuvvetleriyle teşriki mesailerine lüzum göçülmiyarak parça parça cüs bataryaların saldırlarak beyhude yere mahvedildiği görürüz. Bu idaresizliğin hakiki sebebi plansızlık ve kumanda mesetesi idi. Tuna filosu kumandanları hareketlerinde serbest değildiler. Evvelâ serdarı Ekrem'in; samiyen bulundukları mntakanın kumandanlarına tâbi idiler. Harp başladığı esnada repül edilen Hüseyin paşanın yerine gelen Arif paşa bu filoyu tamamile idareye vakit bulamadı. Serdar Ekrem'in emrile tayın edilen Dilavar paşa, Lütfü Celil ve Seyfinin batmasından sonra azledildi. Arif paşa tekrar kumandayı ele aldı. Rüşukta bulunan kuvvetlere Miralay Tayyar bey kumanda etti. 28 haziranında Arif paşa azbedilerek Hacı Vesim paşa kumandayı ele aldı. O da 23 gün sonra İstanbula çağrılarak Kayserli Ahmet paşa tayın olundu.

Bu suretle üç ay zarfında 6 kumandan değişti. Bu kumandan değıştirilmesinin orduda olduğu gibi Tuna filosu üzerinde de nasıl fenalıklara sebep olacağını söyliemeğe lüzum görmüyoruz. Tuna filosunun harekâtına ait 24 harp raporile Hizbor

kumandanı Bab. Cafer beyin kendi gemisinin harekatına ait raporu eserin sonuna ilâve edilmiştir.

Rusların Tuna'da kullandıkları 29 küçük vapurdan 12 kıt'ası torpİdobot olup bunlardan İki tanesinin sİratleri fazla İdi. Romanyalılara ait vapurlar ve diğİr İekneler de ruslar tarafından kullanıldı.

Karadeniz cephesi

Karadeniz filosuna verilen vazife :

Karadeniz filosuna şu talimat verilmiştir. « Komandanı Hasan paşa doğrudan Batuma gidip Batumda bulunan fırka ile birleşip cümlesi birlikte Rusya sahilleri ile ilgili ederek Sünmede bulunan donanmayı hümayun ile dahi birleşip talikikata göre Rusya gemileri kâlfeten (Hoca bey) içerisinde ve (Nikolayiv) tersanesinde bulunduklarından onları yakarmamak ve Hoca bey körfezi ağızını abluka altına almak iktzasına göre sahillerde bazı noktaları talip ve rus gemilerine tesadüf ederlerse batırmak ve zaptetmek hareketini icra ile Karadenizin Anadolu ve Rumeli sahillerini Rosyalının tasallutundan menederek Karadeniz ticaretinin serbestisini temin etmek »

İlk hareket :

Harbin ilânı esnasında Karadenizdeki gemilerimiz üç kısma ayrılmıştı. Birinci kısım utum komandanı Hasan paşa idaresinde olanlar İstanbuldan hareketle kömür almak üzere Ereğlide; ikinci kısım Mustafa paşa komandasında Sünmede; üçüncü kısım Ahmed paşa komandasında Batumda idi. Batum filosu komandanı Ahmed paşa harbin ilânından üç gün sonra Batumdan hareketle hudut üzerindeki Şevketil rus garnizonu üzerine hücum ile bombardıman ederek kâfi derecede tahribat yaptı ve Poti - Batum şosesinin sahile yakın kısımlarını kontrole başlandı. Ertesi günü Poti açıklarında Gözleveden gelmekte olan 155,000 okka toz hamulesi bulunan rus yelken gemisini zapt ile Batuma yolladı (29 Nisan). Ereğlide bulunan Hasan paşa da yanındaki gemilerle 4 mayısta ereğliden hareketle Batuma geldi.

Sahom ihraç hareketi :

1853 - 1855 harbinde olduğu gibi Sahom civarına asker çıkarak bu civar abalısını isyana sevk etmek ve bu suretle

gerek Batum ve gerekse Kars cephelerine sevkedilerek askerin bir kısmını buraya celbetmek için İstanbuldan emir gelmiş ve bu hareket için Fazlı paşa kumandasında bir fırka tahsis edilmişti.

Karadeniz filosu kumandanı Hasan Hüsnü paşa, Batumda bulunan Ahmet paşanın gemileriyle birlikte 16 - Mayıs - 1877 akşamı Söbütü kalesi önüne geldi. 7 kat'a toptan mürrekkep rus bataryasını donanmanın faik ateşleriyle susturduktan sonra gemilerde bulunan bir tabur silâhendazı ve gönüllüleri karaya çıkarttı [1].

Ve mevcut rus garnizonu şehri terk ile geriye çekildi. Hermen civarında bulunan Abaza ahali si silâhlandırıldı. 20 - Mayıs - 1877 de Zil mevkinde toplanan rus askerlerle mücadele yapıldı. Rus mîralaylarından ve Gürcü prenslerinden İmçabı ile 35 zabıt ve nefer maktul ve 37 nefer yaralı düştü.

26 - Mayıs - 1877 salı günü Fazlı paşa kumandasındaki mızamıye fırkasını havi olan nakliyeler Sohum'a geldi. O gün asker karaya çıkardurak Sohumun beş saat ilerisinde Kodus nehri sahilinde Zil mevkindeki askerlerimize takvîye edildi. 28 - Mayıs - 1877 de yapılan bir hücumla bu merki zaptedilerek ruslar Kodus nehrini terkederek Çamçıra istikametinde tardedildi. Bu muharebede 8 top zaptedildi. Ruslar 16 topu da Kodus nehrine atmışlardı.

Bunun üzerine bemen gemilerle Çamçıra önüne gidilerek karaya çıkarılan gerkez ve abaza gönüllülerile bir keşif yapıldı. 1 - Haziran - 1877 de 3 tabur koyvelindeki rusların üzerine yeni bir hücum daha yapılarak zayıfla tardedildi. Ve askerlerimize Çamçıraya kadar ilerledi. Karadeniz kumandanı Hasan Hüsnü paşa Sohum ilüvacının ikmal edülmesinden sonra Baturo - Sohum kale hareketini Ahmet paşaya tevdi ederek kendisi garib filo ile rus sahillerini tarıyarak Selina (Sumne) ye gitti. Ruslar, Sohumu gori almak için Çamçıra nehrinin gerisinde kırvet toplamaya başladılar.

[1] Harbin namından bir az ervel Çerkez beylerinden bir kaç kişi batumdan İstanbula gelmiş Sohumda Ruslarla Hâfize bazar adamları دیدuşunu bildirmişlerdi. Bu beyler de Hasan paşanın filosu ile Sohum'a geldiler. Karaya asker çıkarak gemilerde bazar bulunan silâhları ahaliye dağıtarak silâhlândırıldılar. (Abdulhamidî sanî devri saltanatı Cilt 1. sayfa 268)

15 - Haziran - 1877 de Çançiranın Galazga nehri gerisinde bulunan rus siperlerine saldıran "Avnillib," "Asartışkel" kurvetlerinin ateşleri hümayosinde; azakiri muavine hücum ederek rusları 300 kadar telefatta tarediti. Bunun üzerine Sohumdaki İrkadan 10 tabur gemilerle Sforcel namı mahalle çıkarılarak buradaki kuvvetlerimiz takviye olıldı. Ruslar 28 - Haziran - 1877 de 15 tabur asker toplamış ödöklərindən Çançıra öündeki mevzilerimize hücum ettiler. 18 saat devam eden bu muharebe esnasında ve Rüşeym Vasıf paşa kumandasında bulunan taburlarımızla gövüllu askerlerimiz büyük bir şiddetle muharebe ettiler. Ahmet paşa zihli "Mahmudiye" ile rusların sol cephelini denizden bombalandıran etti. Nihayet ruslar biri general olarak 42 zabıt ve 2000 den fazla nefer zayi ederek tarededildi. Bu muharebedeki zayıtlımız 200 kadar idi.

Sohum fırkasının geri alınması :

(22 Haziran) da general Çinirman 26 bazıranda Zaglovi-den rus ana ordusunun Tuna tehrini geçerek Balkan geçitleri üzerine yürümesi üzerine Sohum ilırac hareketinin nasıl yapıldığı bir mülhazaya istinat ettiğı anlayışdı. Kapargahdaki Süleyman paşa ordusu gibi Sohumdaki Fazlı paşa fırkasının da geri alınarak Balkan geçitlerinin müdafaasına tahsis edilmeğine İstanbuldaki askeri meclis tarafından karar varıldı.

Buradaki kuvvetimizin variyeti hakkında İstanbuldan gönderilmiş olan serıaver Mehmet paşa 14 - Haziran - 1877 tarihli raporundı : « Sohum fırkası üç kısma taksim olunarak bir kısmı nefer Sohumda; diğer kısmı on saat ötede Zal mevkinden; diğer kısmı salılden 6 saat ötede Dirandile mevkinden bulunuyor. Dirandile ilerisinde Galazga sırtını geçmek üzere 2000 alıcaz muayin sıvarisi hazırda. Fakat bu sahilleri zaptetmek için Poü sefında dağıtılmış müstazara bir fırka asker çıkarılınca olvakıl Batum fırkası karşısındaki düşman fırkası ve hem de Gürcistan ve Çarkeziistanın zaptı mümkün olur » diyordu. Fakat buna imkan yoktu yalnız Sohumdaki hareketli askeriyenin idaresi Batum kumandanı Dorviş paşaya verilmiş şirötle Batum ve Sohumu aynı kumandaya tale tutuldu. Temmuz nihayetinde kaftar türk fırkası Çançıra vedugahını katarak Ga-

lizka suyunu müdafaa etti ve Ahmet paşa komutasındaki gemilerimiz rusları sahilten tazyik ile zaman zaman ateş altına aldılar. Temmuz nihayetinde Solham fırkasının geri alınması İstanbuldan emrolundu.

Batum Filosu komandanı Ahmet paşa Ağustos - 1877 de zirbli "Mahmudiye," "Muhbirisair," "Fatihbülent," "Ahkaddamer-havir," "Mecidiye," "Asir'süreyye," "Tahia" vapurları ve birkaç ticaret gemisi ile Trabzon ve Batumdan topladığı sandalları gemilerin yedeğine alarak Batumdan hareket etti.

Solham ırmakındaki müslüman ahali hareketi askariyeye iş-tarak ile ruslara karşı isyan ettiklerinden hicret etmek arzusunun ızhâr ettiler. 25 Ağustos'ta Solhumdaki birkaç taburda bir kısım muhacirler Selimiye "Şur," "Asir," "Mansure" vapurlarına alındı. İrkap ameliyesi ağustosun nihayetinde kadar devam etti. Eylülün birinci günü 3 tabur "Mahmudiye," 4 tabur "Selimiye," 5 tabur "Sultaniye" vapurlarına alınmış (Kelesur) yolunu muha-fazaya memur olan Alaiye taburu da düşman askerinin hücumuna karşı gemilerden açılan ateşle hümaye edilerek Asarışevket korvetine alındı. Ve bütün fırka Varna'ya gönderilerek karaya çıkarıldı. Hasta ve yaralılarda "Selimiye" firkateyni ile İstanbul'a götürüldü. Solhum Godaya, Kilesor ahâlisinden tak-riben 40.000 muhacir gemilerle Trabzon ve Ereğli arasındaki umadolu sahiline çıkarıldı [1].

Batum Filosu komandanı bundan sonra Batumun müdafaa ve muhafazasında devam etti.

Batum müdafaaı :

Batum komandanı müşir Hasan paşa şehrin 3 saat ilerisindeki (Sur hüzir) cabetinde bulunan ocaklık bir sırtı birinci müdafaa batmı muhaz ederek üstünde istikamolar yapmış ve bu müdafaa batmını sağındaki hakim tepesi Çürüksulu Ah paşa komandasında bir nizamiye ve bir gürcü muayene taburu ile tuttuğu gibi denize istinat eden sol cenahı da gemilerin toplanması istinat ettirmişti. İkinci müdafaa batmı bu batma muvazi olan (Elcediye) sırtı idi. Ruslar takriben 20.000 asker ve 60 top kuvvetindeydi. Türk kreveleri 12 taburdan müte-

(1) Bahriye zabıtlarından Ali beyin batıralından.

şekildi. Batum donanmasının yardımıyla herhâlâ sonuna kadar rüşlara karşı muvaffakiyetle muhafaza edildi.

Rus torpidoalarının batum limanının hücumları.

Rusları Karadenize hâkim olan türk filosına açık denizde karşılamak kudretinde bir mahirini öldüklerinden Batumi ve Solina limanlarında deniz üzerinde yatan türk zırhlılarına torpido hücumu yapmak üzere hazırlık yapılar. (i Vefikî Kinyaz Kostantin) adındaki büyük ve süratli vapur Krop toplarıyla teçhizat edildi ve Vayhet torpidosu atan dört kafa torpidobat gemiye yüklenmek üzere müstahzalar tertip edildi.

Ştapan Gajpavîç Makarof, adındaki cesur ve âcizlikli batırıya yazılmasın komandasına verilmişti.

Yüzbaşı Makarof; 23 - Mayıs - 1877 akşamı saat 10 da Batum limanını çıkarına geldi. Gece karanlığından istifade ile dört torpidobatla denize indirdi. Ruslar sessizce limana girecekleri liman önünde karakol yapan türk vapuru tarafından görüldüler. (Zarsapemni) kumandanındaki botun atılan Vayhet torpidosu isabet olmuştu. Türk gemisinden ve liman bataryalarından ateş açıldı ve torpidobatlar salınan Kostantin vapuruna iftihar ettiler. Makarof botları gemiye alarak denize açılıp çekildi.

Makarof; 29 mayısta Solina limanındaki türk zırhlılarına bir baskın yapmak istediğinde muvaffak olamadı. Bu lousus Solina kesiminde tefsik edilmiştir.

Makarof; 29 - Birincikânun - 1877 akşamı Batum limanı önlerine gelerek Kostantin vapurundan denize indirdiği torpido botlarla limandaki gemilere baskın yaptı. Gece yarısından üç saat sonra limana giren Rus torpidobatları limanın ağzında karakol yapan türk filoları tarafından görölerek üzerine hüfak ateşi yağdı. Türk gemiler de bu ateşe ştirak ettiler ve rüşlar bu ateş altında iyi nişan alamadılar. Çeyme bot tarafından atılan bir torpido gemilerde bulunan Ayvillâhım kic tarafı ağzındaki bir manbraya çarparak patlamasla gemiye zarar vermedi. Şuup botu tarafından atılan iki adet de zırhlı Mahmudiye'nin sarsak ve istela hâzinesinden geçerek patlama-

dan karaya çıktı. Sifim üzerinde bulunan¹ Avnollah Fethibülent zırhlılarile² İntibah vapuru hücumu görarak eden Rus torpido-
botlarını takibe çıktılarsa da bunlar³ Kostantin vapuruna ilica
ederek potiyeye kaçırlar. Ertesi günü Batum limanı sahlinde
bulunan iki kı'a balık veya seyyar torpido İstanbula gönderildi
14 pusluk Vaythet torpidosu olduğu anlaşıldı.

Yüzbaşı Makarof bir ay sonra 15 - ikinci kânun - 1878 de
Batuma üçüncü defa olarak hücum etti. Rus torpido-
botlarından alınan bir kı'a Vaythet torpidosu limanın ağzında
karakol yapan İntibah vapuruna isabet etti ve bu garabetin
hatmasına sebep oldu. Torpido silâhından çok hizmetler bek-
leyen Rusların karadenizde kazandıkları muvaffakiyet bundan
ibaret kaldı ve karadenizdeki türk hakimiyeti üzerinde hic bir
tesir yapamadılar. Rus bahriyelilerini her fırsattan istifade
ederek teşvik ve tesici etmek isteyen çar alaksandır II Makarofu
bir derece terfi ettirdi ve kendisine yavar tayin etti; torpido-
bota komanda eden Zakarapenniyde yüzbaşı rütbesi ve 4 üncü
derece Garci nişanile taltif etti ve mücettebata ikramiyeler da-
ğıttı. Rus filosu Jeneral amirali olan grandok Kostantin Niko-
layaviç bu ikramiyeler münasebetile karadeniz komandanına
yazdığı mektupta, « Çarın bu yeni iltifatından dolayı onları
benim tarafımdan tebrik ediniz. Böyle cesur bahriyelilerin
Caperal Amiraltı olduğundan dolayı iftihar ediyorum » diyordu.

Karadeniz zırhlı filosunun hareketi:

İkinci harp çıktığı zaman Liva Topanah Mustafa paşa
komandasında bir filomuz Sultan (Sünne) limanında bulun-
yordu. Bu gemiler⁴ Fethibülent, İclâhiye, Necmîsevket, Muini-
zaher, Mukaddemelmahyar zırhlı korvetleri ile⁵ Kartal vapuru -
dan ibaretti Ruslar burada bulunan gemilerimize bir torpido
hücumu yapmağa karar verdiler ve 9 - haziran - 1877 gecesini
Oderadan hareket ettiler. Rus filosu şunlardan mürekkepdi:

1 - Grandok Kostantins vapuru

Makarof komandasında
(bu zat sonra amiral rüt-
besine yükselir ve Port arto-
rada. Patro rıvıatsk zırh-
lısının bir japon mayınası
garpmasında ölmüştür)

- 2 — Bir numaralı torpitobot, mülâzım Poşkin kumandasında.
- 3 — 2 " " " " Rocestove neski kumandasında. (Japon harbinde Baltık donanmasında kumanda eden meşhur rus amirali'dir.)
- 4 — Çeşme zırhlı garubotu.
- 5 — Minon botu.
- 6 — Sinop botu.
- 7 — Navarin botu.

Bu gemilerin cümlesinin yanında birer seyvar Vaythet torpitosu vardı. Mülâzım Poşkin ile Mülâzım Rocestoveneski ilerleydiler. Geca yarısından iki saat sonra türk gemileri görüldü. Fakat donanmanın diğer gemilerinden daha ileride olan İclâliye'den hemen top ve tüfek ateşi açıldı. Mülâzım Rocestovenski İclâliye'ye yaklaşarak torpitosunu atıktan sonra türk mermileri ile hasara uğramış ve teknesi kısmen dolmuş olduğu halde geri çekildi. Fakat bir numaralı torpitonun altıncı torpito bir manıya garparak patladı. Ve türk gemilerine atılan toplarla bot battı. Mülâzım Poşkin ile dört rus gemicisi Türkler tarafından esir edildi. Kostantin vapuru da türk topları altında geriye çekilerek karaya oturdu sabaha kadar kömür ve bütün ağırlığını denize atmak suretile kurtulup Odesaya avdet etti.

Sivastopol bombardımanı:

Karadeniz kumandanı Hasan Hüsnü paşa (Asarîtevfik) Necmîşevket zırhlılarıyla Sohumdan hareket ve rus sahillerini tarayarak Sulnuaya geldi. 30 - Haziran'da rusların Kilya ağzındaki (Cerryan) bağazından girerek Tınaya girmek üzere koydukları kazık ve şamandıraları tahrip de avdet etti. 7 - Temmuz - 1877'de (Asarîtevfik, Necmîşevket, İclâliye, Muzaffer fırkateyni ve korvetlerle Sulnadan hareket ile Sivastopol önüne geldi. Dış limanda bulunan 5 kula rus gemisi iç limana çekildi. Gemiler top menziline yaklaştıkları zaman rus bataryalarının ateşe hazırlandığını gördülerse de bœvhude yara toplama sarfına lüzum görmediler. Bu sırada Gölöve cihetinden bir yelkenli iskananın gelmekte olduğu görölerek (Muzaffer ve İclâliye sahile yaklaşmış olan bu gemiyi yakalamak üzere ileri gönderildi.

Rus bataryalarının bu gemiler üzerine ateş açması üzerine (Asarîtevfik ve Necmîşevketten rus bataryalarına mukabele

edildi. İcâliye dâhî 76.000 okka tuz hamulesi olan bu yelken-
liyi tevkîf ve yedeğe alarak geri çekti. Akşam üzeri şiddetli
lodos çıktı. İcâliye muzafter rûs gemisini havanın şiddetlen-
mesine rağmen aldıkları emir mucibince Balçığa götürdüler.
Hasan Hüsnü paşa da diğer gemilerle Sulınaya yeldi. Oradan
Balçığa gitti. Ve İstanbuldan aldığı müsaade üzerine Asarîte-
fîzin pervanesindeki sakatlığı tamir ettirmek üzere kaptana
gitti ve zihhî filosunun idaresini miralay Faik beya verdi.

Rus kervazöleri ile müsademeler.

Miralay Faik bey Odessadaki Rus torpitolarının bir hücum
vapurıklarını haber aldığından (21 - Temmuz 1877) Mukaddeme-i
hayır ile denize açılarak Yılan adası civarını tarzesu ile Sulı-
naya gelmekte iken Rus imparatoruna malîsine (Erepli) vapu-
rünün gelmekte olduğunu görerek üzerine hücum etti. Rus
vapuru hemen dönerek Ricata bağladı. Mukaddeme-i hayır bütün
süratle ilerledi ve ateş açtı isde en yüksek irtifak olan sekiz
derese ile ancak 3200 yarıdaya gittiği halde Rus vapurundan
1000 yarıda geriye düşüyordu. Rus vapurundaki 12 santimet-
relîk krep topu ise 4500 metre menzili olduğundan attığı mer-
milerden iki tanesi gemiye isabet etti. Aynı zamanda Rus va-
purunun dömen suyundan torpido bırakmak üzere küçük tarafın-
dan amelîyat yaptıkları görüldüğünden hemen iskela tarafına
yol verilerek sahilden acmağa çalışıldı.

Bunun üzerine Rus vapuru soratini artırarak 20 dakika
sonra (Odessa) istikametinde uzaklaşıp gitti. Karadeniz kumandanı
Hasan Hüsnü paşa 20 - Temmuz 1877 de Balçığa yeldi.
Kavarna ve Söğütçük üzerine Çerkez, Nogay vesairinden mürak-
kep kuvvetli bir ezkıya müfrezesinin basmakta olduğunu haber
alarak İcâliye ve Süreyya vapurlarını gönderdi. Ve kavaya
asker çıkararak köylüleri himaya ile 2500 nefer islâm ve hristiyan
ahaliyi gemilere alıp Balçığa nakletti.

Fethibülent zihhî korvâli 24 - Temmuz geresi Denanımı
kumandanından aldığı emir üzerine Kavarnadan Sulınaya hare-
ket etti. Sabah olduğu zaman kostonanını 34 mil açığında
Rus bandıralı askurlu bir vapuru Sivastopol istikametinde
seyretmekte olduğunu görerek (mümkün olduğu kadar yol

vererek dört saat kadar takip olunmuş ise de Duşmanı sevir ve sürati iki mil kadar ziyade) olduğundan Rus vapuru iki üç saat devam eden top mübarezesinden sonra kavgaya muvaffak oldu. Bu mübarezede Vedühükünde isabet eden bir mermi kacasını delmiş. Rus gemisi de üç taraftan bir isabet almıştı.

Sübheli bir Vapur:

30 - Temmuz 1877: Hasan Hüsnü paşa, İstanbuldan aldığı bir telgrafta Rus ordusu tarafından işgal edilmiş olan köstenceye girmekte bulunan Lordlay adındaki İngiliz vapurunun teykid edilerek İstanbulla gönderilmesi arz olunuyordu. Hasan Hüsnü paşa, Köstence önünde üç gün bekladıktan sonra Mangilya civarına girmekte iken mezkûr vapuru Köstenceye girmekte olduğunu görünerek teykid ile Balıkesir getirdi. Yapılan tahlükatla mezkûr vapurun üç günden beri devam eden fırtına esnasında galeyanı Köstenceye girdiğini ve paşaportunun Köstence üzerine yapıldığını ve hâmil olduğu eşyayı Köstenceye çıkardığını öğretilerek İstanbulla bildirildi. Fransız Köstence konsolosu ile 20 kadar yolcu da gemide idi.

Hasan Hüsnü paşa, İstanbuldan aldığı emir üzerine Osmaniye zindanını İstanbulla göndererek tekrar⁸ Necmîşevkate forsunu yekiyorcu. 4 - Ağustos 1877. Balıktan komörüne ikmal ile Suhmaya gitti.

Rus ordusunun Sulmaya hücumları:

General Gnoerman komandасыndaki Rus ordusu Tunayı geçerek Mağın, Isakçı, Tolçıyı ve bütün Debriceyi işgal ettiği halde Tuna nehrinin her çok kolları ve botaklıkları ile geçirilmiş olan Sulmaya hücumu imkân bulamamıştı. Fakat Rusların az geç hücum edecekleri muhtemeldi. Bunun için Sulma karşısındaki Laz adasına istihkâm yapılmış ve rusların bu cihetle gelmeleri tahminlenmişti. 19 - Ağustos 1877 de takriben 8000 miktârında piyade, süvari ve topçudan müteşekkil bir rus kuvveti mezkûr istihkâm hücumu ettiler ve zavıatla tarandı.

Rus kırvazatlarının akıdaları:

Ruslar ellerindeki topçularla yapıldıkları hücumda mübarek bir muvaffakiyet kazanamadıklarını görünce yüksek süratli olan

vapurlarını 12 s/m lik Krop topları ile teçhüz ederek hafif kruvazör haline getirdiler ve ticaret harbine bağladılar. Bu vapurlardan Vesta, Herakliya, Livadya nin adlarını biliyoruz. Ve bunlardan birinin 24 - Temmuzda Fethibülent ile yaptığı müsademeyi görmüştük. Herakliya vapuru 3 - Ağustos 1877 de Karadeniz boğazına kadar geldi ve Şile önünde odun yüklü 4 kayığı yakıp batırdı. Bunların mürettebatı sandallarla sahile çıktılar. Herakliyanın asıl hedefi asker yüklü nakliyelerden birine tesaduf ile zaptetmekti.

Rus kruvazörlerinden Livadya dahi akın yapmak üzere denize çıkarak Varna önlerine geldiğinde Ereğli limanına mensup iki velken sefinesini müsadere ile ateş verdi. Balçaktan 5 - 6 mil mesafede vukua gelen bu hadiseyi Hobarı paşa görerek Asaritevfık ve Fethibülent ile takibine koştı. Rus kruvazörü hemen kaçmağa başladı; iki taraf arasında uzak mesafeden yapılan muharebede 100 den fazla mermi atıldı ise de Rus kruvazörü süratinden istifade ederek Sivastopola kaçmağa muvaffak oldu.

Rus kruvazörleri yapıkları diğer bir akında askeri nakliyatı kullanan Mersin vapurumuzu yakaladılar. Bu vapurda 800 kadar hasta ve yaralı askerimiz vardı. Vapuru alıp Sivastopola götürdüler; harp esnasındaki yığane muvaffakiyetleri bundan ibaret kaldı. [1]

Sulinanın tahkimi ve Rusların hücumu :

Tuna deltasını ısgal eden Rusların Sulınaya hücumu hazırladıkları esnada İstanbuldan (Sileman) adında bir İngiliz istihkâm binbaşı gönderilmişti. Şehrin haricinde üç nokta is-

[1] 1400 Hamule tonası istibında askerle bir nakliye gemisi olan Mersin vapuru mürettebatından başka 798 kişi mahsur bir az asker ve 20 zabıt bir kaç kadın ile Esrettin vapurundan bir Ysb. yola çıkarak bu limneydi. Kaptan Borunof idaresindeki Rus vapuru Odessadan hareket etmiş ve Anadolı sahiline yaklaştığı zaman Mersin vapurunu görerek aklı ile bu vapur acımağa girmiş ve atığı üç mermiden sonra silâhız olan Türk vapurunu teslim etmiştir. Evvelâ Sivastopola uğrayarak esirleri Odessaya götürmek istemiş ise de aynı 26 ncı gündü irtina çıkışından Sivastopola geri döndü. 28 H. Kânun da Frons Voronzen gelerek gümrük ruhumunda bulunan gemiler sefinesini gördü.

Karadenizde dolayan rus kruvazörleri arasında kostantin Vesta Vlade. mir atlarında vapurlar da vardı.

istihkâm inşasına lüzum gösterdi. Mülâzım Hamit ef. bu istihkâmları inşa ettirdi. Bunların ateş daireleri geniş olduğundan Ruslara karşı çok işe yaradı [1].

Ruslar 9 - I. teşrin - 1877 de 6 römorkör iki büyük şilep 8 torpido bot 5 römorkör ve üzerlerine havan tabiye olunanmış iki sal ve iki zırhlı duba olarak 25 kıl'a tekne ve 20 kadar havan topu ile Sulina'ya hücum ettiler. İki taraf arasında üç gün muharebe edildi. Birinci gün komandan tarafından Sulina gambotu Rusların üzerine gönderildi. Bu gambot Rus mayınlarına çarparak battı 27 zabıt ve nefer şahit öldü. Ruslar Kili ve Hızırlyaz taraflarından dahi hücum ettiler sade nihayet geri çekilmeye mecbur oldular bu muharebede mezkûr istihkâmlarla bahriye tüfek endaz bölüğü çok hizmet gördü.

14 - II. teşrin - 1877de Rusların vaziyetini keşfetmek üzere İngiliz Miralayı Mensurop bey ile Hıfzırahman Sıvarısı Hasan bey kumandalarm da beş kıl'a topla mücehhez filika ile altıncı mile gönderildi. Bu filikalar mezkûr mahalle muvasalatla karaya elli beş tüfek endaz çıkararak oradaki rus nöbetçilerini tard ile askeri depo ve karakol binalarını yakıp tahripten sonra avdet etti.

Rus sahillerinin bombardmanı.

Donanma komandanlığı maiyetine memur olan miralay Mensurop bey (11 II. kânun 1878) de zırhlı filo ile Sivas-topol önüne gitti. Lâhuz önünde tesadûf ettiği Yusuhan bandıralı 1 yetken sefinesini mîsadere ile İstanbul'a valladı. Ertesi günü Gözleve'ye giderek iki bin yarda mesafeden istihkâmlara ateş açarak tahribat yaptı. Ertesi günü (14 II. kânun) Yalıya ve sonra Keleş'e gitti. Burada dahi sahil istihkâmları ile muharebe ve tahribat yaptıktan sonra Keleş boğazına kadar ilerledi ve Oradan dönerek Sinop limanında kömürünü ikmal etti.

19 II. Kânun mütareke ve Sulmanın terkî:

19 II. - Kânun - 1878 de Edirne'de imzalanan mütareke şartları arasında Sulmanın teslimi de dahildi. Bunun üzerine

[1] Meşrutîyetin ilanında deniz ücazet mektebini tekrar tesile eden Hamit Paşa bey hocamızdır.

mevcut toprak ve levazım alınarak boşaltıldı ve Ruslara teslim edildi. Gemilerimiz geri çekildi. [1]

Karadenizdeki hareket hakkında Mütelaalar.

Karadeniz filosu bu harp esnasında (Sobom) ilirac hareketini muvaffakiyetle yaptığı gibi 3 - 4 ay sonra aynı muvaffakiyetle ırkap ameliyesini de yapmıştır. Sahillerimizi muhafaza, düşman sahillerini abluka ve bazı limanları bombardıman ve bir kaç yekendi Rus gemisini zaptetmek suretille Rus deniz ticaretini menettirgi. Ruslar bu harp esnasında deniz yollarından hemen hiç bir suretle istifade edemediğlardır. Gerek Batum ve gerekse Suluva üssülbarekeleri Rusların yaptıkları mukerrer hücumlara rağmen muhafaza edilmiş ancak mütareke şartları muvafıkınca Suluva terk edilmiştir. Rus kruvazörlerinin kazandıkları yegane muvaffakiyet odun yüklü üç dörri kayık ile Mersin vapurunun zaptından ibarettir. Bu vapurun Rus kruvazörleri tarafından zaptı üzerine Halep meclüsü Nefi efendi ki meşruiyetin ikinci defa ilânında tekrar Halep meclüsü olan Nefi paşadır. Hükümetin vakı olan istizalatında Rusların karadenizde sefaini harhiyesi olmaması ve devleti aliyenin mütesdid ve mükemmel bir donanması bulunduğuna haldâ Mersin vapurunun nasıl olupta Ruslara esir olduğunu sorulmuş ve demştirki:

Membekat 300 milyontuk bir borç altında eziliyor. Bu borçtan elimize geçen yekâne faide donanmamızın mevcudiyetidir. Onu da kullanmasını bulmediler. Bir kaç rus vapuru, bizim tekniil donanmamızın düşmana iraz edemediği fenalığı bize ıka ediyor. Mersin vapurunda 800 askarla Koloduların muhabare avrakı vardır. Bu vapura bir zırlı terfik etmek akıllarına bile gelmedi. Bütün posta vapurlarımız da böyle, hükümetin bu tarzı hareketi, müşkülümül ve tessiyubü de geçti. »

O zaman bahariye nazirliği mevkimde bulunan mahayin Saif paşanın na cevap verdiğinden bahsederek değitim. Fakat bu mesele hakkında söyle düşünebiliriz [2]

[1] Karadenizdeki hareketi Dönmüş hareketi hakkında 13 kıl'a rapor kitabına sonuna ilave edilmiş ve bu suretle Karadeniz hareketine ait raporlar 26 yı bulmuştur.

[2] Buzumza gelenler (Mısır ferahında komiseri) Mehmet Arif : İkinci tabi. 1328 İstanbul sayfa 400 . - Bir Trabzonda İken Devletin aliyenin Posta

Karadeniz hakimiyeti denetlemesinde olmakla beraber hafif kruvazör baliğe getirilmiş ve süratleri fazla üç dört rus vapuru ile sekiz on rus torpedobotu faaliyet göstermekte idi. Bu şartlar altında sahil ticaretimiz ve askeri nakliyatımız için yapılacak iki hareket tarzı vardı:

1 — Serbest seyri safesi tatil ederek ticaret ve nakliye gemilerimizi kıyıda ile veya müfrezelemleri binayesiz altında bulundurmakurki buuz konvoy demektir Korsanlığın ilgasından evvel İstanbul - İskenderiye arasındaki nakliyatımız böyle yapılmış. Büyük harpte Amerikadan ve İngiliz müstemlekelelerinden getirilen asker ve teravazın büyük bir kısmı Alman kruvazör ve denizaltı gemilerine karşı konvoy usulü ile taşınmış. Süleyman paşa ordusu Adriyatik sahillerinden, Mısır ordusu İskenderiyeden konvoy usulü ile getirilmiş. Bu tarz tatilok edilince nakliyat umumiyyat altına girer fakat ziyadesiyle tehlikeli edilmüş olur. Güreş zamanı ve gerekse çok vesatli ihtiyaç hissi olur.

2 — Serbest nakliyat. Bu tarz kabul edince adeta sulu zamanındaki gibi nakliyat serbest yapılır, ticaret ve nakliyelere harp gemileri refakat etmez. Mevcut harp gemileri düşman sahillerini ve harp limanlarını abluka eder. Düşman kruvazörlerinin her hangi bir hücumuna karşı ihtiyatlı bulunur. Bu usulün birincisine karşı nakliyatın sürat ve salubetle beraber çok büyük fahişesi vardır. Fakat buuz karşı düşman kruvazörlerinin ara sıra abluka hatından kurtulurak nakliye gemilerine karşı hücumu edebilmesi gibi mahzurü vardır.

Rus - Japon harbinde Port Artoz ve Vladivostok limanlarını mevcudiyetinde rağmen Japonlar ikinci usulü kullanmışlar ve bu suretle serbest nakliyat yaparak zaman kaybetmeden ordularını karşı sahile taşıyabilmişlerdir. Bu esnada Rus Vladivostok kruvazör filosu Japon sahillerini, Kura kıyılarına ve Çoşma boğazını yaptıkları akınlarda asker ve teravazın yüklü sekiz on Japon vapurunu batırmışlar, sahillerini bombardıman etmişler ve ancak yedinci defa yaptıkları saldırı (14 - Ağustos - 1904) Olisan mevkiinde Amiral Kamimoranın zırhlı kruvazör

vapurlarından. Mevcut zamandaki vapurun Erayıl ile Shoop arasında suya düşmesi tarafından tesbitine olduğu baradisi intiyar emiydi. 1. Kırım 1288. -

Filosu tarafından muharebeye icbar edilerek Herik kruvazörü batırılmış Rusya ve Gromopoy ise hasara uğramakla beraber Vılâdivostoka kaçabilmişlerdir. Bu akın hareketleri Japon eskarmumüşasının hayacana gelmesine ve deniz sigorta ücretlerinin yükselmesine sebep olmakla beraber harbin heyetü umumiyesine ve neticesine hiç bir tesiri olmamıştır.

Balkan harbinde Ulanıdiye kruvazörünün, büyük harpte Emden, Karlsruhe vesair Alman kruvazörlerinin harekâtı ile başka bir netice vermemiştir. Diğer harplerdeki kruvazör harekâtı ile Rusların bu harpteki kruvazör hareketini mukayese edersek Rusların yalnız bir vapurumuzu zaptetmek gibi pek ehemmiyetsiz bir semere aldıklarını görürüz. [1]

Denanımamızın Ruslara yaptığı zarar ve ziyarı daha iyi anlatmak için Ayastafanos muahedesinin 19 üncü maddesindeki tanzimat bahane müraعات etmek kâfidir.

(1) İkinci harbinde birçok esir toparla müebbher Şahin ramorköründe bir Yanaa vapurunu yakaladığı gibi iki kıya küçük motorbotomus da Enosis vapurunu aynı suretle yakalamıştır.

Akdeniz cephesi

İlk hareket

Harpden evvel Akdenizde bulunan filomuzun en mühim üssüharekesini Girili adasındaki Suda limanı teşkil ediyordu. Burada bulunan Borca adalı Hasan Hüsnü paşa kumandasındaki İsmail Edirne, Müzaffer ve müvassure alıpaş kurvallerinden mütesekkil olan bu filo Karadağ harbinin başlaması üzerine Kılık ve Bar limanları vasıtasıyla yapılan askeri nakliyatı hümaye ve karadağ sivillerini alıpaşa etmek vazifesinde Adriyatik denizine gönderildi. Harp ve nakliye gemilerinden mürekkep diğer bir kısım - ki işlerinde muhtırası sürat mektep salması da vardı - Anadolu ve Suriye sahillerinde toplanan taburları bu sahile naklettiler. Bu esnada selanikte Konsolöstar mesetesi zuhur etti. Eznebi filolarının Salanik limanında toplanması üzerine 17 harp gemisinden mürekkep bir filomuz Selânike gönderildi.

Türk - Rus harbinin başlaması üzerine Akdeniz filosu kumandanlığına sabık Tuna komandanı Girili Ferik Hüseyin Paşa tayin edildi. Aksaraylı mehmet Paşa da Miralay Faik Beyin yerine zihli filosu kumandanlığına, Miraliva Malakof Hasan paşa da nakliye filosu kumandanı unvanı ile alıpaş filoya meimur oldu. Akdeniz filosu gerek harbin başlamasından evvel ve gerekse sonra Akdenizdeki ticaretimizi ve askeri nakliyatımızı hümaye etti. Ve vıfıerberhıfıu ikmalî için askeri nakliyatıta kullanıldı.

Söleyman Paşa Ordusunun nakli :

Rus ordusunun Timayrı geçmesi üzerine Karadağda ıcrayı harekât eden Söleyman paşa ordusunun Dedeazada nakline karar verilmişti. Yıldız sarayı baş kitabehindin 20 Temmuz

1877 de Süleyman paşaya çekilen telgrafta : « Bahriyeden verilen malûmata nazaran vapurların bugün oraya varış olması memeldür. Düşman, Tinnavayı dahi istila edip İshmyeye doğru geliyor. Şimendiberi zaptedecek olursa artık Balkan lastri müdafaası dâhî bozulup düşmanın istiliği yere karlar gelmesin bir hal kalmıyacaktır. Hal işle bu merkezdedir. Ve süratle lazımı müsrilerine vuculu şetla ile ihtiyac vardır. İlk kafilayı teşkil ederek askeri salâmenin selâine rûkûbuna nezaret etmek ve vapurların varurunda asker ile mühimnast ve sairuin nakline lazım olan müddeti zaruriyeden ziyade zaman geçirilmeyecek bu müddetin akabinde hemen harekete müsaraaı buyurulmak bu iradet serüeyi padişahı uhdeyi hamiyet ve ravıyeli müsrilerine tevdi ve cevaba intizar oluntur » [1]. Deniliyordu.

Nakliye filosu 10 - Temmuz - 1877 de İstanbuldan harekette 14 - Temmuzda Bar iskelesine vardı. Sahil derin olmakla beraber iskele ve rûhtun yoktu. Süleyman paşa muvakkat bir iskele yaptırmıştı. Gemilerin az sı çekmeleri bu iskeleye yanaşmalar. Diğerleri de bunun üzerine aborda oldular. 16-Temmuzda irkâp başladı. 44 talur pırada ve altı batarya topçudan müteşekkıl olan Süleyman paşa ordusunun ilk kademeleri 21 - Temmuzda Dedeağacına çıkarıldı. Bu ordu 25 - Temmuzda Dedeağaçtan 240 kilometre mesafede bulunan (Karaağaç) istasyonunda toplanmıştı [2]. Bu suretle General Gergo ordusunun İleriye hareketi durduruldu. Eğer Süleyman paşanın teklifleri kabul edilerek Pilevne, Balkan, Şarki Tima orduları hareketlarını birleştirerek Rusların üzerine ciddi bir hücum yapmış olsalardı harbin kazandması bile mümkün olacaktı. Dedeağaç ile Bar arasındaki takriben 1500 kilometrelik bir mesafenin kolaylık ve süratle katedilmesi ancak Akdeniz hakimiyetinin elimizde bulunması ile mümkün olmuştur.

Mısır ordusunun nakli :

Akdeniz filosunun yaptığı mühim nakliyattan biri de Mısır ordusunun Balkan cephesine naklidir. Mısır Prenslarından Hasan

[1] Ürdetarihçelik (Süleyman paşa Gilt 2. Sah. 278

[2] Ürdetarihçelik (Süleyman paşa Gilt 2. Sah. 360

paşanın komandasında bulunan Mısır ordusunun nakli için 22 kû'a gemiden mürekkep bir nakliye filosu ve bunları limana ye için 6 gemiden mürekkep Akdeniz zırhlı filosu kullanıldı. Giritli Hüseyin paşanın komandasında olan Türk zırhlı ve nakliye filoları Iskenderiye limanına salârek Mısır ordusunu aldılar. Çanakkale ve İstambul boğazlarından geçürerek Varna limanına götürdüler.

Süleyman Paşa ordusunun Karaağaçtan Gelibolu'ya nakli -

Tutarnazarcığından Edirneye gelmek isteyen Süleyman paşa kuvvetlerinin general Gurya kuvvetleri ile yaptığı müharabede mağlûp olarak bütün toplarını kaybede (Günaltın) ve diğer çalabıklarını arvaları görmüşük. Bunun üzerine Süleyman paşa ordusunun Bulayır bahını müdafaa etmek üzere Gelibolu'ya nakilleri kararlaştı. İrküp eksele olarak mübaşir edilen Karaağaç (Müverridi Nusret) vapur ile Selimiye fırkateyni gönderildi. 25 - İkincikânun - 1278 Bunları müteakip Malakof, Sultanıye, Asir, Selânik vapurları ile Osmanıye ve Mesudiye zırhlılarının gönderileceği bildirildi.

Selimiye ile Müverridi Nusret Karaağaçta geldiler fakat sahlin suğ olmasından dolayı takriben üç mil uzakta demirlediler. Süleyman paşa limanında bulunan Yunan bandıralı limon, portakal ve üzüm yüklü sekiz on kayığın hamulesini satın alıp askere dağıttı. Gerek vapurların sandalları ve gerekse bu kayıklarla 4 bin asker Selimiye'ye taşındı. Ve aynı 27 sında hareket etti. Fakat Müverridi Nusrete ancak 6 tabur yani takriben 2 bin kişi yüklendiği esnada fırtına zabır ederek nakliyan sekreye uğrattı. Ve liman için aldığı mükur ile Gelibolu'ya hareket etti. 29 - İkincikânunda her iki gemi askeri Gelibolu'ya çıkarıldılar.

27 - İkincikânunda (Sultanıye vapuru ile Osmanıye zırhlısı da Karaağaçta geldiler. Mısır Kâmil paşa komandasındaki Dökadüya, Muhallis vapurları da Karaağaç nakliyatına iştirak ettikleri gibi Yunusun Elbeyir vapuru da gönderildi. Aynı zamanda Dedeağaç, Kavala ve sarı limanlardan külliye uhkarda muhacir dahi taşınmakta idi. Karaağaçtan nakledilecek

askerin miktarı takriben 34 bin piyade, topçu ve suvariden mütesekkildir.

Süleyman paşa 31 - İncekâimunda Soltaniye vapuru ile Karaağaçtan Geliboluya geldi. Ertesi günü Sadrazama veseraskere çektiği telgraflarda Bolayır istikâmlarını gezdiğini ve şekli itibarıyla düşmanın 100 bin kişilik bir ordu ile yapacağı hücumu mukavemet edeceğini bildirdi. Karaağaçtaki askerin nakliyatı bir miktar daha sürmekle beraber deniz hakimiyeti sayesinde Süleyman paşa ordusunu Bolayır hattı müdafasına vakit zamanile nakletmek mümkün olmuştur. Aynı zamanda cephanes ve tevazim nöksanları deniz yollarından istifade edilerek ikmal edildi. İstanbuldan batum vapuru ile iki bin sandık Şinayder cephanesi ve 600 çadır gönderildi. Süleyman paşa Bolayır hattını müdafaa etmek için bir Marmara diğeri Saros körfezinde bulunmak üzere iki zirhli istadiyse de kendisinin Abdülâzizin baf'inde oynadığı rolden dolayı Abdülhamit tarafından şüpheli addedildiği cihetle bu talebi kabul edilmedi.

6 - Şubatta Edirne mukavelesi ile mütarekenamenin imzalandığı bildirildi. 13 - Şubatta üç, ertesi günü diğer üç İngiliz zirhlisi Gelibolu önüne geldi [1]. Bunlardan iki tanesi müdafaaaya işgürah etmek üzere orada kaldı. 4 tanesi İstanbula hareket etti. Fakat 15 - Şubatta Millet Meclisi dağıtılmış. Süleyman paşanın tevkifi için Geliboluya yavaşlar gönderilmişti. Süleyman paşa, bu emri aldıkları sonra İngiliz zirhlisine gütörek amirela kadar ziyareti etti. Ve kendi hareketi hakkındaki müdafianamelerini vesika ve muhaberelelerini ihtiva eden evrakı bir sandık içinde olarak İngiliz komandanına emaneten tevdi etti. Sonra karaya çıktı mevkufen Çanakkalaya gitti [2].

[1] Vize amiral Hornby'ın komandasında bulunan İngiliz filosunun teşkilatı şu mizdaydı :

Savaş filosu	İskele filosu
Habi	Research
Rupert	Swiftsure
Temeraire	Holspur
Sultan (Kum. Gemisi)	Agincourt (Kum. Gemisi)

Birkaç gün sonra da amiral gemisi olarak Alexander zirhlisi ile Salamis yarı geldi. Bunlar ayrıca Gelibolu önüne de Marmarada faaliyetleri esnasında torpido hücumu ve projeksiyon müdafaa, hedefi tevviz manevra ve tatimleri yaptılar. (3030 No. in Illustrated London News).

[2] Süleyman paşa ordusunun Karaağaçtan nakli hakkındaki vesikalar İstanbul sonuna teyid edilmiştir. İngiliz amirali 25 İncekâimunda Bogazdan

Karadağ sahillerinin ablukası:

Harbin ilanı sırasında Karadağda bereket işi eden Süleyman paşa ordusunun (Bar) iskelesinden Günülerle Dedeağacına nakledildiğini evvelce yazmıştık. Bunun üzerine dağlılar fırsat bulurak toplandılar ve tecrübe geçerek Bar limanını ele geçirdiler ve İskodrayı salafide hazırladılar. Dağlıların dikkatini İskodra üzerinden ayırmamak için Bar limanını ve Karadağ sahillerinin abluka ve bombardıman etmek üzere (Orhaniye) ve (Aziziye) zırhlıları ile Lübnan korveti memur oldu. Sonra Orhaniye geri alındı. Diğer iki gemi harben bitirmeye kadar bu sahillerde kaldı. Karadağlıların deniz yolundan istifade ederek cephane ve levazım cihazları men olundu. Aynı zamanda gününleri Bar limanına tahliat atmaları dağlıların İskodrayı hücumlarına meydan bırakmadı.

Akdeniz filosu hakkında mülahaz:

Akdeniz filosu bu mühim nakliye ve abluka işlerinden başka Avrupa ile olan ticaretimizi muhafaza ettiği gibi Avrupa tezgahlarına sipariş edilmiş olan cephane vesair levazımın naklini de temin etti. Denedebilir ki Akdeniz ticaret ve nakliyatımız harbin zulumundan hemmən hiç bir suretle müteessir olmadı. Ruslarla gayet sıkı bir surette münasebetli olan yunanlılar Akdeniz hakimiyetinin elimizde olmasından dolayı harba iştirak etmek teşebbüsünde bulunmadılar.

Donanımızın kırsadı olmasından ve tüzümü gövüldüğü halde Akdeniz filomuzu takviye etmek için Karadeniz filosundan istifade imkanına malik olduğumuzdan dolayı ruslar evvelki seferlerde olduğu gibi Ballık filosuna Akdeniz bınanlarına göndermek veya Akdenizdeki yunanlıları kullanarak nakliyatımıza darba vurmak için korsan filoları teşkil etmek gibi teşebbüslerde bulunmadılar.

İçeri girmek için emir alıncı ve Çanakkaleye kadar gireniz den hüküme. Unden aldığı diğer bir emir ile geri çekilmişti. Sonra Rusların (Geri hareketi) üzerine Boğazdan içeri girmişti. Bu halatın (93 barı) ve Balıcaofis boğazının kışkırtma dışı vusak) adı yarıya beklenir. (Memnuniyet) bahriye. Ali Rıza Seyfi).

İhtiyat Filosu:

Akdeniz ve Karadeniz Filolarından başka İstanbulda bir ihtiyat filosu vardı. harbin başlangıcında

Fethiye kalyonu

İzzettin vapuru

Kandiye »

Hanya »

Medarı zafer

Asarınusret

olmak üzere altı kıtadan müteşekkül olan bu filo Başıktaş önünde demirli idi. Bu filoya mensup olan beş kıta vapurun içindeki İngiliz Kaval topları çıkarılarak harp esnasında Avrupalardan getirilmiş olan Krup topları konuldu. Donanımızın ekseri gemilerindeki Kaval İngiliz topları Krup topları ile değiştirilmeye başlandı. Yeni toplarla teçhiz edilen gemiler Prens adaları önünde top tecrübeleri yaparak mensup oldukları filolara ilhak etiler. İhtiyat Filoya mensup olan gemilerin vazifelerinden biri de Karadeniz boğazı ağzında karakol ederek nakliye gemilerimizi Rus kruvazörlerinin hücumlarından muhafaza etmektir. Harbin bütün devatı müddatınca rus kruvazörlerinin yalnız Mersin vapurumuzu takip ettiklerini evvelce yazmıştık. (İhtiyat Filosuna ait vesikalar eserin sonuna ilave edilmiştir).

Umumi mütalea

Ruslarla zühür edecek her hangibir harpte deniz hakimiyetinin çok büyük ehemmiyeti vardı. Hele Karadeniz hakimiyeti gerek türkler ve gerekse ruslar için hayati bir ehemmiyeti haizdi. Hhususla şarki anadoludaki ordularımızın kara muvazalatının az ve uzun oluşu; kış mevsimlerinde gerek harekat ve gerek ikmal itibarıyla hemen hemen muvazalatın bozulmuş türk ordusunun deniz yolundan daha kısa ve daha çabuk istifadesini zaruri kılıyordu.

Çarlık rusyası İmparator Petro zamanındanberi geçen iki asır zarfında yapılan 10 Büyük seferde türk hakimiyeti altında bulunan Kırım, Besarabya, Kafkasyayı ele geçirerek Karadenizin şimal ve şark sahillerine sahip olduğu gibi Karadenize

hakim olmak siyasetinden bir an bile vaz geçmemiştir. Kafkas-
yaya, Tuna ağzlarına, Boğazlara hakimiyeti ve bunun
neticesinde Balkan, İran ve orta Asyada serbes hareket etme-
sini temin ederek yegâne şartın karadeniz hakimiyetine istinat
edeceğini düşünen ruslar, bu denizde kuvvetli bir donanmaya
sahip olmak siyasetini ihmal edemezlerdi.

Ancak Karadeniz rus donanmasının ve Karadenizdeki Sivas-
topol Solumu, Kerc, vesaire mühim harp limanlarını 1853, 56
harbünde türkiye ve müttefikleri tarafından zapt ve tahribi ve
Paris muahedesi ile Karadenizde donanma tesisinden mahrum
olmasından dolayıdır ki bu harp esnasında Karadeniz rus filosu
bir kere kruvazir B-10 torpido bot ve iki yuvartak zuhlidan
mütesekkildi.

Aptulazir zamanında yapılan en doğru bir hareket varsa
o da gerek orilman ve gerekse donanmanın takviye edilmesi-
dir. Fakat bu işler Hükümetin varidatı ile yapılacak yerde
avrupa sermaye ve emeklerinden ağır faaliyetlerle yapıp bu istik-
razların bir kısmı Silâhlanmada ve büyük bir kısmı sarayın
israflarına tahsis edilmiştir. Bu yüzden önce milletimizin hâlâ
ödemekle tüketeemediği bu borçlar dünyayı umumiyeye idaresi
adile hükümet içinde diğer bir hükümetin kurulmasına sebep
olmuş, ancak Hükümeti cumhuriyetimizin gösterdiği uyaklık
ve melanet sayesinde olduğu bu idare yakını ve borçların muay-
yen taksitlerle ödenmesi mümkün olmuşdur.

Donanmamız 1877/78 harbünde gerek Tuna gerekse kara ve
Akdeniz cephelerinde büyük bir faaliyet göstererek kendisinden
beklenebilecek bütün vazifeleri yapmıştır. Eğer Tuna nehri-
den düşmanın geçmesini manedememiş ise bunun kabahati
türk bahriye zabıt ve komandanlarının değil bu filonun kud-
reti haricinde olmasındandır. Tuna filobillası gibi bir filonun
yalnız bazma rusların Tuncadan geçmesine mâni olması müm-
kûn değildir. Başkumandanlık tarafından mütevellî mevkilere
dağıtılmış olan bu filo, aldığı emir muvabice rus mayın tarla-
larına ve rus hatıryahalarına cesurane bir surette hücum ederek
harap olmuş ve az bir zamanda faaliyet sahâsından çekilmişse
bunun mes'uliyeti bu filodan istifade etmesini idemeyen ku-
manda heyetindedir.

Rus bahrîyelerinin fikri

Rus bahrîyeleri tarafından yazılmış (Rus karadeniz filosu tarihi) adlı eserde deniliyor ki :

19 — Şubat'ta (rumî) Ayastafanos muahedesi yapıldı fakat Rusyanın kuvvetli bir filosu olmadığından bu muahade rusler için hiç bir faide temin etmedi. İstanbulun kapılarına kadar ilerlemiş olan ordumuzu ve İstanbulun elimize geçeceğini gören ve bizim kuvvetlendiğimizi istemeyen ingilizler ve avusturyalılar Türklerle yardım ettile.

Bir İngiliz filosu Çanakkaleyi geçerek Marmaraya girdi. Rusya hükümeti Karadeniz sahillerini muhafaza edecek bir filoya sahip olmadığından İstanbul kapılarından ve Bosfordan geri çekilmeye mecbur oldu. kuvvetli filomuz olmadığından İstanbulu zaptı hiç düşünülmezdi. Bu yüzden rusların istifadesi yalnız Batum ve civarında küçük bir kısım arazi ile harp tazminatından ibaret kaldı. Sırbistana ve Bulgaristana istiklal verildi.

Türk filosunun zayıflığı

Tuna filosunun bu harpleki zayıflığı şudur :

- Lütücelil monitörü - Düşman bataryaları tarafından
- Seyfi gambotu - Rus torpido hücumu ile

- Potgoriçe } Rus bataryaları ile muharebe ve batı rica'le-
- Böğürten } rino kesilmesi üzerine kendi mürettebatı tara-
findan batırılmıştır.

Karadeniz filosunun zayıflığı şudur :

- Salma (Sünne) gambotu - Mayna çarparak
- İtilbah gambotu - batum limanında torpido hücumu ile
- Mersin nakliye vapuru - Rus kruvazörleri tarafından mü-
sadare.

1877 Nisanından 1878 Şubat nihayetine kadar devam eden takriben 11 ay zarfında donanmamızın ve nakliye filomuzun zayıflığı yedi tekneye müvafık kalmıştır ki harp ve ticaret filolarımızın 133 gemiden mürekkep olduğuna göre % 4 demektir. Bu gemilerin hec tanesi Tuna nehrinde zayi olduğu düşünülürse diğer cepbelerimizdeki zayıflığımız yalnız Mersin ve İtilbah vapurlarından ibaretting Türk donanmasının bu kadar cüz'î zayıflık

mukabilinde yaptığı hizmetlerini düşünürsek onun vazifesini hakkile yaptığını şüphemiz kalmaz.

Eğer Aptülhamid'in yerinde millet ve vatandaşı düşünen bir hükümet reisi olsaydı Edirne mütarekesi ile bile kaydıgari ruslara teslim olacağı yerde daha müessit bir mütareke istihza line çalışır ve buna muvaffak oluncuya kadar Çatalca ve Gelibolu hatlarını müdafiaz ederdi. Bu hususta Balkan harbinde olduğu gibi dayanmaya da mühim vazifeler düşerdi. Fakat o değil bu hatları müdafiaz etmek, Süleyman paşanın haklı tekliflerini reddederak adeta kale bile mesûlûhiyeti ucurtmasına sürüklendi. Millet meclisini dağıtmak karinesi beşinci Muradı mevkufl bulundurarak müstebit bir hükümdar olmaktan başka bir şey düşünmedi.

Edirne mütarekesi ve mûsaleha

Edirne mütareke ve mûsaleha mukaddemesi :

— Bu maddelerden müteşekkil olan bu mukavelenamenin hûkûsası şudur :

1 — Mükâlematı sulhiyenin cereyanı müddetince ve hûnların husul ve husulı neticesine veyahut inkıbatına kadar ahkâmı cari olmak üzere bir taraftan Rusya ve Sırbistan ve Romanya kuvvei askeriyesiyle diğer taraftan devleti aliyanın kuvvei askeriyesi beyhinde bir mütareke aktoluomuştur. Mütareke mükâfati olduğu takdirde muhasaratı tekrar bed olumumuzdan evvel tarafeyni muharebeyinden her biri, muhasaratı hangi gün ve hangi saatte başlayabileceğini tayin ile beraber mütarekenin beshini üç gün evvelinden bildirmeye mecburdur. İşbu üç gün müddet, tarafeyinden birinin amirinden aldığı emri bulunduğzı mahalde diğer tarafa tebliğ edeceği zamandan bededer.

Rusya devleti harekâtı askeriyenin terkûnı ve devleti aliye beyhinde kâriarıştıran mütarekenin şeraitine muvafakat eylemesini Karadağ'a teklif edecektir. Devleti aliye dahi Karadağ aleyhine icrayı harekâtı farig olacaktır.

2 — Mütarekenin imzalandığı günden itibaren hûkûmı cari olacaktır. Tayin edilen hadî fasil vakti mezkûrden sonra tecavüz edenler aldıkları günahını red ile geri çekileceklerdir.

3 — Esas mûsalehada tahliyesi megrut olan Vidin, Rusçuk ve Silistre kalelerinden maada Belgradık, Hezargrat ve Hacı Oğlu pazarcığı Türk askeri tarafından terk edilecektir. Bir taraftan Rusya, Sırbistan ve Romanya askerile diğer taraftan askeri osmaniye arasında hattı fasil berveğli atı tayin olummuştur : Bu hattı fasil Balçıktan başlayarak Hacı Oğlu pazarcığı - Hezargrat - Eski Cuma - Osman pazarı - Kazan istikametinde olacak ve bunun cıubunda bîaraf montaka Terkos gölüne kadar gidecektir. Ruslar Borgaz ve Mıdye iskelelerinden erzak colb-

edileceklerdir. İstanbul civetinde Küçük çekmece - Karadeniz arası hattı fasıl olup buralarda Türkler yeniden tahkimat yap-
mayacaklardır. Geliboluda Şarkoytan Denizaşması ve Mecriye
kavlar uzanacaktır.

4 - İşbu mukavemname imzası estahsenle hattı fasılın her
ricindeki askerler üç gün zarfında geri alacaklardır.

5 - Türk askerleri uğruşu maddede gösterilen mülklerini
terk ederek sınırları, mülklerini ve eşyaları ve kabili paki
edevat ile çekileceklerdir.

6 - Asakiri şahane ve selâmeti harbe - bızlar manı ola-
mazsa - üç gün zarfında Sünneti terk edileceklerdir. Diğer
tarafın rüye idareci askeriyesi Tınadaki her türlü mülkleri
izale ederek gırdelerin fakko bezeretini mülküne etmek üzere
Tınadaki sınırlı siferine mülküne evliyeceklerdir.

7 - Husya ve müttufikleri ıgallindeki arızada kalma olan
türk memurları vazifelerine devam ile bızlar rıs üroeray
askeriyesinin emirlerini ita edeceklerdir.

8 - Rusların demir yollarından istifadelerine dair.

9 - Babakı Karadeniz limanlarındaki blokadya, müttäre-
kenin deranın mülkünece terk edilecek ve gemilerin serbestçe
bu limanlara girmesine mühelet etmiceceklerdir.

10 - Hasla ve mecrubların tesvise attır. Müttäreke
31 II. Kânun ekremi saat 7 den itibaren bızlar

Bu müttäreke şartları tedik ediliği zaman 6 ve 9 uncu
maddelerin demize teslik otığını görürüz. Rusların ablıkadan
çok müttäreke olduklarını ve ordularının müttäreke için
için bu maddeleri müttäreke şartları arasına koyduklarını
anlarız [1].

Ayastafanos mütahedesi.

1853 harbi estahsendeki müttäfiklerimizden Fransa, 1870
seferinden sonra şark işleri ile uğraşacak vasıyetine değindi. İngil-
tere hükümeti ise yalnız başına Türkleri müttärekeye cesaret
edemiyordu.

Aynı zamanda ikidar mevkünde bulunan müttärekekarlar
Türkiyeyi iltizam etmelerine karşı Lord Gladston riyasetindeki

[1] Müttäreke mukavemnamesinde bir sureti mütahedesinle 6 uncu
maddede 1853 imzı tahkikinde mütahedesinle.

liberallar Türkiye aleyhinde bulunuyorlardı. Fakat türk ordusunun mağlûbiyeti rusların İstanbul ve Gelibolu istikametlerinde ilerleyerek İngilizlerin en zıvada ehemmiyet verdikleri boğazları tehdit etmesi üzerine İngiliz hükûmeti faaliyete geçti. Edirne mukavelesi ile rusların takip ettikleri hedef bütün bütün meydana çıktığından 8 şubatta avam kamarası şarkteki hareket için hükûmetin teklif ettiği 6 milyon liralık tahsisatı kabul etti. Bozca adaya gelmiş olan İngiliz filosunun Marmaraya girmesi için emir verildi. İngiliz amirali Horonby Gelibolu önünde iki zırhlı kruaziyerden sonra 13 şubat 1878 de İstanbula gelerek Büyükaada önünde demirledi. Bunun üzerine ruslar, İstanbulu işgal etmemek hakkında verdikleri vadı hükümüne kalmadığını fakat İngilizlerin İstanbul önüne gelmedikçe kendilerinin işgale teşebbüs etmeyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine telâşa düşen Abdülhamit, İngiliz kiralıçasına telgrafla müvacehat etti. İngiliz filosu İstanbul ve Geliboluyu müdafaaдан vazgeçerek Gamlık körfezine çekildi. Bu esnada Rus baskınlarından, yanında muvazzahsınmaz olduğu halde bitaraf muntakayı çigüedi. Abdülhamit, Çatalca'daki askerlerine müdafaa etmemelerini emretti. Bu suretle ruslar Ayastafanos (23 - Şubat - 1878) geldiler.

Rus muvazzahsaları İznatyef ve Nelidof ile muvazzahsalarımızdan Hariciye nazırı Saffet paşa ve Sadullah Bey tarafından 3 - Mart - 1878 de 29 maddeden müteşekkıl olan Ayastafanos muahedesi imzalandı. Bu muahedenin 1, 2, 3 üncü maddelerile Karadağ ve Sırbistanın istiklalleri tasdik ve tazminat taahhüt etmek üzere arazi terkı

Dördüncü madde ile Romanyanın istiklali tasdik ve tazminat taahhütüne hakkı olduğu.

Altıncı madde ile Bulgaristan hükûmetinin muhtariyat ile vergi verir bir emsaret olacağı ve hükûmeti memurlarile asakiri milliyesinin hristiyanlardan olacağı kaydile hududunu gösteren bir harita bulunuyordu. Bu harita mucibince Bulgaristanın üç bin mil murabbat mesala ve 5 milyon nüfusu olacaktı. Manastır, Salanik vilayetleri de dahil olduğu halde Karadenizden Ege denizine kadar uzanacaktı.

8 — Bulgaristanda türk askerinin bulunmayacağı, eski kalelerin hüdudileceğine dairdi. Bulgaristanda iki sene müddetle rus askeri kalıracaktı.

9 — Büyük Bulgaristanın teşekkülü dolayısıyla Türkiyenin Rumelideki arazisi iki kısma ayrılacağından vilâyetler arasında asker ve mühlumatın nakliyetine dair.

12 — Tuna nehriinde ve sahilinde bundan sonra ne sefaini harbiye ve ne de kalelerimiz bulunmayacağına dair.

13 — Harp esnasında Tuna nehriinde seyri seferin men'inden dolayı zarar ve ziyana uğrayanlara verilmeğe üzere 500 bin frank ilanı.

14 — Bosna ve Herseğin muhtariyeti hakkında.

16 — Ermenilerin sakin olduğu vilâyetlerde ıslâhat hakkında.

19 — Tazminatı harbiye olarak 900 milyon ruble ve Kazan'da rus ticaretinin sekneye uğramasından dolayı 400 milyon ruble, Kafkasya harakâtından dolayı 100 milyon ruble vesaire olarak 245,207,300 lira hasas talep ediyor ve devletin müzavikâi mahiyetini nazarı ilibare alıp bu tazminatın bir milyar 100 milyon rublesine mukabil balkan yarımadasında Dobrica, Anadolu'da Erdekhan, Kars, Batum ve Beyazıt ile civarını alıyordu. Gari kalan 300 milyon ruble yıllık takaslarla bağlanacaktı.

20 — Rusyaya terkedilen arazinin ahali 3 sene zarfında arzu ederse ikamet veya hicret edebileceklerdir.

25 — Rus işgal kuvvetleri Balkan yarımadasında işgal ettikleri yerlerde sulhün kat'ının müzasından 3 ay, Anadolu'da ise 6 ay sonra tamamen boşaltılacağı olucaktıdır.

Berlin muahedesi :

Ayusturya ile İngiltere hükümetleri Ayastafonos muahedesi ni tanımadılar. Rusya ile ayusturya arasında cereyan eden siyasi müzakerat neticesiz kaldı. İngilizler, Paris muahedesine istinad ederek ayastafonos muahedesinin Avrupa devletleri muvabihlerinden tezekkül edecek bir kongrada tetkikını istediler. Gerek ingiliz ve gerekse ayusturya hükümetleri askeri kuvvetlerini hazırlamak için Millet meclislerinden tahsisat aldılar. İngiliz hariciye nazarı lord Saliz bery, devletlerin elejlerine yolladığı (3 - Nisan - 1878) tarihli bir tahırratta Ayastafonos

muhabesini reddederek umumî bir kongre aktünü teklif etti. Aynı zamanda askerî hazırlığa başladı. 13 Mayısta ingiliz kraliçesi I. inci kolordunun resmî geçidinde bulundu. Nihayet iki taraf birbirine yaklaştı. 30 Mayısta rusya ile ingillere arasında bazı ibtirazî kayıtlarla Ayastafonos muahedesi imzalandı. Diğer taraftan 4 - Haziran - 1878 de imzalanan bir muahede ile Kıbrıs adasının idareği ingilizlere bırakıldı. Buna mukabil ruslar, Anadolu'ya istislahatını genişletmek olurlarsa ingilizler silâh kuvveti ile türkiyeye yardım edeceklerdi.

13 Haziranda Berlinda prens Bismark taraftan açılmış olan Berlin kongresi, 13 temmuza kadar devam ederek 20 açılma yapı. Ve Ayastafonos muahedesini mühim taddilatla nıstadi. Küçük bir bulgaristan emareti teşkil edildi. Bosna ve Hersek avusturya işgaline geçti. Rusyaya, Rumanyaya, Yunanıstana, Sırbistana ve Karadağ arazi terk edildi ve her hükümetlerin istiklalleri kabul olundu. Terk edilmiş arazının mesaha ve nüfusu aşağıda gösterilmiştir.

	Kilometre murab.	Nüfus
Bulgaristan beyliği	69.000	2.700.000
Dobruca (Rumanyaya)	14.400	170.000
Sırbistana	7.200	280.000
Bosna ve Hersek (Avusturyaya)	58.700	1.100.000
Karadağ	4.700	50.000
Yunanıstana (Tesalya)	12.000	300.000
	166.000	4.600.000
Ruslara (Batumi, Kars ve Erzurum)	36.000	700.000
İrana (Kotor arazi)	150	5.000
İngilizlere (Kıbrıs adası)	10.300	150.000

Bu suretle 210.000 kilometre murabba arazi ve 5 milyon 455 bin nüfus kaybetmiş oluyoruz.



İsmail Afendil Vardin paşa

Tercüme emini Mehmed Nigati komutanı oldu. Olay ^{H. 1213}_{M. 1813} yılında bahriye mektebini bitirmişten sonra uzun yıllar Türk donanmasında çalışarak rütbesi zihşevkiye ve ^{H. 1213}_{M. 1813} yılında (Ferg) Denizli vapuru komutanlığı olan Kıyam isminde yitiren ikinci sonra (Cayirah) Bireği ve ^{H. 1213}_{M. 1813} de binbaşı rütbesine Ferga pekeli vapuru komutanı olmuştur. O zaman selahit olan Abdülmecid komutanı tahsis edilen bu vapordaki komutanlığı esnasında tanıklık nöbetinde bulunmuş komutanı yaver olmuştur. Aşağı Mahmut paşanın Bahriye Nazırı olması ve birinci donanma esnasında elverişinde varlığı dolayısıyla komutan olmuştur. ^{H. 1213}_{M. 1813} de müsteşar rütbesine kapitanı sonra ikinci ve üçüncü donanma komutanı meclisi reisi olarak birinci donanma tahsis olmuş ve ^{H. 1213}_{M. 1813} de Tuna filosu komutanlığı namuslanmıştır. İkinci Tuna ve restitüsi sonra Karadeniz boğazında bulunan ilahiy filosu komutanı olmuştur ve hergiden sonra Bahriye Nazırı namuslanmıştır ve de vakitince ay sonra buife olarak sekizinci ve ^{H. 1213}_{M. 1813} de tefay isimli.



King Mowat vasa

Andolasta dervana, jathara jathara mawar va vasa Yomra Daga ile
berdika, rithi, Olomaga begkildade kuyok vamaer gomunglu.



Mirza Eyüp Arif Paşa

1828'de Bahriye mektebinden yukarak Ingiltere donanmasında tecrübe görmüş (1831) donanma kaptanı yusufi rütbesiyle Cayıforalı birgün İkinci komandan olmuş, Kısmi harbi esnasında Ferik Mustafa Paşa komandasındaki Şahabıahri, Miratıahri ve Faydullah firkatelerine Cayıforalı birgün ile Adriyatik sahillerinde buluşmuş sonra meşhür rütbesi yükselerek 1874'de zihiri donanma komandanı ve 1877 harbinde Tuna filosu komandanı olmuştur. 1890'da olmuştur.



Pajjari Paşa

Bu ünlü Paşa, İsmail Paşa'nın komutanı olan Tazvîr Paşa, Akşehir
savaşı olan müddet Belçirli mevkîde komandantlıktan istifa etmiştir.



Bayan Hüsnü Paşa (Beyazlıoğlu)

1866'da Bahriye mektebini tamamlıyarak ve ayrıca rütbesi
1877'de Bahriye mektebini tamamlıyarak ve ayrıca rütbesi
yükselerek 1877 harbinde Karadeniz 1. Flisi komutanlığını
yapmış. Harpten sonra 1878'de Mıngırık rütbesinde Bahriye nazir-
liğine atandı ve bir iki günlük kısa bir ayrılık müstesna
olarak öleneye kadar bu vazifede kalmıştır.



(Vahide) Vahide Paşa

1867 senesinde İngiltere hükümetine İstanbul elçiliği maddiyetine memur olan Karadenizli Seyrisatın isminin islahı komisyonunda bulunmuş ve bu komisyonunda bulunan Osman Paşa oğlu Ahmet Beyin yardımıyla tahsiye idaresini öğrenmiş, Robert Paşaya yarım için atanma hizmetine alınmış ve Bahriye okulunda Terciharp, Hukuku bahriye ve Tercihle mesullüğü ve sonra Gemilerin mesullüğü olarak bulunmuş ve mektep komiteinde Akdeniz, Karadeniz ve Batı Körfezi seyahatlerinde bulunmuş ve 1892 de liva ve 1886 da terakki intihabı verilmiştir.

Deniz harekâtı hakkında resmî vesikalar

Donanmanın harekâtı hakkında verilen esas listeler:

.... Mutazammın olan tezkereî uliyeleri mübaddası karını izâni acezânen olmuştur. Mukaddem ve muahhar tanzim ve takdim olunan plânda beyân olunduğu ve 4 / Nisan / 93 tarihinde babrâh ve tarâfı valâyı seraskerden şeref vârit eden tezkereye yazılan cevaplarda ityan kılınmış üzere Tuna'nın nehiren ve bahiren muhafaza ve müdâfaasında bulunacak donanmayı hümayunun kurveyi bahriye ile birlikte harekât etmek üzere cümlesi serdârı müşarûfîleyhin kumandaları altında bulunmuş serkârı müşarûfîleyhe ve bahriye kumandanlarına bildirilmiş ve Tuna kumandanı bulunan ferik Hüseyin paşanın muahheren şerifsûdör evsûnuh buyrulan iradei senivei cenabı padisâhî mantıko cehili üzerine Bahrisefâ kumandanlığında tayin mülâbesesiyle yerine tayin ve izâm olunan Arif paşanın dâhî (Sünne) ve (Tulca) ya muvasalatla bazı harekâta dair serdârı müşarûfîleyh ile muahhere etmekte olduğu aldan ve denincek serkârınayı hazretî şehriyariye ita kılınan telgraflar meyanında olan telgraftamesinden anlaşılmış ve Hobart paşanın yalnız Tuna'da bulunan sefânî harbiyenin teltîği alıvalı memuriyetinden ibaret bulunmuş ve bu halde donanmayı hümayunun lâzımı olacak mevakiye sevketmesinde bir mâni olmadığı dergâr olup bu bapta yazılan telgraftame ve evvibe suretleri teffen arz ve takdim kılınmış misillü Karadeniz Tuna ve Batumda bulunan sefânî harbiye ile Akdeniz tertibatını ve İstanbul muhafazasında bulunacak sefânî ve mevcut olan top ve cıpa-nın miktarı ile kumandanların esnasını mutazammın cetvel dâhî tekmî ve takdim olunmak üzere bulunmuş ve Karadeniz

donanmasının tertibatı dahi mezkûr cetvalde muharrer olarak harekâtı ise komandanı Hasan paşa doğrudan Batıma gidip Batımda bulunan fırka ile birleşip cümlesi birlikte rusya se-
vâhîlîni taftış ederek (Sünne) de bulunan donanmayı hüma-
yun ile dahi birleşip ve çünkü tahkikata göre rusya gemileri
kâffeten (Hoca bey) igerisinde ve (Nikolayıl) tersanesinde
bulunduklarından onları çıkarmamak ve (Hoca bey) korfezi
ağzını abluka altına almak ve ihtizasına göre sevâhilde bazı
noktaları tahrip etmek ve rusya sefainine tesadûf edölirse gark
ve zaptetmek hareketini icra ile Karadenizin Anadolu ve
Rumeli sahillerini rusyalının tıaallâtından men ederek Kara-
deniz ticaretini serbest ve temin etmekten ibaret ve Bahrişefi
filosu dahi komandanı Ferik Hüseyin paşaya verilen talimat
mucibince hemen gönderilmek üzere bulunduğuna muhatı ilmi
şîlari buyuruldukte emrû ferman hazreti menâlebülâmirindir.

17 / Nisan : 93

İmza : Rifat

Tuna nehri harekâtı hakkında vesikalar

1 — Bahriye nezareti celilesine

Sünne'de bulunan (Lâtüfşahi) in Süstrede bulundurulması
hakkında Serdarı Ekrem tarafından bu telgraf aldığım emir
üzerine mahalli mezkûru hareket atması süvarisine bildirildi-
ğinden bu telgraf ta gelmede ise de Tonanın İbrâiden yukarı
bazı malâhîlerin suları sefinenin suyunu kâfi olmayacağı cihetle
yukarı gönderilmesi mahzurdan sabın olmayacağı cihetle İbra-
iden Tulça sularına kadar karakol bulundurulması. Hobari paşa
tarafından Serdarı Ekrem hazretlerine bildirilmişdir. Olabıta
ferman.

9 - Nisan - 93

Komandanı bahriye

Tulça : Hüseyin

2 — Bahriye nezareti celilesine

Hobari paşa Serdarı Ekrem hazretleri ile mülâkat edip bu
gün Sünneye avdet etti. Arif paşanın bu akşam Sünneye vur-

sulû baharî aludâ (Varışa) ve (Podgorica) Vidiude (Sav-
katuma) ve (Bögürden) Rusenka (Akka) ve (Felhül-
Islam) Hirsovaduhî; (Hızber), (Seyfi) Boğaz köyünde olup
Sistraye gelmek üzeredir. (Iskandra) Çentküne kadar karaya
gelecektir. Moskofların Seret nehri ağzından Barbeyoz köprü-
süne kadar torpül vasıttığı İbraî Töccar nazırından vilâyete
bildirildi. (Lâifüccili) in Sistrede bulunması Serdarı Ekrem
tarafından emir bayraklağı Tulça komandantlığına tebliğ edil-
miş ise de kılavuzlar cinsareî edilemediğinden halâ Tulçadadır.
Takaat çâretine bakılıp gönderilmesi işar edilmiştir. Badema
vukuat arz olunur. Fartuv. 14 - Nisan - 93

Vekili komandan
Tayyar

3 - Bahriye nezaretî talihine

Rusya askerini Sünnenin Laz adasında vaki Vitkovaya ge-
zermiş ve orada bulunan ahali kaçırmışlar şayet Sünneyi zapt
emeli ile oraya sarkıntılık edecek olursa (Sdune) ganimetü ile
orada bulunan 100 neler askarı nazarıya bilittifak hükümeti
mahalliyeye ile dalâ hîştigare müdafisde bulunması emri ve ver-
miş olduğumu arz ederim. 14 - Nisan - 93

Arif

4 - Bahriye nezaretî talihine

Tulçaya müvasalat olundu. Serdarı Ekrem kazaatları ile
muhabere etmekle okuyunulan mügaribileyhien alınacak emir
üzere sarıfi tarakattın arz ederim. 15 - Nisan - 93

Arif

5 - Tulçada Hıbarî paşanın Bahriye nezaretine gelen fran-
sızca telgraflarının tercümesi:

« Salimeni buraya vasiî oldu. Rusya askeri Tulça ve Sünn-
neye takarrüp etmektedir. Nehrin Tulça ve Kalas beyinini Arif
paşanın müdafian etmesini Serdarı Ekreme taklif ettim. Tulçada
yalnız 400 asker olup top yoktur. Küçük top dubaları Serdarı
Ekrem'in emri mücibince Tema üzerinde güzel mevkilere konul-
muştur. Karadenizdeki domanımıyı gönlükten sonra sizile mü-
lâkat etmek üzere avdet edeceğim. » 16 - Nisan - 93

6 - Bahriye nezareti celilesine

Dersaadatın Tulgaya muvazalatından bir gün evvel (Ustûn celil) harveti karakal tıfıkla Tulgadan Pul başına kadar tayın olummuş ise de muahharan Sardar Ekrem pasadan alınan emir üzerine Huseyava tayın olumdu. Huseyava istikam alın oluo mahallî mevkîde üç adet dahi vefatı bahriye meydan bulundugunu arzıylarını Forman. 17 nisan - 93

Kumandanı Tuna
Arif

7 - Keza:

Sünuede Hobari pasadan aldığı telgraf üzerine İsmail çatalını yoklamak üzere (Hıfzırahman) ile 16 - Nisan - 93 ıncılı ile kıyam olunarak İsmail çatalına ve oradan Isakçaya ve Isakçadan Tomarohıya götürü. Rusya Kalasin üst tarafında Seret nehriine müceddet diğer köprü kurmuş ve simandüfer vasıtasile ufak vapurlardan 29 adetinden şiddetle 10 adet bağlarındaki birer top olduğu halde nakletmiş ve Tınadan müceuru nıstan kesmek için Seret nehri önünde Tuna nehrine torpiller vazettileri gibi Pirut nehri önünde dahi Tuna nehrine torpiller vazetlemiş idi. Gerek Pirutun ve gerek Kalasin geçirdiği askeri Tınanın yukarı tarafına sevkatmekte olduğu Kalasin gıkardmış olan İngilizlere ve Yunan ve Devleti aliye tebaalarının seline sandallarından yermiye Isakçadan Tomarohıya kadar tasaduf olumunlar ile Kalasin Isakçaya ücret etmiş olan olânların ifadesi vakıtlarından anlaşıldığından bu halde vakırları Tomarohı önüne kadar geldim ise de torpillerin verecek olduğu nazarettan bulundugunun seline ile askeri şahıseyi, muhafaza için geriye aydile meclatı aldım. Tomarohide bir çok Rusya askeri ile bir adet garha topı müşahede olummuş ise de nehrin önünde bulunduklarından hiç bir hareket istisniklerini ve emri alillerine intisalen cıvıla Sardar Ekremiden alınacak emir üzerine hareket olumacağını arzıylarını harman. 17 - Nisan - 93

Kumandanı Tuna
Arif

8 — Bahriye nezaretine yazılan terkoreni suveti :

Dahire kılâsını düşmanın tecavüzünden menetmek ve yirikarida kuracağı köprüleri tahrip etlemek donanmaya ait ikmû bu defa tarafı Sordani Ekramîden vaki olan ş'aridan ve Rusyanın Kafas önünde sayı müddeti 29 vapıran ve topus men'â nakliye ademî muvaffakiyetten anlaşıldığını göre ş'ı nusi ve tahrip vazifesi ile oluomamız ve bundan evvel Tuna kumandanı Sordani Ekramî mahiyetinde barışık edeceği beyan oluomuşken yine Sordani müşarûnleylem dükken gün vaki olan ş'arından Tuna kumandanı Hobart paşanın tertibatına öde olup, aynı terüp ve afkârı işğ nuzûl Sordani Ekramîde meşgul idği anlaşılmış ve Hobart paşanın Arif paşaya yalnız Tulga ve Kafas beyrûnî müdülazayı teklif ettiği dükken gün alınmı teitrafında muhafazat olup Rusyanın teitpilleri İbrail ve Kafas önüne vaziyetmesine mukabil muhafazanın Kafas ile Tulga arasında hazırlanması Hobart paşanın teklifinde pek te esahet olunmadığını göstermiş ve şimelive kadar Arif paşanın asil işğ varayan iki montar ile Tulga sahilinde kalması öde düşmanın tecavüzünü men ve tazyik edememekte lüzûm olmuş olduğundan bu maddeler hakkında olan muhtasatı âhiye idarelerinin ş'arı ve lüzû de Karadeniz ve Akdeniz ve Tuna donanmalarının teşkil ettiği sefain harbiyem ve istislahat muhafazasus kalan gemilerin olus ve adedi ve kumandanların isimleri ve her safında mevcut top-ların nakadar alını barot ve güllaheri bulunduğu malûmu âli bulunmak üzere bir cevvelim sefain gönderilmesi ve Karadeniz donanmasının tertibat ve harekâtından malûmat olmadığundan bu lapta olan malûmatın dahi bildirilmesi şeref taallûk buyu-rulan iradei seniyei huzretî padişahî iktizayı alisinden olmakla olbapta emrû şerifin hükrûti menlehtulemizdir.

15 - Nisan - 93

9 — Tersane müşiriyeti cedilesine

Zarılı (Sumeralire) İbrail karışında Potlasi vartı mahalde olduğuna arzaderim ferman.

20 - Nisan - 93

Kaymakamı Maçın
Hüsnî

10 - Bahriye nezareti celilesine

Ümki çarşamba günü Hırsoyadan hareketle (Semendire), (Fethülislam) Maçin Potbaşına ve (Seyfi) dahi Maçin önünde yatırılmış idi. Bugün saat üçbuçukta Rusyalıların İbrailde tutmuş olduğu mücahidat istikamatinde mevkî Potbaşını gülleye tutarak gemilerden ve arada bulunan iki büyük askeri piyade taraflarından bessen mukabeleye bilimsel muhabaretle 30 kadar gülla (Semendire) ve isabetle güverte kamarcaları ile bacaları ve daivunbuz feneri ile kule üzerinde olan topun arabasını ve (Fethülislam) a dahi haylice gülla gelerek güverte kamarcaları ile kule derunünde kaporta ağzı ve demir kemere, mütbak ve kâderulhaneleri, fihka, baca, vesâireleri çikse eylemiş ve Potbaşında olan iki boluk piyade askeri barınmadıkları cihetle çekildiği müsillâ gemiler dahi Potbaşı ile İbrail arasında olan fınayı kaybetmeyecek derece biraz iç tarafa çekilerek demirlemiş ve şu halde Potbaşında olan kömür, abonye vesaire Rusyanın güllesi altında kalmış, İbrail mevkî itilafiyesi cihetile toprak tahyalarını bizim taraftan atılan top taneleri tesirsiz görülmüştür. Bulundığımız noktadan geceleri İbrail ile Potbaşı tınası görülemez. Sayet gece kâtille Potbaşına ve gerek İbrail karşısında olan adaya asker döker mülahazasile Maçini muhafaza eylemek üzere icafında oraya kadar geri gideceği ve şimdi Rusyanın yine ateşe başlamış olduğundan, heri taraftan dahi bir saat kadar dört boluk piyade ve üç kıta gemilerle mukabele edilmek ateş kesilmiştir. Bu gece iki boluk piyade askeri ile Potbaşından biraz kömür alınmak murat ediliyorsa da alınabilir ise güzel olmadığı halde gemilerde kömürsüzlük tehlikesi azam olacağı ve kayıyet Hırsoyada kumandan Arif paşaya dahi bildirildiği arz olunur elbette.

21 - Nisan - 93

Bahriye binbaşı

Süleyman Zeki

11 — Bahriye nezareti celilesine

Hırsoydan 4 saat uzaklığında Kiliçe karyesi nezdinde İbrail Tunası ağzı ile yolarınca istikameleri ve bazı mahallerinde ve-

zalıman torpüllerden hafif ricatleri mestul olan (Fethülslâm) ve (Kılınçlı) vapurlarının geçirilmesi emrinde Çendkünden beri marvi olan torpül mahalleri gündüz ve geceleri on kit'a kazak kayıkları ile ve Hırsova kaymakamı Melimet Fethî efendinin ikdam ve himmeti ile taharri olunarak torpül tahfikatından tetmin olunmuş olduğu halde işbu şehri hâli rımnın 26 nci perşembe günü bizzat mezkûr (Fethülslâm) ve (Kılınçlı) vapurları ile karıye mezkûreden hareketle Hırsova rihetinden dahi kumandan Süleyman bey ve Hırsova naiibi Hasan Hayrullah efendi ile (Arkadı) ve (Semendire) ve (Akka) garibotı ile karış çıkarak Dilâver paşa tarafından 15 s'm lik toplar konulduğu rivayet olunan Yalamınca vasat istikâmlar hüsnâna gelinir gelinmez şiddetli top ve tüfek ateşine başlanılması ile (Fethülslâm) ve (Kılınçlı) dan ve gerek Hırsova'dan çıkan sefâni mezkûreden hemen mukabele bilâsıl icra olunarak üç çevrek kadar şiddetli muharebe edilerek istimdâh ruhâniyeti peygamber ve talih ferbânde matalih hazreti şahi-riyari ile mezkûr Hırsova'ya marûzîkû beş kit'a gemi ile arınır ve salûnen muvasalat olunmuş ve esnayı muharebede (Kılınçlı) vapurunu, Tulumu su hatuna ve bir de kamerasile bacasma ve (Fethülslâm) ın dahi üç dört mahalline düşmanın kumbara tanesi isabet etmiş ise de lebulhamt beç bir kimsenin boynu bile kanamamıştır. Mezkûr (Kılınçlı) vapurunun üç kamerasına girmiş olan 8 fonthuk kumbara patlamamış olduğu halde mezkûr kamara derunünde kalmıştır. Şu halde gemilerin bulundurulacağı noktalar başkaca bildirileceği arz olunur.

26 - Mayıs - 93

Kumandanı bahriye

Arif

12 - Bahriye nezareti celîlesine

İşbu çarşamba günü Rusçengün iki saat aşağısında bulunan Mekan oğlu adasında bulunan Yerkay boğazından düşman askerinin kayıklara ekiben bizim tarafa ve bir takım sefinemin üzerine gelmekte oldukları tedelmüşahade top ve tüfekle ricat edildiği ve kırbuçuk saat müddet eden muharebede düşman tarafından atılan top ve tüfek tahlefinin bazıları sefineye isabet

etmiş ise de hamdolsun bir gıda ziyat vak'olunmadığı ve kayıklarla bir kaç taneşi gark olup düşman tarafından telef'at vak'olunduğu her nekadar karamlıkta görülmeyi ise de işitilen feryadı figandan anlaşıldığı ve saal beşte yine beyran düşman rûfek ateşine başladığı halde hümmakabele mensûb olduğu zırhlı (Hızır) süvarisinin telgraf ve tahricatı üzerine arz olunur.

1 - Hızır - 93

Tuna komandanı vekili
Tayyar

13 - Balıyca nazareti cihâline

Rusların 4 saat yukarıda Dikilitaş taraflarında düşmanın tesvîyatı tesvîyatıyla beraber Leylak adasında bulunan (Hayrettin) vapuruna ve Rusluk ve Martı pırgâhlarında olan zırhlı (Hızır) ve (İskender) ve (Seyyare) ve (Nis) vapurları mensûb mezkûre yığılmış. Düşmanın 20 kadar kayık ve sekiz adet stambotu olup kayıklar ile asker sevk etmek ve stambotlarla sünen bulmayuca tarrîf etmek zikrında olduğuna dergâh olmakla hem tesvîyatını rapor ve hem de mepit'adan kemahilerine muhafaza ile (Hızır), (İskender) ve (Hayrettin) den düşmanın istihkâmına bir hayli top atılmakta iken (Hayrettin) takarrüp edip bir kâf'a torpa bırakmış olan stambotun tarrîfisi tesir etmeyip vapurdan üzerine hayli kuresun endamı alınmış ve bir hayli vakit hareketini kalınmış olduğundan bir sekizli olduğu anlaşılmıştır. Hayrettin sahilleri üzerine tekrar varınca kadar her takrip olgünlük arasına girme olduğuna sıyarisi tarafından ve bu göre saat ikide Rusluk pırgâhında lengorembaz olan (İskender) vapuru üzerine üç kâf'a sirtimbat hücum etmiş ise de vapuru mezkûrdan görürerek kuresun ve top atılarak defedilmiş ve balıyca kırsalında bulunan askeri mevzuda da Tuna sahiline varıp mezkûr stambotların tekrar hücumuna mukavvemat muhayya bulupstak mezkûr vapur Lami nebrî aşersine stambot belvîo aşına hafat görülmüş olduğuna arz olunur.

9 - Hızır - 93

Komandanı vekili
Tayyar

14 — Bahriye nezareti celilesine :

Bu gün saat dördte kalafattan düşman (Varma) vapuru hümayunumuz üzerine 18 kumkora atmuş ise de bir zarar yok. Kua gelmediği sıvazından aldığın telgraf üzerine bildirildiği 15 - Haziran - 93 tarihli komodor Ahmet beyden aldığın telgraf üzerine arzı keffiyet olmuştur. İsmail.

17 - Haziran - 93

Ferik : Arif

15 - Bahriye nezareti celilesine :

Batıhar bulunduğum Şimbottarı her iki gün zarfında Varma da her tarafta Vagonlara var ve Şumaya azimet edilerek Sıraları Ekiyim İzzatlarla tahdimükkat. 15 - Haziran - 93 tarihinde Rusevçe mevazılat altında. Rusevçe 4 cümledenberi Rusya tarafından topa bulundurma olduğundan tersane ve fabrika harap olmuş ve mevcut asker harici şekilde çadırda ikamet edilmiş. Zevceye lacayuz eden düşman askarının meyli mururu için avvelce Nigboluda bulunan zırhlı (İskodra) ve (Boğörtlen) Husuklana dahil (Hızlar) ve (Şehzade bahri) sevk edilmiş ise de ordular ile muhabere muddati olduğundan barış ve bahren haber alınmıyor. Mevkur şimbottaların Tunda esiklamanı zamanı geçmiş ve Tundanın her tarafına düşman tarafından 22 cümledenberik topar verleştirilmiş olduğundan Husuk cihetinde hiç bir nokta toplan salını alınmış cihette Tundaya indirilip makine ve kaza var'ı çaresiz olduğundan gıvıvıdılar. Husuk itasayından iki mevkif yakarında tekkif edilmemiş. Zığtovi cihetinde bulunan sefano de mevaki sairede bulunan sefandan alınacak malumat peyderpey arz olunur. İsmail.

16 - Haziran - 93

Tuna komandanı

Abdül Vesim

16 Bahriye nezareti celilesine :

15 - Haziran - 93 tarihinde leyfok altında (Şehzade bahri) vapuru hümayunumu herakaya bent ve ragtederek kıyama edilmiş ve dikili tes peşgalından mururumuz estasında düşmanın karşı taraflarda bulunan islikamından üzerimize 35 adet top

edilmi Adip binasının bir adedi sefinaya isahet ederek mekine
hacı istikametinde güverte kazanı üzerine düşerek mezkûr
güvertesi hâkimle kazanın sathına cûzî tesir ile yollanmış
olması binanın hâkimle ziyat vaki bulmakmış müfrit edim
ve feridasi gıvâz ile mekine saat 12 de Zığoriden bir saat
asğısında Vardim zıvı kariye boğazınan müfrit olınarak
kariye mekineye müfritde olınan asker genâllı asakiri
Osmanlıya müfritde bizim tarafı yavaşlıkta olan yerde düşman
tarafından 4 adet stimbol sefinemiz üzerine hücum edip ve
desturda müfritde olınan asker dahi düşman askeri olduğu
tefrik olınduktan mezkûr stimbolhara müfritde etmekte iken
bizim tarafı düşmanın inşa ettiği birlikândan ve üzerlerinde
bulunan sıvârî sayyar toplarla üzerimize atış ederek ve kariye
derininde tahminen bir ordu kış olınan asker dahi sahile
gerekte üzerimize tabur atışı etmelerde hem stimbolhara ve
hem de inşaıda bulunan istikamet ve askere mukabele olu-
namıyacığından sefinemizin düşman destinden kalas olması
için ricat hâlinde iken bir kışa sabit toptayı dahi atış etmiş
ise de sefinamıza zarar vermayıp yalnız güverte ve labya de-
rinine külliyele su akması olduğundan kariye avdat ve tarafı
aliye itari mahallat olınarak üzere dikili inşa muvassalat olu-
muş ve bu esnada kâferepallalı hem sefinamızı ve hem dahi
sefinede bulunanların cümlesi düşman tarafından zapt oluna-
cığımız bedîh olduğundan Cemali mevlanın ihvanında bir ziyi-
atsız kalas olduğumuzun arz ve beyanına müsarraf ve tarafı
altıderinde vârid olmak emre müvazzıma.

16 - Haziran - 93

Sıvârî Hızır
Cafar

Zığoriden kâferepallalı düşmana mukavemet etmek üzere
avdat altıderinde kâferepallalı Sevdarî Ekremi izam kılınmış olan
(sahdazı nâhı) ve (Hızır) vapurları süvarisinden alınan
kalasla müfritde bulgularına manzârı Devletleri buyurılmak
üzere arz olunur ve kâferepallalı Rusçığa avdat etmeleri
emri dahi verildiği ifade kılınır.

16 - Haziran - 93

Tuna komandanı
Ahmet vasım

18 - Bahriye nezareti celilesine :

Vidin Kumandanı Osman paşanın telgrafı mucebince saat 3 de Rahovadan kıyam ile Komaniça karşısında Ulah tara-
fında cesm ve mücaddet yandan çarklı kalır ve davlombazlı
iki baralı dağman vapuru sim üzerinde bulundugu imde bu
görünce firara yüz tutmuş ise de taraflımızdan atılan gülle ve
kurşunların tesirinden meydan bulamayıp tayfaları ishraya
firar edip mukabele etmişler ise de buvuldu Tevâz zabitan ve
asakiri şahısların burunları bile kanamayıp mezkûr vapurum
ileride salımla salih olamıyacak derecede çark ve telef edilip
muzaflere saat 9 da aydat olundugu arz olunur.

17 - Haziran - 93

Rahovada bulupsu zıvılı (Podgoriça) süvarisinden alınan
balâda muharreer telgraf manzuru Fâhmaneleri buyurulmak
üzere arz olunur. Ferman 19 - Haziran - 93

Tuna Kumandanı

Alnoet Vesim

19 - Mahvini Hamayun Canibi alisine :

Harp münasebetile Rusçuğun yarım saat yukarısında vaki
leylek adasında bulunan ve iki ciheti mücaddit tabya ile mah-
dud bulunan 80 kadar sefaini üçcariyemizin güya düşman
tarafından zabı ve istifade edilememek üzere bunların ibrek ve
gargına karar ve eslabı sefaine ibbar edilmeksezin hatbelint
teşebbüs edilmiştir. Arz ve beyana hâcet olmadığı üzere Rusçuk
vakasının cümlemize iras eylediği mazarratı külliyeşim başka
birde 25 - 30 sanede malik olabildiğimiz bu kadar sefainin
dahi meydanda bir güne mecburiyet yok iken hotbehot bun-
rulması bütün bütün hanedarı mahv eyleyerek sair derecesinde
bırakmak demek olup maamefih orada idareî nehriyenin dahi
romerkör ve volca vapurlarla bir kaç zıvıl dubaları mevcut
olarak bunlarla her vechile ve sureti aharla muhafazası kabil
ve hükümeti Seniyeeye ait iken kâffes edevat ve sureleri mevc-
ut olduğu halde bu suretin icrası muvafıkı hakkı adalat ola-
mayacağından ve eğerce bunların gargı tahir ehemmiyetle ise
bir komisyon teşkil ve her birerlerinin fiatları takdir ile es-

manının tediyesi temin olunması muvafık şim adaleti Padişahıdan. İdinağla bu suretten maddasına üç her veçhile razı olamayacağını ve bunların 24 sene kadar gergin emir verildiğinden şimdiden icrayı ictizası arz ve istiham eyleriz forman.

26 - Haziran - 93

Sefamı esherp vekili
Molimet Ali

20 - Bahriye nezareti cildesine:

Niğbolıdan iki sene yukarıda bulunan Osmu nehri içeri - sinda (İşkodra), (Boğurtlar) aralıklarının herayı muhafaza veleticiliği olduğu arz olunmuş idi. Bu kerre oradan 25 - Haziran - 93 tarihli gelen (Boğurtlar) kılavuzunun iladesine nazaran mezkur gonlere düğman tarafından on top mütame - diyen atış etmekte olduğundan atılan kumbaralardan (Boğurt - lar) in kömürleştürmekle tutuşmak vaktinde bulunmuş ve (İşkodra) dan ibule kağı amü olunduguna ilde ediyor. Bu - runda telgraf olundığı ve rusya til civarı ilde ayıldığı ribette oraya her taraftan maddat alınamayacağı ve haberi resmisi dahi alınamadığından kılavuza mezkurun iladesini arz ederim forman.

28 - Haziran - 93

Ahmed

21 - Bahriye nezareti cildesine:

28 - Haziran - 1293 tarihli telgrafın cevabıdır. Tınada bu - lunan süfani gahane (Varna) gambetü Vidinde (Podgorice) Rahovada, (İşkodra), (Boğurtlar) Niğbolıda Osmu nehri içersinde, (Hirzhar) ve (Hayretin) Rusçukta Laylek adı - andı; (Şavketnâme) Totrakanda, (Semendara), (Ferhülislam), (Erkadı), (Akkı), (Kahocari), Silistrede olup idare vapur - larından (Zeytuni) Vidinde, Rusçuk Lomda; (Azziye), (Na - kal), (Seyyar), (Sofya), (İstiklat), (Şehbaz nehri), Rus - çukta Laylek adasında; (Nusheteye) ve (Lom) Silistrede (Vidin) ve (Nis) vapurları Rusçukta Lom nehri içersinde ve de tarıme muhtabirler, (İşkodra) ve (Boğurtlar) Osmu nehri içersinde olup maddabere muntakati olduğundan 28 - Ha -

zırnı - 94 ısrıtı ile bildirildiği mesmuat veçhile makamı ne -
zarıte arz olunmuş olduğu arz ve beyan olunur efendim.

29 - Haziran - 93

Komandanı Tuna
Ahmet

22 - Bahriye nezaretine :

Makamı nezarete arz olunduğu beyan olunan Osmâ nelevi-
deki zırnı (İskodra) ile (Bögürden) olup vukubulan işar
üzerine bunlar düşman eline geçmemek için derinlikteki as-
kiri sahane dısmıya alınarak gemiler münasip bir mabalde
bahrıldığı arz olunur. 30 - Haziran - 93

Komandanı Tuna
Ahmet

23 - Bahriye nezareti müşessesine :

Mağm ve İskodra düşman zapt eyleyip ilerlemekte oldu-
ğundan İnkümel ve Zaptıye ve asker bu gece Tulçadan çıkar-
acaklarından mütaarrif Bahri bey askeri bahriyyenin dahi gam-
botla Sımsıya doğru hareket eylemelerini emir eylediklerinden
asker ve esyaları sanabise bahünden bir gece mal altıda Sımsıya
muavecebize hareket eyleyacakları şüddi Tulçadan Vekaleti
acırya gelen telgrafiyanın üzerine arz olunur Ferihan.

10 - Haziran - 93

Komandanı Bahriye Tulça
Hakan

24 - Serasker paşadan mahriye hümayuna telgraf

Tonadaki zırnılardan birisi Hüsçükta ikol Silestrede İsmâ
Vidiude tıkalıp kalmış ve düşman sekizbir ile zapt olup len-
lade edilmemesi için bahrılması sureti göze aldırılmış olduğu
ve Hacı Vasım paşanın dahi gemilerden neferatı çıkarak
cederlar da olurmaktı olduğu işitilmiştir. Tuna valisi Ahmet
paşanın umuru bahriyeye dergâr olan vukubuna hüsnâ Tuna
Bahriye komandanlığı dahi ilave komandiyat bayındırlık so-
lusu mahriyenin hüsnâ hümayuna gayret eylemesi için kendi-
sine emir buyurulması belki selâse mezkûreyi oldukça işe yarar
bir hale getirmeye gayret olması memûl olup buna muvaffak

olmasına bile zaten sefânî mevkuma gönderi çıkarılmış olduğu cihetle bir şey kaybedilmiş olmayacağı dergâr ise de icraya irada her halde yeti alırsa manî mevkattan ildiği arzolarır.

Tarafı zıvârî Hazretî Kumandanıya.

Suvar olduğu Zarih Hazer Duhayr kumayunu ile bida-yet meselesini beri düşünün de olunan muharebelerle bir kış beyanması.

Silistire kargısında vaki küçük adada karakol üzere tenger emdar İken 20 - Nisan - 93 tarifi ile kargı aflak yakasında iki nufar Kızak askerinin keşi güzer etmekte olduğu müşahade olunduktan derakap bir filka mühayya olarak derununa asker mevkunı gönderilmiş ve mezkûr filka hemen tegraya çıkarak askeri marlomu müdafaa ile ilimniyarak derdestle sefmeye geçirildiği habâlu bu jurnal Ferka kumandanı Saadetli Selâmî paşa hazretlerine maktû olunduguna arzıylerim.

23 - Nisan - 93 tarifi ile bu emri kumandanı silistire kar-sında vaki düşünün anık istikân ve kordamlarını tahrip ve hadmolunması için iki kış filka mühayya ve derunla-rına birse guler zabıt ve askeri bahriye Şahbadeş olarak ma-lulî mezkûr evduolmuş ve emir mevkunna bificra geriye salınan aydet eylemiş olduklarını arzederim.

Bu emri kumandanı ve telgrafti sedarapendâ Tuna uol-runda sefânî tüccariyenin müruru ve alıdırı menolunması için boyu ve işleri şerefsudat tayinilmiş mücip telgrafı alıkâ-mın tatbikau 25 - Nisan - 93 tarifi ile İbrâh cihetinden yu-karı tarafa mürur eden 20 kadar sefânî tüccariye Silistire-de tevkil olunmuş ise de işlerinden bir sefian emre muhalafet ederek hareket olmekte iken kavâdî bahriye üzerine bir adet büyük top andalı olunduktan tevkil ve jurnalı m razını ile saad-ettü Selâmî paşa hazretlerine taktim kılınmıştır.

29 - Nisan - 93 tarihinde İsmail kumandanı kayan ve ha-reket olunarak Hırsoyaya müteveccihen yol verildikte boğaz koyundan mürurnuuz esasında Saadetli Dilâver paşadan alınan telatuf üzerine Totrakana düşünün top atmağa bedeyle-diginden müdafaa ve istikrarlarını tahrip olunması için aydet ve Silistredin makine için madden kumârı alınlunmakta iken

mahalli mezkûran muhafazası için saadettin Selimi paşa tarafından teykid ve müvafakıyla tarafıdan verilen emir üzerine karalağ boğazında düşmanın iki adet ebnîyesinin tahrip ve ilhak üzere karşı tarafa fırlatılarak azimet edilmiş olduğunu arz ederim.

3 - Mayıs - 93 tarihli ile düşmanın Totrakon karesinde vaki Oltunça sibilinde inga edilerek derinliğine üç dört kıl'a top meydanı kasaba derinliğine ateş etmekte olup bunun müdafası için varit olan arazi kumandanı mucibince kıyam ve mahalli mezkûra bu muvafakatımızda düşmanın istihkamları ile top muharebesine bilmabageret bizim taraftan endahit alınan tanelerden iki kıl'a topu olan istihkâmın derinliğine tesadüf ile top barutu iptal ve sahilden 200 ve 300 metre mesafat baideye kadar içeri çekilmiş olduğu müşahede ve birde iskalesinde bulunan iki üç kıl'a büyük ebnîyesine endahit olunan kumbaranın şiddetinden derinlik ebnîyede olan bu çok düşman askerinin çıkıp firar eylemekte oldukları görüldükte iki adet peşref üzerlerine havale olunduktan ne miktar askerin telef olduğu keşfedilmemiş ise de tahminen 100 150 kadar askerin telef olduğu indiri nazıle deryâr olmakla ve düşmanın istihkâmından üzerimize havale eylemiş olduğu kumbaradan binayettillâhi isale zavıat vukubulmamış ise de yalnız sâfînerin kopru altı kamurası ile askerin muvafığı belmoldüğü ve bu muvafakat eden muharebe ve saat beşten sekize kadar üç saat baideho iki taraftan ateş katolunarak Totrakanda bulunan kambaradan yarım lenger endahit olunduktan ve mahalli mezkûrde karakol üzere ara bulunduran arz olunmuştur.

12 - Mayıs - 93 tarihli ile Totrakandan ba telgrafi kumandanı Rusçuk kıyam ve hareket olunduktan Yar köyü huzarından müvafakatımız esnasında düşman tarafından sâfînerimize birçok kursun endahit olunarak telefât vukubulmakazın gece saat dört raddelerinde Rusçuk Lom ağama muvafakat ve ol veyhile 14 - Mayıs - 93 tarihli ile düşman belâbozyadın top atışına müvafakat ederek vurut eden emri kumandanı üzerine mahalli mezkûrden kıyam ve düşmana bilmukabele istihkâmına iki kıl'a kumbara endahit olunduktan mezkûr kumbaraların ikisi de mahalli mat-

luka isabet ederek haduku Müftü işbegisi pişgâhına bengeri endahit ve karakol üzere sram olunmuş olduğumu arzedeşim.

28 - Mayıs 93 tarîhi ile Tetrakan ile Buscuk beyrinde vaki İsmâle kariyesinden düşmanın tecavüzü husulunmakta olup bu tecavüzün men'ine müdafaa olunmak üzere oraya azimetimize bu emri kumandanı seraf vürüt bulundurma şâhinde kıyam ve hareketle mahalli mezkûre hümayvasıyla talakk ve terassus olunduktâ e meallâ vukuâtın zühûr etmeyüp ve elân etmeyeceğini beyan ve hada ayetlerini üzerine Tetrakana kadar azimet ve orada bulunan firka kumandanı Asaf paşa kumandalarına müvafaat olunarak mügarıfıdaylı taraflardan dâhî bertemuvahı muharere vukuâtın olmadığını ifade eylemesi üzerine oradan makine hareketi için komî abzolunmakta kayırlıdır tabiriye kumandalarının bilistiren kargılığına muvafaat İken düşmanın Marelin kargılarından tecavüzü husulunmakta olup İsmâle müdafaa bulundurmaz için hermen mahalli mezkûre aydıl olunduğınuzda emri kumandanı alınıldıkta ilerikap mahalli mezkûre İsmâle muvafaatınızda Mısır vâkıfında mah-fîze bir nokta dîhar olunarak bengeri endahit olup İsmâle - har kemal derece İsmâle üzere İken bir gün saat üçte düşman tecavüz etmek üzere tahminen 150 kadar Oranslara asker mevzanı müş kargı elate ve bir müş dâhî sefinemla üzerine hücum etmekte oldukları ayırtı müşabede olunduktâ bunların ric'at kat'i için İsmâlede atışe led olunarak endahit olunan kum-bara ve peşel kargıların giddetinden Oranslarla bulunan düşman askerinin İsmâle ve fîğânları işitmiş ve bu hususta düşmanın men'i mevzusun kemal derece sai ve gayret oluna-rak ric'at ettirilmiş ve o anda kargı Effak yakasında olan İsmâlede üzerine endahit etmiş olduğu kumbaralar üç saat müddete mukabele ediliş haduku tarafıyiden atış kat'edil-miş ise de saat 6 müddelerinde tekrar düşman tarafından top atılma mübâheret ol veğille mukabele olunduktâ her vâkıfda muallâ İsmâle moral ve İsmâle ile ve canla kumandalarının işareti celilesile men'edilmiş ve bu müddet eden müddetinde İsmâlede yapılan gila İsmâlede olunan atış ve kargı İsmâle - leri sefinelerinde üzerinden atışe etmiş ise de bir efradın burun

bile kanamadığı ve bu ise ancak cenabı merlânın muhafazayı ruhbanından idigine işlihas olmayıp doğmanın idli layli mezkûrde memaliki gıtanerden olup Maratin tarafına teravûz edeceği esnada zırlı hızer israfından mem'ediddiği fîm gazete - leri idli münderic olduğuna arz ederim.

3 - Haziran - 93 tarile de bu emri kumandanı Maratin den kıyam alınarak Rusok binaresi pıgallında Loş akmına muvassalat ve lengeri esdalit olduğuna arz ederim. Ve 8 - Haziran tarile bu emri kumandanı Beigos okisi kargonda bulunan düşmanın bükkanından esdalit olunan topları mudalaa olunan için arzelmekle esnayı rahla Tuna üzerinde hic kıl'ı toprto stinleşt; mûsalaha ve dırmıze tasallit atmak üzere iken top ile mudalaa alınmış ise de vapuru mezkûr soğulluk arasına girip kuybolduğu ve bununda haraben loş ve lareline leekilde sayı gayet olundu ise de orolı lare - lenden layikla irtifa kırıpta tesallit etirilmemiş ve olıgılı Dikilitaş ağaasında vaki Kardona pıgallında leedri esdalit ve yavru mezkûr akmına vârit eden emri kumandanı üzere oradan kıyamla Müftü bahçesi pıgallına lengeri esdalit olundu - muş olduğuna arz ederim.

10 - Haziran 93 tarile de Müftü bahçesi pıgallından kıyamı ve harekete Leylek uluşma muvassalat ve orada aramı olunduğa iken 15 - haziran tarile yavru gıgında saat beşte Tuna Bahriye kumandanı vekaletinden alınan lekere ve emri müşri elhamı üzerine Şehbâzmelci vapuru hımayunu barlaya bındolunarak derakap fayrap ile saat beşbuçukta Zığıvıye müte - vecçilen hareket edilerak Kanca adası harımında doğman ictile - kından üzerimize atılan 35 adet kumbaraları biri sefinemiz güvertesini ziketi makine kazanını üzerinde patlamış ise de hanulolsun zayıt olmayıp oradan süratle hareket edilmiş ve ol gece yarı perşembe gecesi saat ikide lıvra bulatır ve poslu ve pıvri yolsuz ve dırmı dırmıedidiginden seyir ve harekete cesaret olunmayıp Batın ağası üst harma bızasına demirlekip alessalab saat yedibuçukta hareket ve esnayı rahla düşmanın taürur edilecek mahallerimize vazetmiş olduğu sabit toprtolarda sefinemizi vikay olmak üzere gayet müteyakkızane hareket olu -

arak saat dokuzda Zistavaya birleşen saat olan Vardun nam karyeside müşahade olunan külliye, askeri askeri şahane ve sahilde bulunan adedi namalûm sefsaka tüccariyyeyi bütün tüccar sefsakı zaatı ile deriye sokulup düşmanın teevvüz mahallini asker ve sefsakiden aulamak ve sormak üzere iken yukardan üzerimize iki kışa simbotun hücum ve tasallûtu görüldükde top ile gark ve telefne mübâzeret edilmesi ile dışardan askeri külliye, düşman askeri olduğu üzerimize ateş etmesinden anlaşıldıkta mukabeleye kıyam ve ateş devam alınarak bir saat kadar müdâfaaya gahşılınış ise de memaliki şahaneya teevvüz eden düşman ile Ulahya tarafından belâfakla atılan gülle ve kurşunların kesret ve simbotun tasallûtundan ve derinlerinde düşman askeri olupta saklanmış olan tüccar sefsakinden ve sahilde müceddeden inşa olunan istihkâm taraflarından endaholunan tanelerle harromak ve yerde mesumun namahlaren etrafında ihata eden 10 kışa simbota ve iki taraftan atılan layenkalı alane ve kurşunların sonra bir müşahade vazetmek, sabit torpido mülakaları müceddeden sefsakı tabii de talukeyi azımsaya duyar olmamak ve akında yukarı geminin yolu mekûr Şehbaznehri yanında boğlu olduğu ve seyri hareketine medarı bulunduğunda böyle açbuçuk mülde ziyade gümmediğinden akıntı aşağı sürat popdahi etmesit ve vazeteyi talukeye olunan müdâfazası ile rıf'atı mecburiyet ittifaki am ile husul olmuş ve emâyı rıf'atı yolu sancığa alabanda eddikte sancak başmızlıdan hizmete vazetülen sabit torpido ateş edilmiş ve çeken su beş sanye kadar münhal olarak kule ve kare su ile dolmuşsa da himayetillahi tesâ bir zarar isabet alınmamış ve bir gün zavıdın rıf'at ve Dikilitay nam mahalle avdet olunup orada iki kışa simbot gece de sefsakın hücum ayledikte derakap top ve tüfek ile mülakata olunup yukarı batelgraf ihtisazın alınan emri altesini üzerine Şehbaznehri vapuru barlandı olduğu üzere kıyam ve düşmanın toplardan ve torpidosundan sefsakımızı hücum muhafaza ederek Leylak adasına muvassıl olduğun mağazdur

11 - Temmuz 93 tarifi ile leyken saat altı raddealarında Leylak adasında iken şarefsindor bayırulan telgrafı satı ve emri

müşiri efhamileri üzerine İzzettü Tayyar beyefendi sefinemize avdetinde fayrap kumandası ile hazır ve amade olup saat buçukta mahalli mezkûrden hareketle idare nahiye karşı taraftan düşman istikâmı önünde vakit çıplak adaya yedi ku'a posta ve suyar olduğu vapur ile sekiz ku'a sipari şahane ile beraber alay mezkûre bini muvassalatımızda dışarıya palamar ahz ve bendolundukta hemen düşman tarafından top atışına mübâzeret olunup yarım saat zarfında 'Aziziye, 'Nakil, 'Sofe vapurları düşman güllesinden ibrak olunmakta olduğu müşahade olundukta garide kalan beş ku'a vapurum rephane ve insanca ziyat vukubolacağı mülahazası ile ibrak olun sefinemizi zabitan ve askerinin kâffesi sefinemize ahz ve muhafaza olunarak baki sefinelere kıyam ve hareket kumandası verilerak Şahbazmalrı vapuru bordoya bent ve rept ve diğer vapurları daha sancak tarafımıza yani gülleden su kesimi muhafaza olunmak üzere alt bası beraber yol verilip düşman tarafından layenkati alıdan danelerden hâmedolsun bir ziyat vukubulmaksızın aşağı cihette ve düşmanın güllesinden bir dereceye kadar emin olacak oradan başka bir mahâl olmadığı hissolunarak Pınarlık altı nam mahalde avdet ve refakatinde bulunan sefineler baştan karaya uğratıp dışarı çıkmuş oldukları cihette suyar olduğumı varan hümayının suyu suyu, yavaşlangıç endahıdılmış ve emri kumandanı usafilere üzere askerin civarında bulunan Paşa tabyasına çıkarılmış ve sefinemiz daha tahdiye olunarak mühimmatı nakliyesinin mahalli mezkûr cephanesine muhafaza ve nakledilmiş ve topları daha dışarı çıkarılmış olduğu beyanile topçu mîralarına teslim olunduğu ve hadeth 21 - temmuz 93 tarihile varit olan emri komandanı muvabince mühimmatı harbiyenin kâmilan sefinemize ıade ve nakledilmiş olduğu marızdur.

28 Eylül 93 tarihile Pınarlık altı nam mahalde aram olunmakta iken Düşman tarafından süeni şahaneye her har emelâh olunmakta olan toplara mukabil vadedilen emri müşirileri üzerine kıyam ve hareketle Yargök pigâhına gidip tarafımızdan kasaba derununa top atışına mübâzeretle ve yavmü mezkûr saat beşten saat onikiye kadar endahı olunan kumbaranın cümlesi matlûba muvafık mahalli mezkûrda vakı cesim

eniyelerin ekserisi tahrip ve bedmedildiği ve hâdise düşman tarafından kasaba derinüne girilip üzerine andalı atmakta olduğu canelerden bir adedi kaç kamarcasına tesadüf ile şikast ve bir adedi şarapnel dahi sâfinemize üzerinde patlayıp parçaları makiye derinüne ve güverin üzerine düşmüş ise de hamdolsun cenabı mevîlânın inayeti ile ve cenabı kumandanlarının aseri celilesi ile bir zarfât vakabulmaksızın muzafların mahallî ikametgâhımıza aydın olunmuş ve ferdası günü yine düşman tarafından andalı olunan canelerden bir adedi sâfinemize kaç tarafına tesadüf ile güverinle şikast ve tavlon derininde patlaması ile askerin yatak mahalleri tahrip ve ihrek olunmakta olduğundan derakap iflasına sayın garret olarak bastırılmış ve bir adedi dahi sâfinemize sahîb tarafından hordâya bandolunan iki kafa fâikalarla tesadüf ile olduğu noktada derisini gark ve diğer bir adedin dahi şikast olmuş olmakla ol pece varil olan emri kıranından münibince kıyam ve hareketle Laylek adasına müteveccihen yol vererek karandına hızarlarından mürurumuz esnasında suların tenakası cihetile oturtulmuş ferdası günü düşman tarafından sâfinemize bir hayli dane andalı olunmuş ise de bizim taraftan olunan mukabeleyle mukayemet edamıyarak cenabı hünkârın inayeti ile esaret ettirememiş ve geresi tahla asbatının istikmali ile aninen ve salimen Laylek adasına muvassalat olunduğu maruzdur.

Malumu Ali cenabı Asilberi buyurulacağı veçhile suvar olduğum sâfeyi lâmsayınla meselek hazretinin belâyetinden bu ane değin hatıra münderec olan rûkuatı barbeyemin dahi eseri cinsipârane kıyam ve hareket ve vüs'atımız maktarı gayret ve iltisamı olunun olduğu mahallî ihdi Ali cenabı Hıdivi affhamilleri buyurularak işin taklîmî beyannamesi çakırının taktirine ictisâr kılınmış. Olbapta emed ferman lazretli menâhül-emridir. 17 Teşrinisavval 1293.

Yaparı mezkûr süyarsı
C A F E R

Karadeniz cephesi harekâtına ait vesikalar

1 — Balıyve nezareti celâlesine.

14 ve 13 Nisan 93 tarihli şerhiyle iki kula emri telgrafi cerebâ nezaretpeşakâları meylî liletraf mütalea gûzar cakıranem oldu. Akdemine canîhî salmaıyolucanıp samilerne arz ve hayân olundukça üzere Moskolun müsellâh vapurları ile fâğıtleri hücum aderekleri kâterini alâğıcı anda derakap donanmayı hümayun ile kıyan ve Batınun cıncıp larsında vaki Çoruk nam mahalde zevicile kadar Şevabiün muhafazası için gece ve gündüz anıyakkırcına ve muhabassırına karakol olıncıkta olup işahilend veltmeine düşmandık olan bir eser cıncıp etmedi. Dünkü Peremüle günü Müsr paşa kâterilelerinden aldıkları emir üzere gektile kumbara ve gülle ile tahrıp alınmışdır. Muahharan sureti mevsnikada alinan malûmalara göre mahalli mezkûra toptarın emayı anıhılunda 36 moskol askeri ve 15 kadar dâhî savarı hayvanatı olmuştur. Bundan sonra dâhî emri alilerine imtisalen perok Moskolsevalihlerden gelecek olan ve gerek bizim tarafları oraya girecek olan eliyevni sandallar minayene ve düşman sefainine tesadûf olındukunda cerebâ hakka sâmarak muhafaza dîn ve vatan uğrunda ilâ ahırilomür mevkâne ve cıncıparane çalışılacağı ve anakiri şahanem mezkûr Şevakılın tahrıbında fakikaten ibrazı şecant aylemiş oldukları arzolunur.

15 Nisan 93

Ku. Ahmet

Bahriye Nezareti Celilesine

Bu gün saat iki buçukta Putî açıklarında Rusya bandırasını hamil karayel rûzgârı kullanarak bir ticaret sefinesi gelmekte olduğu Çorüksuda muahhede olunmakla derakap Şehiper vapuru üzerine gönderildiğini ve buî takipte olduğu mahalde evlanılılması için errelâ bir adet hoş top anıhıl etmiş iseda dindenıyarak Pöüye karmak üzere orsa olmesi ile müteakıben bir adet dâhî güllâli top bu tarafından açığa atıldığı halde sefinsa mezkûre evlanıldığı anlaşıldıkta donanmayı hümayun ile dâhî üzerine varılarak kaptanı zırlı osmanıyeye celbde alınan tahkıkatta 13500 kibe tuz hamûle ederek Putide bulunan Rusya ordusuna getirmek işi Nisan rûğünü beşinci günü Gâdûveden kıyanı almış olduğunu ikrar veltiraf aylemiş

olmakla kaptanı müşavirle sifinesi ile beraber doğrudan Batıma gönderilerek hükümete teslim olduğunu arz ederim olabapsa.

16 Nisan 1293

Ahmet

3 — Nezaret-i Celile-i Bahriyeye

Burada bulunan sifanın şahane işi lazım görünen 100 nefer tüfek emîl askorinin serîsu bütçesi ırsalı müsterhamdır, efendim.

31 Nisan 1293

Kumandanı Bahriyyalı
Hasan Hüsnü

4 — Nezaret-i Celile-i Bahriyeye

Tahtı kumandanlı acıde bulunan Sofem şahaneleri kömürlerini alıp saat sekizle Ereğli'den Kıyâm ve bereket abunduğunu arz ederim.

21 Nisan 1293

Kumandanı Bahriyyalı
Hasan Hüsnü

5 — Bahriye nezaret-i celilesine.

Batımsızla lazım gelen esliha ve cephaneyi ahz etmek işi mukaddem gelmiştir. Mevcut beybu adet kapsülü şebane tüfengi ile bin sandık fişek ve bir miktar vintaster alınarak şebher vapurda subhuna nakil ve ahaliye tevzi olundu. Bu kare Batım fırkasına devin kılınanından 7 Mayıs 93 tarihile vusulunda 4 Mayıs 93 tarihli telgrafıma emri alıyaları ile ve malı alın üzere ol cıvarda esliha ve cephan ve zahire mevcut olmadığı ve burada orduya hümayun amirlerinden onbeşbin kıyye peksinet ahzolanup bugün Şebher vapurda ırsal kılınacaktır. Lazımı olan esliha ve cephan ve zahirenin tarafı devletimizden hameu ırsalile tarihli telgrafıma bugün evvel dâli (Camgire) nam kasaba zapt ve tahrip olunduğu maruz fermandır.

7 Mayıs 93

Batım Bahriye Kumandanı
Ahmet

6 — Nezaret-i Celile-i Bahriyeye.

3 Mayıs 93 tarihli emri telgrafıma aldım. Sohunda hayli erzak bulunduryazda sohunda olan muvaffakiyet bittabi geçeye

müsadif olduğunları erzak atış içinde katarak her miktarı kurtarılabılıp şürediyeye kadar dehalet eden şer'arı anında idare olunmakta ve bulunan anlıan kantar kömürüne sehanı tahmayına alınmış gibi mevcut copane dahi kazacı atış olarak yapıldığından mey - cut olan yedi toptan fakat iki atış otuz meşin meydan bulabilip meşkur topları alıp otuz sekiz adet tüfeği berkle fırar kalikariye meşkur olduğu ve dehalet edenlerip mevcut silâhları olmadıği rifiatla zikrününun otuz sekiz tüfekte beraber miktarı kısıf edilişinin dahi sülûmı şahane mürettebatına tevzi kılındığı müs - silâh halından cefhane müsarane olunan beşbin adet şışlane tafegile her milyon şışek ve kapesül dahi tevzi olunduğu ve bu miktar mabla ile herhalde belafül ve tarruzi harekete şay ve gayret kılınmakta ve gönderilerle usakir ve mühimmetin vür - rüdüne intizar ile beraber bu hafta şer'at vukubulan tabyirat aliyeve nihayet arzı teşekkür ederim.

10 Mayıs 93

7 — Keis.

Mukaddem tabiiyet edenlerden mazda Sâhunda Lazistan cihetine taliminen altı saat mesafede Mersî nam gaye kadar olan abaza abaliss bir iki gün zarfında tabiiyet ederek bun - lara silâh tevzi olınmakta iken Rusyann Zilzan meşkurinde olan saltat, kazak ve gürcü süvari ve piyade askerinden tah - minen binlerceye mercurtan ilavet olan askeri meşkur derede meşkur davışu aliyeve tahi olan abaza haamlarını ihrak ve hayvanlarını usakir ve gayret etmekle oldukları tedvistihtar Hacı Hacıo efendi kumandisiyle üçyüz kadar süvari ve olka - dar dahi piyade olup 3 Mayıs 93 tarihinde saat dört raddele - rinde rusya askerine tekebbül ve harbe mübâzeret ederek ak - şanı saat onlara katar imdadat eden müharebeye rusya mü - laylarından ve gürcü büyük beylerinden İncabi ve abazaların büyük beylerinden nuralay rühesinde olup rusya birmeşinde olan (Kuravan Çayya) ve gürcü ağalarından (Dandyan) isiminde birisine otuzbeş nefes gürcü ve rusyalı illâl ve otuz yedi nefes dahi meşkur olduğu müzahere olunmuş ve her vanılan hay - vanlarla tedafatı nakliyelerin ise de miktarı salub bilinmemişiği ve hayli hayvanat dahi tekebbül olduğu halde ric'at eylediği ve

bizim taraftan abaza baylarından bir şöhret heş merruh vukubul-
duğu ve Solunm cümhinde bir taraftan harbedilmekte olup bu
hususla cümle şecere gayret eylemekte oldukları ve Ayni ma-
reketleri ve talii cerehisi selimgala ile ve düşmanın Solunma
aydet ettirisi mümkün olamayacağı ve bu tarife kadar esbale
rühbe ve rusya üzinetinde bulunan abaza ömerasından alibey
nefer ve rusyanın hizmetli ferkaldestinde müstahden meşhur
Beşit bey gelip arz ve ihtahet etledüğünden kendisi husnı ka-
bul ile hizmetli muvasebete üstündan olunnakla ve Zil namı
mahalde olan rusyanın firarı hazırlanmakta olduklarından
icap eden mahalden ric'ali katetmek çaresine bakılmakta idü-
zünü arzederim. 10 Mayıs 93 Kumandan
Hasan Husnı

8 - Bijeveki talii mayısın 10 uncu salı günü Solunma
muvasalatla aksuna değin asakiri şahane kamilen karaya il-
rag olınarak mevaki münasebeye ikame edilmiş ve bugün dahi
arzak ve mühimumatın ilracına sayı edilmekte bulunduğın
maruzdur. 12 Mayıs 93 Fazlı

9 - Makamı seraskeriye Solunm fırkası kumandanı Fazlı
paşadan mevrut 13 mayıs tarihli telgraf:

Dağ topları buraya geldi. Bu azdır. Zira en ziyade kulla-
nılacak bunlardır. Rüyada öle böyle sak arman ve sınıp dağ-
lar görmelisin. Düşman Solunma baş sınıflık mesafede kain Sibil
kalesindedir. Baş altı bin pıyadesile bin süvari ve baylı asakiri
muavenesi olduğu tahkik kılınır. Çarçüre den kuvvet almaktas-
dır. Mekaresizlik bizi baraketten bıraktı. Masnafiñ bizim mu-
avine düşmanı korkutmaktan lali değıddir. Bek de cemiyette
değıddir. Olıhapta 11 - Mayıs - 93

10 - Bahriye Nezareti Celilesine.

Rusyalının Zil kalesini terkile firar ettiği ve abazalar ile
saykolunan asakiri şahane düşmanı takip etmekte olduğu
15 - Mayıs - 93 tarihli telgrafnamei çakıranemle arz olunmuştı.
Kaleli mezkûr asakiri şahane tarafından zaptolunarak sekic adet

top alındığı gibi 16 adet topu dahi Kudur nehrine attığı ve kalai mezkûreden erzak ve esyayı sairayı ihrak ederek kemali inhisar ve perişanıyla Çançira taraflarına şirar eylediğini abazalar arkalarından takip ederek mezkûr Çançira abalisi ihtilâl edip bizim tarafı meyyal bulunduklarından mevzı 17 inci salı günü mezkûr Çançira sevalihü namayene ve elkarı abalıyı tahakkuk etmek üzere Ahmet paşa ve ümerayı çarıkesselen meyyalında her kaç asker bulundukça halde (Mınnı Zıfer) ile sevalih mezkûre gönderilerek abalı mezkûm ile ihtilâl edip avılak ederek lerdas çarşamba günü lükmen kaidar abaza ve Çançira abalısına vermek üzere esliha ve mülümmeatı nariye sevalih mezkûre çıkarılacağı dıvel ve mayeti sanasdanıve ve muvaffakiyeti sehinsabı ile dısmanı her taraftan ızyık ve hatı rı'atı katedilerek kahra tedmir edileceği me'mulü kavı bulunduğunun tebsiri ile mezkûr çarşamba gecesi Solimandan kıyam olduğundan malûmatı çıkartırmı bulundu ibaret bulunduğü ve buğün saat beşte Eceğfiye muvassalatı kılındığı arz olunur. Ferman.

20 - Mayıs - 93

Kumandan
Hüseyin

11 — Zilde bulunan Husya askeri tarifi telgraftan altı gün mukaddem mülümmeat, cepcine ve erzak ve esyayı sairasını kamilen ihrakı bınar ederek (Okeski) istihkamında onbeş pârîng ve ikisi demir ve ondörtünün üzerinde Hüdarendigârı eshak Sultan Abdülmecidî han hazretlerinin toğravı garaları mahkûk olduğu halde Zil kalesinde dahi Petresburg mamulâ-tından olarak iki ki ceman ondokuz ku'ı topu terkettiği ve bu toplar Dersaadete evvel gelur?Hilâl vapuru ile gönderileceği ve zikrolunan topların meselesi mazivede Kars istihkamından ele geçirildiği varastei istibah olduğu kemali şürrar ve inhisar ile arzederim. Ferman.

21 - Mayıs - 93

Hısn Hısn

12 — Kaza :

Vasıtai teatet vapurunda okur mülümmeatı askeriye kamilen Sohamu tabiiye olularak Dersaadete gidecek vapurlarla bera-

İler gitmek üzere Batını limanına gönderilmiş ve tarihten iki gün mukaddem Ahmet paşa kumandasıyla Avrillâh ve Münâzâfâr kuvvetleri İler mühtâz mevzisine ile seyahatli dolanmağa gönderilmiş. Rusya askeri (Erdire) namı seyahilde Mucaya gelmiş olduğu cihatte kuvveti mukdûreyi Mucaya muvazalatla askeri mevkîmeyi selâle dâkerok düşmanla olunan mücadelede düşmandan hayli telefât ve bizim taraftan da iki kış şehit ruhâsını ibrâz ederek yaralıları olmağızı halde aydât eyledikleri paşayı muameleyâm verdiği tevlâaten arzolonun efendim. Fer-
man. 23 - Mayıs - 93

Komandanı Batını
Hasan Hüsnü

13 — Bahriye nezareti Celâlesine :

Tarihten iki gün akşam (Kudâr) namı nehir civarında ahaliî islâmîyeyi iz'âç ve hanularını iharak etmekte olduğu istih-
bar olunup üç tabura karp düşman askeri üzerine abazalar hücum ederek dörtnüçük saat kadar intidat eden bu muhare-
bede düşmanın telefât üçyüzden müteavviz mecrublarını bir-
karak fızarı kahkariye mecbur olduğu ve bunların içinde beş
neferin kaymakam ve dördü büyük zabıt bulunduları ve bizim
taraftan yedi şehit ve altı mecrub vukubolup mezkûr yedi şe-
hit meyanında abaza ümerayı meclâhesinden ve muharebelere
mecal ve gayret ve hüsnü hizmeti selâkât olan (Orlay) dalû
camı şehadetî nuşyâledü ve yavâri hazretî gelîrîyâri yüzbaşı
Bakî bey dalû sağ ayağına kurşun isabetile cerihadar olduğu
telgraflarla hayvanını içtâsar eylediğini muzafferîyetler tevlâ
mecalî hazretî zillâllâhî asarı selâhesinden olumkta cihapta kemali
şukrânla beyannu ve ahaliî abazanın hayvâ askeriye üzere
muntazam vazîyet tükûlâhile taburlar teşkilile işğâl kalmaktâ
nâfîmî arzaylerim olbapta ferman. 23 - Mayıs - 93

Hasan Hüsnü

14 — Bahriye nezareti Celâlesine :

Sohun firkası komandanlığından verilen emir izetile ci-
ma parû Sohundan üç tabur askeri şahane (Sifurgûl) namı

mahalle okavıldığı gibi cumartesi günü dahi (Karında) da bulunan askeri muavenesinin muavenesini safinesi humayuna bittahmül erzak ve mülkümata ile beraber Tıpzanına çıkarılacağı arz olunmuş
11 - Haziran - 93

Kumandan : Miriwa
Ahmet

15 - Kaza :

Hümayunun süvari ve piyade teşkesinden fazla askeri müv - zammastan askeri Osmanlıye tarafına mayıl ve inzalama izhar eden bir takım karyeleri basmak üzere Çamçirenin Polioti cihetinde vaki Kalıza nehrinin sahilinde teemmün ettikleri istihlak olunanları üzerine işbu şebri haziranın ikinci günü Avdullah ve Asarmerket korveti hümayunları ile mahalli mezkûre hareket evvelâ birkaç humbara andaktus müsarifat etmişim. Müteakiben denanmayı hümayunun vürüdünden müteakiben mahalli mezkûre bulunan Kampotun Ahmet beyin sahilinde izhar ettiği askeri muavenesinin kenarı deryadan düşmanın görünmez derece yapmış olduğu piyade metrislerine laimim ettiği görülmüş meba denanmayı hümayundan dahi zikrolunan metrisler üzerine gülle ve humbara andaktus müdaviyet olunmuşla bir taraftan atılan gülleleri düşman mahassungabına isabati diğer taraftan askeri muavenesinin şevkat ve gayretü 300 kadar telefât terkile firata mecbur olmuş ve rusların bunca isulikâmı harap olunarak hezimeti kurdum bile itiraf eden - yacağı bir derece vaziluya götürilmişken cemahi hakken refet ve hümayetli askeri muaveneye vavur olmakla yalvar altı nefes şebri ve bag mecruluları vuku bulduğu ..

6 - Haziran

Kumandan : Miriwa
Hüsnü

16 - Mukadlame denanmayı hümayun ile Galiza nehrinin sahilinde zikrolunan düşmanı bulma bu kerre bu köy - vel külliyesi muazzama ile (Çamçire) de askeri Osmanlıyenin henüz tutunmuş olduğu maykiz dört cihetten hücum ile atılan topaların bulduğu mülhüş ve duyulması üzerine derzkap arhî Mali-

mediye ile Haziranın onbeşinci günü sabahleyin saat dokuzda Solimandan hareketle Çamçire sahiline gelindi. Düşmanın gerek sahile karşı toltluğu mevkie ve gerek noktayı mahacımaı olan dört mahalle humkara ve gülle endişasına başlanıp ceuslu hayrunnasrının tevfik ve imladıla fırka ve cemiyetleri görülen istihkâm ve metreslere kâvulan tahrip ve hüğüm edildi. Tab - kâları mahsusaya nazaran hasmen kuvve mecmuası asakiri muvazeneden başka sebş taburu mütecamiz olup asakiri şahane tarafından muğtenim elbiselerdeki alameti mahsusaya bakılırsa heyet mevcidesi tahrip eden taburlardan her birinin bir fırka - dan seşilp alındığı düşmanın bu noktaya kuvve harbiyeye ziyade ehemmiyet verdiği anlaşılmıştır. Asakiri şahanenin ve balıusne kumandanları halıman Hüseyin ve Vâsfi paşanın dört taburdan ibaret bir kuvvet ile ousekiz sırat davatı eden bu dehşetli ateşe merdane sabat ve mukavemet ile bulunduğı noktayı terk etmedikten başka düşmanı bezimeti külliyet mutlaka ile perisâli etmeğe gayretleri cidden ve hakikaten şayanı takdir idi. Makamı devletlerime arz olunur ki Mahmudiyeden atılan hum - facılar ile asakiri şahane kurgunlarının tesiratinde düşmanın bir curalı ile bir minalayı ve kırk kadar zahit ve dibiinden ziyade neferal ile küçük zabıtanı ütf edilmiş ve asakiri şahaneden altmış kadar dilaver gelin ve iki müslı kahrıman zahırodar olmuştur. Harbın nihayetinde kuvveı berrıya kumandauğundan domınamazı hümayının herben görülen mukabelesine şukra - nıyet alıakâm zatı haydar asarı nezaret penahılerine ait ve şıur celili davetlerine muvafık olmak üzere tetakkı edildi. Ferman..

17 - Haziran - 93

Kumandan
Ahmet

17 — Trabzon'da serıyaver Melımat paşadan mahbeyı hü - nayına 1 - Haziran - 1293 tarihli telgraf.

Batum cihetlerinin hat ve hareketi hayikile tahkik ve nokatı harbiyesi lör lör göden geçirildikte Solımma gitmek üzere Ba - balı vapurı hümayını (Sarılazar) önüne gelüp hemen hareket ederek haber alındığından Solımm ve Kafkasya kufıasınca mat -

İp buyurulan müzafferiyeti umumiyesinin istidadi halıyesı neye müvakkıf ve şimdiki hal ve zaman tahkiki elzem bulunduğundan derhal vapuru mezkurda Salıma gümme mehur olundu. Ve ol cihapları görüp şıddı Trabzon'a geldim. Batıni limanının üç saat ilerisinde Sırulazır cihabında bulunan ve bılı 3 saat olan ormanlı bir sırt, birinci hatı müdafaa ittihaz olunarak mezkur sırt üzerinde istihkama harımı meş' etürilmiş bazı hareketin sağ cihadı yarım saat ileride bulundu ve ehemmiyeti fevkalâdesi olan Qırüksalı Ali paşa mevkisinde bir muallim nizamıye ve bir Garcı mevazene taburı ile tutuculmuş tepeye istinat ettürilmiş sal tenali mahu hemem önüne müteess olmasa hususide mevcut bulunan firkateyni hümayın toprakla muhafaza ettürülmüştür. İkinci hat, ikinci hatı müvazı Cihadeye sırtından ibaret bulunmuştur. İşbu hatların vaziyetleri yuhında görünüyorsa da ne çareki burası fazla müvazı ve güle memnuli mesafada bizim mevkimızden müteess bulunan ve eyveller ehemmiyeti görüleniyerek ordayı hümayın tarafından tutulmuş olan ormanlı bir sırt Rusya tarafından tutulmuş ve her gün orada istihkama hatrı ve muvasala yolu meş'etle meş'ud bulunduğn görülmekte olup ve yirmibin mevkendile altmış adet toprakları olduğu Rusya ordusundan ıkar edüp bizim orduya itice eden bir Dağistanlının ifadasından ibaret bulunmuş; düşmanın efkârı Ali paşanın bulunduğu müteess noktayı ziyik ve zapt ile bizim mevkie şiddetli top ateşi icrasile askeri örkütüp hücum etmek olduğu anlaşılıyor. Batırcı olan ualdikenin bertaraf olması için altı tabur muallim asker, iki batarya, altı furtluk sayyara topusun ve rephane nakli için kuzumu kadar mekkâremin ırsali esemdir.

Solum firkası üç kısma taksim olunarak bir kısmı nefsi Solumda diger kısmı da 10 saat ileride vaki Zil mevkinde ve kısmı ahiri saliden altı saat ileride bulunan (Dirande) mevkinde bulunuyor.

Dirandenin ilerisinde vaki (Kestor) sırtını bugün geçüp oralarındaki mevkii tutmak üzere 2.000 Ataza süvarü mevazenesi hazır bulunuyor. Sofaini harbiye ol sahilde bulunmasından ve asker akrolunan üç mevkide bulunmasından (Dadyan) ve

(Güretiler) delâlet için askerini ol tarafa takarrübüne muntazır bulunduklarını Solomni malîsinden gelen hayırları ifadesinden anlaşılmıştır. Eğer Batum ile Solomni arasındaki Puti solum ile döğülüp oraya muntazam bir fırka asker çıkarılır ise o vakit düşman Batumı fırkası mukabilinde alın askeri ve hem de bilâcünde Gürcistan ve Çerkasistanın zaptı zamanı gelir. İşbu Puti ilâzını kaldırmak dairine komandanının etkâri olduğu gibi acizleri dahi bu etkâde bulunduguna ve işin tafsilatını arızalı arzınamada arz ederim. Solomni cihetinde zaptolunan 29 parç toprak derhaşade götürölmek üzere refakatimizde bulunan binbaşı Ali efendiyi teslimen bulundugumuz vapurda oldukları arz olunur.

18 — Bahriye nezareti celilesine.

11 - Haziran - 1293 tarihile yâvını emmâresini alessabah saat on raddelerinde Çorüksuda bulunan Rusya ordusu üç koldan hücum edüp orayı hümayun dahi mukabelesi bilmiş iera olunarak ve (Muhârisânu) den de düşman üzerine gülle ve kumbara endahile kölli hasar virdi ve batta mesmûu arızanına göre prıvadan sülen büyük topu kumbarası Samıye tapesinde bulunan istikharın ceptenmesine tesadûf edüp ihrak edilmiştir. Muharebeye otuzsekiz saat devam olmuştur. İki gıudür bir taraftan muharebe olmamış düşmanın veliyatı ve mecrubı dörlünden ibaret olduğu telgrafların garı kalması orayı hümayun pişgîlende bulundugumuzu arz et oyjetoresi arz ederim. 2. Feriun 14 - Haziran 1293

Kumandanı

Ahmet

19 — 6 - Temmuz - 1293 tarihinde Solomni komandanlığını

Mücerret tahk komanda olıyalarında bulunan dikâca şimdiki halde kuvvati bînebe lüzumundan fazla görülen Batum fırkasından istifade olunmak ve iki tarafın ip ve harekâtı elbirliğile tetolmak maksadiyle şu iki fırkanın Batum komandanı Derviş paşanın tahk nezaretinde tetolması hususuna iradei samıye müteslik ve şerefsunahı buyrulmuş ve zati ille-

lerinden simdiye değin meşhûr olan hüsnî hizmet ve measırı ravıyak uzulü âlîde kemalî silâhîs ve takvîr ile yadâhınırmakta bulunmıştur. Fırkai âliyyemize nezaret ve tezyîdî kuvvâline himmet ve ezher cihat ifayî muavenet ve muzaheret etmesi mügarileyh Dervîş paşaya tebliğ olundu. Tarafı âhilerinden dâhî harekât ve terubânî askeriyeye mügarileyhe müracaat ve alınacak emrin infaz ile tevlîdî harekete himmet ve devletin en gaileli ve en tehlikeli zamanında ifayî lüzûmî hamiyetkârı ve kârgüzariye bezlî mesai ve makderet buyurulması temenni olunur.

20 — Ahmet paşadan 13 Temmuz 1293 tarihile bahriye nezaretine.

—Zirhlî Mahmudiye fırkateyni hümayunla Soluh ve civar mahallerinde keşrügûzar olınmakta iken şehri hâli rumûnî yedinci perşembe günü saat bir raddelerinde Çançire cihetinden birbirini müteakip atılan topların sesleri mesmûn çakıraknam olmakla hemen olarafta müteveccihen müsaraatla hareket olundu. Malatlı mezkûre bini marvasalatımızda orada bulunan (*Aynîllah) korveti hümayunu sıvarısı ba işaret nezdî çakarıye cûp ile atılan topların sebebi sual olunduktan yevnâ mezkûrda fırkai seyyare kumandanı sadetî Hüseyin paşa tarafından erkânbarıp kolağası Hasim efendi Galıga nehriiün Dûr cihetinde düşmanın sahile kırıp vapuğ olduğu istihkâmat ve mestrileri keşfetmek ve lâzımgelen resmîni almak üzere korveti mezkûre ile gönderilerek muhâdî mezkûr sahiline takriben 1000 yârda mesafe takarrûple keşbolunan istihkâmlarda düşman olup olmadığını ve mermilerinin bizim ordugâha vetişip yangıroyacağını anlamak için efendî muamelevhin reyile korveti mezkûrun sandal toplarından biri endahîtedittiniz ise de düşman tarafından hiçbir gûna mukabelede bulunulmadığından yine korvet ordugâhı pişgâhına gâlmekle iken düşman zikrolunan istihkâmlardan korveti hümayunla ordugâha gülle endahına mübaserat ve atışır taneler istihkâmlara isabet etmekte derakıp bizim taraftan dâhî mukabele ve korveti hümayundan dâhî düşman tahassungâhına birkaç gülle endah olunduğunu müteakip ateş kesilerek kuvvete atılan mermilerden bir adedi

sancak kış tarafından küpeşenin aşağısına maili olan saça isabelle çarkçı başının kamarası köşesinden ve tülüsünde bulunan kamaranın kapısından çarlı kaportasına isabelle ondan daha tavluna düşmüş ise de lehülhamit ve inenme nufusca ziyat ve kabulmadığı korveti mezkûr suvarisi tarafından verilen an-naldan müstebah olmuş ve ertesi cuma gününe kadar orada aram olunmuş ise de taraftaydan hiç bir vukuat zühür etmemekle korveti mezkûre yine orada bırakılarak zildî Mahmodiye ile Sobuma avdet olunmuştu. Mahi mezkûrenin onuncu Pazar günü hava sis ve yağmurlu olduğu halde düşman tarafından yine gülle atılmağa başlandığı ve askeri muzaflere Osmanlı tarafından dahi mukabeleye şitap olunduğu gibi Av-nillâh korveti hümayununu havanın muhalefetine bakmayıp düşmanın istihkâmı bızasına giderek sebî kadar gülle endahlına müsarâat etmiş ve ateş kesilmeye kadar orada orsa atabanda aram ve taraftaydan ateş kesilmekle yine Çamçire pişgalına avdet olunduğu korveti mezkûre suvarisi tarafından bir tahvîl beyan ve iş'at olunmuş ve düşman tarafından atılan mermiler ise 6 ve 9 fiatlık olduğu korveti mezkûre atılan gülleden anlaşılmış olmakla vakım hali müdazammın vakdını arzai çakırıye igtisar kılınır.

21 — Bahriye nezareti celilesine

Ba emri müşiri işbu gece saat iki kararlarında Muhbir-sürur, Fethübülent, Mukaddemeihayır, Mecadiye, Asir, Süreyya, Talha yaparı hümayunları bir kaç üçer gerusile Trabzon ve batun sandallarından bent olunarak Sobuma kıyam ve hareket olunduğunu arz ederim. Fermañ .

19 - Temmuz - 1293

Batun Komodoru

Ahmet

22 — Bahriye nezareti celilesine

Temmuzun onyedinci günü Çamçire ordugâhı karşısında (Galizga) suyu civarında bulunan düşmanın hücumu mütalea-sile salıhdeki istihkamatımızdan üç top atılması ile hemen zühûl -Mahmodiye firkatevni hümayunula hareket ve düşmanı dört toplu salih istihkâmı bızasına varılarak üçbin yarda mesafeye takarrüp olundu ve attığımız bir kumbaraya mukabeleten

düşman ateşe mübâzerat ve bizim taraftan dahi mukabeleleri sedideye müseraat edildi. Düşman tarafından hile fasıla yağdırılan kumbara taşelerinden biri güvertede bulunan gülleri neferatından birinin sol kalçasına isabet ve neferi markummu derhal isali rahmetü rabbü alahadivet eyledikten sonra güvertedeki sandalın kığıyla sancak alabandasını parçalayarak denize girmiş ve mülekip gelen gülle ve kumbara taşelerinin bir kağı iskele bordasına varmadan hayli mahallere tesadüf ederek bir taneşi kumbar kapağına tahrir eylemiş ve bir sırada çanaklıktaki Gabyar neferatından birinin sol kolu dahi cûzi bir derece yaralanmıştır. Bir buçuk saat devam eden şu garib cenkte büyük, küçük, kaffet asakiri şahanele görülen asarı gayret ve alâmin tedakiri ve cesaret hakikaten şayestei takdir ve methi olduğu gibi bizim geniden atılan taşelerin hermen mecmua hüsnave-tillü düşmanın sahildeki istihkâmâtına tesadüfle mevkî ve med-rislerini harap ve cemiyet nüfuziyelerini perisan ettikten başka topunu parçalayıp üçyüz kadar efradın dahi telef etmiş ve alâmetü zauf ve bezimat olarak düşman ateş kestikten sonra bize dahi çekilmek mecburiyeti gelmiş ve salihüzzakir vatan ve Padişahımıza kurban olan şehidi mes'ûdu bahir ve berdeki olan karnedâşları ihlâratı fâika ile defnetmiş ve hernden ve şükren zafer tabirinden başka lâhiz ile ıefsari kabil olmıyan şu kavga muvaffakiyeti câilei hazretü Padişahiden maderi bolunmuş olmağını arz ve beyanına cûret olunur ferman.

19 - Temmuz - 1293

Kumandan
Miriliya
Ahmet

23 — 12 - Ağustos - 1293 tarihli sâfeni nakliye komandanı Hasan paşa tarafından Bahriye nezareti celilesine

Dünkü gün Sisedar Selimiye firkateyni hümayunına muhacir tahvil etmekte iken saat beş raddelerinde Kadamon taraflarından top sadası işitilerek derhal firkateyni mezkûr ile kıyam ederek muvâsalat olundu. Düşman orada bulunan üç bölük asakiri şahane ve muhacirlerin üzerine hücum ederek hayli muharebe edilmiş ise de muahharan Selimiye firkateyni

hümayunide düşman üzerine gülle andalı ile periye püskürtüp akşam saat bir kadar arasıra top atarak asakiri şakıya ve muhacirleri tekmiil sefiyelere almış ve bu sekiz saat müddet eden muharebeye asakiri şakıya tarafından üç gelat ve dört mecruli, düşman tarafında tayli telefat bıraktıkları asakiri merkuine zabıtlarının iladesinden anlaşılmıştır ve bu beşte ökre sepkat eden iskalelerde bulunan muhacirlerin cümlesi "Selimiye, Şiar, "Asic vapuru hümayunlarına tahmil olunduğu ve vapuru hümayunlardan bu yolda edilmiş olan gayret ve şecastleri sezavari tahsin bulunmuş ve ("Mansure") korveti hümayunu dalı (Ahıstak) namı mahalde tecemmü eden muhacirleri alzederek Kadamonaya vürot edip aralarda bütü - nap sandalları sefini hümayunların arkalarına bent ile Sohum muvasalat olunduğunu arzederim. ferman.

24 — Batımda bulunan fırkaı babrıye komodoru Ahmet beyden 20 - ağustos - 1293 tarihile nezareti babrıyeve varil olan telgrafname sureti -

Dünkü gün Sohumda olan muhacirin ve asakiri şakıneyi vapurlara almakta iken düşman (Kelasor) ve koca tarafında bulunan boğazın ve Sohum jeneride Godova heyinde bir miktar asker getirip thata etmiş ise de bir zarar ve ziyat ver - ineksizü kâmilan vapurlara vaz ve tahmil olunarak oradan kayımen Eregli tarikle bareket etmiş olduklarını arzederim ferman.

25 — Batımda bahri kumandanlığında mevcut telgrafna - menin sureti :

Ağustosun ondokuzuncu cumı günü akşamdan beş ile So - hum fırkaı askerivesilini üç taburu Malumudiye ve dört taburu Selimiye fırkateyni hümayunlarına alndığı gıla beş taburu da allettartıp Sultanıye vapuru hümayunundan alzolunmuş Kelasor tarikinı muhafazasına memur olup bittabi geri bırakılmış olan Alaiye taburunun "Asarışevket korveti hümayunundan alrı ıçn alessabah zikrolunan "Malumudiye ve Selimiye fırka - teyni hümayunları ile korveti mezkûre Kelasor tarafına talrik ile piyâhuna muvasalat olundokta mezkûr tabur elradıno kar - şısında ve Kelasor kalei atıkasında bulunan düşmanla muha -

ruher şedideye tutuşmuş olduğu müşahede olunmuş ve bir -
berin Salimiye sağ ve Mahmudiye sol ciheti tutarak Âsarışey-
kâle beraber olduğu halde gülle ve bombara endâhına mu -
baseret ve hattâ Nusret vapuru bile dermunde bulunan bir
küfe küçük Armstrong topu ile ateşe iştirak ederek düşmanı
tenkil edilmekle asakiri şahısları sahile sevkolunması müteaddit
sandalara arkaları temah korveti mezkûre bilâhic umumî asse-
kin şahane tarafından düşmana karşı hüleri avaz ile üç kere
şadışahın çok yaza dusesi tertil olunduktan sonra sefaini hüma-
yuna yol verilmiştir

Karadeniz zırhlı filosuna ait raporlar

(1 - 24) : Bahriye nezareti celilesine :

Doğru Sume püşkahında Kartal vapuru ve filikaları sura-
fınızı dikkatle kârakol etmekteyken saat 8,50 de Kili sahillerinde
beş adet gayet seri üzerleri örtülü su ile beraber torpido sümbo-
ları Ketuba İctahıye ileride bulunduğı cihette derâkâp karşın an-
dahile iki adedin gark ve telef eylediğı anda diğer sefinelerden
dahî üzerlerine ateş edilmekle mezkûr İctahıyenin iki adet iskele
ve bir sancısına üç adet torpido atılmış İctahıyanın sefinei hü-
mayuna bir zarar cümayüp gark olan sümbozun kaptanı ile dört
tayfası alındı. Diğerlerinin ne olduğu şüphelik bilinemediğinden
mezkûr taiseleleri istinlakile ileride her tafsil beyan kılınacağı
arz olunur.

29 - Mayıs - 1293

Kumandan : Mirliva
Mustafa

(3 - 25) : Bahriye nezareti celilesine :

İctahıye ile Muzafferî İğünam sefine dahî birlikte olarak
bugün Balçık limanına bissefime vâsıl olduklarını arz ederim.

30 - Haziran - 1293

Hosnu

(2 - 26) : Düşmanın mahalli ıgarat ve sefineleri Tuncaya
ihâl ettiği (Çarpiyan) boğaza önüne domamayı hümayını
ile 17 - Haziran - 93 tarihinde gâlib ayni hakla nehir ve ma-
halli ıgarat olan mutena mahalleri tahrip ve tenkil boğaza tesbili
seyrüsefaini için mezkûr kazak ve şamandıraları yerlerini dahî

bozarak Odesaya müteveccihen hareket olunduğunu arz ederim.
Fermanı. 17 - Haziran - 1293

Husnı

4 - 27 : Bahriye nazıretü celilesine :

Havaların bozukluğu hasalâle donanmanın kömürü azaldı-
ğundan longün Balığa aydet olundu. Düşmanın bir takım tor-
pito ve vapurları ile (Sumne) açıklarındaki donanmayı hümayun
üzzerile hücum edeceği bazı tarafları habar almıştı. Çünkü cum-
rânı Yılan adası etrafı karakol edilerek (Sumne) açıklarında
bulunulduğu esnada saat 7 de imparatora mahsus olan süratli
Erepli vapuru kıçına torpito edevatını alarak donanmanın öze-
rine doğru gelmekte olduğu tedalinüsaherle silâhı hümayun
haman hattı müendele nazare bittirip Mukaddemei hayırın top-
ları düşmana nişan edilerek tam süratle hareket olunmakta
iken mezkûr vapurun dorthüce besyûz yardıdan bâmül olduğu
kurup topları ile ateş edilmeğe başlanılması üzerine Mukaddemei
hayır kızaklarına göre nihayet irtifâ olan sekiz derece de at-
ılan güller düşman mevkîlerinden bir yardı çeri tesadûf eyle-
miştir. Mezkûr vapurun desisesi donanmadan bir takibine de-
vetile dönen süyundan torpito breakmak olduğu ve kıçtan ame-
liyat eyledikleri dalâ görülmüş üzerine baş tarafları yolunu
kasmak ve bizim topları nihayet irtifâna göre üçbin ikivûz
yarda kazanmak için tam süratle kemali gayretle düşman is-
kele tarafından sıkıştırılıp Kije sahiline yaklaştırmış ve bir
hayır gülle dalâ atılmıştır. Bu gidile düşman sığlara pek ya-
kın olduğundan torpito ve amelciyaını bırakıp tam süratle san-
cağa meylederek ve bize topları alarak Hoca bey yolunu
tutup yirmi dakika zarfında gözden nişan olmuştur. Düşmanın
atığı güllerin çoğu boşa gidip yalvaz deli adedi Mukaddemei
hayırın iskele tarafına tesadûf eylediğinden oniki santimetrebik
kurup gülleri olduğu anlaşılmış ve telühhamt hiç bir zararı
görülmüştür. Bu sırada Mukaddemei hayırda kırılmış olan
bazı edevatı ahenyemin lüzumü tamirle toplar ve irtifa vermek
için kızakların lazımgelen islahı ve güverte yan tarafları bir
kurup topuna şiddet ihtiyacı arz olunur olbaptı.

9 - Temmuz - 1293

Kumandan
Paik

5 — 28 : Bahriyiyah kumandanı Hasan Paşadan :

Balgıza muvazalatını arzettiğimi. Gecə saat iki raddelerinde aldığı malumat üzerine Kavarna ve Söğütçük karyeleri adlı-
lısını cerkes uğay vesaire eskiyası basarak katliam ve gaspı
amval aylemek kastında bulunduklarından Balgık kaymakamı
Eğref efendiyi hendeleri İslâhiye korvet ve Süreyya vapuru hü-
mayunlarıyla Kavarna iskelesine gönderildi. Sefamı sahnedən
miktarı kâfi askeri bahriye çıkarılarak sahile yarım saat me-
safede kâin Kavarna karyesine yarıllarında dörtbünden mütas-
cayr eskiyanın muhacimlerini müğşade ederek silâh istimalile
müdahaya ferdası saat ikiye kadar salı atomlarıyla taraflarından
otuz kadar telefat vukubularak İslâhıhamı askeri sahnedən
telefat vukubulmadığı ve kâin kesbi cesumat ummekte olduğu
anlaşıp tamli aciziye malumat varmalarıyla Kavarnaya kâin
miktarı kâfi askeri bahriye çıkarılıp ol suretle tahminen İslâhı
begyuz uşer kadar İslâm ve Huristıyan zâkır ve mas İhsesâme
sahile indirterek sefnei şahaneve alınıp Balgıza nakledümekte
olduğu yâni Söğütçük abalısı dahi Akşilagra namı mahalde
kâin atık kaleye tahkimi ederek ol suretle mahsur kalmış ol-
dukları ve bunların dahi taldis çaresine bakılmakta olduğunu
arzederim âfandım.

10 - Temmuz - 1593

Kumandan
Hüsni

20 - Temmuz - 1293 Bahriyiyah kumandanı Hasan paş-
danı Bahriye nezaretine.

(6 — 29) 17 - Temmuz - 93 tarihile Kostenceye muvaza-
lat ve orada üç gün üç gece ablukaya devam edilerek aranılan
vapır zühür etmediğinden Mankalya cibetlerine gelinip eşya
çıkartılması mealluz olmakla dördüncü salı gecesi mahalli
mezkiye doğru hareket ve oralarda görülemediği cibetle o es-
nada poyraz rüzgârı şiddetle hüvup ummekte olduğu gibi sefi-
nemiz ilariye sökmüz derecaya geldiğinden denize açılarak ha-
rimulabilmiş ve ferdası çarşamba günü alessabah Şahidenin on-
iki mil açığında gün doğrusu poyraz cibetinde bir vapır mü-
sahede olunarak üzerine varulup taharri olunan vapır olduğu

antlaşılması beraberce Balçığa götürülerek sual olunmakta fırtına esnasında Kostanceye gelip hamulesini bir kaç saat zarfında talihle ederek avdet eylediğini beyan etmesi üzerine evrakı mevcudesi muayene edildikte pasaportunun doğrudan Kostanceye yapıldığı görülmüş ve konsulan dosya ile eşyayı kimin namına götürdün ve nerde kimin teslim eylediğin diye istisrar olunmakta eşyayı Kostanceye rıdımı üzerine çıkardım fakat kimin namına olduğunu ben bilemem İstanbulda acıdem bilicevabını vermiş ve Dersaadetten familyası ile beraber Fransa derleli tahimesi konsolosu ile yirmi nefar kadar yolcusu olduğunu ve bunların mahalli mezkûre çıkarılmadığı antlaşmıştır. Vapurı mezkûr elân Balçıkta olup Dersaadete gideceğini vapuru mezbûr kaptanının ifadesinden antlaşarak arz olunur ferman.

15 - Temmuz - 1293 zirhî Fethabüllepi süvarisinin Samsatdan çektiği telgraf :

(8-30) Hasbeticap kumandanı Hısan paşa lazretlerinin emrile malû temmuzun 11 inci pazarı gecesi Kavaşnadan saat 5 ta yalnızca Samsatya müteveccihen hareket olunmuş alessabah saat 1 de Kostanceye otuzdört mil mesafede 44,15 arzi şimali ve 29,27 milü şarkide deniz tarafından Rusya bandıralı mükürü bir vapura tesadüfle hemen Sivasıopol cihetine fıkar etmekte iken takibe şitap olunarak sefineye mümkün olduğu kadar yol verilip dört saat kadar takip olunmuş ise de düşmanın sayır ve sürati bizden iki mil kadar ziyade yolu olduğunı hissederek güllesi menziline sokulup kırop topu ile endah eylediği 60 dan fazla güllelerinden leholhamt valmenne askerce bir akathik vukubulmayup yalnız bir adet gülle sefine bamsın bir tarafından girip diğer tarafından çıkarak denize girmiş ve sefinel hümayun armasını harap etmekte affkârile toplarımızın menziline sokulur sokulmaz hemen sefinel hümayundan sülen bu kumbara kiç tarafına isabetle aynalığını paralayarak bir siyah duman ilâhî pıçda olduğu müşahede olunmakla bunu müteakkip tam yol verip iki üç saat zarfında gözden nillan olmuş olduğundan sefinel hümayunda bulunan eşya vesaireyi çıkarmak üzere Samsatya yol verilip akşama kadar mahalli mezkûre muvasalatla ertesi günü eşyayı mezkûreyi bilicev kıyam ile lola

yukarı ve meşguliyetiniz olmayaarak Sınop limanına muvazalat olduğu arz olunur.

Bahriye nezareti talilesine—

(8-31) Nermişevketteki Osmanlıye rakib olup, kömürünün ikmaline müvazalat olmayaarak kıyıcı etmekte iken aldığını emri telgrafiyeye imtisalen tekrar Nermişevkete nakit ile fakatıyını mezkûr suretle Dersadale hareket ettirilmiş emir ve işleri dahi sıvarene tahli olunmuştur. Kırretli mezkûr kömürünün dahi ikmaline Sınop'a hareket edeceğinden bir gün vakuburacak etari illiyatına müvazalatı ferman. 22 - Temmuz - 1293
Hasan

14 - Ağustos - 1293 Bahriyeli komutanı Hasan paşadan Bahriye nezareti kaymakamlığına :

(9-32) Osmanlıye ile Sınop'dan hareket ve seyahat dolayarak bugün Balıca muvazalat olduğu meşguliyet bazarını Hıbar paşa Balıktan kömür alınakta iken Rusya vapuru Balıca altı mil mesafede bulunan Kavarın açıklarında Kırretli bir sahneyi iliyakta Yığın tarafına girmekle olduğu görülmüş. Askerlerfekte Fokubüro dahi kıyıcı ve tikiye azımet ve olan aydın etmediklerinden netice her antosalaromuş ve Sınop'un Hıbar İlyas ruhafinde bugün kışan dahi düşman bir kışal kalınan dolayınakta olduğu neylerle karakol etmek üzere bulunan asker muvazalat tarafında görülmüş. Mücadelede düşmandan iki fışek ile bir kaç şapla ıhtıam olup düşman fışak ayıdın ve şındıye kışan tikiye mezkûrda düşman çözülmüş. Fakat bu kışa zahir ayıdın ve Sınop'un Kili cihafinde Rusya askerleri perdetmiş vakessur etmek ve oraya istikam inşa avırmekle oldukları yorularak ne su çaktığı cihafine (Hıbarrahman) salide gönderebilir düşman askeri fışaklar top cihafı ile kıyıcı doğru cihafine meşgul edildiği ve buradan kömür alarak varın aksan hareket oluyacağı arz olunur. ferman.

16 - Ağustos - 1293 seyyar denizineyi hümayın komutanı Hıbar paşadan Bahriye nezareti talilesine—

(10-33) 12 - Ağustos - 1293 tarihli cıma günün saat 7 de Rusya unparatoruna netice Kırretli uam vapur Balıktan 15 mil açık

olarak görülüp *Fetlahüleri marvette olarak hemen firmandan hareket olunup Sivastopolis kadar takip olunmuş ve müddeti takibimizde ancak bizden iki mil kadar uzayabilmiş ve Sivastopolis muhtemülünde askılarınca 100 den müderriz topolar mülhik olup bızlerden daha mukabala olunarak vapuru mezkûr pek çok haf ile firmana vâkıf olduğumu arz ederim fayman.

34 — Bahriye nezareti müdresi kaymakamlığına

34 - Akdemer Rusyanın Sumetkarcısında bulunan Les adasına hayli asker dokunmuş olduğuna arz olunmuş. Ağırsema altıncı cımbırtısı gıvesi saat altıbuğrik mükdelelerinde düşmanın bir hayli süvari ve piyade askeri edayı mezkûrda yapılmış olan tabya üzerine hücum etmek üzere gırmekte olduğu tabeşiler tarafından görülmekle üzerlerine atış oluberek mukavir bulınamıyor ise de hayli taleffatla müderrizlerin ru'at etmiş oldukları ve doğmanın mahalli mezkûrda piyade, süvari ve topu olarak bes altı bin kadar askeri bulunduğuna rivayet olubunmakta idiği. Sümne kumandanlığından verilen paradedat anlaşılmış olduğu arz olunur.

6 - Ağustos - 1293

Bahrisiyah kumandanı
Hasan Hüsnü

Bahrisiyah kumandanı birlik sadıqlığı Hasan paşadan Bahriye nezareti zabıtasına:

3 - Teşvışevvel - 1293

(11 - 34) Rusyah derinliği belandın altı rısmorkor ve iki kahir ukurdu şilep ve sekiz topu ve bir adof atımbol ile üzerinde havan tabire olubmuş iki mil ve iki zıhlı dıde ki cem'yan yirmibes kıl'a meraklı bahr ve ye yirmi kadar havan ve Buradol nam nev saat topu ile teçhiz ediberek evlulun 25 meş günü saat 9 dan beride 29 nıcm gününe kadar ve (Kili) taraftından dahi başkaca salanı galime üzerine bin kadar gülle ve kumbara andıktı yılanmış ve süfuri tımarımdın dahi olubun mukabelesi gedideye mahul talıfveri mukavemati olubunup hayli tektat bırakarak ru'atı kahkari de çekibmiş. Mafruk Sümne gımbolubun ahvâliye yukarı mezkûrınun talsilatı dahi başkaca indircin beyan kılınacağı ve buzin taraftan 12 şabat ile 6 meşatı vukubulubun doğmanın atış mermiyatı usarından Sümne bulub

nan emakinden dördü beşap kırkdördü zaddanmış top tanelerinin bazıları komşoşahaneler ile Hıfzırahman ısmetli Bahriyye kıştihanesine ve komşusun elçiyesi davatına uğurak mukaddas meşlayır karyeli düşmanın geldiği maladlı kurbayeti cihetile farası meşhar etmek makadile üzerine 300 güllü ve kurubara andahtı atırdı ise de üsvatı harı ve ruhaniyeti peygarıleri ve ulihî ferhunde ve mütahhî verubî şahingahî asarile meşhar meşharı larına hıla meşhar etimaverak cavanıla urbasına düğü. (Valtı) cihetinde bir beygır ile meşhar tarafından derinlari parmak harutile mamulü iki küt'a deliyatlı muşakama tarfıdan ideraman kılınmış ve zikrolunub Valtı cihetine hücum eden askeri silahına üzerine el kumbaratı ile çokatlar bittirir aylanmış ise de bir günün azar isabet ettirmemiş ve korveti meşkur süvarisi Alahükerim İsmet Hıfzırahman seferi ve gayretli çavara takdir aldığı gibi düşmanın Laz rahlelinden berreni eylediği hücumu şerh askeri bahriye ile dilerana mukavemeti eyleyen tüfek endaz vürhası Lâilî ağanın gösterdiği sefat ve cesaretinden poşı amsalme şevki cedî ve kendisine şâyi merit olmak üzere terhis seza olduğu, ahvânı nâimnata nazaran düşman kuvvetinin tekmele ve tekef' hücumu hazırlanmakta olduğu anlaşılmış ve gündelik birata ikmal noksana saygıilerek başka bir vukuat olmadığı arz olunur.

Bahriye nezareti celilesine :

(12-35) Sübhe dâhilinde vakı alıncı müdde Rusyanın askarı gürülnekte olduğundan teşviri sonuğu berinci günü Mensurp bay ile Hıfzırahman'ın süvarisi Hasan bay kurumdasında olarak düşmanın idî ve tekkileri için meşharatın 55 nefar tüfek endaz ve süfahi şahaneleri toplu beş küt'a fütka ile alıngafak altıncı müdde hım vusullarmale karaca neker çıkardarak düşman tarafından uğra olunmuş bir kışkılı haneş) hadî bildüklerimden ibrek ederek muademat bir küt'a luma iditiraman olunmuş ve oradan beş cihetine giden tarikün takvilem bir mil içarısında muşahale olundu ve düşmanın ikamettahî ütilaz otmış olduğu ahıvılere vardarak düşmanın cüvî bir kuvveti gorulerak uzarlarına atış edildikte ahırında bulunan tüfekleri bir kere atarak leş tarafına fırlat ettikleri ve orada bir karac-

gâh haraka ve aittü ahir ve yedü adet ot boğası ile külli zabire memlû isâf olunmuş bir takım ticarât bulunup imkânları gayri mümkün olmağa cihetle imkânı mevcud ile kâmilan haraki binâlar edilerek aydın olunmuş ve düğmanın oralarını buluncan kuvveti mevcudlesinin ricâti kâhkarıvıye meclur olmasından naşı tahvîlâtını buze bir gıyâ talebat ve zevcet vuku bulmadığı mütessekkür arz olunur alâhıta

14 İsmâîlî sını 1293

Hasan Hüsni

Bahriye nezaretü cihâsinde:

(13 - 36) 29 - Kasımın evvel - 1293 İslâsebah nezaretinde olan emfân şahane ile Sevastopol pîşkahına muvazalat ve limanı ahluğa etmek üzere rken gelen Yunan yelkeni sefinesinin hemeti limanın ağzında zalû ile kumali Sudaile tayfaları alınarak yerlerine mücurrep bir zabî ve aralı kaidler asker konulup gönderildi. Ümit edizim ki deravadan muvazalat olmuştur. Olgun laiva geliden veran atmakla olduğu halde limanın ağzına sel ve ertesi gün sukûse mübaddel olarak sâncı osmanıvıye liman ağzında tenaerrüc ettirildikten sonra Gölöseye gidilip burunların fikrimizden mahiy ile ve iki bin yarda mesafeye so - kularak evvel istihkâmata şiddetle ateş birle perihan ettirildikten ve bir dala ateş etmelerine mecal bulamadan sonra şehri şiddetle topa tutup külli hasar edile. Düşman istihkâmından bulunduğunu sefinesine ve asarı levhâ kumbaralar tesadûf ederek parçaları dolâ gibi döküldü ise de biranîhi (vâkı) bir bir zararı mucip olmadı. Üradan garba hareketle tesadûf olunan yedü kârâyet fütûhsile kırımın şark cihetine teveccüh olunarak ertesi günü sabahlayın valta önlere ve dört mil mesafeye kadar gidiş bütün gün müstakfelde müstefil oluna - cak istikfâf ıera ve düşman dahi ağır topla istihkâmatta har - be müheyre bekletip geselemin sukai zafer gibi kafeve hare - ket oluncak mahubetin birinci günü saat üç buçukta muvazalat ve derakap istihkâmata şiddetle ateş edilip meclûz bırakıldıktan sonra şehri dala topa tutulup külli hasar edilerek süfî zafer - numunu ile limanı derununda şimus dolayıştıktan sonra hakimane cıyergâla düşmanı buğaklarcasına leger bulakap akşamleyin

asarı tevfik Süvarisi Anıyağa dahi giderek topa binip işadeti
kerç boğazının ucına dâhil emeliğini muayene ederek abluka
noktasına azamet etmek ve gıyaba kadar demir üzerinde bu-
lunmak emrini hüla baskonunda muhalifeti haseb sebeble
konusunu emrin alınmadığından ve ancak yirmi dört saatlik
konusunu kalmakta Sümbi azameti mecbur oldum. Konusu-
nu alıp ilerakap aydıl edeceğim hangisini harpte müayyefim-
de olan sefineleri umum ziddat ve askerin gayrette vakte
ve çok tehlikeli hizmetleri fatüsesiye iza ve larpile lallikesini
goze idrararak emig oldukları gayret ve sebat bilakkın savarı
takdir olmakla hakıyayı ullei nezaret penahilerine ifiharatıe
arz ile bulundugum sefinemizi süvarisi kaymakamı Hasan beyin
ve asarı tevfik Süvarisi Rıza beyin yaveri hatı Hasan kap-
tanını bir derece terfide meşur ve begatı bayırmama ba-
hında fermai.

1 Kanlıou sani 1293.

Kumandanı Şarudmaı Menstıp

Yıldız sarayı hümayunına

(37-1) Mukaddeme arzodilen Buşa vapurumuzu gark eylediği
hatap kayığı ile ilrak eylediği reğ adet sefinemizi tayfalarından olup
gark ve ilrak utmezden ertel kayık ve gemileri sandallarına
landirip yol verdiği khusseherden sepaevata başı Ahmed Galip ele-
dinin getiri reisi Katırlı Yanako reis ondokuz tayfa ile beraber
şimdi yanı gıze begat gıleye çıkmuş olmakla reis markumdan istı-
fsarı muhale olunduktā Şile kasabası muhale ve begatlı mil arıkta
nifun yüklü olduğu ve arka tarafında ağrıyın Vasilin ve onun
arkasından dahi Yuvarı olan Vasilin sefineleri bulundugu halde
İslanbule doğru gelmekteiler iken mezkûr vapur üzerlerine doğ-
ru gelip vapur dermanından bir sandal indirip salme üzerine
doğru çıktıktan ve bu sefise İslan sefinesimolir diye istel et-
tikten ve sefinemizi sandığı ile pasaportumuzu müayyete oylandıktan
sonra mukaddeme gark eylediği hatap kayığının tayfalarından
olup vapura abığı tayfalarla beraber sefinemizi sandalına irka-
ben yol veric vermez sefinemizi alıma torpil koymağı gıyq-
makta iken vapurum kapata çağırıp men edıldığı cihette sefi-

ismin yelkenlerine gaz yaptı sürülüp ateş verildiğini ve hadise-i meşhûr iki adet sefineye doğru gittiğini ilâde eylediği arz olunur.

22 Temmuz 1293

Mirliva

Şile Kaymakamı

Mehmet

Kamâl

Makamı valayı kaymakamı Sipahdarı :

(38-2) Sabah saat beş buçukta Çekirge-i nâmı zırhlı sefini hümayunun boğazına mûrit ettiğini arz ederim.

23 Temmuz 1293

Mirliva Tefîk

(39-3) Mahiyin hümayun başkışabeti celîlesine :

Şimdiye kadar düşman sefinesinden boğazca bir eser görülmeliğul ve Fıat vapuru hümayunumun boğazı mûrit ettiğini ve tüccar sefini hakkında olan muamele-i rahisyanenin tafsilatı havâ Mehmet paşa tarafından alınan telgrafizminin aynı dere ve izhar edildiğini arz ederim ferman.

23 - Temmuz - 1293

Mirliva

Tefîk

(40-4) Mahiyin hümayun başkışabeti celîlesine :

Dünkü cumâ günü Şile bandı üç kıl'a osmanlı tüccar sefinine irakî batar eden düşman sefinesinin ismi Ereyli olup nakliye sefini şatanesinden birine tesadüfunda rampa edip zaptetmek maksadile derunünde dört yâden müteceviz asker bulunduğ vapuru nezkârda bulunan bir tatar Türkçe tercümanının muşap olan sefini tatarıye tayfalarına rukubulan ilâdesinden anlaşılmakla; Arziyeden henüz bir zuhurat almadığı valıoz Zırhlı Osmanlıye Varnadan galip şindilik Sarıyer bandında tengerendaz edilecek bir bapta vâdet şatınaya muvazir bulunduğumuzu arz ederim. 23 - Temmuz - 1293

Vesun

(41-5) Bahriye nezareti nailesi kaymakamı : cumile aloline :

Bu gece saat sekiz radislerinde boğaz açıklarında bir iki tiki dolayışını Anadolu boğazında olmas tahya telgraf mukafızı

Tevfik paşaya bildirmesinde müşarileyhın dahi tektar suallerine yine evvelki cevabın vermekle Rumeli fenerine xormuş oradan bizi görmeyoruz demisler ve sonra müşarileyh bu telgrafları alarak acizlerinin bulunduğunu sefineye gelmesiyle kayfıvalı beyanında acizlerle tefekkür edip düşünün olsa ıyık göstermeyeceğini tahattur ederek içeri girmek için sabahı bekleyen vapur fenerinin deliğinde bulun birde buraya karar verdikse de hemen sefini hümayunları harekete hazır eyledik ve yarın saata kadar gündüz oblokta içeriye üç kıl'a vapurcu dolubula is anlaşıldığından artık harekete hacet olmayıp elan bulunduğumuz mahalde olduğumuzu arzederim. 25 - Temmuz - 1283

Ahmet Veanı

(42 - 6) Maheyin hümayun başkatabatı celilesina :

Linnı ceziresine izmiri muktazi ındar seniyeden olan Redif ve Abli ve İskodra kumandanı esbak Mahmud Hamdi ve Rusçuk kumandanı sabak Esref ve miriliva Mehmet Hulusi, Saffet, Ahmet paşalara talıs olunan Süreyya vapuru hümayununa bilyürür vapur mezkûr saat yedide hareket ettirilmiş olduğu maruzdur. 24 - Ağustos - 1293

Sail

Karacâğaçan Süleyman paşa ordusunun nakli hakkındaki muhaberat:

1 - Devletia Süleyman paşa hazretlerine:

Telgrafhamei devletleri alizohindı. (Müvverridi Nusret) vapuru hümayunu bu sabah saat 3 te beş tabur askeri şabaneyi hânî olduğu halde Gelliboluya müteveccihen hareketle askeri oraya çıkarır çıkarmaz doğrudan Karacâğaç gidecektir. Lâpsakide bulunan Selimiye firkataynı dahi Karacâğaça esamet etmek üzere amir almıştır. Mezkûr vapurlar saatle sekiz mil kadar almakla beraber (Gellibolu) dan hareketleri Gellibolu mutasarrıfhanedan tarafı devletlerin telgrafia bildirilecektir. Bundan sonra gönderilecek vapurların dahi isimleri ve vakti hareketleri vakitte tarafı ahilerine' ı'ar olmur.

10 - Kâmmusanı - 1293

Sadrazam : Ahmet Hamdi

2 - Gümüşineke bulunan Süleyman paşa hazretlerine:

Bugün (Malakof) vapuru 2100 nefer alarak Gelibolu'ya müteveccihen hareket olup oradan (Karaağaç) gidecek ve akşam üzeri (Sultanîye) ve (Selanik) vapurları (Karaağaç) iskelesine müteveccihen hareket edeceklerdir. (Sultanîye'ye) 4000 nefer tahmini oluncuk ve saatte 10 mil ka'ndan. (Selanik) saatte 7 mil gider ve 2000 nefer alır. Bunlardan başka (Asva) vapuru mülummat alarak Selanik'e müteveccihen keşulük bu akşam hareket edeceklerdir. Oradan Karaağaç'a aydet edecektir. Bu vapor dahil saatte 8 mil ka'edip 2000 nefer nakleler. Yarın zıhlı (Osmaniye) komodor Mensurp bey ile ertesi gün zıhlı (Mes'ûdiye) yine Karaağaç iskelesine müteveccihen hareket edeceklerdir. Bunlar dahil 9 saat mil ka'eder ve ikisi 9000 nefer alabilir. 11 - Kanunusani - 1293

Sail

3 - Huzuru saraskariye:

Eğer gelecek vapurlar ile römorkörler ve mavnalar gönderilmek ise Karaağaç iskelesi pek açık olduğundan 20 güne kadar nakliyatın ardı alınmayacaktır ve biraz da iskele gönderilmesini arz ve iltihaz ederim. 12 - Kanunusani - 1293

Süleyman

4 - Mahbeyri hümaynu başkatabeti celilesine, huzuru samîi cemaata selamları arzına :

(Selimîye) ve (Müverrali Nurel) geldiler. İbrahim ve Bayker paşa lîvaları sahildedir diğer lîvalar dahil pıyderpey hareket ediyorlar buraları sık olduğundan geceleri asker sevki gayri kabilî imkandır. Yarın alessatib nakliyata iptidar olunacak ise de elde römorkör olmadığundan bahli hazırımızla bir aya kadar nakliyatın ardı alınmayacaktır. Seriş römorkör yetiştirilmesi. 12 - Kanunusani - 1293.

Süleyman

5 - Selimîye şıvvarisi müratav İzzet beye.

Gönderilen hayvanın alarak bir kayık askeri (yer yok) diye iade etmişsiniz. Buna teessûf ettim. Her ne hal ise hava sertleşti. Eğer Recep paşa geldi ise hemen vapuru kaldırarak

askeri Gelibolu'ya naklediniz. Eğer gelmedi ise Recep paşayı almaklığın çaresine bakınız. Allah selamet versin.

14 - Kâmunusani - 1293

Süleyman

6 — Müverridinuscet süvarisi müralaş İzzettü Ömer beye:

Bugün Müverridinuscet vapuruna ancak dört tabur asker ırkâp olunabildi. Hattıki böyle mevcud kalil taburlardan daha on tabur alabilir. Havanın serfliği devam edecek ise, harı serian o dört taburu Gelibolu'ya bırakarak avdet ediniz. Eğer mümkün ve havanın kasbi sükûneti memul ise İmrada tevekküfla diğer taburları dahi alınız. Bu kağıdu cevabını gönderiniz. 14 - Kâmunusani - 1293

Süleyman

7 — Huzuru âli hazretü komandanıya.

Devletlâ efendim hazretleri.

Bugün Müverridinuscet vapuruna ırkâp olunan Bolu, Koçhisar, Giresun, Bursa, Irbasan taburu ile beş tabur ırkâp olunmuştur. Selimüye Cirkateyni hümayınına asker, fâikaları-mızla nakli olunduğundan ziyade tabur alınamadığı ve havanın müsaadesi olduğu halde sefinenin mütehammil olduğu kadar asker almaya gayret olunacağını arz ederim olabta.

14 - Kâmunusani - 1293

Müverridinuscet süvarisi

Ömer

8 — Mabeynî tûrma-yun başkışbeti celilesine:

Düsmannı Keşan civarına takarrübü haberini bugün aldığımız cihetle mekkâreyi ve süvari hıryabatının ırkâbı ile geçecek bir kaç günlerden ihurazen (Mesudiye) Cirkateyni hümayını alınlacağı kadar asker ırkâp olunarak bu akşam Gelibolu'ya müteveccihen yola çıkacağı gibi (Müverridinuscet) vapuru asker alınıp ve işte istical olunması beyanı komandanlara haber gönderilmekte olmakla vapuru mezkûrun dahi gece yola çıkarılacağı memul olduğu arz olunur. 14 - Kâmunusani - 1293

Süleyman

9 — Sultaniye vapuru süvarisine :

Momkân olduğu kadar çalışarak bize biraz peksimet yetiştirmeye gayret ediniz. Hava kesbi sükunet olduğu asker almağa buraya sandalları gönderip siz dahi geliniz.

Süleyman

10 — Ilgazın Ali müşiri affhanelerine :

Martın bendet kamâletleridir ki hâli vusulü arzanesinde emri aynı müşiranelerine muntazır iken ne çaraki emri alülerini şenâin gürubûla alıp mîyâti devâletlerine vaktile peksimet yetiştiremediğine pek büyük teessüfler ile inşâlahi ıslâh yarın sabah telâfını derya baştan aşağı hile ifayî hizmetle borçlu olup esnâvî hizmette kendim dahi lakipâyî devletlerine yfz sureceğimin arzile ilânı uhudiyet evlerim. Olbapta emrî ferman hazreti menlehûletirindir. Süvarî vapuru Sultaniye

Ali Rıza

11 — Süleyman paşa hazretlerine :

Beyker paşa hazretleri kumandasile İbrahim paşa livası ve topçu livası Rifat paşa mîrvetleri dört binden mütecaviz asakir olduğu halde Sultaniye firkateyni hümayunile şimdi salimen Geliboluya muvasalat eyledikleri. 16-Kanunusani-1293

Mutasarrıfı Gelibolu

Reşat

12 — Süleyman paşa hazretlerine :

Müvârridînüsret vapurile Recep paşa hazretleri refakatile altı tabur asakir şimdi Geliboluya vâsil olmuştur.

Mutasarrıfı Gelibolu

Reşat

13 — Devletlû Süleyman paşa hazretlerine :

Sefatile asker sevki maddelerinde mahareti kâmil olan (Menstrop) beyin zırlı osmanîye ile gönderildiğini ve burada olan romorkörlerin kâffesi mahacir nakletmekle meşgul olduklarından dâirei bahriyeden Nüzhetiyâ Gemiik vapurlarının bugün yola çıkardığı ve zırlı Mesudiyanın dahi bu akşam Karağaca münevverden hareket ettirileceği 16 - Kanunusani-1293 tarihli telgraflamelerine cevaben arzoylerim. Ferman...

Salt

14 — Huzurî Celîli sadaketi izmaya :

Dün akşam rakip olduğum Sultaniye vapurunun esmayı hareketinde Dedeağazında bulunan mecrubın ve muhacirinin aldırılması hakkında şerif sadır olan İrade-i aliyveyi alarak derhal sefaini Murîye kumandası ile birliğe Kamil paşaya teklîf ile (Tahhîlîye) ve (Muhallîl) vapurlarını Dedeağaz müteveccihen hareket ettirilmeli. Bugün orada bulunan muhacirin ve mecrubların Kâmil Sultaniyeye nakledileceğini ümit ederim.

18 - Kânunusani - 1293 Süleyman

15 — Huzurî celîli sadaketi izmaya :

Karazinc iskelesinde teslimatı esen asakirin herüz para-kendelerini arifi alınmadığı cihetle miktarı sahibi bulamamış ve takriben 34 bin raddelerine baliğ olduğunu ve bulunan murîliya İbrahim paşa ile dört bin miktarı Gelibolu'ya ve iki bin miktarı ferik Recep paşa ve murîliya Azmi paşa maiyetile yine Gelibolu'ya sevkolunup bu akşam iki bin⁷ki yüz neler murîliya Şükrî paşa ile dersandete ve iki bin⁷beş yüz neler dahi murîliya Mehmet ve Regî paşalar maiyetile Gelibolu'ya sevkedileceği gibi acizlerinde Sultaniye vapuruna rakiben Gelibolu'ya müteveccihen bu akşam hareket eyliyeceğini ve burada mevcut asakiri şahane ile sıvayı ve topu hayvanatının ve mekâremin kâffesinin iskeleden vapurlara nakli için elde kâfi vesait bulunmadığından ne kadar gayret olursa on beş günden aşağı nakledilemeyeceği ve Hidir hazretleri tarafından bugün murîliya Mehmed Kamil paşa kumandası ile ve yaveri harp hazreti Hidirî ve maiyeti Hidirî vapuru dahi beraber olduğu halde dört vapur gelip akşama kadar üç vapur dahi yürün edeceğinin haber verildiği ve yarın⁸ Misir vapuru ile ve Şakir paşa kumandası ile Dersandete altı bin beş yüz kişi çıkarılacağı cevaben arz olunur.

17 - Kânunusani - 1293 Süleyman

16 — Geliboluda Süleyman paşa bazzazlarına:

14 - Kânunusani - 1293 tarihli telgrafhatmelerine cevabı:

Asakirin tesiri nakli için alınan maiyetile iki kalfa ramorkoc vapuru bilistikre eyvakkî gün irtsal ve Nüzhetüye vapuru dahi irtsal kılınmış ve zaten orada bulunan irtisaf Osmanîye fiska-

teyninin bir kî'a stımbotu bulunduğın gibi seri nakliyat için buradan Taif ve Tınusun (Elbeşir) vapurları dahi bugün hareket ettirileceği bilmişhabere bahriye nezaretinden bildirildiği beyan olunur. 18 - Kanunusani - 1293

Ahmet Hamdi

17 — Huzuru celili sadareti izzına:

Evvəlki gün iki küçük vapur gelmiş ise de bunlar Boğaza vapurları olduğundan ziyadeca su çektikleri cihetle matlup veçhile istifade olunamadığı. Nüzhetiye vapuru Karaağaca gönderilmeyip Kaleisultanıyeye memur edilmiş ise de henüz Gelibolu önünde olduğu ve zirhli Osmanıye firkateyninin mavent olduğu haber verilen stımbotu bundan iki ay evvel Varna önünde parçalandığı, Taif, Elbeşir vapurlarının irsali müstelzimu şükrani azım olup maamafih Karaağaca bahriye pasalarından muktedir ve faal ve üşenmez bir adam gönderilmedikçe sevkıyatta matlup olan sürat hâsıl olamayacağı ve türkçe bilmez ingiliz (Mastrop) beyin sevkıyat işini hıcamak ihtimali olmadığı 17 - Kanunusani - 1293 tarihli iradei cevabıyelerine cevap olarak arz olunur. 18 - Kanusani - 1293

Süleyman

18 — Süleyman paşa hazretlerine:

Karaağaçtan Bolayire ve derseadete naklolunacak asakırı şahane ile esliha ve mühimmat ve hayvanatı süratle irsal ve tahvili için . . . Bahrisıyalı kumandanı olup bu tırafia bulunan Ahmet paşa hazretlerinin mahalli mezkura tayın ve izam kıldığı. 18 - Kanunusani - 1293

Rauf

19 — Huzuru celili sadareti izzına:

Şimdi Gelibolu sahiline vâsıl oldum. Buraca bugün mesalibi lâzımevi bittesıye yarın Bolayir istihkamatına çıkacağımı arz ederim. 18 - Kanunusani - 1293

Süleyman

20 — Süleyman paşaya:

Bolayir istihkamatında seyyar topu ve hayvanı olmayıp oraya şimdiye kadar 8 - 15 santimetrelık 25 kî'a top vaz ve tabıye olunmuştur. Orada bulunan süvari ile topcu hayvanlarının münasip vapurlarla Derseadete irsalı.

Rauf

21 — Huzuru celîli sadâretü azîzesine;

Düşman Kesânı üç saat yaklaştığını . . . İnkârde Bolayır istihkâmâtının harbe hazırnamak lâzımı ve tefâidü . . . istihkâmâtın atesine muaveneti muktediriyle inkârınla inkârı zihhâların imsalını rica ederim. 18 - Kanunusani - 1293

Süleyman

22 — Bahriyye nezaretü celîlesine;

Biri Sams, diğeri Gelibolu limanında durmak ve liman hararetine tarufeynden iktisadınakı istihkâmın budaca müdafaasından müvâzâ mahallelerinde istihkâm ederek düşmanı dövmek için iki kûfa zihhâ pünderilmesinin mukamı celîli nezâretinden istida aylanış idim . . . ve zaîr maslahat, zâten maslahatı takdîr, âlijetleri bulundugu cihetle sâratı icrayı icabına ve zihhâların tahrik edildiği haberiye muvâzâz olduğunun arz ederim.

21 - Kanunusani - 1293 Süleyman

23 — Sadâretü;

Bugün Bolayır istihkâmâtının pezdüm. Eski ve imalatı pek yolunda olup hüsnü müdafaası dâle hüsnü müdafaâ mazher olmuş ve vücûdla tezekkürü azîmeye elyaktır. Bu istihkâmâtın mevkü ve şekli hazırı kuvvâi baliğemizele düşmanatı vüldün kişilik bir paçurazın ricâta icbâr ederek muamelte olduğun meglûdu didâî mefharat bulunmakta muallâsekkür arz olunur.

19 - Kanunusani - 1293 Süleyman

24 —

Batım vâkıfında ikihim sandık gınavatı cephanesi ve altıyüz çadır.

23 - Kanunusani - 1293

25 — Süleyman paşa hazretlerine;

Eğrisede muzalanın mukatafename işbu telgrafonemelerinin vusûlünden bir saat sonra vâsıl olmuş idiğâleri belâstızan tafsilâh belâstılerektir. 24 - Kanunusani - 1293

Ahmet Vefik

Süleyman Nalku bey hâzretinde diyor ki:

1291 senesinde Maliberi Sûrîr talân firkatıyında âkmalî talâsı edip mülâzım avretlik ile dımanmaya bevaı olduğunmuz zamanı ben Dolmuşbahçe avrûnde vatan dımanmayı hüma-yandan zihhâ "Azîze" firkatıyına memur edildiğüm. Bir

müddet sonra kumandan gemisi olan Mes'udiye firkateyninin 4 üncü bölük mülazımına tayin olundum. Ve kumandan Arif paşaya tahdün edildim. Bu firkateyninde gerek Tophaneli Mustafa beyin süvareliği zamanında ve gerek sonra tayin olunan Hzza bey devrinde pek büyük istifadeler ettim. Ve bir sene sonra Yzb. rütbesi ile taltif olundum. Hhususile Hzza bey devrinde mürettebat ikmal olunmuş ve ciddi bir faaliyet başlanmıştı. O görgülü ve malûmatlı süvari sabah yoklamasında süvaride ispatı vacut ederek müayene, taksim, talim ile zevale kadar çalışır ve öğleden sonra da tâ a şurcile devam ederdi. Az zamanda asker her talimde ibraz faaliyet olmuştı.

1292 senesi teşrinievvelinde donanmayı hümayun. Eş-yüküere önünde toplandı. Her netarafa bakılsa İera olunan harakât ve faaliyet hemm donanmanın harba hazır bir vaziyette olduğunu gösteriyordu. Senai mezkûre teşrinisaniinin altıncı günü 6 maskof bahriye zabiti Mes'udiye'yi ziyaret edip gezmişlerdi.

1293 senesi evailinde Ocakniye ve zihli korvetlerden bazılarından müteakkil ve İzmirli Ahmet paşa kumandasında bir filo Karadenize gönderildi. Harbi ilâmandan birkaç gün evvel Mes'udiye havuza girmek üzere Haliçe girmişti. Dışarı çıktığımız zaman Bozcaada'da Hasan paşa kumandanlıkla gemiye gelmiş. Marmarada donanma ile birlikte teşkilatı hachire manevraları yapıldıktan sonra zihli donanma ile beraber Karadenize çıktı.

Mes'udiyenin 4 üncü bölük mütezimliğinde ve müteakiben 6 ncı bölük yüzbaşlığında bulunduğum fakal donanma denize çıktığı vakitte kumandanın müyefinde isaret memuru vazifesini derulde söyledim. Müsarileyli gree isareti için ayrıca bir defter tah'ottürmüş ve lüzum gördükçe noksan gördüğün ilaveleri gemilere tarum eylemekte bulunmuş idi. Batuma gidinceye kadar bu defterlerden Ahmet paşa filosuna ait olanlara tabidatı sonraki ilaveleri tahric ile ırsal ettik.

Sefar esnasında Mes'udiyenin bordasında bulunan 10 pasluk zırmastronqları tam ol ile tecrübe eyledik. Mürettebat

Her on iki sena hizmet etmes reddi ve müstahfazlardan müte-
tesekkil idi. Her taltinde ibrazı malumet ediyordular. Şeytan
zikir başka rukyat varmış o da hatıralı harakalı bir yekke ge-
menin müayene etmeğiligi idi. Kumandan, mezkûr geminin
evrakını muayene. İnce hayi gımdarmasına bir sebep bul-
madım. Gemide insan ve malın aya pek çok mibit oldu
halde kumandanın bir, birine ibrazı edeceğine varıp gürün-
yordu. Müayene neticesinde mekûfı muşp bir hal görülmüş
olmuş ki birşey tahminde devam ettik.

Bir batımda çok kalımadık kumandan Aziziye geçti.
Mes'ûdiye İstanbul'a avilet etti. Ayda seferinde yavru kayı
bir zay varmış o da (Poliye yakın geçerek bir kaç günde
sıvırmıştıktan ibaretir ki o salıhlarca süreni sülmün birane
deniz tağmı karkesimden tarımı derecesinde sokulmadı -
pırpızdan abertilerden denize düşüğü görüldü.

Dolmabahçe paşahane denizlememizi mübakip Giritli
Hüseyin paşa refakatinde Hayri bey olduğu halde paşaya ge-
lip Rıza bevin gerinde suyarı tayın edildi. Bunun sebebi Kay-
serili Ahmet paşanın damadı olmıydı. Hüseyin paşa bütün
umumun muvazehinde gilir tabirlerle bildirmişti. Bu esnada
Bazısalalı Hasan paşa kumandasındaki filo ile Salim kalesini
zaptetmiş ve buraya bir fırka asker çıkarılmış olduğundan
Mes'ûdiye firkatayını ile Salim kaleye hareketele orada dahan-
maya idrak etti. Hasan paşa tekrar forsunu Mes'ûdiyeye
çektü. Ve herberinde Aziziye seyrüsefain memuru Yüzbacı Aziz
beyi birlikte getirdi. Ve hem onun varını aziziyeye vardılar.

Mezkûr firkatayını Ereyikden Varna salıhına kadar olan
salıhların muhafazasına meşhur olduk. Bu salıhları dolayp
Büyükdereye gelerek kömür, et, erzakımızı ikmal ederlik 8
Haziran - 1293 Çarşamba günü bir Moskof vapuru Aydos mek-
lerinde demirli bulunan 4 kıl'a ticaret kaygını hatırdı içip
boğaz muhafazası tesis edilmüş ve Salim paşa boğaz muhafaza
tayın kılumıştı. Sefinemiz müğarrıbeyle anırında idi. Fethiye
kalvoni ile Büyükdere önünde demirli idi.

8 - Temmuz - 1293 günü Ferik Hüseyin paşa ve Aksaraylı
Mehmet paşaların kumandasındaki iki fırka vani dört tırlık iki
alışp firkatayını ile 15 kıl'a askiye vapuru Bar limanından

Süleyman paşa ordusunu Dedeoğazı nakle menkur oldu. Aziziye firkatının dahil bunlarla birlikte idi. Hayranı günü lekneyi temizledikten sonra Bara hareket ettik. 45 taburdan ibaret olan bu asker Bosna ve Hersekli olup askerlik kıyafetleri yüksekti. Komutanın istisnalarına terkettikleri bir dahiyar yüzbaşı, bölünümde bulunan alfaidın liemen kâffesinin pile ve alfaidından müteşekkıl olduğundan birlikte fedayi can etmek için iştiriyarı salar ettiğini veylüyordu. Askeri Dedeoğazı çıkardıktan sonra tekrar İstanbula avdet ettik.

Karadağdaki askeri geri çekilmesi tozunu dağılır yine kıyam edip Bar kalesini muhasırah ettiklerinden Bar limanının ahlukeya bân aldıkları o cihete menkur olduk. Giritli Hüseyin paşa Orhaniye ve Lübnan korveti ile Giritten hareket etmiş olduğundan teftişinin oralarında mümkün filoya rûfak ettik. Bar limanı limanın üzerine avvelce mes edilmiş olan Aziziye tahyası dağılırın eline tozmuş olduğuna şüphe. Ve her saat bombardıman ile tahrip ettikse de limanın derinliğinde emniyetle kalmamıza mümkün göremedik. Hüseyin paşa Orhaniye ile avdet etti. Aziziye ile Musa bey kumandasındaki Lübnan korveti de ay kadar ahlukeya vazifesinde kalır ve müvazabe ile Uzun burnunun teşkil ettiği Vahlaos limanına demirliyoruz. Dağılır 15 madden ibaret olan bu sabah 22 akkahlık cavarlık gülle atan kaval topları kundakları dağıldığı halde pek kolay taarruz ederek mülhazaya devam ediyorlardı. Limanın girişindeki sırtı tepa üzerine bina edilmiş Ipsic kalesinin 6 furluk topları güvarede girmeye meydan vermiyorlardı. Bir kaç tecrübedan sonra kara askerinin varlığı olmaksızın limanda yatışmak mümkün olamayacağını anladık. Limanın önünde bulunarak eslikamının tamline meydan vermiyor idik. Lübnan korvetinin lasterandaki onbeşlik kırp topu dağılırı uzakla bulundurmaya pek iyi hizmet ediyordu. Ne çareki bir kaza neticesinde bu da muattal kalmıştı.

Limanın ahlukeya müddetinde İşkodra firkası erkânharlı olan Veli Biza paşa gemide bulunmuştu. İngilterede tahsisat ikmal etmiş olan bu Mirliva pek cehil ve müfazzamaz şuhbi ile Onların maksad dağılırı ılgal edip İşkodraya tecavüzden men

etmekti. Sabahdan akşama kadar güvertede ve köprü üstünde dörbön ehinde dâhilerin hareketini tetkik ederdin...

İki buçuk ay devam eden bar ablakası esnasında bir fevkalâde vukuat varsa o da tür kat fırtınası devam ettiği gecede Avusturyanın iki gambotunun limana girmeğe fırsat bulması idi. Sabahleyin limanın önüne geldikte bu vukuat karşısında mütehayyir kaldık. Ve suvarî limana gelip jerrayı tahkikat ile taretmek reyinde bulunduğu hâle komodor Mesa bey muvafakat atılmıyarak hainan limandan çıkmaları için beynelmilel işaret kanunu ile işaret verilmesini emrediyordu. O veçhile işaret çıktık ise de hiç bir cevap alamadık. Akşam üstü limandan çıktıkları vakit üzerlerine gidip bir zabıt göndererek sordüğümüz zaman gece fırtınadan kaçıp limana geldiklerini ve sabahleyin işaretini görmüşlerse de öylece bu filâmalar değiştirilmiş ve bizim çektiğimiz işaretler eski filâmalar olduğu için anlaşılamadığı cevabını verdiler.

Sabık Ticaretî Bahriye Mektebi Müdürü Hanûf Naci bey hatıratında diyor ki :

1 — 1287 senesinde mektebi bahriyeye kaydolduğum. 1293 senesinde mektepten neşet ettim ve zıhlî Asarîtevfik fîkâtiyyinde seyrüsefer memurluğu muayenliğine bittayım Rusya ile ittifak barbedilmiş olduğundan Batum'a gittik. Orada bulunan bahriye kumandanı terik Bohçadalı Hasan Hüsnü paşa bizim gemiye naklettî.

2 — Batumda bir müddet bulunarak Çorüksuda vukubolan muharebata denizden iştirak ettik. Ve Sohumu bombardıman edip zaptıyledik. Ve karaya asker sevkederék rusları altı saat kadar takip ettik.

3 — Bir müddet te Sohumda bulunarak Camçırada vukubolan muharebata denizden iştirak eyledik.

4 — Sohumda iken alınan bir emir üzerine Asarîtevfik ile beraber Sulina'ya gidip orada bulunan donanmayı ihlak eyledik.

5 — Sulina pışcâhında zıhlî Necmîşevkal, zıhlî Münizâfer, zıhlî Aynillâh, zıhlî İsfâliyye ve Müzaffer korvetlerinden ibaret olan donanma ile yatmakta bulunduğumuz bir gecede rusların gönderdi torpido simbotlarından birî donanmamızın içeresine

dahil olarak zırhlı İcâliyye korvetinin kıçından gönderili torpido-
sını sürmekte olduğu görülerek nöbetçiler tarafından atılan
el bombalarından ve dönermaden yere kıran endahlardan
mezkûr stambol limanına olduğu gibi etesi günü Alessandria deniz
üzzerinde üç adeta görüldü. Bunlar denizden çıkarıldıktan sonra
mezkûr meşhur torpido korvetinin kaptanı Poşkin ile iki tayfesi
olduğu anlaşıldı. Çünkü : mînkunların üzerindeki elbiseler kâğıt-
lar marjundan olup mahsusen imai edilmis tartakları ceplerinde
ikişer kıyafet ile olmak vardı.

6 — O zaman Sultanda bulunan denizmende Monstrop is-
minde İngiliz mînkunı bir komodor da var idi. O da birlikte
zırhlı Asaritevîk ve Necmîşevket ve Muzaffer korveti Sivas-
topa ile Horabey arasında bulunan ve Elmalı tabir olunan
mîstahkem bir yerden gelip bombardan bir öderak sahilde bulur-
dan tuz banyolu bir tüccar gemisini zapt ve Muzaffer korve-
tinin peşine bağlayarak aydıl eyledi. Fakat yerli mezkûrda
kayya asker sayılamadık. Çünkü yerli mîstahkem olmakla
beraber delişli mîdafaa cümlede olmasından ve bunlarla be-
raber pek çok mayın mevzu olduğunun anlaşılması bulunmasın-
dan dolayı cesaret edilememiştir.

7 — Bâşkare Sultanda bulunduğumuz esnada bendeniz
Necmîşevkete hesap memuru tayin olundunuz. Asaritevîk İstan-
bulda alırdırdırdan kumandan Dolgaa'daki Hasa Hüsnâ paşa
da Necmîşevkete naklettir.

8 — Sultana uğradığımız iken bir gün İstanbuldan alınan
tegrafta Lorelay isminde bir İngiliz gîlemin Varna'ya gitmek
üzere İstanbul limanından mekûlât, meşrubat ve mehlusat tale-
mîl olup ayrıca cesmîyesini de olveçile tanzim ettirdiği lâide
hareket ettiğünde sonra bulgarların tabii ıssalinde bulunan
Küstenceye gideceği haberi alınıncı olmasından Küstence abluka
olunup mezkûr vapurunu zapt emir ve işareti olundu. Bu-
cure kumandanı zırhlı İcâliyyeye de arzu malumat alınarak
abluka için hareket olundu. Ve ablukasını ikinci gün sahile
Küstenceye gitmekte olan bir yâken gemisi görüldü. Batırılmak
için sahile takarrübümüzde Küstence istikâmatından atılan mer-
mîyatın bir çoğu İcâliyyeye isabet ve hatâ üç adedi kıçından

delerek içeriye girdiği görüldü ve bu esnada mezkûr yelken gemisi Necmişevket tarafından batırıldığında deniz üzerinde görülen her ve çuvalardan uzak sevkeltmekte olduğu anlaşıldı. Ve bu esnada Necmişevket üzerinde de her, on mermi ve humbaranın mahat ettiği görüldü. Ve Necmişevkettten endahi edilen dokuz pusluk toplan humbarası isbıkâna düşürüldü ve içinde bulunan bulgarlar tarumar olduklarından biz de geriye çekildik ise de yine ablukaya devam etmek üzere mevkilerimize gittik. Bir gün sonra rüzgârın denizden esmekte şiddetle devamı ve denizlerin büyük dalgalar yapmağa başlaması yüzünden ablu-kaya devam olunamayıp Kelâgra burumun altına girilip demirlendi. Ertesi günü alessabah büyük bu posta vapurunun bulunduğu mahalle gelmekle okluğunu gördüm. Ve kumandan paşaya arzı malûmat ettim. Ve alınan emre tevfiқан usulü meriyesi üzere mezkûr vapuru tevkif edip muayene ettiğinizde aradığımız Loreley olduğunu ve evrakı resmîyesinin Köstenceye gitmek üzere yapıldığı tabeyyün etmesi üzerine İstanbula bildirildi. Ve alınan cevapta mütasade olunması emrolunduğundan mezkûr vapur serbest bırakıldı. Ve Biz de Balıca gittik demirledik. İstanbuldan batelgraf kumandan paşa istenildi. İstanbul vapuru geldi. Kumandan paşayı alarak gitti. Biz de Sulina avdat ayledik.

9 - Sulina dahilinde bulunan üçe filo kumandanı Tophaneli müritiya Mustafa paşanın emrile Necmişevket, Müntazafar, Avnıttah zırhlı korvetleri Sulina mehalhâs girdik. Ve her birimiz bir sahile ahorda olduk. Bir müddet sonra Silimen isminde bir aygılız hintbaşı gelip kumandan paşaya İstanbuldan alması olduğu mektubu verdi. Mezkûr mektupta Sulina şehrinin müdafaası için istibkâm inşasına memur olduğu emrolunuyordu. Fakat tabiatı arozı kumluk olduğundan istibkâmları tutturamadı. Bunun üzerine bendeniz deruhle edip üç adet istibkâm inşa ettirdim. Ve bu istibkâmlardan atılan mermiyattan her biri Sulina etrafında mutasavver daire muhitinin her derecesine isabet ettirilmiyordu.

10 - Bir kurbânı bayramı arifesinin ikindi üzeri Sulina şehrini geçerken bir mermi düştü. Ve tetkik olduğunda ruslar sallar

üzüne toplar koyarak bir mevkie kadar gelip bizi bombardıman ettikleri anlaşıldı. Bunun üzerine kumandan tarafından Solina gambolünün güneşi emredildi. Gambol gider iken ruhmâyılarına uğrayarak bitti. Ve yirmiye üç kişi zabıt ve nefe şahid verdik. Dört gün, dört gece, Solina üzerine 1500 mermi sadaka etti. Ve generalı Kılı ve Hırsilyas cihetlerinden Solina üzerine piyadesle hücum etti ise de mezkûr istikâmet ve gemilerimiz sayesinde muvaffak olamayıp avdette müşhur kaldı. Ve bu muharebeye bahriye gelene hükûmetin pekçok yararı olduğu görüldü.

11 — Bir müddet sonra rusların İstanbulu muhasara ettiklerini ve mübareke aktedildiğini haberi aklık ve gelen emre tevfikkan Sultâyı teslim edip İstanbula geldik ve bunu müteakkip beni bahriye kıtasında bulmuş yüzbaşı, kolazan ve moralay ingiliz zabıkerine terevman olarak verdiler. Eyvace martın tüfekleri hakkında tercüme etmiş olduğum bir risale sebedile beni Eyüp üzerindeki Küçük göyde olan ve ferik rütbesinde bulunan ceneral Beykerin tahtı kumandasındaki harici fırkânın re'is zabıtlarına talim ve terbiye için fırka erkânıharlâvesine memur edildim. Ve o vazifeyi de yaptım. Muahade aktedildikten sonra yine bahriye dairesine gelerek o zaman Kabaş piskâlında karakol gemisi vazifesini gören Nuvaydîfûtlı nam yelken gemisine basıp memuru gönderdiler. Orada da bir seneye yakın ifayı hizmet ettikten sonra Golosa memur bulmuş Rusme vapuruna seyrisefer memuru gönderdiler ve bir süre sonra gemi ile İstanbula geldim.

12 — Bir müddet İstanbulda kaldım. Yine Necmîşevkelle seyrisefer memuru tayin olunup Golosa gittim. Ve Golosa zirhli Mümâzîdere seyrisefer memurluğu ile naktedildim. Nihayet 1307 senesinde hükûmetin emriyle Golos yuraklıları teslim olduğundan İstanbula geldik.